PARAPHRASIS
DES. ERASMI ROT autoris damnati
IN EVANGELI-
VM
IOANNIS.

VIRTVTE DVCE, COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.
GRYPHIVM,
1544.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI D. FERDInando, Austriæ archistratego, Caroli Cæsaris germano, Desid. Eras. Rot. s. d.

ANNO *superiore paraphrasim in Euangelium Matthæi, magis ex autoritate R.D. Matthæi Card. Sedunēsis, quàm ex animi mei iudicio susceperam, Ferdinande principum integerrime: partim quòd ipsa maiestas operis, religione quadam animum meū ab attrectatione submoueret: partim quòd et alioqui plurimæ uariæq; difficultates imbecillitatem meam sibi probè consciam ab aggrediendo deterrerent. Iamq; mihi uidebar in totum huius generis scriptione defunctus. Tamen nescio quo pacto rursus huc me perpulit, tum superioris audaciæ successus, tum summorum uirorum autoritas, quorum uoluntati non satisfacere, mihi uehementer sit inhumanum: iussis non parêre, nephas quidem erat, ut Ioannis Euangelium ad eundem modum explicarem. Non me fugiebat quantò etiam augustior esset huius argumenti maiestas, quod magna ex parte uersatur in abditis illis naturæ diuinæ mysterijs enarrandis, & huius admirabili cum nostra commercio. Quis enim hominum uel cogitatione consequi poßit, quomodo pater deus sine initio, sine fine semper gignat filium Deum, in quem generans sic se totum effundit, ut ipsi nihil decedat: à quo sic nascitur filius, ut ab eo qui producit nunquā recedat: rursum quomodo ab utroq; procedat spiritus sanctus, si ut inter omnes sit eiusdem naturæ perfectum consortium,*

non

non confusa personarum proprietate? Quis ingenio complecti queat, quo nexu summa illa & ineffabilis natura, hominem sibi copularit: ut idem qui semper fuerat ex deo uero deus uerus, homo uerus ex homine nasceretur? In huiusmodi rebus explicandis, in quibus nonnunquam uerbum mutasse, piaculum sit inexpiabile, ubi paraphrasæos libertas? Ad hæc uidebam mihi fore iter, per loca crebris ac uarijs difficultatibus impeditißima, salebris intersepta, saltibus ac lamijs imperuia, eluuionibus ac uoraginibus intercisa. Nullum enim est Euangelium, unde natæ sint plures aut operosiores de fide quæstiones, aut in quo uehementius sudatum sit ab eximijs ueterum ingenijs: deniq; in quo enarrando magis uarient interpretes: quòd ego sanè non illorum tarditati uel imperitiæ, sed uel sermonis obscuritati, uel rerum difficultati tribuo. Accedebant & illæ peculiares huic negotio difficultates, quòd totus ferè sermo quem Euangelista tribuit domino Iesu, sit ænigmatis inuolutus: quæ si explices paraphrasi, iam non cohærent quæ respondentur ab his qui quod dictum erat non intellexerant. Sic enim multa dicuntur à domino, ut non prius intelligenda sciret, nec prius intelligi uellet, quàm rerum euentus quod dictum erat explanaret. Porrò cùm paraphrastæ sit, quod strictius est dictum, id explicare fusius, ne temporis quidem modus mihi seruari potuit. Etenim quum extremam cœnam dominus noctu legatur peregisse cum discipulis, atq; inter cœnandum interim lauerit suorum pedes, tamen à cœna tam prolixum sermonem habet cum suis, ut mirum sit tempus tot uerbis suppetisse: præsertim quum ex aliorum Euangelistarum narratione constet, & alia multa, nocte eadem tum dicta tum facta fuisse. Modus igitur temporis mihi seruari non potuit

tuit, cui illa omnia erant prolixius etiam explicanda. Postremò habet Ioannes suum quoddam dicendi genus, ita sermonem uelut ansulis ex sese cohærentibus contexens, nonnunquam ex contrarijs, nonnũquam ex similibus, nonnunquam ex iisdem subinde repetitis, ut paraphrasis has orationis delitias non posit reddere. Quod genus est: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum. In his tribus membris, uerbum uerbo, deus deo succinitur: ac mox repetito principio circulum absoluit: Hoc erat in principio apud deum. Ac rursum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso uita erat, & uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. In his liquet ut orationis quodq; membrum semper excipiat prius, sic ut prioris finis sit initium sequentis: ac tale quiddam hic agnoscas, quale Græcorum ἦχος solet affectare, quibus de rebus nonnihil dictum est nobis in argumentis. Hanc paculiarem sermonis gratiam intelligebam mihi frequenter in paraphrasi perituram. Itaq; quum has hisq; consimiles difficultates multas perspicerem, tamen aggressus sum prouinciam, tot nimirum ac tantis uiris suo hortatu huc uocantibus, autoritate compellentibus: præsertim autem superioris obsequij uerius quàm audaciæ successu fretus. Nec enim hactenus modò successit, quòd undiq; candidus lector pro hoc officio mihi gratias agit, uerumetiam quòd Carolus Cæsarum, quos octingentos ab hinc annis habuit mundus, ut maximus, si ditionis amplitudinem spectes, ita et optimus, si cùm alias illius uerè Cæsareas uirtutes, tum præcipuè religionis ac pietatis studium contemplere, laborem hunc meum, nam illi dicaram, non tantùm uultu & oratione, sed lite-

ris

ris etiam non minus honorificè quàm amanter ad me scriptis sibi multò gratißimum fuisse testatus est. Proinde mihi conuenire uisum est, ut quoniam Matthæus Carolo consecratus esset, Ioannes Ferdinando, uelut alteri Carolo dedicaretur. Ac sanè bona quædam spes blanditur animo meo, futurum polliceris ut quemadmodum illud successit Caroli Cæsaris auspicijs, ita & hic conatus Ferdinandi succedat auspicijs. Sunt duo nomina huius æui felicißima: est fratrum par huius ætatis auspicatißimum. Nec dubitandum arbitror, quin sanctißimorum principum pia studia, diuini numinis fauor bene fortunet. Licet enim, opinor, bene ominari de his, in quibus adhuc adolescentibus egregius uirtutum prouentus, magnificæ spei, quam de se primæ ætatis uelut herba præbebat, respondet. Nam & pueritiæ tuæ noua quædam & admirabilis indoles, iam tum eiusmodi prudentiæ, moderationis, mansuetudinis, integritatis, religionis ac pietatis scintillas ostendebat, ut nemo non sibi polliceretur eximium quendam ac numeris omnibus absolutum principem. Iam uerò publicam orbis de te spem quum hactenus non fefelleris, illud insuper efficis, ut uotis etiam omnium, non solùm spei, iam factus natu grandior, cumulatißimè satisfacturus esse credaris. Libellum de principe Christiano, qualis qualis est, iampridem adolescens studiosis omnibus commendasti, posteaquam tua lectione dignatus es. Et hunc igitur propriè, tuo nomini dicatum, iuuenis huius seculi florentißimus, multisq; nominibus orbi gratiosißimus dignaberis commendare: nec id adeò, quo uel tibi gloriæ quippiam, uel mihi commodi nonnihil accedat, quum nec istius fortunæ splendor, nec istius ingenij modestia, laudem humanam uel desideret, uel affectet, nec hic animus quicquam ambiat, præter Christi fauorem:

ſed ut his, quibus hoc laboris deſudatum eſt, deſudatum eſt autem in commune omnibus, uberiorem adferat fructum. Etenim quæ per ſe recta ſunt, tum demum adferunt magnã utilitatem, ſi ſuperato liuore fauorem publicum meruerint. Ad hanc rem plurimum adferet momenti, ſi declararis hoc munus meæ lucubrationis tibi non ingratum fuiſſe. Nec enim metus eſt, opinor, ne iſtos audiendos exiſtimet tua prudentia, qui fortaſſe dicturi ſunt, quum uiderint euangelicam paraphraſim Ferdinando dicatam: quid prophano principi, quid iuueni cum Euangelio? meq́; iuxta uetus Græcorum prouerbium βατράχῳ οἰνοχοεῖν *cauillabuntur. Quaſi uerò ſoli omnium principibus acta munera deferant qui de uenatu, de alendis canibus, de habendis equis, de machinis bellicis, aut fortaſſe de luſu aleæ libellos barbarica quapiam lingua elucubratos offerunt. Ego contrà ſic exiſtimo: philoſophiam euangelicam, quum omnibus & ſummatibus, & infimatibus, & medioximis ſit in primis frugifera, nullis tamen magis eſſe neceſſariam, quàm potentiſſimis orbis monarchis. Nam quo maior eſt negotiorum moles quam ſuſtinent, quo periculoſior eſt rerum tempeſtas quam moderari debent, quo plures ſunt illis occaſiones quæ ſolent & recta ac bene nata, beneq́; instituta ingenia corrumpere, hoc diligentius oportet eos euangelicæ doctrinæ ſanctiſſimis certiſſimiſq́; præceptis inſtructos ac præmunitos eſſe, qui non niſi magno totius orbis malo peccant. Epiſcoporum peculiare munus eſt, ex euangelicæ ſapientiæ largiſſimo penu populum alere, unde & paſtores appellantur. Fateor. Attamen Homerus non ſine cauſa à uiris etiam apud Chriſtianos laudatiſſimis laudatus eſt, quòd regem appellat* ποιμένα λαῶν, *id eſt, paſtorem populorum. Quantò magis oportet hoc cogno-*

men in Christianum principem competere? Princeps non docet Euangelium, sed præstat: docet autem etiam quisquis præstat. Cæterùm quo pacto præstabit, si nesciat? quomodo sciet, nisi diligenti crebra que lectione uerset, nisi magno studio penitus infigat animo? Quibus magis oportet esse persuasum, cœlestem esse regem huius mundi gubernatorem, quem nihil fugiat, cuius oculos nemo possit fallere, cuius potentiæ nemo possit resistere, qui pro suis quenque meritis sit iudicaturus: quàm summis principibus, qui ob potentiam neminem metuunt: & facilè, si uelint, fallant: & si quid peccant, non modò non uocantur ad hominum tribunal, sed laudãtur etiam ob flagitia? Quorum animis altius oportet esse infixum, post hanc uitam quæ nec regibus uel ad unius diei spatium certa est, nec ulli potest esse longa, superesse uitam nunquam finiendam, in qua sine conditionis aut dignitatis ullo delectu, nisi quòd grauior erit illorum causa qui hic potentia cæteris antecelluerunt, ad incorrupti iudicis ineuitabilem sententiam, ita quisq; messurus est, ut hic sementem fecerit: neq; quisquam elapsurus est, quin aut pro benefactis coronam referat æternæ beatitudinis, aut pro malefactis, perennibus gehennæ suplicijs dedatur: quàm horum, quibus undiq; secundæ res, quibus hominum applausus & præsertim rerum amorem, & futurorum obliuionem suadet? Quibus penitius inpressum esse refert, à Christo denuntiatũ: Væ diuitibus & potẽtibus, qui solatiũ habent in hoc seculo: quàm his, quibus omnium rerum copia, quæ solẽt euir are mortalium animos, affatim adest? Quibus magis inculcatum esse par est, suum cuiq; creditum talentum in lucrum domini, rationem ab omnibus exacturi, solicitè, dispensandum esse: quàm his, quibus ob potentiam à

deo traditam in manu est, uel plurimum prodesse, uel plurimum nocere rebus mortalium? Quibus oportet certius esse persuasum, homines quamlibet magnos ac sublimes ex sese nihil posse, sed omnia quæ uerè bona sunt, omnibus à Christo proficisci: ab illo petendū, quicquid Christianis uotis optari potest, ad illum unum referēdam omnium rerum bene gestarum gloriam: quàm his, quibus ob ea bona, quæ Christus docuit esse spernenda, mundus applaudit, ut felicibus: quos ob inania quædam bonorum simulacra, uulgus hominum tantùm non ut deos adorat ac suspicit? Quibus magis oportet esse persuasum ferociam esse Deo inuisam, iniuriam non esse retaliandam iniuria, nihil esse pace melius, nihil mansuetudine clementiá que deo gratius: quàm his, quos tot res quotidie ad tumultus, ad bella, ad uindictam solicitant? Quorum mentibus conuenit intimius impressum esse, nec uitæ cupiditate, nec mortis metu deflectendum ab honesto: nec in hac uita cuiquā pro benefactis sperandum esse præmium, quum in futuro seculo nulli sua merces sit defutura: quàm principū, quos tot illecebræ, tot rerum tumultus, tot occasiones, identidem ad inhonesta solicitant? Talis nimirum animus, unde pendet orbis publica uel felicitas, uel calamitas, grauibus ac solidis philosophiæ decretis munitus sit oportet, quo poßit erectus & illabefactus aduersus omnes huius mundi machinas subsistere: sed huiusmodi dogmata, quæ ueluti saburra nauim, ita nō sinunt animū, fortunæ rerūq; fluctibus iactari, non aliunde, nec melius, nec certius, nec efficacius hauriuntur, quàm ex euangelicis literis. Quòd si princeps prophanus quoniam in craßioribus negotijs plerunque uersatur, & ob publicam tranquillitatem tuendam, non semper ea potest obtinere, quæ perspicit esse re-

ctißima

ctißima: tamen hoc illi certè præstabit, semel hausta penitus euangelica philosophia, ut quantum potest semper ad ea quæ Christi præceptis sunt proxima nitatur, & quàm minimum à scopo deflectat. Id quum in omnibus optemus, qui res humanas in terris moderantur, tamen in te Ferdinande magnopere speramus etiam, ut quem nouerimus à primis annis mirè propensum ad euangelicæ lectionis amorem: quippe qui non solitus sis, hoc temporis quo sacrũ peragit sacerdos, uel superstitiosis precatiunculis, uel friuolis alloquijs terrere, quemadmodum pleriq; magnatum solent, sed aperto codice euangelico reuerenter inspicere quid doceret eius diei uel epistola uel euãgelium. Nec dubitamus, quin isti pueritiæ tuæ specimini, multum adiecerit ætatis accessio. Nec mediocris spes est futurum, ut tuum istud exemplum quàm plurimi mortalium paßim æmulentur. Etenim ut uitiorum contagia facilimè serpunt ad plurimos, à summatibus uiris profecta, ita uirtutis exemplum celerrimè commendatur omnibus, si à claris autoribus fuerit exortum. Quanta fuerit olim euangelicæ doctrinæ maiestas, uel ritus illi, quos ex antiquitate traditos etiamnum seruat ecclesia, docere nos poterunt. Codex habetur auro, ebore, gemmis pulchrè ornatus: inter sacra religiosè seruatur, non sine ueneratione ponitur aut sumitur. Petitur à sacerdote pronuntiandi facultas, fit sacer è thure, stacte, myrrha & galbano suffitus, frontes & pectora signantur crucis imagine, submißis ceruicibus defertur gloria domino, assurgitur ab omnibus, astatur erecto corpore, nudatis capitibus, arrectis auribus, uenerabundis oculis. Ad Iesu nomen, quoties incidit, curuantur genua: mox magna religione pectori admotus codex, circunfertur, osculo singulorum adoratur, tandem inter sacra re-

uerenter reponitur. Hæ cæremoniæ, quid aliud nobis loquuntur, quid aliud monent, quàm nihil oportere Christianis antiquius esse, nihil charius, nihil uenerabilius, quàm cœlestem illam philosophiam, quam omnibus Christus ipse tradidit, quam tot iam seculis totius orbis consensus comprobauit, quæ sola nos reddit aduersus hunc mundum & huius mundi principem inuictos? Sed quemadmodum optimo iure reprehenditur Iudæorum inanis ac præpostera religio, qui legis suæ codicem mira ueneratione prosequuntur: substernunt mundißima lintea, procidunt, adorant, nō contrectant nisi puris manibus, quum ea quæ præcipuè lex docet, impiè negligant: ita nobis curandum est, ne quàm sumus in cæremonijs religiosi cultores Euangelij, tam reperiamur in non obseruando prophani. Quorsum enim attinet, codex ebore, argento auro, serico, gemmis ornatus, si nostra uita sordibus uitiorum, quæ execratur Euangelium, oblita sit: si animus noster nullus euangelicis uirtutibus niteat? Quid prodest liber admotus pectori, si quod docet procul abest à pectore: si quod damnat, regnat in pectore? Quid sibi uult suffitus odoratus, si nobis sordet illius doctrina, si nostra uita odor est lethalis? Quid prodest submissa ad codicem ceruix, si nostræ cupiditates erectis ceruicibus pugnant aduersus eius præcepta? Quid confert assurrexisse, nudo uertice astitisse, si tota uita nostra talis est, ut palàm euangelicæ doctrinæ contemptum præ se ferat? Qua fronte codicem exosculatur euangelicum, qui libidini, qui auaritiæ, qui ambitioni, qui gulæ, qui iracundiæ seruiens, conspuit euangelica monita? Qua fronte dat osculum libro nihil aliud docenti quàm pacem, quàm mansuetudinem, quàm charitatem: qui contempta Christi doctrina

totus

totus liuore tabescit, odio madet, ira feruet, ulciscendi libidine fertur, rapitur, furit in proximum suum: qui dum suo morem gerit animo, furialibus bellis miscet orbem? Quo ore complectitur & adorat euangelicum codicem, qui totis uitæ studijs huic mundo fœderatus est, quem uelut hostem execratur euangelica philosophia? Puris manibus ac religiosè contrectamus euangelicum codicem, & impuris animis despicimus euangelica præcepta? Quin hæc magis admouemus pectori, hæc osculamur animo, his ceruicem inflectimus? Quidam etiam euangelij secundum Ioannem partem descriptam de collo suspensam circunferunt, aduersus morbos aut tristes alioqui casus remedium. Quin magis Euangelij doctrinam animo circunferimus, aduersus omnes uitiorum morbos remedio futuram? Non improbo cæremonias, non exagito uulgi simplicis religionem. Sed tum demum ista fuerint nobis usui, si quod signis uisibilibus admonemur, re præstiterimus. Si uere Christiani sumus, hoc est, si legitimi euangelicæ doctrinæ professores, totum hoc quod illhic foris geritur, intus in animis nostris peragatur. Audio morem esse apud quosdam, ut princeps nudatum ensem manu teneus adstet euangelicæ lectioni, cætera manu capulo admota. Quo pacto autem gladio defendet Euangelium, cuius animus hostis est Euangelij, qui totus spirat mundum, cui nihil contemptius, quàm nobile illud margaritum euangelicum, cui nihil inuisius, quàm id quod solum Christus docuit expetendum? Qui populum expilat, qui tenues opprimit, qui bellis res humanas ac diuinas miscet, qui tot malis causam præbet, in cuius ambitionem tantum humani sanguinis funditur, ensem uibrat, quo defendat Euangelium Christi? Prius ipse se reconciliet

Euangelio, prius euangelico gladio prauas cupiditates resecet ab animo suo, tum si uidebitur in hostes Euangelij minax stringat ferrum. Et hæc quidem illustrissime princeps admonendi gratia dicta sunto, citra cuiusquam contumeliam. Rem tantùm ostendimus, non notamus personas: & hoc liberius hæc scribimus, quòd in tuam integritatem ne leuis quidem horum malorum suspicio possit competere. Neminem secundum episcopos, magis decet euangelica religio, quàm principes. Sed horum simplicitas sæpenumero fallitur religionis imagine. Siquidem persuasi nonnunquam ab his, qui perfectæ religionis professione commendantur, existimant summam esse pietatem, si quotidie precum, quas horarias uocant, pensum absoluant: si nullus dies abeat absq; sacro. Atq; hæc quidem ut in prophano simul & iuuene principe, fateor argumentum aliquod esse piæ mentis, ita permulta sunt, quæ propius ad Christiani principis officium attinent. Etenim si prospiciat ne belli tempestas oriatur, ne publica libertas uioletur, ne populus tenuis ad famem adigatur, ne magistratus corrupti creentur, mea quidem sententia sacrum deo gratius obtulerit, quàm si sex annis recensuerit præculas illas: Et tamen hoc quoq; laudo, si modò quod est præcipuum accesserit. Cæterùm si princeps existimet nihil sibi deesse ad ueram pietatem fretus obseruatione talium rerum, neglectis alijs, quæ propria sunt regiæ functionis, hæc nimirum uera pestis est religionis: hæc est Reipublicæ pernicies: & qui talia persuadent, nec principibus bene consulunt, nec populo. Pium est adesse sacro, si quis modò purus accedat. At quo pacto purus accedam ad commemorationem illius ueri summiq; principis, qui pro salute suorum uitam impendit, si ob iram, si ob ambitionem, si ob socordiam meam

tot

tot hominum millia uel affliguntur, uel intereunt? Ne dicam interim, quòd uix ullum tempus magis uacuum minusq; solicitum est principibus quàm quo uacant rei diuinæ. Quid autem magni est preces illas statis horis dictas esse principi, cui nullum tempus satis magnum curandis Reipublicæ negotijs? Abunde multùm precatus fuerit, si quotidie recenseat, & ex animo recenseat illam sapientissimi iuuenis precationem: Domine da mihi sapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo. Aut huic simillimam, quam idem, ni fallor, recitat in libro, cui titulus Sapientia: Da mihi sedium tuarum aßistricem sapientiam, ut mecum sit, & mecum laboret, ut sciam, quid acceptum sit apud te, scit enim illa & intelligit omnia, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum iustè, & ero dignus sedium patris mei. Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altißimis: & sic correctæ fuerint semitæ eorum qui sunt in terris, & quæ tibi placerent didicerint homines? Atq; hanc sapientiam quam optat sapientißimus ille iuuenis, maximè reperire licet in literis euangelicis, si quis ex animo, si quis pia curiositate rimetur. Alioqui qui factum est ut Christianorum mores, partim in uitam plus quàm ethnicam reciderint, partim in Iudaismum quendam degenerarint, nisi ex euangelicæ doctrinæ neglectu? Quanquam, ut ingenuè fatear, nullis seculis defuerunt apud quos Euangelio suus constiterit honos, sed tamen his annis quadringentis uigor illius apud plerosq; refrixerat. Quo magis omnibus studijs adnitendum, ut igniculum illum pro sua quisq; uirili, ἀναζωπυρῶμν, quē æterna ueritas dom

dominus noster Iesus misit in terram: nec aliud optat, quàm uehementer accendi, quàm latißimè uagantem omnia corripere. In moribus *seculi tam corruptis, in tantis opinionum dißidijs, quibus nunc miscentur omnia, quò potius confugiendum est, quàm quod rectè monet diuus* Hilarius, *ad purißimos diuinæ scripturæ fontes, quorum purißima & illibatißima pars sunt* Euangelia? Neq; *uerò debet monarchus hoc nomine suspectum esse* Euangelium, *quod, ut quidam iactitant, seditiosos reddat eos, quos oportet principibus dicto audientes esse.* Imò *principibus hoc præstat, ut pro tyrannis sint ueri principes: & populo præstat, ut bono principi libentius obtemperet, parum commodum mansuetius ferat.* Deniq; *non debet* Euangelio *uerti uitio, si quis re per se optima non optimè utatur.* Pacis Euangelium *dicitur primùm deo nos reconcilians: deinde nos inter nos mutua concordia copulans.* Si *quis in hunc lapidem impegerit, sibi imputet, non* Euangelio. Nulla *uis est hominum, nullum ingenium, nulla conspiratio, quæ ueritatem euangelicam poßit opprimere, tum potißimùm exerentem sese, cùm maximè premitur.* Sed *hisce de rebus uereor, ne iam plus satis dictum sit.* Nunc *quo maiore cum fructu legatur, de autoris consilio pauca loquutus, finem faciam.* Q*uum uita doctrinaq; domini Iesu Christi, iam apostolorum prædicatione, ac cæterorum* Euangelistarum *literis latè per orbem esset diuulgata,* Ioannes *ille Iesu amore nobilis, postremus omnium hoc* Euangelium *scribendum suscepit: non tam ut euangelicam texeret historiam, quàm ut quædam ab alijs* Euangelistis *prætermissa suppleret, quum non indigna cognitu uiderentur.* Præcipuam *autem causam fuisse putant, qur scripserit hoc* Euangelium, *ut* Christi *diuinitatem assereret aduersus*

hæres

hæreses iam tum ueluti malam zizaniam in bona segete suppullulantem: sed præcipuè Cerinthianorum, & Ebionitarum, qui præter alios errores docebant Christum nihil aliud fuisse quàm hominem: nec omnino fuisse prius quàm de Maria nasceretur. Expediebat autem in primis, ut orbis sciret & crederet Christum eundem & uerum deum, & uerum hominem fuisse. Quorum posterius primùm ad amorem hominum in illum excitandum facit: libentius enim amamus nobis cognata: deinde stimulos ad imitandum acriores subijcit. Quis enim conetur æmulari, quod ab angelo per speciem modò, non etiam uerè gestum esset? Porrò quoniam ut sunt ardua quæ præcipit, ita summa sunt quæ promittit, oportebat non ignorari diuinam eiusdem naturam: ut confidamus illum haud dubiè præsidio futurum suis, quos sic dilexit: nec frustraturum in promissis, qui quicquid uult, nutu possit efficere. Superiores autem Euangelistæ de diuinitate domini Iesu penè nihil attigerant. Nam hanc opinor esse sapientiam, quam Paulus loquebatur inter perfectos: inter cæteros nihil se scire profitens, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Fortè nondum ferebat tempus tam ineffabile mysterium uulgo literis prodere, ne rideretur ab impijs: quòd nec credere possent, nec intelligere. Quanquam & alioqui ueteres omnes quoties de rebus diuinis uerba faciunt, & parcissimè & religiosè loquuntur, copiosiores in his, quæ magis conducunt ad uitæ pietatem. Hæreticorum itaq; temeritate Apostolus compulsus est, apertius asserere Christo diuinam naturam: quemadmodum Arianorum audacia compulsi sunt orthodoxi patres certiora quædam de rebus ijsdem definire: quum maluerint ab eiusmodi rebus definiendis abstinere, quæ & longè superant humani

mani captum ingenij, nec nisi magno periculo defeniuntur. Atq; hæc pars meritò beato Ioanni relicta est, Iesu ἀγαπητῷ καὶ ἐρασμίῳ, quem ut ille, qui fons est omnis sapientiæ, præ cæteris magis dilexit, ita credendum est, quòd plenius arcana quædam suis, ut ita loquar, delitijs inspirarit. Hunc igitur χριστόφιλον imbibamus omnes, ut & ipsi φιλόχριστοι fieri mereamur. Tantùm illud lectorem admonitum esse uolo, me quidem in hoc opere probatissimos ecclesiæ doctores sequutum fuisse: uerùm nec passim, nec in omnibus: quandoquidem & ipsi inter sese non raro dissentiũt: semper tamen bona fide profero, quid mihi germani sensus esse uidebatur, quum perspicerem ab autoribus uetustis contra hæreticorum opiniones dimicantibus quædam uiolentius detorqueri. Nolim tamen ut quisquam huic paraphrasi plus tribuat, quàm tributurus erat commentario, si commentarium scripsissem: quanquam & paraphrasis commentarij genus est. Allegorias, in quibus uideo ueterũ quosdam ad superstitionem usque fuisse diligentes, parcius, nec ultra quàm satis esse iudicabam, attigi. Valeto princeps ornatissime, totisq; studijs Euangelij gloriæ faueto, sic Christus opt. max. uicissim tuis uotis dexter aspiret. Basileæ, Anno M. D. XXIII. No. Ian.

IN EVANGELIVM IOANNIS APOSTOLI PARAPHRASIS DES. ERASMI ROTERO.

NATVRA diuina, quoniam in immensum superat imbecillitatem humani ingenij, quamlibet alioqui felicis ac perspicacis: nec sensibus nostris, ut est, potest percipi, nec animo concipi, nec imaginatione fingi, nec uerbis explicari. quanquam autem in rebus conditis, uestigia quædam sublucent diuinæ potentiæ, sapientiæ ac bonitatis: fit quidem ut similitudines ductæ ab his rebus, quas utcunque sensibus ingenioq; complectimur, adducant nos in tenuem aliquam & umbraticam rerum incomprehensibilium cognitionem: ut eas ueluti per somnium, ac nebulam utcunque contemplemur: nulla tamen similitudo duci potest à rebus ullis conditis, siue spectes angelos, siue cœlorum machinam, siue hæc inferiora corpora, nostris sensibus ita familiaria, ut nec ipsa ad plenum à nobis comprehẽdi poßint, quæ per omnia quadret ad rationem, ac naturam eorum, ad quorum cognitionem præstandam illæ collationes adhibentur. Itaq; conuenit hominem huc omne studium mentis intendere, ut amet dei bonitatem potius, quàm ut suspiciat, aut comprehendat illius sublimitatem, quam ne Cherubim quidem, aut Seraphim ad plenum assequuntur. Et quanquam Deus in omnibus operibus non potest non esse

mirabilis, tamen maluit nobis ob bonitatem amabilis haberi, quàm ob celsitudinem stupēdus. Cæterùm plenior diuinæ naturæ cognitio, futuro seculo seruatur his, qui per innocentis uitæ pietatem purgarunt cordis oculos. Nemo patrem, ut est, nouit, nisi filius, & si cui filius uoluerit reuelare. Itaque rationibus humanis scrutari diuinæ naturæ cognitionem, temeritas est: loqui de his, quæ nullis uerbis explicari queūt dementia est: definire impietas est. Si quid hinc interim datur contueri, simplici fide comprehenditur uerius, quàm humanæ sapientiæ præsidijs. Et satis est interim ad consequēdam salutem æternam ea de Deo credere, quæ palàm ipse de se prodidit in sacris literis, per selectos ad hoc uiros, spiritu suo afflatos: quæq; pòst uersans in terris, ipse discipulis suis aperuit, ac demum per spiritum sanctum iisdem in hoc selectis discipulis patefacere dignatus est. Hæc simplici fide tenere, Christiana philosophia est: hæc puro corde uenerari, uera religio est: per hæc tendere ad cœlestis uitæ meditationem, pietas est: in his perseuerare, uictoria est: per hæc uicisse, summa felicitatis est. Cæterùm hominem ultra hæc humanis rationibus de rebus diuinis uestigare, periculosæ cuiusdam atque impiæ audaciæ est. Quanquam autem satis esse uidebatur, quod à cæteris Euangelistis, & sermone fideli prædicatum est, & literis proditū: qui natiuitatem IESV Christi secundum carnem, uitam ac mortem ordine describentes, asseruerunt illi ueram hominis naturā: deinde recensendis illius sermonibus, commemorandis miraculis, ac resurrectione ex mortuis, pro temporum illorum ratione, sic declararunt eiusdem naturam diuinam: [redacted]

[redacted] pios ac dociles non lateret ueritas, nec infirmis ac rudibus Iudæis daretur ansa resiliendi ab euangelica doctrina: qui hoc ex maiorum traditione, atque ex sacris etiam Mosi uoluminibus sibi penitus persuasum habebant, dei uocabulum impiè tribui, præterquam uni deo, quem illi semper coluerant: nec gentibus, quæ deos innumeros colebant, etiam ex hominibus deos factos, præberetur occasio persistendi in errore sacrilego, si sensissent etiam in euangelicis literis, Dei cognomen pluribus esse, commune: quod Iudæorum aures huius incapaces mysterij, prorsus incommunicabile putantium, initio nullo pacto laturæ fuerant, & gentium animus opinione multorum deorum imbutus, non protinus perdoceri poterat, tres esse personarum proprietate distinctos, quorum quisque uerè Deus esset, & tamen non nisi unus esset Deus, ob eandem naturam diuinam tribus ex æquo communem. Sic autem uisum est Deo, ut quò firmior esset euangelica fides, paulatim pro temporum profectu, atque hominum capacitate dispensaretur mortalium generi. Sic Iudæorum natio multis seculis deum patrem religiosè coluit, filij ac spiritus sancti ignara. Et ipse Dei filius quum in terris mortale corpus circunferret, ac nobis testibus esuriret, sitiret, dormituriret, doleret, fleret, irasceretur, misaresceret, diu sustinuit à suis etiam discipulis nihil aliud haberi, quàm homo. Quin & post resurrectionem quædam illos nescire uoluit. Ne per spiritum sanctum quidem patefecit omnia, sed ea duntaxat, quæ faciebant ad persuasionem euangelicæ doctrinæ, & ad salutem humani generis. Quum enim natura rerum diuinarum summis etiam hominum, aut angelorum ingenijs sit incomprehensibilis, & euãgelica professio ad omnes mortales ex æquo

 perti

pertineat, de rebus diuinis tantū aperuit nobis per filium suum pater cœlestis, quantum satis esse uoluit ad consequendam salutem. Itaque periculosæ cuiusdam temeritatis est, quicquam affirmare de natura diuina, præterea, qua nobis uel Christus ipse, uel spiritus aperuit. Sed quoniam his temporibus, ut creuit euangelici sermonis triticum in cordibus piorum, ita succreuit et impiorum zizania: quorum execranda temeritas cò prorupit, ut quidam non ueriti sint IESV *Christo adimere naturā humani corporis, pro homine spectrum inane ac præstigium hominis subijcientes: quidam è diuerso, diuinam naturam eidem detraherent, mentientes tum demum cœpisse, quum nasceretur ex Maria uirgine: quòd excæcati terrenis affectibus, non assequerentur diuini consilij mysterium, quomodo Deus uerus, hominem uerum assumpserit, ut idem esset utrunq;: neq; quicquam interim decederet incommutabili naturæ diuinæ, & constaret integritas naturæ humanæ: nonnulla explanatius prodemus hoc Euangelio, quantum Christi spiritus nobis aperire dignatus est: quantumq; satis ipse iudicauit ad salutem consequendam, per fidem euangelicam. Porrò quemadmodum dicere cœperam, ut rerum nec intelligibilium cuiquam, nec explicabilium aliquam cognitionem impartiamus, abutendum est uocabulis rerum nostro sensui familiarium, quum nihil usquā sit in omnibus rebus conditis, unde duci possit comparatio, quæ ad unguem quadret ad ueritatem naturæ diuinæ. Itaq; quemadmodum arcanæ literæ summam illam mentem qua nihil cogitari potest neque maius, neque melius, Deum uocant: ita huius filium unicum, sermonem illius appellant. Filius enim quum non sit idem qui pater, tamen similitudine patrem [illegible] refert, ut utrunque in altero liceat intueri*

tueri,patrem in filio,filium in patre. Sed gignentis ac geniti similitudo, quæ in humana generatione multis modis imperfecta est, in Deo patre & huius filio perfectißima est. Nec est alia res quæ plenius & euidentius exprimat occultam mētis imaginem, quàm oratio non mendax. Hæc enim uerè speculum est animi, qui corporeis oculis cerni non potest. Quòd si cui uolumus animi nostri uoluntatem esse cognitam, nulla re certius id fit aut celerius quàm oratione, quæ ex intimis mētis arcanis deprompta, per aures audientis, occulta quadam energia, animū loquētis transfert in animum auditoris. Nec est alia res inter mortales efficacior ad omnem animorum motum excitandum, quàm oratio. Quòd si adsit autoritas, oratione compendio præscribitur, quid fieri uelimus. Filius itaq; dicitur, quòd cæteris omnibus par ei unde nascitur, sola personæ proprietate discernitur. Sermo dicitur, quòd per hunc Deus, qui in suapte natura, nulla ratione comprehendi potest, nobis uoluit innotescere: nec aliam ob causam uoluit innotescere: nisi ut ex ipsius cognitione felicitatem æternam assequeremur. Non est hæc temporaria natiuitas, nec sermo similis humano. Nihil corporeum est in Deo, nihil tempore fluidum, aut loco circunscriptum, neque quicquam omnino initio, progressui, senio aut ulli mutationi obnoxium. Totus ac semper in se est: & qualis est ipse, talis ab eo semper nascitur filius æternus ab æterno, omnipotens ab omnipotente, optimus ab optimo: denique Deus à deo, nec posterior se gignente, nec inferior: æternæ mentis sermo æternus, quo sibi semper uelut arcana cogitatione loquitur pater, etiam ante conditum hunc mundum: nulli notus, nisi sibi uni & filio. Sibi nunquam non genuit filium: sibi nunquam non prompsit sermonem omnipotentem.

Non egebat ille rebus conditis, cuius fœlicitati nihil potest accedere, sed ex sua natiua bonitate condidit uniuersam hanc mundi machinam, & in hac mentes angelicas & humanum genus uelut ex angelis ac pecudibus medium, ut ex rebus mirificè conditis, atque etiam ex seipso potentiam, pietatem ac bonitatem opificis colligeret. Quemadmodum autem si quis esset Rex omnipotens, quicquid is fieri iuberet, id protinus factum esset: ita pater uere omnipotens per filium ac sermonem suum condidit uniuersa. Atque hac ratione primùm deprompsit sermonem suum, per quem nobis uelut loquutus innotesceret: seseq; per admirationem pulcherrimæ machinæ cognitum, in affectus nostros insinuaret. Multum igitur aberrant à uero, qui Dei sermonem sic putant esse posteriorem eo qui promit, queadmodum apud nos mens antiquior est proloquio: quiq; dei sermonem, quo pater deus condidit uniuersa, numerant inter res conditas. Sed craßior est illorũ error, qui tum demum arbitrantur Dei filium ac sermonem esse cœpisse, quũ corporeus è uirgine Maria nasceretur. Quicquid creatum est, initium sumpsit in tempore, sed filius dei bis natus est: semel à patre ante tempora, uel potius sine tempore, ex deo uero, uerus deus: rursus tempore ab æterno destinato, ex Maria uirgine, ex homine uerus homo. Nam hoc modo uisum est deo, nobis rursum depromere sermonem suum, ut craßius aut familiarius nosci posset. Impius igitur est qui contendit IESVM Christum nihil aliud fuisse quàm hominem: aut qui contendit eum inter cæteras creaturas fuisse conditum. Eundem filium aliter genuit pater: eundem sermonem aliter deprompsit: semel in tempore, sed semper extra tempus omne. Nam antè quàm hæc uniuersitas rerum terrestriũ ac cœlestium conde

conderetur, iam cum patre æterno, sermo erat æternus: atque hic sermo sic prodibat à patre, ut nunquam à patre discederet. Sic erat indiuulsæ naturæ cum patre, ut iuxta personæ proprietatem esset apud patrem: nec sic adhærebat patri, quemadmodum accidens adhæret substantiæ, sed Deus erat ex Deo, Deus erat in deo, Deus erat apud deum, ob communem utrisque diuinitatis naturam. Duos per omnia pares nulla res discernebat, nisi proprietas gignentis, & nascentis, proloquentis, ac deprompti colloquij. Sicut erat filius unigenitus, ab unico patre, sic erat unicus sermo ab unico promente. Et quanquam hic sermo erat deus, omnipotēs, ex omnipotente, tamē personæ proprietate discretus, non naturæ dißimilitudine erat apud deum patrem: non in tempore prolatus, sed ante omnia tempora semper ita proficiscens à mente paterna, ut tamen ab ea nunquam recedat. Neque conditus est à patre, sed per hunc sibi coæternum sermonem suum pater condidit uniuersa, quæcunq; condita sunt, siue uisibilia siue inuisibilia: per eundem gubernat uniuersa: per eundem instaurauit uniuersa: non uelut instrumento utens, aut ministro, sed ut eiusdem naturæ, eiusdemq; uirtutis filio: ut ex patre uelut autore summo prodirent omnia quæcunque sunt, sed per filium, quem sibi per omnia parem ab æterno genuerat, ac sine fine gignet. Nec solum in hoc Dei sermone uis erat, nutu suo condendi rerum uisibilium & inuisibilium uniuersitatem, uerum etiā in eodē erat uita uigorq; omniū quæ condita fuerant, ut per eundem unumquodque natiuo suo uigore ageret, seseq; ui semel insita perpetua propagatione tueretur. Nihil enim est otiosum aut iners in tanta rerū multitudine. Sua cuiq; herbæ atq; arbori uis indita: suum cuiq; animanti ingenium est. Sed quemadmodum

In principio erat uerbū.

Hoc erat in principio.

In ipso uita erat.

Bb 4 omnia

omnia quæ condidit, sua prouidentia ui quadam insititia
Et uita erat *instruxit ad actum cuiq; peculiarem, & ad perpetuitatem*
lux. *sui generis: ita non reliquit pulcherrimam huius mundi fabricam absque lumine. Siquidem ut est fons uitæ omnibus, ita est & fons lucis, nimirum patre per æternam natiuitatem in eum transfundente naturæ diuinæ plenitudinem, adeò ut solus uitam restituat etiam mortuis, & animorum quamlibet densam noctem luce sua dispellat. Quod igitur sol est rebus corporeis, hoc sermo diuinus, qui est Christus* IESVS, *est mentibus mortaliũ, quibus per peccatum in altißimas tenebras, & mortem collapsis, ineffabili charitate succurrere studuit. Prius enim uiuebãt homines in ignorãtia, peccatorumq; tenebris uersantes, mutas statuas pro Deo uiuo colentes, cæcis animorum cupiditatibus turpiter immersi, nec habebant cordis oculos, quibus æterna ueritas conspicitur. Insperserat deus animis hominum scintillulam aliquam ingenij perspicacis: sed hanc affectus corporales, & uitiorum tenebræ obcæcauerant. Ac prorsus tanta erat huius mundi caligo, ut nec humana philosophia, nec Mosaicæ legis religio, nec prophetarum faces, hanc discutere quiuerint. Tandem uenit sol ille noster æternus, cuius inuincibili luci nulla caligo non cedit. Venit autem ut uitam restitueret omnibus hominibus: non Iudæis tantùm, sed uniuersis orbis nationibus, & peccatorũ abstersa caligine redderet omnibus oculos, ut per fidei lumen agnoscerent Deum patrẽ solum colendum ac diligendum, & huius unicum filium* IESVM
Et lux in tenebris lucet. *Christum. Sol hic corporeus non lucet omnibus: habet enim suas uices: uerùm hæc lux sua genuina ut lucet etiam in crassißimis mundi tenebris, omnibus sese offerens ut reuiuiscant, & uideant æternæ salutis uiam, quæ nulli non*

patet

patet per fidem euãgelicã. Et quãquam mundus excæcatus peccatorum sordibus, & cupiditatum turpiũ caligine nolit aſpicere lumen hoc, tamen nullis huius mundi quantumuis denſis tenebris inquinari potuit. Solus enim ille purus erat ab omni uitiorum inquinamento: nec aliud erat, quàm lux undiq; pura & illibata. Pugnãt enim aſsiduè huius mundi tenebræ, aduerſus lucem, quam odit, ut operum ſuorum proditricẽ: & multorũ radios uel extinguunt, uel obſcurãt: ſed aduerſus hanc uiuam & æternam lucẽ nihil ualuerũt. Tumultuatũ eſt à Iudæis, à philoſophis ac potẽtibus: ab his qui ſeſe rebus caducis totos dediderũt: ſed uincit lux iſta, lucet adhuc in medijs mũdi tenebris, ſemperq; lucebit, nulli non ſe communicans, qui modo ſeſe præbeat lucis capacẽ. Quid autem facias his, qui ſcientes ac uolentes lucẽ oblatã ab ſe depellunt? qui inuitati ad lucem, ultro claudunt oculos ne uideant? Certè nihil ab ipſo factũ non eſt, uti ne quiſquã eſſet expers ſui luminis. Nõ enim ingeſſit ſe ſubitò mortalium oculis, ne magis etiam illos exocularet ob incredulitatem. Erat homo miſſus à deo. *Quis nanq; rem tam admirandam credidiſſet, niſi paulatim multis modis præparaſſet hominum mentes ad credulitatem? Itaq; non cõtentus hac admirabili mundi fabrica declaraſſe mortalibus & omnipotẽtiam ſuam ſapientiamq;, & bonitatem immẽſam, atq; eximiam erga genus hominum charitatem: nec contentus tot prophetarum oraculis, tot uetuſtæ legis ſimulachris ac figuris, ueluti præludere aduẽtum ſuum: deniq; miſit uirum omnibus prophetis excellentiorem, cui nomen erat Ioannes: qui tametſi primam ſanctimoniæ laudem meruit inter homines ad id ætatis uſq; natos, atque ob muneris pluſquã prophetici dignitatem angelus dictus eſt, tamen nihil aliud erat quàm homo, plurimis quidem Dei bonis largiter inſtructus,*

structus, sed quæ diuinæ liberalitatis essent, non naturæ semel inpartitæ. Hic tamen in hoc delectus ac missus est à Deo, ut iuxta prophetiam quæ de ipso præcesserat, testimonium præberet de illo lumine diuino, quod humano corpore dißimulatum uersabatur in mũdo: non quòd qui Deus esset, & paterna uoce prædicatus est, opus haberet hominis testimonio: sed ut omnibus modis sese insinuaret in credulitatem mortalium, Ioannem uoluit esse præcursorem lucis, quemadmodum Lucifer solis exortum præuius nuntiat mundo, suáq; prædicatione pararet animos hominum ad excipiendum lucem iamiam uenturam. Quoniam autem peccata obstant, quò minus admittatur lumen cœleste, inuitauit Ioannes ad pœnitentiam, clamans instare regnum cœlorũ. Primus enim ad lucem gradus est, odisse tenebras suas. Erat autem hic Ioannes ob eximiam uitæ sanctimoniam, tantæ apud Iudæos autoritatis, ut à plerisque Christus haberetur: quò magis uoluit huius testimonio pro tempore commendari Iudæis, ut sensim humano more irreperet in animos hominum. Alioqui solet qui minor est, maioris testimonio commendari. Promiserat autem Esaias, Christo ueniente lucem quandam eximiam exorituram his, qui uersabantur in tenebris & umbra mortis. Itaq; priusquam Christus inclaruisset miraculis, multi suspicabãtur Ioannem esse lucem illam à propheta promissam: uerùm præco tantum ueræ lucis erat Ioannes, non ipsa lux. Christus igitur pro temporis dispensatione abusus est errore Iudæorum, & autoritate Ioannis, ad animos omnium euangelicæ fidei præparandos.

Erat lux uera.

Erat quidem Ioannes lux quædam, nimirum lucerna ardens & lucens: ardens pietate, lucens uitæ sanctimonia, sed non erat illa lux, quæ toti mundo uitam adferret: uerùm

sermo

sermo Dei, de quo nobis in præsentia sermo est, erat illa lux uera, semper manans à Deo patre, fonte lucis omnis, unde lumen mutuatur quicquid lucet in cœlis & in terris. Siue inter homines, siue inter angelos, si qua scintilla ingenij, si qua cognitio ueri, si quod fidei lumen ab hoc fonte proficiscitur. Quemadmodum absque sole, cæcus est hic mundus, ita absq; hac luce caligant uniuersa. Mundus autem ubiq; regnante peccato, & abominādis erroribus, undiq; tenebricosus erat. Et in his tenebris subinde emicuerūt uiri sanctimonia præcellētes, ueluti stellula in densissima noctium caligine, ac ceu per nebulam, lucis nonnihil ostenderūt, sed Iudæis tantùm, aut Iudææ finitimis: uerùm hæc lux uera, lucem impartit non uni tantùm nationi, sed omnibus hominibus prodeuntibus in huius mundi tenebras. Iudæi lucem hanc sibi propriè uindicare sunt conati, quòd his propriè uideretur promissa, quòd ex ijsdem & apud eosdem iuxta carnem exorta: sed ille uenerat ut per euangelicam fidem illucesceret cordibus omnium totius orbis nationum. Non excluditur Scytha, non Iudæus, non Hispanus, non Gothus, non Britannus, non reges, non serui. Quantum est in ipsa luce, uenit illustrandis omnibus. Quòd si qui perseuerant in tenebris suis, non lucis est culpa, sed eius, qui peruersè tenebras amat, lucem horret. Lucet autem omnibus, ne quis excusationem possit prætexere, cùm uolens ac sciens suo uitio pereat: ueluti si quis impingat in meridie, quòd oculos nolit attolere. Semper hic sermo Dei fuit in mundo: non quòd qui immensus est, ullo locorum ambitu contineatur: sed sic erat in mundo, quemadmodum ingenium opificis est in opere: quemadmodum gubernator est in eo quod moderatur. Lucebat & tum hæc lux in mundo per ea quæ mirifice

Illuminat omnē hominē.

In mundo erat.

rificé condita fuerant, uirtutem, sapientiam, ac bonitatem diuinam utcunq; patefaciens, atq; hac ratione tum etiam quodamodo loquebatur hominum generi. Sed pleriq; felicitatem suam in uisibilibus huius mundi rebus collocantes, quos ob id meritò dominus IESVS mundũ appellare consueuit, cùm ipse doceret æterna, excæcati cupiditatibus terrenis, non agnouerunt conditorem suum. Tanta erat caligo mentium, ut opificem mundi mundus non agnosceret, sed serpentes, boues, hircos, porrum, & cepe, imò quod his etiam uilius est, ligna ac lapides adorarent, eo contempto, unde quicquid erant aut habebãt, acceperant. Assueti tenebris, abhorrebãt à luce, ac peccatis occæcati, pro uita mortẽ amplectebantur. Quin ubi familiarius

In propria uenit.

sese præberet mundo, humano corpore uersans & conuiuens inter homines, nõ est agnitus ab his, qui mundo huic se totos deuouerãt. Nec adeò mirum est, si gentes idolorũ cultores, & huius uitæ commodis omnia metientes, prophetarum ac legis rudes, non agnouerunt humana specie uiuentem. Illud magis mirandum, quòd cùm peculiariter ad suam gentẽ uenisset, cui tot prophetarum oraculis fuerat promissus Messias, cui tot figuris fuerat adumbratus, cui tot seculis fuerat expectatus: quæ uidit edentem miracula, quæ docentem audiuit: tamen adeò non est receptus à suis, ut quibus seruandis peculiariter uenerat, efferatis animis exitium moliti sint, & mortem machinarentur innoxio, qui gratis uitam afferebat nocentibus. Videntes non uidebant, & audientes non audiebant, & intelligentes non intelligebant, qui peruerso studio legis cooriebãtur in eum, quem lex promiserat. Horum igitur malicia factum est, ut lux quæ credentibus afferebat uitam æternam, his maioris cæcitatis esset occasio. Sed horum per-

uersitas

uerſitas non potuit officere ſaluti credētium. Imò Iudaicæ gentis cæcitas, aditum patefecit gentibus ad lucē euangelicam. Qui hactenus habebantur populus Dei, qui ueri Dei cultu, qui legis religione, qui patrum cognatione, qui diuini teſtamenti promiſſis ſoli gloriabantur, uenientem Dei filium auerſati ſunt: ac proinde meritò abdicatis Iudæis Euangelio rebellibus, Euangelij gratia ad gentes demigrauit, ut uerſis rerum uicibus, qui antè falſa religionis imagine tumebant, palàm declararent impietatem ſuā, reijcientes eius filium, quem pro Deo colebant: & qui prius prorſus alieni à uera religione, pecudes & ligna colebant pro dijs, pietatem euangelicam per fidem amplecterentur. Quanquam hac occaſione ſic gentes admiſſæ ſint ad ſalutem euangelicam, ut nec Iudæis, nec ullis omnino nationibus ſit præcluſus aditus, ſi modò depoſita peruicacia ſe præbeant obedientes fidei, quæ prima ac ſola ianua eſt ad ſalutem æternam. Quanquam autem ex gentibus pariter ac Iudæis plerique, qui mundum magis amabant, quàm Deum, auerſati ſunt lucem hanc, tamen non fuit otioſus illius aduentus. Primùm prodita eſt illorum infelicitas, qui ſuapte culpa ſeſe tantis bonis ultro delatis orbarunt. Neque cuiquam iam dubium eſſe poterat, quin iuſto dei iudicio, relinquerētur æterno exitio. Deinde factū eſt, ut è diuerſo magis liqueret, quàm inſignis eſſet diuini numinis benignitas, qui ſimplici promptaq; fide reciperent ſermonem euāgelicum. Nam ideo dei filius ac deus ipſe ſeſe demiſit ad humilitatē noſtrā, ut nos per fidē ad ſuam ſublimitatem eueheret. Ideo ſuſcepit in ſe noſtræ mortalitatis ignominiam, ut nos diuinæ gloriæ faceret conſortes: ideo homo ex homine naſci uoluit corporeus, ut nos ex Deo renaſceremur ſpirituales: ideo deſcendit inter

Quotquot autem receperunt.

in terras ut nos subueheret in cœlum. Reiecti sunt ob incredulitatem superciliosi scribæ, & pharisæi: reiecti sunt elati reges ac potentes: reiecti sunt turgidi philosophi. Sed ad hanc summam dignitatem admissi sunt humiles, tenues, obscuri, idiotæ, serui, barbari, peccatores, quos mundus habet pro nihilo: [redacted]*: non eruditio: non generis nobilitas: non Mosaicæ legis religio: sed quicunq;, cuiuscunque nationis, cuiuscunque conditionis receperunt sermonem hunc, his uicissim hoc dignitatis contulit, ut per fidem ac baptismum insiti Christo, & illius nomen professi, fierent, & ipsi filij Dei, ut quod Christus esset per naturam, illi fierent adoptione. Quid autem hoc honore sublimius, ut qui prius erant filij diaboli, hæredes gehennæ,* [redacted] *fratres Iesu Christi, cohæredes regni cœlestis? Iuxta carnem nascebamur omnes filij iræ ex primo nostræ gentis autore Adam: sed per sermonem Dei eximimur ab infelici cognatione peccatoris, ac iuxta spiritū feliciter renascimur per* IESVM *Christum ex deo. Nam hos demum filios agnoscit Deus, non qui per corpo-*

Qui non ex sanguinibus. *reum semen, aut coitus libidinem nascuntur filij Abrahæ, sed qui per fidem nascuntur ex deo. Infeliciter nos genuerat primus ille generis autor Adam. Genuerat enim morti ac gehennæ. Et qui iuxta carnem nascuntur, non eadem sorte nascuntur. Quidam enim regno nascuntur, quidam seruituti. Sed nouæ generationis autor Christus Iesus, omnes ad eandem dignitatem ex æquo regenerat, ut deposita seruitute peccati, abiecta humilitate mortalitatis, per*

Et uerbū caro factū est. *fidem & gratiam fiant filij Dei uiuentis. Nec mirum si homo transformatur quodammodo ad diuinæ naturæ consortium, cùm seruo diuinus sese hac gratia demiserit, ut nostram*

nostram carnem, hoc est mortale corpus, assumeret ex uirgine, duo quædam dissimilima coniungens in sese, Deum & hominem. Quid humana carne fragilius, aut contemptius? Quid deo potentius aut sublimius? Ne mireris hæc potuisse coniungi. Deus est qui fecit: nec diffidas homines posse fieri filios Dei, cùm sic dilexerit nos, ut nostra causa uoluerit fieri filius hominis. Nec enim assumpsit corpus imaginarium. Quis enim amaret inane spectrū, aut fallax præstigium? Sed uerè corpus hominis assumpsit, hoc est, totam naturam hominis assumpsit, nec eam partem fastidiens, qua morti sumus obnoxij, & quàm minimùm differimus à brutorum genere. Nec assumpsit ad tempus, mox depositurus quod assumpserat, sed quò certam fidem faceret humanæ naturæ, nō per fucum assumptæ, diu uersatus est in terris, sitijt, esurijt, afflictus est, mortuus est: oculis conspectus est, auribus auditus est, manibus contrectatus est. Atq; ut hæc dignitas humano generi esset perpetua, adhuc habitat in nobis carnem humanam gestās diuinitas, atque in ea iam glorificata considens ad dextram patris omnipotentis. Neque tamen tum cùm in terris mortale corpus circumferret, carebat diuina maiestate. Nos enim qui familiariter cum eo uiximus, utriusque rei testes sumus. Vidimus esurientem, sitientem, dormientem, flentem, afflictum, morientem. Audiuimus humana uoce loquentem: contrectauimus eum manibus nostris, atq; omnibus argumentis uerum hominem cōperimus. Sed ijdem uidimus diuinam illius gloriam, planè dignam unigenito filio Dei, quāta nec angelorum cuiquam, nec prophetarum ulli, nec patriarchis unquā exhibita est, sed qua deus pater unicum filium suum honestare uoluit. Hāc autem gloriam uidimus, in edendis miraculis, in promouenda cœlesti doctrina,

Et habitauit in nobis.

Et uidimus gloriā eius.

doctrina, in uisione montis Thabor, quando transfiguratus est coram oculis nostris: cùm etiam eadē uox paterna cœlitus delapsa, filium unicè charū professa est, quemadmodum idem pater in baptismo uoce suā, signoq; columbæ filium illustrauit, ac rursus ante mortē rogatus à filio, ut se clarificaret ea gloria, quam habuisset ante mundum conditū, uoce cœlitus demissa filium agnouit: Et clarificaui, inquit, & clarificabo. Denique uidimus in resurrectione, cum iam rediuiuus nobis corpus palpabile quidem, sed nullis malis obnoxiū exhiberet, cū nobis spectantibus ueheretur in cœlum. Nec his rebus tantùm emicuit nobis illius gloria, uerū etiam mors ipsa diuinæ uirtutis habebat argumēta, cùm uelum templi scinderetur, terra tremeret, saxa rumperentur, aperirentur monumenta, mortui reuiuiscerent, sol obtectus subitam noctem inueheret mundo: dum protinus à ualido clamore animam exhalaret, ueluti sponte, non defectione uirium animam deponens. Hac morte tam admirabili glorificauit patrem, adeò ut & latro supplicij socius, & Centurio agnoscerent filium Dei.

Plenum gratia, & ueritate.

Et quanquam in terris uersans, cum nostræ salutis negotium ageret, maluit nobis modestiæ, mãsuetudinis, & obedientiæ exemplum exhibere, quàm suam ostentare magnitudinem, tamen omnis illius oratio, omnia facta, gestus etiam ipse ac uultus, declarabant illum esse plenum omnibus diuinis dotibus, plenum æterna, & irrefragabili ueritate. Nam tametsi Deus alijs quoque sanctis hominibus, largas gratiæ suæ, ac ueritatis dotes impartiat, tamen in hunc uelut in unicum filium, totum cœlestium donorum fontem transfuderat, ut in uno esset, quod omnibus sufficeret. Ac talis nobis usque ad ascensionem conspectus est. Nunc persequemur, quomodo primùm innotuerit mūdo,

cum

cùm antea, ne à fratribus quidem suis, aliud esse crederetur, quàm homo. Voluit enim paulatim innotescere, ne res tam noua fidem inter homines non inueniret, si repentè fuißet exorta. Ac multa quidem præcesserant, quæ poterant animos mortalium ad credulitatem aliquo modo præparare: prophetarum autoritas, legis umbræ, angelorum in natiuitate concentus, pastorum pietas, stella index, magorum religio, turbatus ad noui regis exortum rex Herodes cum tota Hierosolyma, Simeonis & Annæ prophetiæ, deniq; quædam præter humanæ naturæ modum ab eo gesta, quæ mater & Ioseph apud se mirabantur quid sibi uellent: tamen cùm adesset tempus quo iam ab æterno destinatum erat, palàm aggredi negotium prædicandi regni cœlorum, uisum est, ut diximus ad tempus & Ioannis testimonio commendari: non quòd egeret hominis testimonio, sed quòd sic expediret, uel ad inuitandam Iudæorum credulitatem, quorum nemo non sentiebant magnifice de Ioanne: uel ob impiorum incredulitatem coarguendam, cùm nec illi de Christo testificanti crederent, cui tantum alioqui tribuebant, ut eum suspicarentur esse Meßiam uatum oraculis promissum, liberandæ genti Israëliticæ. Cùm igitur Ioannes multos iam discipulos collegisset, plurimos quotidie baptizaret, summa q; autoritate foret apud omnes, prædicans instare regnum dei, de Iesu uerò malignior esset hominum opinio, palàm apud multitudinem inculcat, ac repetit, quod sæpius de illo fuerat testificatus, ac iuxta uaticinium Esaiæ, quod prædixerat illum fore uocem clamantis in deserto, parate uiam domini: non iam priuatim apud discipulos suos, sed apud promiscuam multitudinem, quæ quotidie baptismi doctrinæq; gratia, frequens ad illum confluebat, & tum etiam

Ioannes testimonium perhibet.

destinatis animis aderat, ut certũ audiret quid uir tantus sentiret de Iesu, clara uoce clamabat, dicens: Hic est ille de quo uobis antehac sæpe locutus sum, cui uos me per errorem anteponitis, cùm dicerem esse quendam, qui me ætate ac prædicationis tempore sequeretur, simulq; multitudinis opinione foret inferior. Is nunc anteuertit, & qui posterior uidebatur, prior esse cœpit: nec mirum, cùm etiã tum me dotibus omnibus prior esset, quamuis hominum

De plenitudine eius omnes accepimus.

iudicio uideretur inferior. Hic est fons omnis ueritatis, & gratiæ. Nos, quos uos tantopere suspicitis, nihil aliud sumus, quàm riuuli. Siquidem hoc ipsum quod habemus pro suo quisque modulo, de huius plenitudine haustum est, unde promanat omnibus, si quid ad æternam salutem pertinet. Quicquid uirtutis fuit in patriarchis, quicquid in prophetis, quicquid in Mose, ab huius fonte profectum

Et gratiam pro gratia.

est. Ego nihil aliud sum, quàm præcursor uenientis. Hic uerus est præco, simul & autor euangelicæ gratiæ, [redacted] Huic hoc ipsum debemus, quòd prophetarum uocibus instituti sumus ad pietatem, quòd legis præscripto prohibiti sumus à maleficijs, quòd ueræ religionis uelut umbram accepimus. Nunc per eundem offertur omnibus uberior gratia, [redacted] Nam Moses cuius uobis est sacrosancta autoritas, nullo nomine cum hoc conferendus est. Ille legis delator erat duntaxat, non autor, & legem tulit inefficacem, austeram ac rigidam, quæ figuris & umbris præluderet ad Euangelij lucem pòst uenturam: peccata proderet magis quàm tolleret, & sanitati præpararet uerius, quàm sanitatem cõferret, promissis inuitaret. Sed nunc pro seueritate

legis

legis, gratia exhibita est per Iesum Christum, [redacted]. Pro umbris exhibita est ueritatis lux, cuius ille non solùm est præco, uerum etiam autor, ut cui pater deus tradiderit omnem potestatem. Atq; hæc sunt arcana dei patris: hæc sunt recondita diuinæ mentis consilia, quibus illi uisum est ex deo facere hominem, ex hominibus quodam modo facere deos, summa miscere infimis, & infima ad summa subuehere. Hæc nulli ueterum ad plenum aperuit, quanquam illis aliquando per angelos, per somnia, per uisiones quasdam suæ lucis scintillas aperuit. Nam deum, ut est, nemo mortalium, quamlibet magnus, uidit unquam, nisi per ænigmata. Et quanquam Mosi, patriarchis, & prophetis aliquam suorum arcanorum portionem quadantenus patefecit, tamen hanc gratiæ & ueritatis plenitudinem solus unigenitus filius accepit: qui sic ad nos descendit, factus homo, ut per diuinam naturam semper sit in sinu dei patris. Ille nobis quod alijs per partes, quod per inuolucra, & ueluti per somnum utcunq; significatum erat, crassius & explanatius absq; inuolucris enarrauit, quicquid pertinebat ad æternam salutem consequendam. Huiusmodi testimonio quum sæpe priuatim Ioannes ornasset Christum, tunc palam qualis esset declarauit, integri famuli fungens officio, qui nec domini sui gloriam Iudæis deferentibus uoluerit usurpare, nec illum fraudare sua: quanquam non ignorabat eam rem sibi non solùm autoritatis hactenus possessæ iacturam, sed etiam grauem apud Iudæos inuidiam allaturam, qui maluissent Ioanni hoc honoris deferre. Cuius etiam natiuitas fuerat apud Iudæos celebris, qui generis nobilitate, nam sacerdotis erat filius, commendabatur: qui nouitate uictus, qui pilis camelorum, qui so-

Deum nemo uidit unquã.

Ipse enarrauit.

Et hoc est testimonium

titudine, qui baptismo, qui discipulorum frequentia, plebis admirationem in se prouocarat, quum Christus ob humilitatem generis, ob uitam ac uestitum à populo nihil differentem, id temporis adhuc contemneretur. Quum igitur superbis pharisæis non placeret humilis ille Christus, & ob hoc ipsum cœpissent subinuidere. Ioanni, quòd de Christo bene prædicaret, miserunt ex Hierosolymis uiros autoritate præditos, sacerdotes, & leuitas, ut præsente multitudine percontarentur eum, quisnam esset ipse, de quo uariabat multitudinis suspicio. Nam quidam dictitabant illum esse Christum Iudaicæ gentis liberatorem. Alij suspicabantur Heliam esse, quem iuxta Malachiæ prophetiam existimabant redisse, ut præcursor esset Mesiæ uenturi. De Christo ob generis ac uitæ humilitatem perpauci bene sentiebant, etiam si quidam cœperant inuidere. Atq; hoc iam tum agebat pharisæorum astutia, ut Christum ad suas cupiditates attemperarent. Id futurum arbitrabantur, si non fuisset approbatus, nisi ipsis autoribus. Quòd si docuisset affectibus ac uitijs ipsorum repugnantia, reprobassent, & ademissent autoritatem apud populum, cuius doctrinam sensissent suis commodis aduersam. Hæc est mundanæ sapientiæ stulta prudentia. At Christus cuius tota doctrina cœlestis est, noluit quicquam humanæ autoritatis admisceri suæ doctrinæ euangelicæ. Quidam etiam sperabant futurum, ut Ioannes etiam si Christus non esset, tamen nomen tam honorificum ultro delatum agnosceret. Sciebant ipsi, addictissima gloriæ mancipia, pestem hanc etiam sanctissimis uiris insidiari: non ignorabant, quantus fuisset futurus orbis applausus, si Ioannes Mesiæ nomen agnouisset, quod illi iam ultro bona pars Iudæorum tribuebat. Si agnouisset apud populum,

habeb

habebant quò Christum ob humilitatem exosum excluderent:si non agnouisset,habebant paratam calumniam. Angant igitur apud populum, ex autoritate sacerdotum ac pharisæorum, dicentes: Tu quis es? Iam enim & illius autoritate grauari cœperant, ac subinuidere gloriæ. Ille non ignarus, quòd hæc odio Christi percontarentur, non statim aperuit suam de illo opinionem, sed falsam de se suspicionem, quæ Christi gloriæ poterat apud plebem officere, repulit: ac forti animo contempta falsi nominis gloria, confessus est se non esse Meßiam, qui multis uidebatur esse: nec inficiatus est esse se, id quod erat, paratus indicare, quis esset ille, cui nominis huius gloria debebatur:in quorum altero erat opinionis propriæ iactura, in altero pharisaici liuoris periculum. At uir integritatis incorruptæ, utroq; contempto, palam fassus est, se non esse Meßiam prophetarum oraculis & Mosi uoce promissum, haudquaquam negans iam adesse Meßiam: sed non sum ego inquiens. Significauit hoc cognominis alteri potiori deberi, qui tamen illorum opinione contemptior erat. Atq; hæc pharisæorum malitiosa diligentia ad nihil aliud profecit, quàm ad euangelij fidem confirmandam. Hoc igitur gradu frustrati,pergunt sciscitari,si quod summum est, quodq; pleriq; tibi tribuunt, non es, quum præter autoritatem scribarum & pharisæorum usurpes nouam autoritatem, & populum in admirationem tui rapias, non sine iactura publicæ sacerdotum ac pharisæorum autoritatis,certè debes esse quispiam Meßiæ proximus. Leginus autem in Malachia propheta, prius quàm ueniat Meßias, uenturum Heliam Thesbitam, qui restituet omnia. Num igitur ille Helias es tu? Ioannes negabat se Heliam esse, non quòd non esset aliquo modo

Helias, qui spiritu Heliæ, præcursor erat Christi, sed quòd non esset ille Helias Thesbites igneo curru raptus in aëra, quem in hoc seruari sensit propheta ut præcursor sit secundi aduentus Iesu Christi. Legerant illi prophetiam, sed non intellexerant: nec erant digni qui mysterium hoc discerent, quòd animo maligno sciscitarentur. Quoniam autem sciebant Mosen promisisse prophetam quendam exoriturum è gente Iudaica, quem audiri iusserat: nec ignorabant quidam hunc prophetam fore Messiam ipsum, ad hæc nonnulli iactabant aliquem è uetustis prophetis reuixisse, atq; hunc esse Ioannem suspicabantur, rogabant, num esset ille propheta promissus à Mose, aut aliquis deniq; è numero prophetarum, qui rediuiuus sibi sumeret eam autoritatem. Ille ingenuè fassus est, se nihil esse tale, quale multi suspicabantur. Iam uerò quum illos defecisset percontandi materia, consumptis hominum de Ioanne suspicionibus, urgent ut ipse de se profiteatur, quis nam sit: & ne diutius tergiuerſetur, urgent autoritate sacerdotum, quò uel metu potestatis fateretur quis esset: Videmus te, inquiunt, usurpare tibi quiddam supra phariſæos, sacerdotes, & scribas. Consumpsimus diuinationem nostram, & tamen aliquid responsi referendum est ijs, qui nos huc miserunt. Si populus totus uariè de te suspicans fallitur, dic ipse quis sis, certè ipse tibi notus es. Quem tu te esse profiteris? Hic Ioannes quoniam legis peritis loquebatur, ne sibi uideretur hoc ipsum quod erat, humana temeritate arrogare, ex ipsa Esaiæ prophetia pharisæis non ignota, simul docebat & se nihil aliud esse, quàm Christi præcursorem, & iam ipsum dominum adesse, quem oporteret purgatis cordibus suscipere, quē ipsi liuore, ambitione, & superbia excæcati, erant crucifixuri:

Vt responsum demus his.

ri: Ego, inquit, nec sum, Meßias, nec Helias, nec ullus prophetarum reuocatus in hanc lucem: ne tamen hoc muneris mihi meapte autoritate sumpsi, cùm ante plurimos annos autoritate Dei destinatus fuerim huic prouinciæ. Sum enim ille, de quo scripsit Esaias: Vox clamantis in deserto, dirigite uiam domini. Videtis desertum, auditis clamantis uocem. Quod superest, uos abiectis mundanis cupiditatibus; præparate uestros animos in illius aduentum, ut uobis salutifer adueniat. Moses uobis illum adumbrauit, prophetæ olim uenturum uaticinati sunt. Ego uobis iam aduenientem ostendo. Porrò qui mißi fuerant ad Ioannem, erant sectæ pharisaicæ. Nam hi tum tẽpore peritia legis, opinione sanctimoniæ, & autoritate præcellebant cæteris. Nec multum aberant ab euangelica doctrina, quippe qui crederẽt etiam immortalitatem animarum, & aliam uitam post hanc uitam superesse. Sed ambitio, auaritia, & inuidia corruperat illorũ animos. Quanquam hominum liuor id temporis nondum eò exarserat, ut palàm Christo aduersarentur, sed mox ubi doctrinam illius sensissent aduersari gloriæ, lucris ipsorum, & autoritati, prorsus in rabiem acti, Meßiam suum, quem populo promiserant ex prophetijs, & cuius cognitione sese uenditarant, ad crucem adegerunt. Adeò pestifera res est etiam sacrarum literarum cognitio, nisi adsit animus liber ac uacuus à terrenis cupiditatibus. Sed diuina prudentia sapientior humanis ingenijs, nouit hominum impiorum malitia ad piorum salutem abuti. Hæc pharisæorum tam inuida, tamq; insidiosa percontatio nostram credulitatem confirmauit. Iam igitur magis etiam irritati, & non solùm Christo, quem semper contempserant, sed etiam Ioanni quem hactenus uenerati fuerant

Ego uox clamantis.

inuidentes, ad calumniandum se uertunt. Quid igitur, inquiunt, sumis tibi ius baptizandi populum, si neq; Christus es, quem uaticinia docent abioliturum peccata populi sui, nec Helias Meßiæ præcursor, nec eximius ille propheta, quem promisit Moses, nec alius quispiam è numero prophetarum? Vnde tibi sumis istam autoritatem abolendi peccata, quam nec habes diuinitus, nec ex sacerdotum decreto, quorum autoritatem obscuras nouis ritibus? Ad hanc calumniam Ioannes mansuetè respondit, sed ita, ut liberè, & suam humilitatem agnosceret, & Christi dignitatem profiteretur. Meus, inquit, baptismus talis est, qualis est mea prædicatio. Nam quemadmodum prædicatio mea perfecta non est, sed tantùm præparat animos uestros euāgelicæ philosophiæ: sic baptismus meus, qui tantùm aqua constat, non abluit sordes mentium, sed imagine quadam ueri baptismi præparat rudes, ut superioris uitæ pœnitentia præparati, capaces sint illius baptismi, quo Meßias per spiritum suum semel abluet omnes sordes omnium, qui crediderint ipsius cœlesti doctrinæ. Atq; is iam non procul abest, sed iam unus astat in hac populi multitudine, & tanquam nunc è numero populi uersatur in medio uestrū. Et ob id à uobis uel despicitur uel ignoratur, quòd iuxta mundi æstimationem humilis est, & obscurus, nulla pompa earum rerum sese ueditans, ex quibus mundi cultores æstimant hominem. Nondum illi uisum est exerere uirtutem ac magnitudinem suam; sed re ipsa longè alius est, quàm uidetur. Ego qui populi iudicio uisus sum esse aliquid magni, ad illius sublimitatem nihil sum. Is ipse est, de quo dixeram, quòd me posterior hominum opinione, dignitate anteuertisset. Cuius dignitati adeò non sum æquandus, ut ipse me iudicem indignum, qui apud

apud illum infimi mancipij fungar officio, uel corrigiam calceamẽtorum illius soluturus. Tam plenum, tamq; magnificum testimonium Ioannes perhibuit de Christo, pharisæis, sacerdotibus ac leuitis, teste copiosa populi multitudine, idq; in loco celebri, nimirum in Bethabara, qui locus haud ita procul abest ab Hierosolymis trans Iordanem, propter aquæ paratam copiam ad desertum proximum, baptistæ, & pœnitentiæ præconi accommodus, quò quotidie solita est magna uis hominum, è diuersis Iudææ regionibus confluere baptismi gratia. Nam illhic & prædicabat Ioannes, & baptizabat. Atque hactenus ita testificatus est de Iesu, ut in turba stantem nec nominaret, nec digito ostenderet, quò minus concitaret in illum pharisæorum inuidiam, ac simplicium animos magis accenderet desiderio cognoscendi: de quo tam magnifice uir tantus prædicasset. Itaque quum iam e populo multi studiose quærerent, quis nam esset ille tantus, cuius dignitati intantũ cederet Ioannes, omnium iudicio summus uir habitus, Iesus postridie redijt eòdem, nec iam se continuit admixtus turbæ; sed seorsum ipsum adijt Ioannem: partim officij gratia, ut cognatum salutet, partim ut suum baptistam agnosceret: sed multò maximè, ut illi præberet occasionem clarius etiam apud populum testificandi de Christo, nec adhuc ignotus, hoc animo uideretur adire Ioannem, quo cæteri, nimirum baptizandus aut docendus; aut confitendi peccata gratia. Nam quòd ab eo baptizatus est, id humilitatis exemplo datum est. Cæterùm, ne quis suspicaretur illi fuisse opus baptismo, aut aliquid in eo fuisse maculæ, quòd Iordanis abluerent undæ, semotus à turba Ioannem adijt. Is admonitus spiritu, quid esset agendum, conspicatus Iesum uenientem ad se, uersus ad

Hæc in Bethania facta sunt.

populum, digito demonstrat illis Iesum, ut iam de facie quoq; notum mirari atq; amare consuescerent, & illum potius, quàm se sequerentur: illius ambirent babtisma potius, quam suum. Nam animi puritas spiritu sancto pleni in ipsis etiam Iesu oculis, ipsoq; uultu relucebat: ipso incessu, totoq; corporis habitu semet exerebat, quẽadmodũ ex aduersofuriosus ac uitijs obrutus animus proditur ipsa corporis imagine: Ecce, inquit, hic est ille, quẽ plerique uestrum uiderunt à me babtizari, cùm illum non purificarit Iordanis, sed ipse potius Iardanis aquas sanctificarit. Est enim solus omnium ab omni peccatorum labe immunis. Hic enim est purißimus ille agnus, quem Deus iuxta uaticinium Esaiæ, sibi gratißimam uictimam destinauit, ad expianda peccata totius mundi, omnium uitiorũ genere inquinati. Hic est quem agnus ille Mosaicus adumbrabat, cuius innoxius cruor filios Israel ab angeli uindice gladio tutos reddidit, ipse adeò non obnoxius ulli peccato, ut unus idoneus sit uniuersa totius orbis peccata tollere: adeò charus Deo, ut solus illius iram poßit uertere in misericordiã: adeò mansuetus, & amans salutis humanæ, ut paratus sit pro peccatis omnium pœnas dependere, & in se recipere mala nostra ut nobis conferat sua bona. Hic est ille de quo prius semel atq; iterum, ceu per ænigma dixi, esse quendam post me uenturũ, qui dignitate ac uirtute præuertens, me reliquißet à tergo, propterea quòd quanquam uideretur natiuitate humana, ac tempore prædicandi, deniq; & autoritate posterior, tamen diuinis dotibus me longè prior erat. At nec ipse prius quantus esset, aut quid esset certò noueram. Tantus enim est, ut ego quem uos suspicitis, nullomodo sim ad hunc conferendus. Ille dominus est & autor totius salutis, ego nihil aliud sum, quàm

Ecce agnus Dei.

quam famulus illius ac præcursor: nec baptismus meus, nec prædicatio mea quicquam est aliud, quam præludium cœlestis doctrinæ, cœlestisq; uirtutis, quam ille uobis est allaturus. Nec in aliud iussu dei missus sum, nisi ut prædicarem pœnitentiam superiorum delictorum, annuntiarem instare regnum cœlorum, & aqua uos tingerem, ut ille ueniens uestris animis, iam rudimentis huiusmodi præparatis, facilius innotesceret, posteaquam mihi quoque certis indicijs esset à patre demonstratus. Versabatur humilis, nec ulla re insignis inter homines, uelut unus quispiam è populo multitudini admixtus, uenit ad baptismum ueluti peccatis obnoxius. Non igitur ex habitu corporis, nec humana coniectura certum quiui cognoscere, quòd is esset unicus dei filius dei, et agnus ille purißimus, per quem aboliturus omnia peccata mundi: sed ex insigni symbolo cœlitus didici, hunc esse, cui ego præcursor essem datus. Quod autem esset hoc signum, Ioannes palàm aperuit apud multitudinem: Cùm, inquit, ipse humilitatis exemplum mundo uolens exhibere, peccatorum turbæ mixtus, ueniret baptizandus, pater illum cœlesti signo honestauit. Nam ipse uidi spiritum sanctum columbæ specie descendentem in illius uerticem, ac manentem super eum. Ante id tempus non certò noueram eum, cuius essem præcursor. Occultabat enim illius cœlestem sublimitatem corporis humilitas. Nondum enim uenerat tempus, quo palàm uellet eum innotescere populo. Igitur quum scirem afflatu patris iam adesse Meßiam, ne quid erroris esset in persona, aut ne quid ambiguitatis haberet humana coniectura, is cuius iussu susceperam ministerium uos baptizandi aqua, certo signo me docuit, cuius indicio cognoscerem quis esset ille, qui uos efficaci baptismo baptizaturus esset,

Sed ut manifestetur in Israël.

Et testimonium perhibuit Ioan.

ac

ac per spiritum sanctum, quo plenus est, [redacted].

Etenim prius quàm ad me ueniret baptizandus Iesus, pater cœlestis sic me præmonuerat: Hoc indicio certo cognosces filium meum. Inter multos quos aqua tinxeris, super quem uideris specie columbæ descendentem ac manentem spiritum sanctum, eum esse scito, cui potestas est baptizandi spiritu sancto. Nam homo tingit aqua, solus ille cœlesti uirtute, sublatis pecatis, confert iustitiam. Hoc signum quemadmodum promiserat pater, uidi in baptizato, & ideo mihi uidere datum est, ut meo præconio uos quoq; cognosceretis uestræ salutis autorē. Proinde quemadmodum & antè testificatus sum, ita & nunc palàm testificor hunc esse filium dei, unde uelut è cœlesti fonte uobis petenda sunt omnia, quæ pertinent ad iustitiā, ac æternam felicitatem. Non enim patiar uos de me maiora suspicari, quàm promereor, nec hunc ignorari, quem nouisse salus est. Huiusmodi testimonijs Ioannes frequenter Iesum adhuc ignotum populo commendabat, suamq; autoritatem in illum uelut in maiorem transferebat, ut posthac se deserto, illius adhærerent magisterio, illud interim agente diuina prouidentia, ut nobis in utroq; pararetur salutare exemplum euangelici doctoris. Siquidem Ioannes nec tantæ gloriæ ultro se offerentis lenocinio corruptus est, ut alienam laudem sibi uendicaret: nec sacerdotum ac pharisæorum inuidia deterritus, quorum ambitiosus liuor, & ambitio liuida non ferebat quenquam præter se magnifieri, tacuit Christi gloriam: nec spectauit quid sibi conduceret, sed quid expediret populo, docens nimirum Euangelij præconem, non solùm aduersus luxum, & auaritiam, uerùm etiam aduersus omnem ambitionem usq; ad uitæ

contemp

contemptum animum confirmatum, & infractum habere oportere. Porrò Iesus Christus, dum uelut unus è plebe uenit ad baptismum: dum inter Ioannis discipulos se uelut discipulum gerit illius, quum esset omnium dominus, nos docuit per summam animi deiectionem ac modestiam perueniri ad ueram gloriam: neq; quenquam esse magistrum idoneum, nisi qui bonum gesserit discipulum: neq; quenquam oportere ad docendi munus prorumpere, nisi fuerit omnibus modis spectatus ac probatus, atq; huc ueluti diuinitus ascitus. Iam quò magis eluceat eximia Ioannis integritas, non sat habuit populi studium à se diuertisse in Christum, suos etiam discipulos, quos habebat peculiares à se alienatos, Christo studet tradere. Nam postridie quàm hæc quæ modò narrauimus acta sunt apud populum, rursum stabat Ioannes, & aderant magistro discipuli duo. Iesus autem illhinc haud procul inambulabat, idq; factum est, non sine mystica significatione rei. Nam legis Mosaicæ typum gerebat Ioannes, Christus euangelicæ professionis erat autor. Lex igitur quæ iam ad summam lineam peruenerat, stabat, ueluti non progressura longius, sed mox cessatura, & Christo uenienti cessura, suosq; discipulos illi traditura, sed interim constanter testificans de Christo, ac synagogam ueluti tradens uero sponso, ut illi sit ecclesia. Christus obambulat, ueluti semper in maius progressurus, & undiq; cœlestis doctrinæ discipulos colligens. Ioannes igitur stans, quum intuitus esset Iesum ambulantem, nec ignarus illum sitire salutem humani generis, ac discipulos capture idoneos sublimi doctrinæ, uersus ad duos discipulos, qui præceptori adstabant, ut eos Iesu meliori se magistro traderet, digito demonstrans ambulantem:

Altera die iterũ stabat.

Ecce,

Ecce, inquit, ille est agnus dei, de quo iam toties testificatus sum, qui solus tollit omnia totius mundi peccata. Huic ego uos praeparaui. Quisquis uerum & efficacem baptismum desiderat: quisquis amat ueram innocentiam, quisquis ueram & perfectam salutem desiderat, huius magisterio se tradat oportet. Quoniam qui ueri cultores fuerant legis Mosaicae, legis ipsius testimonio, profecerunt ad euangelicam perfectionem, hoc est, ex fide in fidem, cùm pharisaei peruerso legis studio persequuti sint eum, quem lex illis commendarat. Porrò Ioannis discipuli non respondent suo magistro, sed fidem habentes illius sermoni, relicto Ioanne Euangelij praecursore, sequuti sunt Iesum euangelicae salutis autorem. Sequebantur autem taciti, flagrantes amore sublimioris doctrinae, cuius spem ex Ioannis testimonio conceperant, sed interpellare non audent eum, quicum nulla intercesserat familiaritas. Iesus igitur intelligens quo animo sequerentur, ut declararet quàm esset obuius ijs, qui synceris animis sitiunt euangelicam doctrinam, non expectata interpellatione, ultro subleuat, & inuitat illorum uerecundiam: ac uersus ad illos, iamq; conspicatus eos sequentes se, non quòd ignoraret quem sequerentur, aut quo animo sequerentur, sed ut alijs illorum affectum Euangelio dignum ostenderet, compellat eos, rogatq; quid sibi uellent, ut horum nota cupiditas, & aliorū animos accenderet. At illi ipso statim nomine, professi se teneri desiderio discendi: Rabbi, inquiunt, quae uox Syris sonat magistrum, ubi habitas? Nimirum magistrum appellantes, se discipulos illius profitentur: & dum domicilium illius ubi sit percontantur, declarant se familiarius secretiora quaedam uelle discere, quae fortaßis in publico dicturus non esset. Hic dominus Iesus delectatus

illorum

illorum pio discendi ardore, non excusat instantem noctem: non iubet eos redire postridie, nec signis indicat domum suam, si quando per opportunitatem se uelint inuisere, sed comiter blande'que ad domesticum colloquium inuitat eos: Venite, inquiens, & uidete. Senserat enim illorum ardenti desiderio moram omnem molestam futuram esse. Illi læti tam optato responso, uenerunt, ac non solùm uiderunt domicilium ubi habitabat Iesus, sed eo die commorati sunt apud illum, sacro'que eius colloquio sic inflammati sunt, ut non solùm ipsi sibi gratularentur, sed alios etiam ad huius felicitatis consortium inuitarent. Porrò cùm adirent domicilium Iesu, erat hora diei ferme decima, iam sole urgente ad occasum. Nullum enim tempus, nullus locus non opportunus est discendis his, quæ spectant ad æternam salutem, semperq; debet esse parata doctoris euangelici copia. Talem enim decet esse, qui se Christianæ philosophiæ, quæ sola supercilium nescit, magistrum profitetur. Horum autem qui Ioannis hortatu sequuti fuerant Iesum, alter erat Andreas frater natu maior Simonis Petri, cui, licet natu minori, Iesus ob excellentem fidei ardorem postea pollicitus est claues regni cœlorum, & eidem ter amorem professo, commisit pascendas oues suas. Habet illud euangelica pietas longè diuersum ab ingenio humano, si quem egregium thesaurum nacta est, non celat, alijs inuidens: nam multi non putant se posidere, quod habent cum multis commune: sed gestit suum bonum alijs esse commune. Andreas tanta felicitate gestiens, quòd ex indicio Ioannis, sed multò magis ex domestico Iesu colloquio certum comperisset illum esse agnum illum cœlestem, qui solus tolleret peccatum mundi: illum esse filium dei, reconciliatorē unicū humani generis

generis: illum esse Christum à prophetis promissum, & tot iam seculis expectatum: ut primum nactus est Simonē Petrum fratrem suum, cuius præsentiam in hoc magnopere desiderabat, ut illi quem sciebat ingenti ardore expectasse Christi aduentum, tam certæ cognitionis felicitatem communicaret: Inuenimus, inquit, Meßiam illum, quem redemptorem orbis prophetæ promiserant. Meßias autem Syrorum lingua sonat Christum, hoc est, unctum, quòd unctio regum sit ac sacerdotum. Solus autem Christus unctus est à Deo: soli data est potestas omnis in cœlo & in terra: solus est ille sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, qui sui corporis hostia, generi mortalium uniuerso reconciliauit Deum. Simon lætus tam optabili nuntio, nec audisse contentus, gestit & ipse uidere Iesum, Andreas iam domini Iesu comitatem ac benignitatem expertus, ilico adducit eum ad Iesum. Iesus autē intuitus Petrum, non solùm faciem hominus contemplatus, in qua tamen relucebat pectoris synceritas, sed animum potius columbina simplicitate præditum, & ob hanc aptum euangelicæ gratiæ, delectatus syncero illius affectu, simul & patris nomē indicat, iam tum declarans sibi nihil occultum esse, simul'que piam animi simplicitatem collaudat ex paterni nominis argumento: & ex commutati nominis ænigmate, prædicit olim in eo futuram inuictæ fiaei soliditatem. Nam Iona columbam sonat, aut gratiam: Simon obedientem sonat: siquidem ab obedientia Mosaicæ legis gradus est ad euangelicam fidem. Iesus igitur intuitus eum, & præsentem illius simplicitatem amat, & futuram firmitatem uelut ænigmate subindicat, dicens: Tu es ille Simon, filius Ioannæ, tuo simul & paterno nomini respondens. Sed ubi fides ista robur collegerit,

ut

ut aduersus omnia satanæ tentamenta possit inconcussa cõ sistere, uocaberis Cephas, quòd Græcè sonat Petrum, Latinè saxum. Atque hoc erat primum rudimentum Ecclesiæ Christi: hoc erat euangelicæ scholæ primordiũ. Postero die uisum est Iesu proficisci in Galilæam, qua non alia Iudææ regio tum erat contemptior, quòd ex ea nemo magni nominis unquàm fuisset exortus, circa quam tamẽ primùm exorituram Euãgelij lucem Esaiæ uaticinium prædixerat. Idq; sic uisum est diuino consilio, ut ab humilibus, indoctis & rudibus uiris, & è sterili contemptaq; regione oriundis, suam auspicaretur ecclesiam. Nam & Petrus atq; Andreas, qui non uocati sequuti sunt Christum, Galilæi erant. Quod autem frater fratrem attraxerat ad Iesum, felix erat ecclesiæ nascentis auspicium, quæ constat fraterna charitate, cõcordiáq; mutua. Iesus igitur abiturus Galilæam, comitatus iam duobus Galilæis discipulis, quò ueniret aliquanto comitatior, asciscit & alios duos, eiusdem gentis ac nobilitatis.. Reperit autem Iesus Philippum quendam ortum è ciuitate Galilææ Bethsaida: ea est iuxta lacum Genezareth, patria Andreæ & Simonis, cui nomen additum est Petri. Iam & patriæ cõsortium, omen habet euangelicæ concordiæ, & omnium gentium diuersitates in unam ecclesiam uelut in unam ciuitatem coituras. Videbatur fortè obuius factus Philippus, sed res tota gerebatur diuina prouidentia, cui iam ab æterno decretum erat quos uellet ecclesiæ primores esse. Itaq; obuio Philippo dixit Iesus: Sequere me. Ille nihil cunctatus, ilico sequutus est Iesum, de quo iam multa & Ioannis testimonio, & populari rumore cognouerat. Efficax erat sermo loquentis, & suapte sponte promptus erat audientis animus. Euenit autem, ut quemadmodum Andreas

Simonem fratrem attraxerat, ita Philippus iam lætus magisterio Iesu, cùm reperisset Nathanaëlem, quem nouerat incredibili desiderio teneri Meßiæ uenturi, & ob hoc legis ac prophetarũ oraculis diligentißimè obseruare solitum, unde & quando esset uenturus, ut illi gaudium, quo totus gestiebat, communicaret, dicat: Inuenimus *uerum illum Meßiam, de quo Moses scripsit, quòd esset exoriturus propheta, ex Israëlitico genere, & de quo prophetarum uaticinia tam multa cecinerunt. Is est Iesus filius Ioseph Nazarenus. Nam id temporis Iesus ab omnibus adhuc credebatur filius Ioseph, & huius nomine notior erat, quàm Mariæ matris. Deinde Nazarenus uulgò dicebatur, non quòd illhic natus esset, quum Bethlehem illius cunabulis sit consecrata: sed quòd illhic à puero cum parentibus uersatus sit, & educatus. Hoc ubi audiuit Nathanael, fauet quidem lætißimo nuntio, sed offenditur scrupulo, quem illi tacitè mouebat prophetia, quæ palàm promittit Christum exoriturum è Bethlehem: cupiens ergo certius edoceri, dicit Philippo: Num à Nazareth potest aliquid boni exoriri, cuius non meminerunt prophetarum oracula? Hunc nodum quum ipse Philippus rudis adhuc, & præter simplicem fidem nihil habens, explicare non posset, inuitat eum ad fontem ipsum, non dubitans, quin uiso & audito Iesu, statim sit crediturus: Si dubitas, inquit, mihi credere, ueni ipse, & uide. Iesus autem qui nondum miraculis editis inclaruerat, ut cognitione rerum occultarum subindicaret diuinam uirtutem suam, conspicatus Nathanaëlem uenientem ad se, prius quàm esset per Philippũ de illo admonitus, aut antè quàm esset ab illo appellatus, uersus ad suos, demonstrato Nathanaële: Ecce, inquit, uerè Israëlita, in quo dolus non est.*

est. His uerbis Iesus simul et collaudauit Nathanaëlis simplicem credulitatem, & syncerum cognoscendi studium, cùm ij qui falsò se iactabant Israëlitas, calumniandi studio soleant esse curiosi. Nathanaël intelligens Iesum his uerbis significare, se non latere colloquium, quod de ipso habuisset cum Philippo, & admirans, unde hoc ad illius conscientiam permanasset, nam Iesum nihil adhuc aliud suspicabatur esse, quàm hominem: Vnde, inquit, me nosti? Iesus autem euidentius etiam declarans, se non latere quantumuis occultas hominum cogitationes: Priusquàm, inquit, Philippus te uocaret, cùm esses sub ficu, iam [redacted] bulo, plena fide testimonium reddidit Christo: Rabbi, inquiens, tu es ille filius dei per quem pater decreuit liberare populum suum: tu es ille Rex Israël prophetarum uaticinijs olim promissus. Iesus tam promptam & alacrem uiri fidem ac professionem euangelicam libenter amplectens, confirmat etiam Nathanaëlis de se opinionem, & apertius iam indicans diuinam naturam, ait: Ex hoc concepisti fidem, quòd sim Mesias ille promissus & rex Israël, quia dixi te mihi uisum fuisse, tum quum esses

cum Philippo sub ficu, atq; ideo magnificè de me sentis. Videbis olim euidentiora signa: ex his crescet tua de me opinio. Moxq; Iesus conuersus & ad reliquos discipulos, quorum nullus adhuc de ipso pro dignitate sentiebat, ait: Illud habetote pro certo: Videbitis aliquando cœlos apertos, & angelos dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Hoc ænigmate dominus Iesus, simplicem licet ac synceram suorum fidem, sed tamen rudem adhuc, & quæ procul abesset à perfecta cognitione sublimitatis Christi, excitabat ad expectationem maiorum miraculorum, & ex his cognitionem sublimiorem. [redacted].Præterea quòd ceu magnifico titulo uolens honorificare Iesum, appellauit eum regem Israël, significat eum adhuc de regno terreno somniasse. Terrenum autem est et humile quiddam regnum habere in mundo, sed longè sublimius est, Regem esse totius orbis, atq; etiam angelorũ. Id innuit, quum ait angelos ueluti sedulos ministros, obsequij studio, sursum ac deorsum commeaturos super filium hominis. Quanquam autem discipuli sermonem hunc Iesu, id temporis nondum intellexerant, tamen ceu semen re-

cond

condidit in animis illorum, suo tempore progerminaturum. Pòst enim cognouimus angelos frequenter obsequijs, agnouisse regem omnium, quum Gabriel illius conceptum nuntiaret: quum in natiuitate canerent: Gloria in excelsis deo: quum subinde apparentes Ioseph, incolumitatem pueri procurarent: quum post tentationem satanæ ministrarent illi: dum in agone sudanti solatium exhibent: dum in resurrectione frequenter apparent. Rursum quum omnibus spectantibus sublatus est in cœlum, aderant angeli, promißi reditus sponsores. Sed id tum potißimùm fiet, cùm uenturus est in nubibus, cum maiestate patris, cum uniuersæ angelorum exercitu, iudicaturus uiuos & mortuos, ac traditurus regnum deo & patri.

CAPVT II.

NEque diu commoratus est in Galilæa, quin edito miraculo, inciperet declarare, non fuisse uanum Ioannis de se testimonium. Erat quidem Iesus notior in Galilæa, quàm in cæteris Iudeæ regionibus, sed tamen nihil adhuc præclari de illo sentiebant, quum fratrum etiam & cognatorum adhuc esset maligna de ipso opinio. Die igitur ab adita Galilæa tertio, celebrabantur nuptiæ in Cana, id est oppidum eius regionis. Ad has ob affinitatem uocata fuerat mater Iesu, atque hac occasione uocatus est & Iesus ipse, [illegible] discipulis quos modò collegerat. Porrò quum conuiuium incaluisset, ac deficiente uino pudore periclitaretur sponsus, quòd parum liberaliter apparasset nuptias: simulque metus esset, ne conuiuium redderetur parum hilare, solicitus hac de causa conuiuius, mater Iesu Maria, muliebri quadam solicitudine, cupiens huic incommodo mederi, quum iam ex multis argumentis, atque etiam ex Ioannis testimonio, non ignoraret uir-

tutem filij sui, audet illum compellare, dicens: Fili, uinum non habent. Quòd audet appellare, maternæ erat autoritatis: quòd nihil præscribit quid fieri uellet, reuerentiæ est erga filium. Iesus autem iam aggressurus cœleste negotium Euangelij, cuius solum patrem autorem esse uolebat, non patitur ullam humanam autoritatem admisceri. Non enim in hoc gerebat miracula, ut suorum cognatorum affectibus seruiret, sed ut apud incredulam nationem signis corporalibus spirituali doctrinæ fidem præstrueret. Durius itaq; matri respondet: non quòd hanc talem non unice diligeret, qui sic amabat uniuersum hominum genus, sed ut miraculorum autoritatem ab humanis affectibus assereret, ac diuinæ uirtuti totam gloriam uendicaret. Hoc enim expediebat hominum saluti, quam sitiebat Iesus. Itaq; non abnegans matrem, sed ab huius negotij quod gerendum erat autoritate declarans alienam, respondit: Quid mihi tecum rei est mulier? Est mihi tempus præscriptum à patre, quando & quibus modis agere debeam negotium humanæ salutis, id nondum uenit. Hactenus tuæ uoluntati me præbui morigerum. Quod nunc restat, ex arbitrio patris gerendum est, non ex humano præscripto. Alibi mater fuisti, posthac mihi nihil aliud eris, quam mulier, quoties uersor in patris negotio. [redacted] Vltro faciam, quod res ipsa postulabit: habeo tempus à patre præscriptum. Sic & ante matrem admonuerat, adhuc puer, quòd in templo disputantem interpellasset. Sic rursum admonuit, quum apud populum concionantem euocari iussisset. Maria uerò mater Iesu, nec offensa duriore responso filij, nec diffidens interim de illius bonitate pariter ac uirtute, nihil ipsi quidem re-

spond

spōdit, cæterùm accitis ministris clàm in aurē dicit: Quic quid uos facere iusserit, facite. Nimirum illud procurabat matris pia solicitudo, ne famulorum incredulitas, aut non paratum obsequium obstaret, quò minus conuiuio subueniretur. Cæterùm temporis ac rei gerendæ arbitrium filio reliquit tacita. Hæc nequaquam fortuitò gerebantur, sed consultò Iesus differebat miraculum, quò magis omnibus innotesceret uini defectus, & necessitati, nō ostentationi datum uideretur. Sic enim omnia sua miracula gessit dominus, ut non ad laudem humanam affectata, sed subleuandis hominum malis impensa uiderentur: ita temperato rerum ordine, ut maiore certioreq; fide geri non possent. Iam igitur expectantibus conuiuis, & ob uini inopiam solicitis, Iesus tempus adesse sentiens, quo suis innotesceret: ministris mandat, ut sex hydrias lapideas, quæ illic stabant in eum usum, ut si quis iuxta Iudæorū consuetudinem, lotione se purgare uellet, haberet paratam aquæ copiam: quòd ea regio siticulosa, nec ubiuis fontibus ac fluuijs irrigua sit, implerent aqua. Nimirum & hoc faciebat ad miraculi fidem, quòd earū hydriarū solennis esset usus: nec alium liquorem unquam accepissent, præterquā aquæ. Quin & magnitudo uasorum faciebat ad miraculi fidem: nam singulæ capiebant binos aut ternos cados, ut nec loco facilè moueri possent. Paruêre famuli, et ut iussi fuerant, impleuerunt hydrias aqua usque ad summum. Id ubi factum esset, quò plures haberet miraculi testes, iussit ut haurirent ex hydrijs: & quod hausissent, offerrent architriclino, qui conuiuio curando præfectus erat: & partim quia sobrius: nam cui cura mandata est apparatus, is cæteris bibētibus abstemius esse consueuit: partim saporū peritus, & palati iudicio callidus, maiore fide

pronuntiare poterat de uino, quàm cæteri conuiuæ, quorum palata tam multo uino uideri poterant obsurduisse. Architriclinus autem simul atq; gustasset uinum ex aqua factum, nec sciret unde esset haustum, suspicans errore ministrorum factum, quòd tale uinum distulissent in extremum conuiuij, præter aliorum morem, uocat ad se sponsum, discere cupiẽs qua nam occasione is error accidisset. Cæteri, inquit, qui solennc conuiuium exhibent, initio conuiuij optimum quodq; uinum apponunt: pòst ubi iam temulenti, minus dijudicant palato, & hauriunt intemperã tius, apponunt id quod deterius est. Tu contrà uinum hoc quo nullum adhuc appositum generosius est, seruasti usq; ad finem conuiuij. Atq; hoc occasione rei gestæ miraculum paulatim ad plures dimanauit: ac pòst re ex famulis perquisita, cognitum est non solùm aquam uersam in uinum, sed etiam in uinum optimum. De hydrijs nulla erat suspicio quin soli aquæ fuissent consecratæ. Ministri aquã aquæ addiderant usque ad summum: ijdem ex eo quod infunderant haustum, obtulerunt architriclino sobrio. Sponsus agnoscit tale uinum apparatum non fuisse. Itum est ad hydrias, & compertum est eiusdem generositatis uino plenas esse. Ab hoc facto dominus Iesus auspicatus est in Cana Galilææ miraculorum gestionem, paulatim prolaturus mundo diuinæ suæ uirtutis argumenta. Nam primum hoc in re non perinde seria, & priuatim gestum est, ac propemodum matris ac cognatorum affectibus indultum est: qui hoc contemptius senticbãt de Iesu, quòd essent illi sanguinis propinquitate coniuncti. Atque hoc signum tum temporis non ita multis animaduersum est, sed pòst maiore cum fide res manauit ad plures. Interim tamen discipulorum fides, qui aderant, confirmata est de Iesu,

qui

qui maiora pollicitus, præstitit quod promiſerat. Nec tamen hoc ſignum, quo ueluti præluſit ad cætera, fuit otioſum. Primum enim ſua præſentia uoluit honeſtare nuptias, præſcius olim exorituros, qui eas ut ſpurcas damnarent, quum res ſit deo gratiſſima, honorabile connubium, & thorus immaculatus. Deinde ueluti typo quodam nobis adumbrauit Ieſus, quod tum aggrediebatur. Iam enim tempus erat ut pro inſipida ac diluta legis Moſaicæ litera, biberemus generoſum illud uinum euangelici ſpiritus, Chriſto uidelicet, quod erat inefficax & inutile, nobis uertente in melius. Lex enim Iudæis abſque Chriſto non ſolùm inſipida eſt, uerumetiam exitiabilis. Qui non crediderunt Euangelio, adhuc bibunt aquam legis Moſaicæ: qui crediderunt Chriſto, ſpiritualis doctrinæ muſto feliciter ad uitæ cœleſtis amorem incaleſcunt ac uegetantur. Nec id factum eſt prius quàm Chriſtus ſibi iungeret eccleſiam ſponſam ſuam. Aderat illic & mater Ieſu, ſynagogæ typum gerens, cuius autoritas minuitur: admonet tamen de uino, ſed ipſa non præſtat. Genuit tamen nobis eum, qui mentes noſtras ſui ſpiritus mero lætificat. Dei myſterio aſtipulantur & ipſa locorum uocabula. Siquidem Cana Galilææ ſonat poſſeſſionẽ tranſmigrationis. Iam enim collectum erat ſeminarium populi noui, qui à litera legis ad ſpiritum euangelicum, à mundo ad cœlum tranſmigraret. Hoc ſigno Ieſus in obſcuro oppido, inter cognatos uirtutis ſuæ declarationem auſpicatus, deſcendit Capernaum. Ea ciuitas eſt in eadem Galilæa gentium: iuxta lacum Genezareth, finitima Zabulon & Neptalim, propter opum affluentiam luxu diffluens, & ſuperbia tumens. Porrò iuxta philoſophiam euangelicam: quod altum eſt apud mundum, hoc abiectum eſt

apud dn̄. Descendunt unà mater eius, fratres ac discipuli, atq; ibi commorati sunt dies perpaucos, nec ullum miraculum est editum. Verùm hoc officij interim datum uidetur matris & cognatorū affectibus, quos iam circunferri diutius nolebat, nimirū aggressurus maiora, ne quæ gerebantur in gloriā patris cœlestis, hinc sibi quicquam uendicaret affectus humanus. Cognatis igitur Capernaum relictis Iesus quærit tempus ac locum idoneum palam declarandæ uirtutis ac autoritatis suæ, quàm à patre cœlesti, non ab hominibus acceperat. Etenim iam instabat celeberrimus ille dies Iudæorum, qui dicitur pascha, quod Hebræis transitum sonat. Hunc quotannis celebrabant ob ueteris historiæ memoriam, quòd maiores eorum incolumes transissent ex Aegypto, petituri terram à deo promissam. Porrò quod illi typo celebrabant, hoc per Christum uerè agebatur, nimirū ut homines per euangelicam fidem relictis errorum tenebris ac uitiorum caligine transferrentur ad innocentiam, ad lucem, ad immortalitatem. Quum igitur id temporis ingens esset Hierosolymis hominū frequentia, qui ad diem festum ex cunctis Syriæ regionibus confluxerant, Iesus eò se contulit, iam ascendens ad patris negotium, qui Capernaum descenderat, cognatis obsequens. Mox templum ingreditur, qui locus religionis causa à pluribus solet frequentari. Christus autem ueræ religionis erat magister. Quum autem esset ingressus templum, religioni & cultui diuino dicatū, offendit illhic nō templi, sed fori speciē. Reperit enim illhic permultos, qui in loco sacro sordidum atq; iniquum etiam quæstum exercerent, & religionis occasionem uerterent in rapinam. Siquidem hospitibus ut esset quod offerrent, magno uēdebāt oues, boues, columbas, aliaq; huius generis, quæ iuxta

Iudæorum consuetudinem solent offerri, siue donari sacerdotibus: sed interim pacti cum sacerdotibus & leuitis, ut eadem animantia accepta ab his qui obtulerant, rursum ipsis uenditoribus reuenderent, sed minoris, ut iterum cum lucro possent alijs hospitibus uendere: ita fiebat, ut spoliatis hospitibus, turpe lucrum subinde ex eodem animante rediens inter mercatores & leuitas diuideretur. Quoq; paratior esset negotiatio, id quod in prophano mercatu fieri consueuit, aderant et nummularij, siue collybistæ, qui minutiore moneta mutarent maiorem: aut aurum argento, aut peregrinam pecuniam eius loci moneta uerterent: atq; hinc quoq; quæstus erat sordidus, nec multùm abhorrens ab usura. Iesus iam tum ipso facto docens, quanta pestis ecclesiæ sit turpe lucri studium: & quantum ab hoc morbo abesse oporteat eos, qui se religionis euangelicæ proceres profitentur, contexuit sibi ueluti flagellum è funiculis, tanquam canes è domo dei profligaturus: magnaq; indignatione, simul et autoritate, omnes illos exegit è templo negotiatores unà cum suis mercibus exturbans. Neq; enim solũ eiecit homines, sed oues etiam ac boues, ne quid talium sordium hæreret. Quin et collybistarũ æs effudit in terrã, ac mensas etiã subuertit, docens hæc prorsus esse cõculcanda religionis ueræ cultoribus. Cæterũ his qui columbas uendebãt, indignabundus dixit: Auferte ista hinc, et ne ex domo patris mei feceritis domũ negotiationis. Discipuli uerò quũ uiderent Iesum alioqui placidũ ac mitẽ, hic tanta seueritate profligantem, qui templi religionẽ sordido quæstu prophanabãt, recordati sunt eius prophetiæ, quam habet psalmus sexagesimus octauus: Zelus domus tuæ comedit me. Porrò Iudæi quum audissent, quòd domum patris sui nominans, peculiari quadam ratione se declararet filium dei, ui-

derentq; palàm, tanta cum autoritate sæuientem in eos, qui uidebantur rem sacerdotum ac religionis adiuuare, obstrepunt illi ac dicunt: Si Deus pater tuus est, & si patris contumeliam uindicas, ede miraculum aliquod, ut intelligamus, te patris autoritate hæc facere. Si ista facis autoritate tua, temeritas est: si diuina, quod signum profers, ut credamus tibi? Iesus autem sciens eos calumniaturos, etiam si quod miraculum ad ostentationem edidisset, quum ille nullum unquam miraculum ediderit, nisi ad subleuandam egentium necessitatem: ut quod esset diuinæ uirtutis argumentum, idem esset humanæ necessitatis beneficium: sub ænigmate promisit eis signum, quod si tum palàm fuisset eloquutus, non erant crediturі, quando ne tum tandem crediderunt, quum esset exhibitum. Id erat signum mortis, & resurrectionis. Idem erat signum Ionæ, quod pòst multis editis miraculis & adhuc flagitātibus signum de cœlo promisit. Nunc autem idem rudibus adhuc tectius etiam promittit. Sermonis occasionem, templum in quo uersabantur, præbebat: de quo Iudæi supra modum gloriabantur. Soluite, inquit, templum hoc, & in triduo excitabo illud. Hoc ænigmatis, ne apostoli quidem tum intelligebant. Sed cognita tandem resurrectione, ex re compererunt sensum orationis. Iesus enim sentiebat de templo corporis sui, quod illi per suam maliciam morte essent soluturi, ipse uirtute diuina intra triduum resuscitaturus. Hoc Iudæis non solùm absurde, uerùm etiam impiè dictum uidebatur. Nam iubere solui templum tantæ religionis, impium erat: tam operosam fabricam intra triduum excitare, dictu absurdum uidebatur. Qualis autem erat illorum intellectus, talis fuit responsio: Quadraginta sex annis, inquiunt, sudatum est in hoc templo post Babylonic

lonicam captiuitatem instaurando, & tu triduo excitabis illud? Ad eam obiectionem non respondit dominus Iesus, sciens se nihil profecturum, si sermonis inuolucrum explicuisset, quando nec pòst tot editis signis, tot prædicationibus instructi discipuli potuerunt ferre mentionem mortis, nec credere mysterium resurrectionis. Hæsit tamen hoc dictum ceu semen quoddam in animis auditorum, sed in alijs alium fructum protulit. Siquidem Iudæi memores, hunc sermonem ueluti capitale crimen obiecerunt illi, apud sacerdotes impios. Discipuli quòd assequi non poterant, tamen recondentes in pectore, quid sibi uellet admirabantur, donec per acta resurrectione spiritus sanctus doceret illos, Christum templi uocabulo suum ipsius corpus significasse. Id erat multò sacratius templo, quod religiosè uenerabantur Iudæi, ut in quo inhabitaret plenitudo diuinitatis. Et tamen saxeum illud templum uiolare, sacrilegium erat: at sacratißimum illud templum sanctißimi corporis, nihil ueriti sunt impiè demoliri. Sed idem Solomon, qui sibi ex uirgine Maria condiderat templum hoc, ab illis solutum restituit intra triduum, iuxta prophetarum uaticinia. Tum itaq; discipuli conferentes scripturas cum sermone Iesu, intellexerunt hoc esse maximum signũ, quo Iudæis declararet suam diuinitatem. Quanquam enim legimus aliquot homines reuixisse, nemo tamen præter unum dominum Iesum excitauit seipsum ad uitam. Solus enim in se potestatem habebat deponendi animam suam, et eandem resumendi, quum uellet. Atq; his quidem initijs Iesus excitauit totius Iudaicæ gentis in se expectationem instante die festo. Cæterùm quum per aliquot dies paschæ Hierosolymis commoratus, & signis & doctrina iecisset aliqua semina fidei euangelicæ, multi fidem habuerunt di- *Quum autẽ esset Hieros.*

ctis

ctis illius credentes eum esse filium dei, quem se esse prædicabat, magis commoti miraculis, quæ perpetrabat, quàm uerbis. Nam Iudæi non tam ratione commouentur, quàm uisis prodigijs. Cæterùm Iesus iam tum formam & imaginem nobis ostendens euangelici doctoris, cuius prudentiæ est, non statim omnia mysteria doctrinæ sublimis rudium animis committere: cuius mansuetudinis est, infirmos adhuc & imperfectos tolerare, donec proficiant ad sublimiora: quoniam sciebat fidem illorum adhuc esse rudem & ancipitem, & animos illorum nondum esse capaces mysteriorum euangelicæ philosophiæ, ne subitò uersis populi studijs, tumultus aliquis nasceretur, non sese credebat promiscuæ multitudini. Complures enim erant, quos urebat hæc autoritas, præsertim qui Iesu doctrinam & gloriam, suo quæstui & autoritati offecturam arbitrabantur. Nondum eruperat pharisæorum & scribarum liuor in manifestam calumniam, sed tamen inuidiam ac maleuolentiam in corde premebant, captantes occasionem lædendi. Eoq; quia nondum prodesse poterat Iesus, ne præberet malis occasionem maioris mali, subduxit sese ab illis, eò quòd ipse nosset omnium tacitas cogitationes, nec opus haberet, ut quisquam apud eum testificaretur de homine. Ipse enim quem nihil fugiebat, ex sese sciebat quid lateret in recessu cordium uniuscuiusq;. Nec interim suæ saluti consulebat Iesus, qui sponte in hoc uenerat, ut pro salute mundi mortem oppeteret: sed illorum maliciæ peccandi materiam subtrahebat.

CAPVT III.

INter multos autem qui ex conspectis Iesu miraculis nonnullam de eo opinionem conceperant, erat quidam nomine Nicodemus, sectæ pharisaicæ, ex eorum ordine, qui

qui apud Iudæos primores habebantur. Hic non ignorãs esse permultos sui ordinis ac sectæ, qui Iesu subinuiderẽt & insidiarentur, adijt Iesum, sed nocte, re declarãs quòd imbecillus ac uacillans adhuc esset in amore erga Iesum, quem hactenus admirabatur, ut tamẽ nollet eius causa suæ gloriæ iacturam apud homines facere: nec eius gratia in sui ordinis inuidiam pertrahi. Metus autem erat potius, quàm impietas: & pudor humanus uerius, quàm peruersitas. Atque hic pudor in quorundam animis tantam uim habet, ut qui rem & uitam possunt comtemnere, affectum hunc generosis ingenijs potissimùm insitum, non possint uincere. Pudebat enim eum, qui inter Iudaicæ gentis principes dignitate præeminebat, humilis Iesu discipulum uideri: timebat ne cui primus consessus in synagoga tribuebatur, eijceretur è synagoga. Iesus autem mansuetissimus doctor, qui calamum confractum nõ comminuit, nec lignum fumigans extinguit, non repulit timidum atque intempestiuum salutatorem: sed comiter accipit imbecillem quidem, sed malitiæ expertem, & ob hoc dignum qui paulatim ad sublimiora proueheretur: statimq; quãtum ex eius miraculis conspectis profecerit aperiens, hac præfatione captat beneuolentiam Iesu. Rabbi, inquit, iam illud perspectum habemus, doctrinam istam tuam non esse talem, qualis est pharisæorum. Res enim ipsa loquitur, ipsam docendi autoritatem non ab homine traditam, sed à Deo. Nullus enim posset hæc edere miracula, quæ tu profers, nisi Deum haberit sibi præsentem & opitulantem. Hanc opinionem de Iesu Nicodemus ut magnificam ac præclaram proposuit, quum longè esset infra illius dignitatem. Nihil enim aliud eum esse suspicabatur, quàm prophetam aliquem, cui deus faueret, & adess

adesset in edendis miraculis, quasi suapte uirtute non ea pararet. Iesus autem nec hominis imperfectam de se opinionem refellit, nec statim se iactat, quantus sit, sed blanda comitate docilem paulatim prouehit ad euãgelicæ doctrinæ penitiora mysteria. Iudæi, qui tantum adhuc aquam Mosaicæ legis biberant, qui præter Ioannis baptismum nihil nouerant: nec adhuc gustarant uinum euangelicæ doctrinæ: nec dum per spiritum & ignem baptizati fuerant, præter carnem nihil sapiebant: & ob id ad euangelicam philosophiam, quæ tota spiritualis est, admodum rudes. Proinde dominus non exprobrauit illi suam ruditatẽ: non animum utroque claudicantem, & mundo deoq́; sese partientem: nondum protulit illud, quod post à prouectioribus discipulis exigit: Quem mei puduerit apud homines, huius & me pudebit apud patrem meum: sed obscuris dictis elicit hominis ruditatem, ut paulatim erudiat & ab effectu carnali transferat ad intelligentiam spiritualem. Illud, inquit, habeto pro indubitato Nicodeme, nisi quis denuo uelut in nouum hominem renascatur, nõ potest uidere regnum Dei. Adeò noua est hæc doctrina, quã cupis ex me discere. Id quum dictu absurdum uideretur Nicodemo, crassè quidem, sed simpliciter respondens ait: Quî fieri potest, ut homo iam ætatis prouectæ, quemadmodum, ego sum nascatur denuo? Num quã fieri potest, ut rursus introeãt in uterum maternum, & inde nascens denuo, prodeat? Ne hoc quidem tam crasso responso offensus Iesus, grauatur interpretari, quid sit nasci denuo, siue è supernis. Verißimum est, inquit, Nicodeme quod dixi, renascendum est ei qui uelit esse capax euãgelicæ doctrinæ: sed aliud natiuitatis genus est de qua loquimur. Non enim est carnalis, sed spiritualis: nec con-

stat

fiat propagatione corporum, sed trãsformatione animarum. Nec hac natiuitate rursus efficimur filij hominum, sed filij Dei. Itaque pro certo habe, quod modo dixi: nisi quis denuo natus fuerit, per aquam & spiritum sanctum, & ex carnali fiat spiritualis, non poterit ingredi regnum Dei, quod prorsus spirituale est. Simile nascitur de simili. Quod è carne nascitur, nihil aliud est quàm caro: cæterũ quod è spiritu natum est, spiritus est. Quantum autem interest, inter carnem & spiritum, inter corpus & Deum, tanto præstãtior est hæc de qua loquor generatio, ea quæ corpus propagat è corpore. Qui iuxta carnem nati, nihil aliud quàm carnem sapiunt, nihil esse credunt nisi quod sensibus percipiunt. Atqui ea quæ nec uidentur præstantissima sunt, uimq; maximam habent, quum caro sit infirma & impotens. Quare quum alia sit nascendi ratio, non est quod mireris homini secũdum carnem nato, ut esset filius hominis, eidem secũdum spiritum inuisibiliter esse renascendum, ut possit esse filius Dei, qui spiritus est, & aptus regno cœlorũ, quod spirituale est, nõ carnale. Quod si nondum animo consequeris, sume tibi imaginem ab his rebus, quæ cum spiritualibus nonnullam habent congruentiam, & tamen corporeis sensibus percipiuntur. Deus simplicissimus est spiritus, proculq; semotus ab omnibus sensibus corporeis: sed hic aër quo uegetamur, & cuius tantam uim & utilitatem sentimus, quoniam ad nostra corpora collatus, subtilior est, spiritus dicitur. Atque hic spiritus non cohibetur hominum arbitrio, sed impetu suo fertur quò uisum est, per omnia sese diffundens, mirificam uim inferens rebus corporalibus, nonnunquam uitam adferens, nonnunquam mortem: nunc tranquillus ac tacitus, nunc rursus uiolentior: interim ab oriente spi-

Spiritus ubi uult spirat.

rans, interim ab occidente, interim ab alijs atque alijs mundi partibus: & effectu se prodit: ac uocem illius audis, quum nullum corpus uideas, nec sit quod manibus poßis apprehendere: sentis præsentem, nec uides uenientem, nec uides quò se proripiat abiens. Tale quiddam habet hæc spiritualis natiuitas. Arcanis afflatibus mentes hominum à Dei spiritu rapiuntur, ac transformantur. Vis & effectus ineffabilis sentitur: nec tamen oculis cernitur, id quod agitur. Et qui sic renati sunt, non iam aguntur humano carnaliq; spiritu, sed spiritu Dei, qui uiuificat ac moderatur omnia. Nicodemus adhuc craßior, non repugnans quidem IESV, sed sermonis intellig ētiam non assequens, & planius etiam exponi cupiens quæ audierat, dicit IESV: Qua ratione possunt ista fieri, ut homo corporeus renascatur in spiritum, & ex Deo nascatur diuinus? IESVS ostendens ea quæ cœlestis doctrinæ sunt, non percipi rationibus humanis, sed fide potius comprehendi, & ad hæc indociles esse mundi philosophos humana sapiētia turgidos, & pharisæos, qui literam legis magno supercilio profitebantur, quum spiritum legis ignorarent: sed hanc esse sapientiam, quam pater cœlestis celarat prudētes huius seculi, ut aperiret his, qui iuxta mundum humiles essent & idiotæ, respondit Nicodemo: Tu haberis magister in Israël, & profiteris te doctorem populi, & hæc quæ potißimùm oportebat scire, ignoras? Quantum igitur abest populus à spirituali doctrina, si tu tantus populi doctor, hæc non assequeris? Sed interim

Amen amen dico tibi.

credidisse profuerit, quod intellectu non potes assequi. Fides præstabit, ut hæc sentias etiam si non uideas. Etenim si aëris huius naturam, & impetum cùm sentias, non potes ingenio consequi, quomodo consequeris hæc longè

sublimiora

ſublimiora,& ab omni ſenſu corporis ſemotiora? Siquidem diuina quum ſint, longè ſuperant humanas mentes, niſi & ipſæ diuino ſpiritu afflentur. Mihi uerò tutò credas, qui hæc quæ cœleſtia ſunt, non ſolùm afflatu ſentiam, aut audierim, quemadmodum prophetæ ſenſerunt, quorum de numero tu me eſſe credis: ſed comperta certaq; loquimur, & quod uidimus in cœlo, hoc uobis teſtificamur in terris. Sed uos qui nondum eſtis renati per ſpiritum, hæc ſpiritualia non creditis. Creditis homini, de his quæ corporeis oculis uidit teſtimonium ferenti, & non creditis ei, qui cœleſtis ipſe cœleſtia uidit oculis ſpiritualibus. Vt certius ſunt cœleſtia quàm terreſtria, ita certius cernuntur ab eo, qui cœleſtes habet oculos. Hæc autem dicebat dominus IESVS *ſub inuolucro, ſignificans ſibi diuinam eſſe naturam, quanquam corpus mortale circumferret: atque hoc teſtimonium quod ipſi tribuerat Nicodemus, ueluti magnificum, quòd à Deo miſſus eſſet, iuxta ſenſum illius, qui proloquutus eſt, longè eſſe infra ipſius dignitatem. Siquidem Nicodemus nihil adhuc altius ſentiebat de* IESV, *niſi quòd ſic eſſet miſſus à Deo, quemadmodum cæteri prophetæ legũtur à Deo miſſi, & quemadmodum Ioannes miſſus erat à deo. Sed longè ſublimius filius miſſus erat à Deo, qui ſemper fuiſſet apud patrem antè quàm mitteretur: & iam tum eſſet apud patrem iuxta diuinam naturam, qua non recedit unquam à patre. Quoniam autem ad huius myſterij ſublimitatem, quomodo in eodem diuina natura coniuncta eſſet cum humana, ut idem in terris ageret homo mortalis, & idem apud patrem eſſet deus immortalis, quæ hactenus dixerat de renaſcendo per aquam & ſpiritum, craßiora uideri poterant, ſubiecit dominus Ieſus: Si mihi terrena*

quædam adhuc uobis prædicanti, ob carnalem animi sensum non creditis, quomodo credituri sitis, si prædicauero uobis ea quæ planè cœlestia sunt: quæ tamen ipse & uidi, & certius cognoui, quàm quæ uos oculis corporeis uidetis? Quis autem hominum, aut angelorum tantus fuit, ut ascenderet in cœlum cœlestia contemplaturus, & ipsam diuinam naturam, ut est, coràm aspecturus? Nemo prorsus ascendit in hoc cœlum, nisi filius hominis, qui è cœlis descendit in terras, qui idem iam nunc uersatur in cœlis, nunquam à diuinitatis contemplatione seclusus, licet interim humilis & obscurus uideatur in terris. Sed ita uisum est diuino consilio, dei gloriam per summam ignominiam & humilitatem declarare mundo, ut homines relicta falsa gloria, eadem uia properent ad ueram atque æternam gloriam. Quòd si quis roget, quæ necessitas compulit Dei filium descendere de cœlis, & in terris humilem & abiectum uersari, nihil aliud in causa fuit, quàm summa charitas Dei patris erga genus hominum, cui seruando filium suum unigenitum tradidit in mortē, & mortē iuxta mundi existimationem probrosam. Vnum impendere uoluit omnium saluti. Nec hoc subitum aut nouum tibi Nicodeme uideatur. Hoc ipsum est quod futurum adumbrauit Moses, quum pereunte populo serpētium incursu, serpentem æneum suspendit in stipite, ut quicunque flexissent huc oculos suos, incolumes essēt à morsu lethali. Quēadmodum igitur æneus ille serpens speciem quidem habens uenenatæ bestiæ, sed adeò ueneno carens, ut alios etiam ueneno tactos liberaret, suspensus est in deserto, quo conspicuus esset omnibus ad salutem: ita oportet exaltari filium hominis, ut omnes qui huc per fidem sustulerint oculos, à lethifero peccati ueneno liberentur: ut non solùm

Et sicut Moses exaltauit.

Israëlitæ

Iſraëlitæ, ſed omnino quiſquis hominum ſyncero pectore fiduciam in illo collocet, non pereat peccato obnoxius, quod mortem adfert æternam, ſed per mortem unius innocentis, uitam obtineat æternam. Huiuſmodi quibuſdam ænigmatis, dominus IESVS, aſſumpti hominis, & orbis per crucem redimendi myſterium aperuit, nondum licet earum rerum capaci: ſimul interim aperiens, quantum intereſſet inter eos, qui legem carnaliter legerent, præter hiſtoriam nihil animaduertentes: & eos qui ſpiritus afflatu, de quo fuerat mentio, ſenſum arcanum ſub ſcripturæ tectorio latentem perciperent. Sed tamen hæc fidei ſemina tum dominus IESVS iniecit in animum Nicodemi, ut pòſt intelligeret hoc non fortuito, ſed diuino conſilio geſtum eſſe, atque ita bonum ſemen exceptum in terram bonam, fidei fructum produceret ſuo tempore: non ſolùm in eius pectore, qui hæc audiuit, uerum etiam in omnium animis, ad quos per Nicodemum referentem, hæc erant permanatura. Quis enim crediturus erat tantam fuiſſe Dei charitatem erga mundum Deo rebellem, & tot flagitijs obnoxium, ut non ſolùm non ulciſceretur admiſſa ſcelera, ſed filium etiam unicum è cœlis demitteret in terras: atque hunc in mortem, & mortem crucis probroſiſsimam traderet, ut quiſquis hominum, ſiue Iudæus, ſiue Græcus, ſiue barbarus in hunc crederet, non periret, ſed per fidem euangelicam uitam conſequeretur æternam? Quanquam enim olim pater per filium iudicaturus eſt uniuerſum mundum in aduentu poſtremo: tamen hoc tempore, quod clementiæ datum eſt, non miſit deus filium ſuum, ut condemnet mundum pro ſuis ſceleribus, ſed ut ſua morte mundo per fidem conferat ſalutem gratuitam: & ne quis ſponte periens, haberet quod

Sic enim dedilexit.

prætexeret suæ maliciæ, facilis aditus datus est omnibus ad salutem. Non enim exigitur, pro prioribus admissis satisfactio, non legis obseruatio, non circuncisio: tantum qui credit illi, tutus est à condemnatione: nimirum illud amplexus, per quod salus æterna datur omnibus, quantalibet peccatorum sarcina grauatus, si modo post euangelicam professionem abstineat à uitæ prioris flagitijs, & iuxta doctrinam eius, cuius nomen professus est, proficere nitatur ad perfectam pietatem. Porrò quisquis non credit Euangelio, tantum dei erga se charitatem contemnens, & salutem gratis oblatam ab sese repellens: nihil opus habet, ut a quoquam iudicetur, quum ipse palàm condemnet seipsum, & æternæ pœnæ reddat obnoxium, hoc a se repellens, per quod licebat assequi uitam æternam. Deus per unigenitum filium suum salutem omnibus obtulit, idq; per fidem, ut illum salutis autorem agnoscamus ac ueneremur, & in illo totius felicitatis nostræ fiduciã collocemus. Hoc qui recusat, & dei tã obuiã bonitatem aspernatur, & filium quem pater honorificari uoluit, contumelia afficit, & mortem illius pro nobis obitam, pro nihilo ducit, re nimirum ipsa declarat sese dignum æterno supplicio. Quis enim non intelligit illum merito, & suapte culpa perire, qui uolens ac sciens amplectitur id, per quod perit: & auersatur id, per quod salus poterat restitui? Error & peccata tenebræ sunt animorum, & peccata mortem gignunt æternam. Filius Dei lux est mundi. Lux enim est ueritas. Huic credere salus est. Itaque quum benignitate Dei lux uenerit in mundum, ignorantia ueri, & innumeris uitijs caligantem, ut cognita ueritate resipisceret, ac seruaretur, homines magis amarunt suas tenebras, quàm lucem cœlitus missam. Si perit

Hoc est autẽ iudicium.

ægrotus

ægrotus, qui medicum celat morbum ne sanetur, non'ne ipse de se pronunciat, quòd suo uitio perit? Sic homines mundo dediti lucem oblatam auersabantur, quòd mala essent ipsorum opera. Vt enim is qui rem dedecorosam patrat, noctem amat, ac solem fugit, ne prodantur ipsius facta: ita qui sibi male conscij sunt, oderunt lucem euangelicæ ueritatis, per quam produntur ea quæ turpia sunt, ut emendentur. Neque enim sanari potest, qui morbum amat suum. Sibi displiceat oportet peccator, ut Deo placeat. Cæterùm cuius opera recta sunt, is amat solem, ut ex rectè factis laudem inueniat. Ita qui sibi bene conscius est, aut certè qui sanari cupit, nec dissimulat sua peccata: nam hæc quoque ueritas est, agnoscere tuum malum quod habes, & ambire bonum quod non habes: ultro se offert euangelicæ luci, ut palàm fiant ipsius opera: & quæ bona sunt, laudem habeant: quia non ex mundi spiritu, sed ex deo profecta sunt: & quæ mala sunt corrigantur. Cæterum qui ex legis obseruatione sibi perfectam iusticiam arrogant, cum intus madeant uitijs animi, qui in philosophiæ præsidijs, qui in huius mundi commodis felicitatem constituunt, aut in magnis uersantur tenebris, si hoc ex animo sentiunt: aut in maioribus etiam, si quod sentiunt esse malum, excæcati suis cupiditatibus mordicus tenent: & quod uident esse salutiferum, pertinaciter auersantur. Huiusmodi mysteriorum semina quædam Dominus, IESVS reconiderat in pectus Nicodemi. Atque hic est ille Nicodemus, qui pòst autoritate sua patrocinatus est IESV, aduersus pharisæorum calumniã, dicẽs neminem esse condemnãdum, nisi perspectis ipsius operibus, quiq; mortuo sepulturæ officiũ exhibuit. His igitur euangelicæ gloriæ fundamentis iactis in Galilæa, & Hierosolymis, Iesus

Post hæc uenit IESVS, & discipuli eius.

Ee 4 quo

quo magis ac magis propagaretur, profectus est in terrã Iudæam, cui nomẽ peculiariter inditum à Iuda tribus autore, unde genus ducit & IESVS: atq; illic aliquamdiu commorabatur cum discipulis suis, iisdẽ initijs exordiens prædicationem euãgelicam, unde cœperat Ioannes. Prouocabat enim ad pœnitentiam, & Baptizabat. Atque id temporis baptizabat adhuc & Ioannes. Nondum enim ab Herode cõiectus erat in carcerem. Baptizabat autem non iam in Iordane, ut solet, sed in obscuriore loco, cui nomen Aenon, non procul à Salim, quod Syris sonat scatebras, unde illhic baptizandis suppetebat aquæ copia. Eò loci multi se conferebant, & ab Ioanne baptizabantur. Nonnulli se cõferebant ad IESVM, & à discipulis illius baptizabantur. Atque hinc inuidia orta quibusdam discipulis Ioãnis aduersus IESVM, quòd ipse nuper baptizatus esset à Ioãne, seq; ueluti pro discipulo illius gessisset, ac illius testimonio fuisset populo cõmendatus, nunc repente sese æquaret illi, imò se illi anteponeret, cuius discipuli sibi sumerent, quod hactenus solus Ioannes fecisset. Ac primum conati sunt populum à baptismo discipulorum IESV auertere, persuadere conantes, Ioannis baptismum efficaciorem esse peccatis abluẽdis, quàm baptismum IESV. Id cùm populo non persuaderent, adierunt Ioannem, querelam ad illum deferentes, & existimantes illum indignè laturum, & aliquo modo cohibiturum hanc æmulationem. Atque hic humanus affectus discipulorum Ioannis profecit ad Christi gloriam, & euidentius etiam Ioannis de Christo testimonium elicuit. Detulerunt autem rem his uerbis: Magister, is qui nuper apud te fuit, cùm baptizares iuxta Iordanem, & abs te baptismum susceperit, quemq; testimonio ornaras apud multitudinem

dinem, cùm omnibus esset ignotus, nunc idem sibi sumit quod tu, palàm baptizans, atq; omnes ad illum confluunt: ita futurum est, ut per illum autoritas tua obscuretur. Hæc discipuli Ioannis, studio quodam humano, cupientes sui præceptoris gloriam in dies augeri, & hac gratia Christo inuidentes, cuius autoritas uidebatur offectura Ioannis opinioni. Hæc quum audisset Ioãnes, sic discipulorum suorum prauo affectui mederi studuit, ut ostenderet sese non solũ non ægre ferre, quod IESV gloria in dies crescens, suam obscuraret, uerum etiam uehementer gaudere. Se munus delegatũ expleuisse, nunc adesse Christi tempus, qui longe sublimiora præstaturus esset. Respõdit igitur hunc in modũ: Quid humano affectu uultis in me gloriari? An postulatis ut me ipsum maiorem faciam, quàm sim: Non potest homo quicquã accipere, nisi fuerit ei datum cœlitus. Hæc enim non geruntur humanis præsidijs, sed autore Deo. Quod muneris ille mihi delegarat iuxta modum meum, id bona fide peregi. Præcursorẽ gessi: prouocaui ad pœnitentiam, denuntians instare regnum Dei. Aquæ baptismo præparaui multos ad baptismum spiritus & ignis: indicaui, quem posthac oporteret sequi, & unde perfectam salutem petere. Si mea ualet apud uos autoritas, cur meis dictis fidem non habetis? Ipsi testes estis, quòd non semel palàm professus sim, me non esse Christum, quem multi putabant esse, nec in aliud esse missum, quàm ut præcurrens illi uenienti uiam præpararem. Famulus illius sum: ille Dominus est omnium. Quòd si ille iam innotescit mundo, suáq; gloria meam obscurat, gaudeo meum testimonium uerum esse. Nam illud unicè erat in uotis, ut huc proficeret meus famulatus. Quemadmodum enim ei debetur sponsa, qui uerè sponsus est: cæterum

qui sponsus ipse non est, sed tantùm amicus sponsi, non inuidet sponso suam felicitatem, neque praeripit illi sponsam suam, sed gratulatur ei, cui fauet ex animo, & astat ei tacitus, magnoq; animi gaudio audit sponsi uocem cum sponsa colloquentis: ita ego cui nihil erat optatius, quàm ut ille tantus agnosceretur esse, quātus est, & ego desinerem maior uideri, quàm essem, gaudio perfundor, intelligens rem bene succedere. Illum qui hactenus longè minor habitus est, quàm est, oportet crescere: me qui maior habitus sum, quàm eram, decet minui. Sic expedit hominum saluti, & meam opinionem obscurari, & illius gloriam in dies augescere: & à me desciscere discipulos, & ad illum demigrare, ad cuius potētiam mea diluta est & inefficax, tantoq; inferior baptismus, quātò est ignis aqua potētior. Aequum est terrena cedere coelestibus, humana diuinis, imperfecta perfectis. Qui è terra profectus est, terrenus est, ac terrena humiliaq; loquitur. Quid enim aliud potest homo quàm humana loqui? Caeterùm is qui è coelo profectus est, superat omnes, etiam quamlibet magnos homines. Nos tenuem aurulam coelestium rerum hausimus, & ut possumus testificamur. Caeterùm ille, quod in coelis uidit & audiuit apud patrem, certißima fide apud homines testificatur. Ac me tantò inferiorem mirātur homines, illius testimonium uix quisquam recipit: meum qui famulus sum, de illo testimonium requirunt, & illius de patre testimonium reijciunt. Et tamen si quis mihi diffidit, diffidit homini: si quis non credit illi, qui filius est unicus, id quod pater sua uoce testatus est, facit Deum mendacem. Iudaei patrem adorāt, & filium ab illo missum afficiunt contumelia: sed omnis in filium contumelia, recidit in patrem. Quisquis igitur accipit testimonium filij,

Qui autem accipit eius testimoniū.

is

is credens filio, certò confirmat Deum esse ueracem, qui loquitur in filio. Filius enim qui missus est à patre, nõ loquitur humana, sed uerba dei. Loquutus est deus & per prophetas, & unicuique pro suo modulo spiritum suum impartijt, sed huic unico filio suo non dedit Deus spiritum suum ad certum modum, sed totam plenitudinem sui spiritus effudit in eum, adeò ut nihil habeat pater, quod huic desit: & quicquid huic detraxerit hominum incredulitas, id pater sibi detractum putet. Pater enim filium unicum unicè amat, ac rerum omnium summam tradidit illi in manum, non se spolians sua potentia, sed huic eandem, quam habet, uirtutem communicans. Quicquid autem conferre uoluit humano generi Deus, hoc per filium largiri uoluit. Offert autem omnibus rem non mediocrem: offert enim uitam æternam, sed per eum, qui solus est fons uitæ æternæ. Sed huius tam eximij muneris se reddit incapacem, qui recusat accipere. Recusat autem qui non credit filium posse largiri quod pollicetur, simulq; mendacij patrem insimulat, qui per filium uana polliceatur. Magna est igitur merces credulitatis, & atrox damnum incredulitatis. [redacted]*ontrà, qui diffidit filio, quoniam ipse sibi uelut oculos occludit, ne lucem aspiciat, non uidebit uitam: quoniam hæc lux uita est hominũ, sed ipse permanens in peccatis suis, manet obnoxius ultioni diuinæ, hoc est, æternæ morti.*

Qui credit in filium, habet uitam.

CAPUT IIII.

ATque huiusmodi dictis Ioannes discipulorum suorum immodicum erga se studium, & malignam de IESV *opinionem castigauit, tacitè prouocans eos, ut*

se neglecto iam illum sequerentur, unde omnibus petenda essent omnia. Vt igitur cognouit IESVS, quem nihil omnino fugiebat, sibi quoque contigisse, quod inter homines solet euenire, ut gloriam comitetur inuidia, iamq; hoc male habere pharisæos, quòd plures alliceret discipulos, & plures ad illius baptismum confluerent, quàm ad Ioannis, tametsi IESVS ipse non baptizabat, iam tum ostendens præclarius esse munus Euangelizandi, quàm baptizandi, sed discipuli eius: & hoc magis uerebantur, quòd tantum sibi sumerent huius discipuli, quantum uix ferebant in Ioanne, cui tribuebant plurimum: partim ne magis exacerbaret illorum inuidiam, si illis ueluti cõtemptis, illhic diutius fuisset commoratus: partim ut iam tum præluderet futurũ, ut Euangelij gratia, à Iudæis repulsa, ad prophanos populos deferretur: relinquit Iudæã, iactis illic euangelicæ doctrinæ rudimentis, & reuerti parat in Galilæam, unde uenerat. Sed interim erat illi eundum per Samariam, quam olim prophanæ gentes expulsis Israëlitis occuparant, inductis in eam conuenis hinc atque hinc contractis. Hi tandem multis afflictionibus eruditi [redacted] ionem amplexi funt [redacted] & ad Iacob Abrahæ nepotem genus suum referent [redacted] is habitauerit olim apud Chaldæos. Solius Mosi libros recipiebant, prophetas non admittebant. Nomen autem genti inditum à monte Samor. In hos igitur atrox ac publicum odium erat gentis Iudaicæ ob memoriã per uim occupatæ regionis, & incolarum sedibus suis eiectorum, ritusq; in plerisque diuersos. Sic enim receperant Mosi legem, ut ueteris superstitionis superessent multa uestigia. Quum igitur uenisset ad Samariæ ciuitatem,

quæ dicta est Sicher, ac deesset cibus: nam discipuli tantùm inhiantes domino, de commeatu non prospexerant: ipse quidem IESVS non ingressus mediâ ciuitatem, ne Iudæis probabilem calumniandi causam præberet, quòd Isrâelitis neglectis sese transferret ad gentes prophanas & impias, quemadmodum pòst grauis conuitij loco Samaritanum & dæmoniacum appellabant, discipulos passus est abire in ciuitatem, emendorum cibariorum gratia. Ipse solus ibi commoratus est, partim ut reditum suorum opperiretur, partim ne deësset occasioni miraculi. Nouerat enim quid esset euenturum. Erat autem illic prædium, quod dederat Iacob Ioseph filio suo. Locus erat sacer ac celebris apud Samaritanos ob ueteris historiæ memoriam, quòd illic Leui & Simeon, magna strage incolarum ulti fuissent contumeliam Dinæ constupratæ. Erat inibi fons quoque, uel ob hoc celebris apud eam gentem, quòd Iacob, quo, ut dixi, generis autore gloriantur Samaritani, fodisset eum. Iesus igitur è longinquo fessus itinere, quod pedes, non equis aut uehiculis confecerat, nobis iam tum exemplum præbens, qualem oporteat esse Euangelij præconem, sedebat illic, ut se dabat locus, fonti imminens, ac ueluti ex aura fontis refocillationem captans. Erat autem hora ferme sexta, iuxta Iudæorum supputationem, cum iam sol uergens ad meridiem, æstu suo laboris molestiam conduplicat. Atq; his indicijs Iesus declarabat se uerum hominem esse, iisdem affectionibus obnoxium, quibus obnoxia sunt corpora cæterorum hominum. Interim ingressa est mulier quædam Samaritana, ut ex eo puteo, cui assidebat IESVS, hauriret aquã. Cui IESVS ut statim colloquij præberet argumentum: & ex hoc ipso quod agebat mulier, uenaretur illam ad salutem

tem, dicit illi: Mulier, da mihi bibere. Commodùm autem interim abierant apostoli, quòd IESVS illi quædã arcana dicturus esset, quæ apud alios dixisse, petulantiæ uideri poterat. Qua quidem in re dominus Iesus ciuilitatis & mansuetudinis exemplũ exhibuit euangelicis doctoribus, qui peccatricem, & non uni prostitutæ pudicitiæ mulierem adeò non dedignatur alloquio suo, ut etiã pudori impudicæ solitudine consuluerit. Mulier è cultu linguaq; deprehendens IESVM esse Iudæum, nec ignara quantopere Iudæi soleãt abhorrere à commercio Samaritanorũ, adeò, ut occursu quoque & colloquio se putent contaminari; admirata, quòd & ultro compellaret, & potum ab ipsa peteret, respondit: Qui fit, ut tu Iudæus quum sis, quemadmodum è sermone cultuq; conijcio, præter Iudæorum morem, à me muliere Samaritana poscas potum, cùm soleatis uos Iudæi, à commercio Samaritanorum abhorrere, nefas esse ducentes, si quid habeatis consuetudinis nobiscum? Iesus autem, qui non tam sitiebat aquam illam, tametsi uerè iuxta carnis naturam sitiebat, quàm animarum salutem, sensim pellicit mulierculam ad cognitionem euangelicæ gratiæ, respondens hunc in modum per ænigma, quò magis accenderet in illa discendi studium: Si nosses quàm eximium sit donum quod nunc uobis offert Deus: & si nosses eum, qui nunc aquæ potum abs te petit, tu potius petisses ab eo, & is dedisset tibi longè potiorem aquam ista, uidelicet aquam uiuam. Hoc quum esset dictum de spiritu, quem hausturi erant credentes Euangelio, mirum non est, si muliercula Samaritana non intellexit, quum Nicodemus & Iudæus & Rabbinus non potuerit assequi quod aliquantò clarius dixerat Iesus de renascendo è supernis. Quin ille crassius etiam respondit

dit, quàm hæc mulier. Nunquid, inquit, potest homo iterum in uentrē matris introire, cùm sit senex, & nasci denuo? Hæc autem quum magnificum quiddam concepisset ex eo quod dixerat IESVS: Si scires donum Dei, & si nosses quis esset, & daret aquam uiuam: non indignè tulit contemni puteum Iacob, de quo religiosè sentiebat: non irrisit magnificam orationem, & hospitis, & ignoti, & Iudæi, sed discere cupiens, quid esset hoc quod ceu nouum ac præclarū ostendebat, honoris gratia dominū cum appellat, ut iam non humili de illo concepta opinione. Atque interim hoc mulierculæ Samaritanæ exemplum dispensatione diuini consilij procuratum est, ad coarguendam ac traducendam Iudæorum peruersitatem, qui in tantum non præbebant se dociles domino IESV, ut beneficia quoque illius, & salutarem doctrinam impiè calumniarētur: quum hæc muliercula ciuiliter ac mãsuetè responderit ad omnia, doceri gestiens, adeò ut in æstu commorans, & oblita eius rei, cuius gratia uenerat, penderet ab ore ignoti hominis & alienigenæ, de quo nihil adhuc præclari audierat. Domine, inquit, tu mihi polliceris aquam, hac præstantiorem. Atqui ne uas quidem habes, quo haurias aquam, & puteus profundus est. Vnde igitur suppetit tibi aquæ uiuæ copia, quam promittis? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, quē & uos ueneramini? Is nobis ceu præclarum munus dedit hunc puteum: & adeò non contempsit hanc aquam, ut ipse ex ea bibere sit solitus, & tota familia eius, unà cum pecoribus. IESVS uidens docilem esse mulierem, quæ non magum suspicata est aut incãtatorem, sed magnū aliquem uirum, quē cū Iacob, de quo magnificè sentiebat, conferendum putaret: nō dedignatur illam paulatim allicere ad maiorem sui admirationem

rationem,ostendēs aquam esse spiritualem de qua loquebatur,quæ nō reficeret corpora,sed animas. Qui biberit, inquit, ex hac aqua,quam uobis dedit patriarcha Iacob, ad breue modo tempus sitim corporis sedat,mox recursuram. Cæterū ut intelligas quāto magnificētius sit hoc donum dei,de quo loquutus sum,dono Iacob,quantoq; præstantior aqua, quam ego polliceor, ista aqua quæ scatet è terræ uenis: si quis biberit ex hac aqua,quam illi, si desideret,daturus sum,non sitiet in æternū:nec unquam postea siti periclitabitur, nec subinde aliunde petenda erit aqua, sed semel hausta permanebit in eo qui bibit,& in eo gignet fontem perpetuo scatētem usq; ad uitam æternam. Hæc per ænigma dicebat Iesus, sciens mulierem nondum capacem mysterij de fide,per quam datur spiritus,qui semel acceptus, nunquam deficit, sed usque proficit, donec prouehat hominem ad uitam æternam. Tanta erat autem mulieris simplicitas, ut quum Iudæi soleāt huiusmodi parabolas sinistrè interpretari,illa non intelligens quid esset dictum, tamen credens & amans diceret:Domine,imparti quæso mihi istam aquam, ne subinde recurrente siti cogar hunc adire puteum, & haurire.Hæc quanquam erat crassa responsio, tamē animum arguebat ad credulitatem pronum. Proinde quoniam iam non humilem opinionem conceperat de Iesu,maioribus suæ diuinitatis argumentis prouocat,ut magnificentius etiā de ipso sentiat.Iesus igitur ueluti nō cōmunicaturus rem tantam,nisi marito præsente, iubet ut uirum suū accersat: atq; illo comitata, mox ad se redeat.Hoc audito mulier existimans sese apud hominem tantùm loqui, muliebri pudori cupiens dißimulare turpitudinem suam. Domine, inquit,uirum non habeo, inficiās matrimonium, sed dißimulans stuprum. Hic Iesus & suam

& suam declarans diuinitatem, & mulieris uitam comiter arguens: Rectè, inquit, dixisti tibi non esse uirum. Etenim cùm quinq; uiros habueris ad libidinem, nullum tamen habuisti legitimum: atq; hic ipse quem nunc habes, non est uir tuus legitimus. Nihil igitur hic mentita es. Mulier ubi sensit uitæ suæ domestica probra non latere Iesum, hospitem & Iudæum, qui quod narrabat ex hominũ narratione scire nõ poterat: non resilit ab illo pudefacta, non irritata regerit contumeliam, sed magis etiam in illius admirationem inflammatur: cùm si quid tale Iesus dixisset phariseis, clamaturi fuerint: Magus est, & dæmonium habet. Quid autem hæc pia peccatrix Samaritana? Domine, inquit, ut uideo, propheta es tu. Huc profecit mulieris credulitas: primùm Iudæum duntaxat appellat: miratur non perinde tenacem religionis Iudaicæ, quòd præter aliorum morem à Samaritana postularet potum. Mox dominum appellat. Nunc prophetici tituli honorem tribuit, quò ex sese nosset aliorũ arcana. Moxq; omisso de rebus humilioribus sermone, cupiẽs è propheta sublimiora quædam discere, proponit quæstionem uelut inexplicabilem de ratione adorandi Deũ: quòd hic longè diuersum sentirent Iudæi & Samaritani. Cùm enim utraque gens deum eundem adoraret, tamen Iudæi contendebant Deum nusquam adorãdum, nisi Hierosolymis in templo, quasi deus alibi non audiret uota precantium. Contrà, Samaritani simili, sed diuersa superstitione, negabant deum usquã adorandum, nisi in monte Garizim, quòd is locus à Mose decretus esset, ubi patriarchæ benedicerent populo, seruanti præcepta dei. Cùm autem utraq; gens suis ritibus delectata, alterius religionem contemneret, mulier uelut à propheta talium rerum non ignaro cupit discere utrius

Ff natio

nationis sanctior esset cultus, quasi secutura quod melius cognouisset. Ait itaq;: Maiores nostri in hoc monte soliti sunt adorare: nec alibi fas esse putant deum colere, quum uos Iudæi contrà ducatis abominandum in excelsis ac lucis immolare: nec alibi fas esse adorare deum, quàm Hierosolymis in templo: quo gloriantur illi, quasi deus ædificio manibus facto concludatur. Hæc mulieris interrogatio, quoniam ad ueram pietatem discendam pertinebat, Iesus aperit illi, prodito per euangelicã doctrinam uero & spirituali dei cultu, prorsus abolendam gentium superstitiosam deorum ac dæmonum religionem: abolendum & Samaritanorum cultum, qui nec de deo sentirent, ut oportet, sed ceu præcipuum quendam dæmonem crederent, & huius cultui dæmonum cultum admiscerent, gentiũ impiam superstitionem dei cultui uelut ignem aquæ confundentes & ad illarum exemplum in lucis, ac montibus sacra peragentes: & Iudæorum religionẽ, quæ pro temporis ratione fuerat hactenus crassa & carnalis: atq; umbras modò quasdã ueræ pietatis habebat uerius, quàm pietatẽ ipsam, in melius profecturam: & posthac deum plenius cognitũ per filium & spiritum sanctum, non solum in Iudæa, sed toto terrarum orbe colendum: idq; in sacratioribus tẽplis quàm erat illud Hierosolymitanum, uidelicet in puris hominum animis, quos ipse deus sibi suo spiritu consecrasset: neciam nidore pecudum deliniendũ, sed sanctis precibus, sed pijs uotis, sed castis affectibus. Verùm hoc euangelicæ pietatis mysteriũ aperturus, præfatur fidem, sine qua nullus est idoneus auditor euangelicæ doctrinæ, nec idoneus cultor euãgelicæ religionis. [redacted]

Mulier crede mihi.

Mulier, inquit, fidẽ habe mihi, si uerè prophetam

[redacted]rum impurus cultus abolebitur, & Iudæorum c[redacted]ligio transferetur in melius: neq; posthac adorabitis patrem in hoc monte, qui non solùm huius montis deus est, sed totius orbis, neq; Hierosolymis: sed ubicunq; erit piorum hominum congregatio, ibi futura est Hierosolyma. Nos interim uobis in hoc præstamus, quòd deum per legem cognitum adoramus, quem confitemur omnium rerum ac gentium dominum, nec illius qui solus adorandus est, cultum aliorum deorum cultu contaminamus. Vos adoratis, quod nescitis, existimantes deum non esse deum, nisi Iudæorum ac uestrum: & talem, ut dæmonum admittat consortium, cui soli debentur diuini honores. Hæc Iudæos docuit lex, & unius dei cultui templum ipsius iussu constructum est Hierosolymis, quod templi spiritualis haberet imaginem. Instituti sunt sacerdotes: ad hæc sacrorum ritus uelut umbris quibusdam designantes euangelicam pietatem. Hoc igitur uobis præstamus Iudæi, quòd melius quàm uos de deo sentimus: quòd illius cultum nullo prophano deorum cultu contaminamus: quòd in loco ab ipso deo præscripto, quòd ritibus ab eo traditis illum colimus. Quanquam hæc interim religio, tametsi perfecta non est, tamen ad perfectam pietatem gradus est. Et idcirco salutis initiũ à Iudæis profectum est, qui per prophetas tenent promissa uenturi Meßiæ: qui per legem tenent figuras & umbras euangelicæ pietatis. Nunc tempus est, ut falsa religio gentium cedat, et carnalis cultus cedat spirituali, & umbræ legis cedant euangelicæ luci: Iam enim, inquam, instat tempus, imò iam adest, quando ueri adoratores patrem adorabunt, non in templis, non pecudibus, non rebus corporeis, sed spiritu: non umbris, sed ueritate. [redacted]

 [redacted]

[redacted], nec pecudum uictimis, sed spirituales adoratores amat, à quibus adoretur iuxta spiritum ac ueritatem. Hactenus enim satis umbris ac figuris Mosaicæ legis datum. Posthac ubicunq; mens erit, per fidem euangelicam à uitijs pura, ibi templum erit deo dignum: ubicunq; uota cœlestia, preces puræ, cogitationes sanctæ, ibi uictimæ, quibus litatur deo. Hoc Iesu sermone tantum profecit simplex & patiens mulieris credulitas, ut quem prius Iudæum, mox dominum, deinde prophetam appellarat, nunc ipsum Mesſiam esse suspicetur. Nam & Samaritani ex Mosi promissis prophetam illum eximium expectabant, è Iudæis exoriturum. Itaq; respondet hunc in modū: Scio Messiam uenturum, quem expectant Iudæi, de quo iam apud Iudæos rumor est. Is igitur ubi uenerit, explicabit nobis hæc omnia, quæ de nouo dei cultu dixisti, neq; quicquam nos patietur ignorare. Iesus uidens mulieris docilem credulitatem, & ardens cognoscendæ ueritatis studium, quale non repererat in suis Iudæis, dignatur illi aperire quis esset: Expectas, inquit, Messiam uenturum, hunc scito uenisse, iamq; uides illum: nam ego sum, qui loquor tecum. Simulq; his dictis aderant discipuli redeuntes ex oppido: & prius quàm accederent, conspicati illum cum muliercula Samaritana colloquutum, mirabantur tantam illius humanitatem. Nemo tamen ausus est illum interrogare, quid rei peteret à muliercula, aut qua gratia cum illa colloquutus esset. Porrò mulier stupefacta sermone domini Iesu, nihil quidem respondit, sed relicta apud puteum hydria: iam enim aquæ sitis exciderat, gustata aqua, quam promuserat Christus, properat in ciuitatem: & ex Samaritana peccatrice, [redacted], narrat palàm omnibus, ut plurium [redacted]

conscientia suam fidem confirmaret: Venite, inquit, & uidete hominem admirandum, & occultarum rerum conscium: qui cùm hospes sit, & nunquam mihi uisus, tamen narrauit mihi secreta omnia quæ fecerim. Fieri potest, ut is sit Mesias. Nolite fidere dictis meis, ipsi potius facite periculum, & me non uanam esse comperietis. Hunc rumorem dum mulier spargit inter ciues Sichar, interea discipuli suspicantes Iesum iam fame cruciari, inuitant ut cibum caperet, quem emerant. Iesus autem ubiq; captans occasionem, homines à corporalium rerum cura ad spiritualium studium euehendi: quemadmodum mulierem ex mentione aquæ pellexerat ad cognitionem euangelicæ fidei, ita discipulos adhuc rudes ex occasione cibi, prouocat ad studiū euangelizandi: & tum fortè non sitiebat aquam putei, & si sitiebat, magis sitiebat hominum salutem: & tamen ex affectu mulieris, quæ uenerat aquam haustum, captata est sacri sermonis occasio. Ita tametsi tunc esuriret secūdum carnis naturam, tamen maior quædam fames habebat ipsum, seruandi generis humani, cuius gratia uenerat è cœlo. Discipulis igitur ad corporis refectionem inuitantibus: Mihi, inquit, alius est cibus quem edam, quiq; mihi magis est cordi, quàm iste quem uos adfertis. Hoc dictum quid sibi uellet, admirantes discipuli, nec audentes tamen interrogare pro reuerentia præceptoris, ne quid offenderetur, inter se loquebantur: Quid hoc sibi uult? An interim dum nos abfuimus, alius quispiam attulit ei cibum? Iesus autem quò magis infigeret in animos eorum quod prius obscurè dixerat, dicit apertius: Me, inquit, leuissimè mouet iste cibus corporum. Est alius cibus qui mihi præcipuè curæ est: nimirum ut perficiam id, cuius gratia me huc misit pater cœlestis. hæc est mea fames, hæc est mea sitis, ut obeam quod ille

mandauit. Tempus urget, & hominum pronæ mentes ad euangelicam fidem flagitant opera prædicatorum. Si uos qui rei corporum studetis, nostis instare metendi tempus, postquam à semente facta, quatuor menses præterierint, quantò magis oportet nos non negligere spiritualis nostræ meßis tempus? Quemadmodum autem ipsa seges iam flauescens falcem, & messorum operam quasi flagitat: ita si sustuleritis oculos uestros, & obseruaueritis humanarum mentium segetem, etiam apud Samaritanos & ethnicos properantium ad euangelicam doctrinam, intelligetis regiones undiq; uelut albescere ad messem euangelicam, & operam ac studium nostrum flagitare. Quòd si fructus spes facile prouocat messorem ad operam, quantò magis oportet nos alacres esse ad hanc messem patri colligendam, quæ & messori præmium in cœlis amplißimum parabit, & deo colliget: non triticum in horrea, sed animas hominum in uitam æternam? Atq; ita futurum est, ut pariter gaudeat, & qui sementē fecit, & qui metit. Nam uobis usu uenit, quod uulgari prouerbio dici solet, alium esse qui serit, alium qui metit. Plus est sudoris in semente, quam in messe. Proscindenda tellus, rastro sarculoq; comminuendæ glebæ, lætamine stercorandus ager, iaciendum semen, occandum, ac tuendum, reuellenda zizania. Cæterùm ubi iam seges maturuit, non magno negotio demetitur. Paratus autem ipse fructus lenit laboris tædium. Cæterùm hic secus accidit, quàm in messe corporali. Nam illhic quoties iuxta uulgi prouerbium, ad alium deuenit fructus meßis, quàm ad eum qui sementem fecerat, gaudet quidem messor, sed discruciatur seminator. Hic contrà fit. Nam simul gaudet, & qui sementem fecit, & qui messem colligit. neuter enim caret fructu suo. Ego uos misi ad metendum segetem, in qua

nos non laborastis. Prophetæ suis laboribus subegerunt arua, & mundum adhuc intractabilẽ sua doctrina præpararunt Euangelio: uos nunc in eorum laborem succeditis, & rem paratã aggredimini, mundo iam ultro se præbente cœlesti doctrinæ, & mortalibus in regnum cœlorũ uel per uim irrumpere conãtibus. Dum huiusmodi sermonibus dominus Iesus cohortatur suos discipulos ad negotium euangelicum, res ipsa declarat esse uerũ, quod dixerat de messe iam albescente. Nam in ciuitate multi Samaritani crediderant uenisse Meßiã, quum mulier illa nihil aliud esset testificata de Iesu, nisi quòd aperuisset sibi occulta uitæ dedecora. Cæterum, nec ipsum loquentẽ audierant, nec ullum uiderant ex eo miraculum. Tam prona erat etiam eorum credulitas, qui uidebãtur à prophetarum promißis alieni. Procurrit igitur multitudo Samaritanorũ e ciuitate, ut oculis cernerẽt, de quo tanto affectu prædicauerat muliercula. Nec minuit opinionem præsentiæ nec offenduntur humili cultu, raroq; & tenuiũ ac idiotarum discipulorũ comitatu, quũ Iudæi tot uisis miraculis, tot sermonibus auditis, tot beneficijs affecti, uel calumniarẽtur illũ, uel cõuitijs incesserẽt, uel saxis eijcerẽt. Deniq; Samaritani ad mulierculæ testimoniũ, obuiam procurrũt non suæ gentis homini, quem nondũ loquentẽ audierant, à quo nihil præclari gestũ uiderãt: & precibus inuitant: ut urbis suæ hospitio dignaretur uti. Quid autẽ clementissimus Iesus? Nouerat Iudæorũ inuidiam: nouerat odiũ in Samaritanos, & nondum aderat tempus, ut illis ob inuincibilẽ incredulitatem repulsis, Euangelij prædicatio demigraret ad gentes. Proinde sic temperauit negotiũ, ut nec probabili quapiã specie præberet suis occasionẽ querẽdi se spretos ab eo, sibiq; antepositos Samaritanos, quũ pro-

phetia promiserit Meßiam ipsis uenturum esse, nec Samaritanorū piam credulitatē omnino destitueret. Nam quòd per Samariam fecerat iter, necesßitatis erat: quòd ab ipsis rogatus commoratus est illhic biduum duntaxat, humanitatis erat, quàm nemo iure poterat calumniari. Iamq; audito Iesu, multo plures illhic crediderunt: & eorū credulitas confirmata est, qui ex mulierculæ uerbis præclarā opinionem conceperant de Iesu. Iamq; plenum & uero Iudæo dignum testimonium ferunt de Iesu, dicentes mulieri: Tu parcius de illo prædicaras, quàm res habet. Nos enim iam non tuis uerbis adducti credimus hunc esse Meßiam, sed ipsi ex eius sermonibus admirandis certum habemus, quòd hic est uerè Meßias ille Iudæis expectatus, qui salutē adferret non Iudaicæ genti tantùm, sed toti mundo. Hoc tam alacri, tamq; pleno testimonio Samaritani et suā declararunt credulitatem, & Iudæorū impiam incredulitatem coarguerunt. Iesus igitur ne Iudæis daret odij maioris & inuidentiæ materiā, nullum miraculum edidit apud Samaritanos: nec nisi obiter ac rogatus ad eos diuertit: nec nisi biduum illorū hospitio est usus, sed mox institutū iter peragit, ac proficiscitur in Galilæam. Porrò quū hic haberet obuiam patriam suam, non tamen eò deflexit: non quòd eam contēneret, sed quòd ob contemptū & incredulitatem suorum, quibus secundum carnē erat notus, & cognatus, non speraret aliquē Euangelij fructum, & prædicatio crimen incredulitatis conduplicasset. Nunc enim leuiore culpa diffidebāt doctrinæ Iesu. Rogatus autē dominus, quare non se cōferret ad suos ostensurus quātus esset, usurpauit illud tritū uulgi sermone prouerbiū prophetam nusquā esse contemptū, nisi in sua patria, & inter cognatos suos. Sic enim est affectus hominū, ut familiaritas con-

temptum

temptum pariat: & pleræq; res illis non ob aliud in pretio sint, quàm quòd è longinquo uenerint. Cæterum quum in Galilæa iam ob Ioannis testimonium ac miraculum, quod illic nuper ediderat, rumor satis honestus de illo sparsus esset, quum eò uenisset, exceperunt eum Galilæi præsertim quòd Hierosolymis uidissent eum eijcientem ementes ac uēdentes è templo, cæteraq; quæ illic tum teste populo magna cum autoritate gesserat. Nam & hi Galilæi tum conuenerant Hierosolymam ad diē festum. Nimirum hæc omnia condemnant incredulitatē pharisæorum, & euangelicam gratiam ad gentes demigraturam præludunt. Samaritani ad prædicationem mulierculæ credunt: alienigenam ad hospitium pertrahunt: Meßiam mundiq; liberatorem profitentur, quum nullo miraculo eos fuisset dignatus Iesus. Galilæi crassa & legis imperita natio, apud quā nullus unquā extiterat propheta, uisis miraculis credere cœperunt. Hierosolymitani, sacerdotes, pharisæi & scribæ, qui uidebantur & religionis apicem tenere, & legis peritia præcellebant, tum facta, tum dicta Iesu peruicaciter calūniabantur. Itaq; quo quisq; sibi uidebatur esse iustior, ac religiosior, hoc longius aberat ab euangelica pietate: & quo quisq; uidebatur iuxta iudiciū humanum longius abesse à prophetarū ac legis cognitione, quæ Christū promittebat, quoq; magis alienus à religione hoc erat ad Christum, quem lex promiserat, propensior, ac doctrinæ euāgelicæ capatior. Itaq; Iesus Galilæam ingressus, recepit se in Canam Galilææ, ubi ante dies aliquot uerterat aquā in uinum. Id miraculū initio paucis cognitū, pòst populari rumore diuulgatū, nonnihil bonæ opinionis cōciliauerat Iesu: sed tamen quæ nō responderet ipsius dignitati. Perpauci enim credebāt illum esse Meßi

am: pleriq; prophetam esse suspicabantur. Canam igitur repetebat Iesus, non ut ex miraculo illic edito laudem aucuparetur, sed ut ex ea semēte, quam occultè fecerat, nunc messem aliquam meteret. Hoc enim erat quod ille sitiebat hominum fidem Euangelio dignam. Et hic rursus exortum est argumentum, Iudæis suam incredulitatē exprobrandi. Erat enim id temporis in Galilæa regulus quidā, prophanum aliquem Cæsaris nomine magistratum gerēs nec Iudæus, nec Samaritanus, sed ethnicus, & ab omni religione Iudæorum alienus. Huic erat filius, unicè charus, qui periculosè ægrotabat in ciuitate Capernaū. Is cùm audisset, quòd Iesus relicta Iudæa se reciperet in Galilæam, ipse profectus è ciuitate Capernaū domi relicto filio, uenit ad eum, precibus ab eo contendens, ut unà secum proficisceretur Capernaū, ac sanaret filium ipsius. Maior enim erat morbi uis, quàm ut ad Iesum ægrotus deferri potuerit. Iam enim cœperat agere animam, quum abiret regulus. Porrò Iesus indicans adhuc imperfectam esse reguli fidem, qui nondū crederet filium sanari posse, nisi Iesus eò se contulisset, quasi medicum accerseret: aut quasi non posset & mortuo uitam restituere: sed magis arguēs quorundam Iudæorum incredulitatem, qui nec miraculis uisis crederent, ait regulo: Illorum, inquit, fiducia mihi gratissima est, qui nudo sermoni, nullis miraculis confirmato credunt. Vos mihi non creditis, nisi uideritis signa & prodigia. Regulus ut erat totus intētus periculo filij morientis, nihil ad hunc sermonē domini Iesu respōdet, quòd existimaret huiusmodi colloquio tēpus eximi, quum morbus posceret præsens remedium. Vrget igitur, ut properet uenire Capernaū prius, quàm moreretur filius, quasi frustra uenturus, si post exhalatam semel animam uenisset, quum nihilo

nihilo difficilius esset Iesu animam semel elapsam reuocare, quàm exire parantem in corpore retinere. Iesus itaq; non obiurgata fide reguli, re ipsa ostendit se longè plus posse, quàm ille se posse confideret: Nihil, inquit, opus est, ut hac gratia me conferam Capernaum. Abi, iam filius tuus, quem morientē reliquisti, uiuit ac ualet. Hoc dicto nonnihil confirmata est reguli fides. Nam is fretus sermone Iesu, domum properat. Quum autem eò proficisceretur, occurrerunt illi serui, rem lætam nuntiaturi patri de filio, quòd modò morti proximus, subitò reualuisset, ne iam sollicitaret Iesum, cuius opera nihil esset opus. Suspicabantur enim puerum casu quopiam conualuisse, ignari quid actum esset inter regulum & Iesum. Hic uerò diffidentia reguli mixta fiduciæ, fidem asseruit miraculo. Regulus enim certum scire cupiens, casu'ne, an uirtute Iesu reualuisset filius, sciscitatus est à famulis quanam hora filius cœpisset habere melius. Tum illi, Heri, inquiunt, hora septima, subitò reliquit eum febris, & ilico ualuit filius. Agnouit pater hanc fuisse horam, qua sibi dixisset Iesus: Abi domum, filius tuus uiuit. Iamq; certum habebat, non casu, sed uirtute Iesu reuixisse puerum. Nec fructu suo caruit hoc miraculū, quanquam in hominem ethnicum collocatum. Non solùm enim ipse regulus credidit Christum esse Meßiam, uerum etiam illius persuasione & exemplo credidit uniuersa familia, quam frequentem ac numerosam fuisse oportuit, utpote hominis opulenti, & magistratu fungentis, cùm Iesus apud suos populares & cognatos multis editis miraculis uix paucos Euangelio lucrifecerit. Hoc denuo secundum signum fecit Iesus, cùm redisset à Iudæa in Galilæā, ut prius miraculum quod ediderat in Cana, rursus altero maiore confirmaret, & hominis prophani exemplo suos ad fidem

prouoc

prouocaret: iam tum ceu præludens per occasionem & Iudæos ob suam incredulitatem repellendos, & gentes per fidem ad Euangelij gratiam recipiendas.

CAPVT V.

HIs rerum initijs iactis apud Samaritanos & Galilæos, Iesus rursum se confert Hierosolymam, idq; sub diem festum pentecostes, nimirum ob populi frequentiam pluribus declaraturus suam autoritatem, & pharisæis falsa sanctimoniæ scientiæq; persuasione turgentibus exprobraturus suam incredulitatē, qui tanto interuallo à Samaritanis & ethnicis superarentur. Erat autem Hierosolymis piscina siue lacus quidā, quæ Græcis dicitur probatica, nimirum à pecudibus, quòd illhic sacerdotes hostias immolādas abluere soleant, & ab eodem argumento Hæbreis dicitur Bethesda, quasi dicas domum pecualē. Lacus hic habet imminentes sibi quinq; porticus. In his decumbebat magna uis hominum, uarijs corporū morbis laborantium: præterea cæcorum, claudorum, mancorum uis ingens, qui motum aquæ expectarent. Nam statis temporibus angelus domini descendebat in piscinam, simulq; mouebatur aqua. Porrò post aquam ab angelo motam, qui primus descēdisset in piscinā, is liberabatur à morbo, seu corporis uitio, quocunq; teneretur. Atq; hæc iam tum erat imago baptismi, quo sordes morbiq; animarum, quamlibet capitales semel abluuntur, quoties ad elementum aquæ, baptizantis opera, & diuina uis cœlitus accesserit. Nec dubiū est quin hac occasione tum temporis ingens hominū frequētia in eo loco uersaretur: uel eorū qui ad spectaculū conuenerant, uel eorum, qui curam agebant ægrotorū in quinq; porticibus decumbentiū. Ex his omnibus Iesus, quò miraculum esset insignius, unum elegit omniū maximè deploratum, ut qui morbo

peric

periculoso, penéq; immedicabili, deinde uetustißimo teneretur: postremò qui maximè desideraret alienū subsidium: & adeò tenuis erat ægrotus, ut neminem parare posset, à quo tempestiuè deferretur in aquam. Nec ex ea turba sanabatur quisquam, præter unum, cui contigisset primum in aquam descendere. Huius calamitas ad miraculi magnitudinem erat profectura, & eiusdē fides cōducebat ad exemplum. Siquidem triginta iam annos rem habebat cum paralysi, ut nos doceret, nullum esse morbum animi tam capitalem, tamq; inueteratū, quem non facilè tollat baptismus & fides in Iesum. Hunc igitur omnibus deploratum paralyticum, cùm misericordißimus ille Iesus cō spicatus esset, solutis morbo membris iacentē, & cognouisset malum hoc esse deploratius, quòd iam triginta totos annos detinuisset miserum, misericordia tactus, dixit illi: Vis ne saluus fieri? uidelicet fidem hominis ac tolerantiā circunstantibus uolens ostendere, præterea uim morbi omnibus conspicuam facere, simulq; subindicans neminem ab animi uitijs sanari posse, nisi morbum suum oderit, & salutis desiderio teneatur. Neq; enim dubium erat, quin ille cuperet sanitatem, qui tot annis obsederat piscinam pertinaci spe salutis: nec toties frustratus, spem abiecerat. Paralyticus itaq; non respondebat ad id, quod rogarat Iesus, & tamen aliquid bonæ spei ex illius tam alacri interrogatione concipiens, ostendit sibi non deesse uoluntatem: nec se diffidere ob morbi magnitudinē ac uetustatē, quin delatus in piscinam, posset sanari: sed ait sibi deesse hominis baiuli opem, per quem maturè deportaretur in piscinam, simul atq; moueretur aqua. Nam ubi sensissent alij moueri piscinam, pro se quenq; properare, ut primus ingressus salutis beneficium solus auferret, ipsum uerò morbo tardum, ac baiulo destitutum,

frust

frustra iam prorepere in lacum, quum alius prior descendisset. Hæc autem paralytici uerba eò tendebant, ut uerecundè rogaret Iesum, ut ipse qui ualidus erat, ac ut uidebatur ex compellatione misericors, quum tempus esset, sese deferret in piscinam. Id quidem non audebat palàm ab eo petere, tamen exposita necessitate subindicabat, quid obstaret ad salutem. Nec enim nouerat ægrotus Iesum. Iesus autem delectatus hominis tolerantia, qui quod plerique calamitosi solent, non uociferaretur, non deuoueret seipsum, nō execraretur diem in quo natus esset, nec offensus interrogatione Iesu, an uellet sanus fieri, clamaret sese ab eo haberi ludibrio: simulque commotus dominus tam pertinaci spe salutis adipiscēdæ: denique uolens ostendere, & eos qui motu piscinæ sanabātur, sua uirtute sanari, sibique in promptu esse, solo nutu omnes & corporum & animorum morbos posse tollere, dixit illi: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Simulque cum dicto sanatus est homo, ut non solùm liber esset à morbo alioqui languidus & imbecillis, quemadmodum solent, qui medicorum arte sanantur, sed ut absque hominis adminiculo subrigeret sese in pedes, lectulum suum in humeros sustolleret, atque ita robustus lecti sui baiulus ambularet, ac diuturni morbi monumentum cunctis uidentibus domum referret. Erat autem sabbatum cùm hæc faceret paralyticus, atque inde calumniæ seminarium phariseis, qui quæ legis erant carnalia, & non nisi ad tempus data superstitiosè tuebantur, neglectis his quæ erant præcipua, ac perpetuò duratura. Sabbatorū otium uiolasse, nefarium erat apud illos: proximū fraudasse sabbato, nullius erat momenti. Sabbato sustulisse grabatum, impium uideri uolebāt: inuidere misero sanitatē, culpa non erat. Nouerāt paralyticū: sciebāt multis annis decubuisse: constabat eum

iam esse ualidum, nec ulla morbi uestigia præ se ferentē. Ex tanto miraculo & glorificare deū debuerant, & sana to gratulari, nisi uere impij fuißēt erga deū, & inuidi erga proximū. Adoriuntur igitur eum, qui sustulerat grabatum, & obiurgant peruersè religiosi. Sabbati dies est, inquiunt, cui debetur otium. Non est fas tibi tollere grabatū tuum. Ille non dißimulans beneficium acceptum, & Iesu autoritate criminis inuidiam à se depellens, significans qui rem tantā uerbo præstare potuerit, homine simul & sabbato maiorem uideri, respondit calūniantibus Iudæis: Is qui me simplici uerbo sanum fecit, iußit ut grabato sublato ambularē. Hoc audito cū iam ob miraculum credere debuerint, non solū inuidebant sanato, uerum etiā restitutæ sanitatis autori moliuntur insidias. Quis est, inquiunt, iste homo, qui dixit tibi, tolle grabatum tuum & ambula? Volebant enim uiolati sabbati crimen in eum impingere, quod & aliàs, non semel fecerunt. Cæterùm is qui sanatus fuerat, non nouerat de nomine Iesum, de facie tantùm nosse poterat: sed tum quidem commostrare non poterat, quòd Iesus loquutus paralytico, statim subduxisset sese à turba: partim ne sua præsentia magis irritaret Iudæorum inuidiā: partim ut ipso absente, miraculū maiore cum fide cognosceretur ex eo, qui sanitatis beneficiū senserat. Porrò iā cognito cōpertoq; miraculo, Iesus autorē quoq; cognitū esse uolens, cùm obuium habuisset eum, cui tribuerat beneficiū sanitatis, ait illi: Ecce sanitatē es cōsequutus, depulso morbo corporis, qui tibi natus erat ex animi morbo, utrunq; sustuli malum. Tu caue posthac ne recidens in pristina peccata, grauius aliquod malum tibi accersas. Itaq; posteaquàm cognouerat is cui contigerat sanitas, eundem esse qui prius iusserat tolli grabatū, & qui nunc

testatus

testatus se esse sanitatis autorẽ admoneret, ne peccatis iteratis recideret in morbum aliquẽ grauiorem, eiq; nomen esse Iesum, abijt ad Iudæos calumniatores, & indicauit Iesum esse cui suam deberet sanitatẽ: existimans illud multorum interesse, ut omnibus notus esset, qui uerbo posset sic mederi morbo deplorato. Atq; hic quoq; se prodit Iudæorum exitio digna peruersitas. Etenim cum Samaritani Iesum ad mulierculæ testimoniũ honorifice excepissent: quum Galilæi inter Iudæos ob ignobilitatem & legis imperitiã, uulgò male audientes, Christo credidissent: cùm regulus ethnicus ob unicum miraculum cum tota familia Iesum mundi seruatorem esset professus, Hierosolymitæ, & urbis nobilitate, & templi religione tumentes, & exacta legis peritia sese uenditantes, Iesu struunt calumniam, adeò destinata malitia, ut quum sanitatis beneficium euidentius esset, quàm ut negari posset, esset & sanctius, quàm ut reprehendi posset (quid enim sanctius, quàm homini calamitoso gratis dare salutẽ corporis?) illud impingunt Christo, quòd neglecto sabbato, iussisset tolli grabatũ, quasi homo cõditus esset ob sabbatũ, ac non potius sabbatum hominis causa repertum: aut quasi nõ oporteat legis cæremonias ubiq; cedere præceptis & officijs sanctioribus. Quãta autẽ cæcitas, indignari Iesu, quòd hominem miserandũ sanasset sabbato, cũ ipsi, qui sibi uidebantur legis tenacissimi, nõ uererẽtur asino in puteum delapso succurrere die sabbati! In homine subleuato calumniantur offensum deũ, sine cuius auxilio nõ poterat homo sanari: in asino subleuato non existimãt uiolari sabbati religionẽ. Hæc est præpostera religio Iudæorum, speciem religionis amplectantium, & ob id ueræ religionis caput subuertentiũ, mordicus tenentiũ legis umbras, & cum cuius gratia

lex

lex erat scripta, obstinatis animis persequentiū. Non enim solùm calumniabātur IESVM, uerum etiam persequebantur: nō ob aliud, nisi quòd rem sanctam ac piam fecisset in sabbato. IESVS autē ut ostenderet se sabbati dominum esse, non seruum: autorem, non subditum: simulq; declararet Iudæorum calumniam, quam impingebant filio, ex patris autoritate faciendi quæ faciebat, ad ipsum patrem recidere, his uerbis retundere conatus est Iudæorum calumniam. Pater, inquit, meus cœlestis, cuius uos uideri uultis religiosi cultores, quiq; uobis sabbati fuit autor, cùm orbe sex diebus condito, septimo requieuisset ab opere, non ita se obligauit otio, quin quoties uisum est, possit quæ uelit operari. Nam cùm illius sabbatum adhuc duret, nō cessat tamen ab opere, quo gubernat omnia quæ condidit: quo subinde res alias ex alijs progenerat, quo collapsa restituit. Quemadmodum igitur ille ob religionem sabbati, quo dicitur ab opificio mundi conquieuisse, non desinit quotidie benefacere mortalibus ac rebus creatis omnibus: ita ego qui filius illius sum, ab eo & potestatem & exemplum habens operandi, quæ faciunt ad generis humani salutem, non impedior religione sabbati, quò minus ea perficiam, quæ pater mandauit. Quòd si me damnatis ob sabbatum uiolatum, eadem opera damnatis & patrem meum, qui mihi & exemplum est, & autor hæc agendi. Quòd si illum absoluitis, & glorificatis ob salutem homini deplorato restitutam, cur mihi sabbati uiolati crimen impingitis, ac non potius agnoscitis uirtutem sabbati religione maiorem? Ego uitam misero restitui, uos mihi ob tantum beneficium mortem machinamini. His tam sacris IESV sermonibus tātum abest ut Iudæorum furor factus sit mitior, ut magis etiam exacerbati, tumultuar

Pater meus usque modo operatur.

Propterea ergo magis quærebant.

Propterea ergo magis quærebant.

multuarentur aduersus illum, captantes occidēdi occasionem: propterea quòd iam nō solùm uiolaret sabbatum, sed & Deum sibi ueluti proprium patrē usurpabat, seme tilli æquans in operibus & autoritate faciendi quæ uellet. Dominus autē IESVS, intellecta malicia illorū, pergit illos clarius exposita potestate, quā à deo patre accepisset, deterrere ab impia crudelitate, sic sermonē suum temperās, ut nunc sublimia quædam loqueretur, diuinam naturā insinuans, quam habebat cum patre communem: nūc humiliora quædam admiscens, quæ naturam humanā testarentur: ut si illos non pelliceret ad amorem hominis affinitas, certè diuinæ uirtutis sublimitas cohiberet ab impia temeritate. Sic autem uendicat sibi consortium potestatis cum patre, ut illi tamen cedat autoritatem. Locutus est autem hunc in modum: Miramini quòd operandi societatem mihi uendicaui cum patre. Illud etiam atq; etiam affirmo uobis, filius qui totus à patre pendet, nō potest quicquam ex se facere, cùm ex se nō sit, sed quod uiderit patrem facientem, idem & ipse facit. Est quidem uoluntas ac potestas eadem, sed penes patrem est autoritas, unde proficiscitur in filium quicquid est, aut potest filius. Quicquid igitur fecerit pater, hæc eadem pariter operatur & filius, ob æqualitatem communicatæ per natiuitatem potestatis. Inter homines sæpe degenerant à parentibus filij: nec eadem semper est patris ac filij uoluntas, nec eadem facultas. Secus hic res habet. Pater enim unicè diligit filium, suiq; simillimum genuit, paremq; potestatem operandi transfudit in illum, omniaq; demonstrat filio facienda, quæ facit ipse. Exemplar ab illo proficiscitur, cæterùm operatio communis utriusq;. Condidit ille mundum, & idem mundū etiam sabbatis moderatur. Cōdidit hominem, idem etiam sabbatis ser

tis seruat hominē. Quisquis igitur calumniatur opera filij, patrē afficit contumelia. Hæc quæ uidetis me facientem sabbatis, autore patre, ac patre præscribente, facio. Quòd si mirandū uidetur, atq; humanis uiribus maius, dicto restituere sanitatē paralytico, pater, ad cuius præscriptū filius facit omnia quæ facit, declarabit quòd suo filio his etiā maiora demōstrarit opera, quò magis etiā miremini. Nam longè potentius est excitare mortuos ad uitā, quàm ægroto restituere sanitatem. Et hāc quoq; potestatē pater tradidit filio. Tradidit autē perpetuā ac propriā, ut quēadmodū pater solo nutu suscitat mortuos, et ad uitā reuocat: sic & filius eadem potestate, quos uult, ad uitā reuocet. Quicquid enim agit pater, per filium agit: quicquid agit filius, ex uoluntate patris agit. Eadē autē est patris filijq; uoluntas, quēadmodum est eadē & potestas. Summa præcipuaq; Dei autoritas est, iudicare mundū. Rex enim est, ac dominus uniuersorum. Et tamen hanc quoq; totam potestatem impartiuit filio, cui tradidit omne ius iudicandi, quicquid in cœlo est, quicquid in terra, quicquid subter terrā. Quemadmodū pater omnia condidit per filium: omnia moderatur per filium: omnia restituit per filium: ita nihil iudicat, nisi per filium, ut uterq; alterum illustret ac decoret. Pater innotescit per filiū, per quem operatur: filius uicißim patris maiestatem declarat, unde habet quicquid operatur, ut utroq; per alterū cognito, omnes honorificent filiū, quēadmodū honorificant patrē. Par est enim esse consortiū honoris, inter quos est consortiū potestatis ac uoluntatis. Nolite putare, quòd patrem habeatis uobis propitiū, si sitis à filio alieni. Quisquis honorat patrem in filio operantē, idē honorat & filium ex patre operātem: quisquis autem non honorat filium patri charißimum ac

Neq; enim pater iudicat quēquā.

Qui non honorificat filium.

similimum, idem nec patrē honorat, qui in hoc misit illum, ut per filiū honorificetur. Nihil enim inter illos commune nō est, siue quid est honoris, siue quid est ignominiæ. Qui filio diffidit, diffidit & patri, à quo missus est in mundum, & cuius uoluntate ac præscripto facit, quicquid facit, ac per quē mūdo pater loquitur. Quemadmodū non mediocre præmium erit credenti, ita nō leuis erit pœna diffidenti. Illud enim pro certo dico uobis, quisquis audit sermonē meum, & credit ei qui me misit, & per me loquitur, iam habet uitam æternam. Quisquis enim iustificatus est à peccatis, & per iustitiam uiuit deo, deū habet, & uitam æternam habet: nec huic metuenda erit damnatio mortis æternæ, quæ manet incredulos, imò quæ iam habet incredulos: sed ablutus a pristinis flagitijs, per fidē demigrat à morte ad uitam. Plus est animam peccato mortuam reuocare ad uitam, quàm corpus exanimū uitæ restituere. Sed utriusq; rei potestatē, pater dedit filio. Hoc habete pro certißimo, quòd instat tempus, imò iam adest, quo mortui quoq; audituri sunt uocem filij Dei: & qui audierint, uiuent. Exciti enim uelut à somno prodibunt e sepulchris, ac mirantibus uobis declarabunt sese uere uiuere. Sic reuiuiscunt & animæ mortuæ, si uocem audierint filij dei. Non audit autem, qui diffidens audit. Olim reuiuiscent & omnium corpora defuncta ad uocem filij dei: nunc in paucis ad uitam reuocandis edito specimine futuræ resurrectionis, id quod maius est agitur, ut ad eiusdem uocem reuiuiscant animæ. Vt nihil est uita pretiosius, ita nihil est diuinius, quàm dare uitam aut reddere. Non est quod diffidat quisquam potestati filij, si fidit potestati patris. Nemini dubium est, quin deus fons sit omnis uitæ, unde fluit omnibus ut uiuant siue in cœlis, siue in terris. Sed quemadmodū pater habet uitam

Amen amen dico uobis, quia uenit hora.

uitam in semetipso, ut eam quibus uelit impartiat aut resti tuat, ita dedit & filio, ut in sese totus uitæ fontem habeat, simulq; tradidit illi ius iudicandi uiuos & mortuos. Huius enim sententia ineuitabili, qui paruerint ipsius doctrinæ, transferentur in uitam æternam: cōtra, qui parere noluerint, addicentur æternis supplicijs. *Tantam potestatē esse traditam homini, nolite mirari, quum idē sit filius dei.* Hoc traditum est illi, quod semper habuit cum patre cōmune. Interim date operam, ut per credulitatem digni sitis uita. *Siquidem uenturum est tempus, ut omnes qui mortui sunt & sepulti, audiant omnipotentē uocem filij dei*, atq; ilico reuiuiscent corpora: *& qui mortui fuerunt*, & humo conditi, *prodibunt è latebris terræ*, sortituri credulitatis aut incredulitatis diuersa præmia. Nam *qui hic bona fecerūt*, tum reuiuiscēt *ad uitæ immortalis hæreditatē: rursum qui mala patrarunt, reuiuiscent ad æterna mortis supplicia*. Fons autem malorum omniū est incredulitas, queadmodū fons bonorum omniū est fides. Nec est quod quisquam calumnietur filij iudiciū uelut iniquū. Si patris iudicium iniquum esse non potest, nec filij iudiciū, quod idē est cum patris iudicio, potest iniquum esse. Nec enim aliud iudicat filius, quàm quod præscripsit pater. Qui metuit patris iudicium, metuere debet & filij iudiciū. *Non ego possum à meipso facere quicquam. Sicut à patre audio, ita iudico, eoq; iustum est iudicium meū, quia nō est mihi alia uoluntas, quam quæ est patris*: ut aliquo pacto corrupta uoluntas, corruptum pariat iudicium. Apud homines leuis est fides illi, qui testimonium fert de seipso: & arrogans habetur, qui sua ipsius uoce sibi magna uindicat. *Quòd si solus ego mihi testis sum, sit apud uos uanū testimonium meum. Sed est qui de me testimoniū perhibuit*, cui uos plurimum

Non possum ego à me ipso facere quicquam.

Si ego testimoniū perhibeo de me ipso.

tribuitis in cæteris,hic parũ uobis constantes, nõ creditis, cùm sciam uerum esse illius testimonium: quia non ex sese protulit, sed ex afflatu patris. Non potestis tergiuersari leue pondus habere apud uos Ioannis testimonium. Ipsi uiros graues ad illum misistis, tanquam à certissimo autore per certos homines cogn ituri, num ipse esset Meßias. Ille non uendicauit sibi falsam laudem, quam illi uolebatis tribuere, sed ueritatem professus est, palàm testificãs se nõ esse, qui putabatur, sed me esse Meßiã, qui tolleret peccata mundi, & uitam daret mundo. Huius certè testimonium, cui tantum tribuebatis, ut eum crederetis esse Meßiam, apud uos pondus habere deberet, præsertim quum à me nõ sit procuratum, sed à uobis ipsis expressum. Ego quod ad me pertinet, nõ opus habeo commendari hominis testimonio, sed Ioannis de me testimonium uobis ingero: non ut ego pluris apud uos fiam, qui nihil moror humanam gloriam, sed ut uos apud quos tanta est Ioannis autoritas, credentes ei, de quo ille testificatus est, uitetis incredulitatis condemnationem, & per credulitatem assequamini salutem. Magnus quidem erat Ioannes, sed lux illa promissa mundo non erat, tantùm erat lucerna, de nostro igni ardens, de nostro lumine lucens. Vos autem quum illius indicio debueritis properare ad lucem ueram, quæ semper illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, maluistis ad breue tempus in illius luce gloriari, quàm ueram amplecti lucem, quæ gloriam largitur perennem, nec unquam obscuratur, occidit'ue. Præluxit ille soli mox cessurus, & uero lumine emicante obseruandus. Voluistis illum esse Meßiam, qui se negabat dignum qui solueret corrigiam calceamentorum Meßiæ. Cur ergo testimoniũ illius apud uos nunc leue est, quod de me tulit, quum alioq

alioqui tam magnificè de illo senseritis? Non pēdeo à Ioannis testimonio, sed tamē optarem apud uos habere pondus, ne pereatis ob incredulitatem. Et tamen si illius testimonio diffiditis, ego ex me ipso certius habeo testimoniū, nimirum patris mei, qui maior est Ioanne, cuius testimonium refelli nō potest. Nullum est certius testimoniū ipsis factis. Ea si uidetis esse digna Deo, si uidetis à me fieri, satis de me testificātur, me nihil ex meipso facere, sed ex eo, qui me salutis uestræ causa misit in mundum. Non est igitur quod excusetis incredulitatem uestram, meamq; fidem eleuetis, quòd ipse mihi duntaxat sim testis, quòd magna de me prædicem. Habetis Ioannis apud uos grauissimum testimonium: quanquam ille magis eget meo testimonio, ne falsò uideatur testificatus. Habetis operum meorum testimonium, ut iam non necesse sit dictis cuiusquam credere, quum ipsa facta conspiciatis. Quòd si ne hoc quidem incredulitati uestræ satis est, audistis apud Iordanem patris uocem è sublimi testificantem de me. Pater autem cùm spiritus sit, nec uocē habet quæ possit auribus humanis percipi: nec speciem, quæ cerni possit oculis corporeis. Nam Mosi non talis apparuit, & auditus est, qualis est suapte natura, quemadmodum uos existimatis. Sic enim soli filio uisus est atq; auditus, & tamen aliqua uoce, aliqua specie, se uestris sensibus insinuauit. Loquutus est prophetis, per prophetas loquutus est uobis: Ioanni loquutus est, per Ioannem uobis: mihi uerò ut est suapte natura, loquutus est, per me loquitur uobis. Quòd si nō tergiuersamini Ioānis testimonium palàm fuisse redditum, cur illi non creditis? Si putatis Mosi & prophetis uerè loquutū, ac uisum deū, cur his quæ per illos locutus est, non creditis? Certè creditis scripturas esse profectas à Deo: cumq; in his scrutandis

Et qui misit me pater.

diligêter uerę emuni, atq; in his uitæ spem ac fœlicitatẽ collocetis, tamen quemadmodum Ioanni, cui in cæteris plurimum tribuistis, de me testificāti fidem habere noluistis, ita scripturis in eo quod est omnium caput, nõ creditis. Promittũt enim illæ uitam, sed per me. Testificatur illic pater de me, ac promittit se missurum filium, per quem salus sit danda mortalibus. Sed quemadmodũ audistis Ioãnem, nec creditis: audistis uocem patris, nec creditis: ita nec legis ac prophetarum testimoniũ hæret animis uestris, cùm libros semper habeatis in manibus, cũ uerba semper in ore, tamẽ eum, quem illæ literæ promittunt, reijcitis, ei quem pater iuxta prophetarum promissa misit, non creditis: cumq; non sit aditus ad uitam, nisi per me, tot testimonijs comprobatum, tamen omnibus contemptis, nõ uultis uenire ad me, ut minimo negotio uitam habeatis. Nam credidisse filio, quem misit pater, salutis est ianua. Non est quod testimonio Ioãnis, aut prophetarum uener apud uos humanã gloriã, sed uestrũ exitiũ doleo, qui uobis ipsis incredulitate uestra uitã inuidetis æternã, simulq; adimo uobis omnẽ excusationem, si non crederitis. Tot testimonia protuli, quibus uos alijs in rebus plurimã tribuitis autoritatem, in me solo cuius gratia scripta dictaq; sunt omnia, nõ recipitis. Dei cultũ & amorem præ uobis fertis: prophetas, per quos ille locutus est, ueneramini: & tamẽ à Deo promissũ, & operibus se declarãtẽ quis sit, aspernamini. Hoc nimirum est argumẽtum, quòd Deũ ficta religione colitis, nec uerè diligitis Deũ, quẽ lex iubet ex tota anima, totisq; uiribus diligi, quũ illius filiũ contemnatis. Incredulitas ergo uestra non est ex inopia testium, sed ex inopia ueræ charitatis in Deum. Amatis gloriam humanam, amatis pecuniã, amatis uoluptates, & ad hæc abutimini ficta religionis

Claritatem ab hominibus non accipio.

nis specie. Filium autē Dei persequimini, quòd ea doceat, quæ pugnant cum istis uestris prauis cupiditatibus, quanquàm cum patris uoluntate cōsentiunt. Hæc arguunt uos, non ex animo diligere patrem. Etenim qui diligit, credit & obtemperat: & qui patrem diligit, nō potest odisse illi charissimū filiū: & qui legatem amat, nō potest aspernari legatum: præsertim cùm ego nec gloriam, nec regnum, nec opes ambiam apud homines: tātùm ambio gloriā patris, & in hoc ambio, ut uos seruemini. Videtis opera digna deo, & tamen omnem gloriam non mihi uendico, sed patri, cuius sunt opera per me gesta. Quum igitur uideri uelitis religiosè colere patrem, tamen me, qui illius nomine ueni, nec aliud ago, quàm ille præscripsit, non recipitis. Et quàm estis peruersè increduli mihi, qui patris nomine ueniens, gratis uitam ac salutem offero, tam eritis stultè creduli, si quis suo nomine ueniens, sibi Dei gloriam arrogans, suumq; non Dei negotium agens, uobis adferat ea quæ pertrahāt in mortem æternam. Si uobis Deus charus est, cur illius gloriam quærenti obstrepitis? Si uitam æternam amatis, cur autorem uitæ repellitis? Si impius est qui sibi uendicat Dei gloriam, quur recipitis qui dei gloriam falsò arrogat sibi? Quid igitur superest, nisi ut fateamini fictam esse uestram pietatem erga deum? Verbis cultu, cæremonijs Deū colitis, re uera audistis. In ore est templum domini, templum domini, templum domini: in corde est pecunia. In ore sunt lex & prophetæ in corde est ambitio laudis humanæ: In ore sunt uerba legis: Dilige dominum deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum: in corde est liuor, & odiū, & homicidium. Vera laus est, meruisse laudē apud deum. Vera pietas est, omnē gloriam deo transcribere. Quomodo igitur potestis

Ego ueni in nomine patris mei.

credere mihi, nihil aliud prædicanti, quàm gloriam Dei, quum uos cōtempta uera gloria, quæ a deo proficiscitur, nemini falsam gloriam apud homines, inuicem uobis adulantes,& Deo suam gloriam inuidentes, captantes falsam religionis speciem apud homines, contempta syncera conscientia, quam intuetur Deus? Venantes sordidum huius mundi lucrum, perditis uitam æternam. Mirum igitur nō est, si habetis Deum iratum, cui tam pertinaciter obsistitis. Nolite putare, quòd ego cupiens ulcisci contemptum mei, uos delaturus sim apud patrem. Nihil opus est me delatore. Moses ipse uos deferet, cuius autoritatē apud uos sacrosanctam fingitis, & in quo summam fidem collocatis, habentes pro oraculo quicquid ille scripserit. Sed quemadmodum fictè Ioannem uenerabamini, cuius de me testimonio nō creditis: quemadmodum fictè uenerabamini prophetarum oracula, nunc eum persequentes, quem illi promiserāt: quemadmodum fictè Deum colitis, cuius opera non agnoscitis, cuius filium odisti: ita Mosen fictè colitis, cuius autoritas uobis leuis est in eo, in quo maximè debebat ualere. Siquidem ille de me scripsit. Etenim cùm maiores uestri offensi terribili uoce dei, & igni pernicioso, deprecarētur ne posthac dei uocem audirent, aut ignē formidabilem experirentur, deus approbauit postulationem uestram, ac Mosi promisit se suscitaturum de fratribus uestris eximium prophetam, ipsi simulem, cuius uocem placidam ac mitem, nec territantem minis, sed ad salutem inuitantem, oporteret audire. Cæterùm huius dictis non obtemperanti, pœnam comminatus est Deus, dicens: Qui autem non audierit uerba eius, quæ loquetur in nomine meo, ego ultor existam. Rursum: Qui prophetam audierit in suo nomine uenientem, & ea loquentem, quæ illi

illi Deus non mandauit, eum iubet interfici. Nemo igitur alius uos magis accusabit apud Deum, quam Moses amicus uester, cuius scripta contemnitis. Ille me promisit placidum, mitem, & omnia quæ deus uoluerit loquentem. Talis adsum, & repellitis. Ille iubet interfici, qui suo nomine uenerit, & suo spiritu loquatur. Talem odio mei complectemini, ut magis congruentem uestris deprauatis cupiditatibus. Non solùm igitur estis contumaces in me, uerum etiam in Mosen ipsum: cuius promissis diffiditis. Etenim si fidem haberetis Mosi, nimirum & mihi crederetis, quem ille promisit, & cuius dictis credi iussit. Non igitur mirandum est, si meis dictis non creditis, quem palàm ut humilem contemnitis, quum nec Mosi scriptis fidem habeatis, cuius autoritatem tantam uideri uultis apud uos, & de quo tam magnificè sentitis. Huiusmodi dictis dominus Iesus, lux & ueritas coarguit, ac prodidit fictam Iudæorum religionem, qua nihil esse potest aduersius euangelicæ pietati: ut qui nec tot tantisq; de ipso testimonijs commouerentur, nec benefactis ac benignus uerbis allicerentur, nec minis terrerentur, nec æternæ uitæ desiderio prouocarentur ad fidem, nec gehennæ metu resipiscerent ab incredulitate, certè palàm esset omnibus eos suo merito perire. Atque hæc si loquutus fuisset Dominus IESVS *apud Samaritas, aut ethnicos, præsertim miraculis sermoni fidem conciliantibus, conuersi fuissent ad pœnitentiam. At Hierosolymitæ scribæ, pharisæi, & sacerdotes, nihil ad hæc respondent, quæ refelli non poterant: persistunt tamen in parricidialibus suis cogitationibus, & æternæ uitæ beneficium offerenti, mortis struunt consilia.*

CAPVT VI.

IEsus igitur ad tempus cedens illorum uesaniæ, à simulatæ religionis opinione et imperita legis peritia tumidis se subducens, reddit sese simplicioribus, denuo proficiscens in Galilæam: non iam rursus in Cana, sed in eam quæ est ultra lacum, qui ob ciuitatē Tiberiadem, à Tiberio Cæsare conditam, lacui immunentē, dicitur Tiberiadis. Atque huc proficiscentē sequuta est ingens hominum multitudo: partim allecta cupiditate miraculorum, quia uiderant eum insolita uirtute tollentē morbos hominum: partim ut ab eo sanarētur, qui morbis immedicabilibus tenebantur: partim illius inhiantes doctrinæ. Cùm autem uideret tantū ardorem promiscuæ multitudinis, ut obliti commeatus, sese procul in loca deserta sequerentur, iam miraculo suos discipulos præparans, quibus uolebat id quod facturus erat, maximè cōpertum & infixum esse: nam adhuc rudes erant: in montē subducit sese unà cū discipulis: ipsa re docens, eum qui populi pastorē profiteatur, quanquam ut prosit suis, sese plerunq; misceet etiā infimis, tamē nonnunquā oportere mentē ad sublimiora quædam erigere, quoties sacro studio aut precatione prouocandus est animus ad rerū cœlestium contemplationē. Turba manet in humiliori loco, soli discipuli comitātur IESVM, quòd episcopos oporteat à sordidis tēporaliū rerum curis uacuos esse: atq; ea quæ populus rudis miratur, uelut è sublimi despicere. Itaq; semotus aliquātulū à turba consedit in mōte Iesus, cū discipulis suis: sed ita, ut turba esset in prospectu. Non enim oportet episcopos à Christo recedere, etiamsi populus hæreat in humilioribus. Et in mōte sedendum, hoc est, in studijs cœlestibus conquiescendum, in humilioribus, quæ ex charitatis affectu pro tēpore tractantur

tur, ambulandum potius quàm ſedendū. Nec ſic oblectandus eſt animus contemplatione ſublimium, ut multitudinis cura nobis excidat. Nam epiſcoporum ſeceſſus in hoc ipſum adhibendus eſt, ut alacriores & inſtructiores redeant ad populi cōmodis conſulendū. Nec enim conuenit eos, qui Chriſti uices gerunt, ad liberiores compotationes, ad Venerē, aleam, uenatū, aut ſimiles uoluptates ſecedere, ſed in hoc, ut in otio animum negotijs craßioribus fatigatum, purioribus uotis, continuis precibus, ſacris ſtudijs, ſanctis colloquijs ad Euangelij munus inſtaurent. Porrò quum hæc geruntur in Galilæa, proximè inſtabat paſchæ dies, Iudæis cū primis religioſus. Atq; magis iam cōueniebat illum uerſari Hieroſolymis, ſi religionis opinionē ſibi uoluiſſet conciliare. Verum ut imagine quadam rerum ſignificaret fore, ut ob incredulitatē Hieroſolymitis aduerſus deum rebellibus, ſua domus relinqueretur deſerta: deinde prodita iam euāgelica pietate, ceſſaturū omnē carnalē illorum cultū, atq; ibi demum purè celebratū iri paſcha, ubicunq; relictis mūdanis affectibus, ad cœleſtium rerum amorem transferretur animus, maluit eſſe apud Galilæos in deſertis, quàm Hieroſolymis in templo. Quum ergo Ieſus apertis in populum oculis, uidiſſet ſupra modum numeroſam eſſe multitudinem, ſic præparat animos diſcipulorum ſuorum ad certam miraculi fidem, ut primum uelit eis notam & animaduerſam eſſe cibariorū penuriam, ac multitudinem quæ ſubiecta erat oculis, eſſe innumerabilem: & panes quos ipſi ſuis manibus porrigerent Ieſu, ac populo diſtribuerent, eſſe perpaucos. Poſtremum cophinos quos ijdem è conuiuij reliquijs colligerent, eſſe multos ac plenos, ne quid uel non intelligerent, uel non animaduerterent, uel pòſt non meminiſſent. Nouerat enim

ſuorum

suorum rudes adhuc & obliuiosos animos. Ait itaq; Philippo tentans illius animum, & paulatim ad miraculi futuri fidem formans. Vnde, inquit, mercabimur panes, ut sit isti tam numerosæ multitudini quod edant? Hæc percontatus est dominus Iesus: non quòd ipse nesciret, quantum panum aut obsonij, sed partim ut, quemadmodum modò dictum est, apostolos attentos redderet ad miraculi considerationem: partim ut omnes discerent, quàm non soliciti fuerint discipuli IESVM *sequentes de commeatu, quamq; plebeio uiliq; cibo contenti essent. Philippus autem nondū spectans miraculum, tametsi uiderat illum in nuptijs aquam uertentem in uinum, quum expenderet, quàm exiguū esset ipsis pecuniæ subsidium: ad hæc quàm ingens esset hominum multitudo, respondit: Domine, quid quæris de panibus emendis? Etiamsi ducentis denarijs emamus panes, uix suffecerint: non dicam ad saturandos istos, qui iam longa inedia famelici sunt, sed uel paulululum gustantes singuli famus periculum effugiant. Hæc ubi dixisset Philippus, Andreas frater Simonis Petri, aliquantò prudentior, iam utcunque ad spem miraculi animum arrexerat, sed nōdum plena fiducia. Viderat enim aquam uersam in uinum, nec omnino diffidebat & panes posse crescere, sed ad moderatam portionem, sic ut ex paucioribus minus, ex pluribus plus accresceret, cùm Iesus ad panes creādos nulla opus haberet materia, qui uel ex nihilo quod uult, & cùm uult, creat. Ait igitur Andreas: Est hic puer quidam, qui habet quinq; panes hordeaceos ac pisces duos: sed quid tantulum ad tantam multitudinem iam famelicam?* IESVS *autem ubi uidit illis non ignotam ciborum inopiam, & animaduersam immensam multitudinem, animos illorum erigere uolens ad expectationem*

mirac

miraculi,mãdauit apostolis,curarent ut populus discumberet in gramine: nam erat illhic graminis magna copia. Discipuli uerò iam non respõsant: quid opus est discubitu,quũ nihil sit quod apponatur? nam hoc quod habemus, uix nobis suffecerit: sed simpliciter obediẽtes IESV *iussis,digerũt populũ in certos ordines,ac uelut ad conuiuiũ iubent discumbere. Quin & populi simplex erat fiducia, parẽtis apostolorũ uocibus,quũ nullũ uiderent apparatũ. Erãt autẽ qui discubuerũt ferme quinq; millia. Iesus itaq; quinq; panes hordeaceos acceptos, postquàm ex suo more gratias egisset patri,fregit, tradiditq; discipulis,ut distribuerẽt populo:iam tum illos fingẽs ac formans:ut imagine corporali cõsuescerent pastores agere, & sermonis euãgelici dispẽsatores,animos gregis Christiani cibo spirituali pascere. Nã ille panis est,qui de cœlo descẽdit, & uitã æternã impartit auidè uescẽtibus.Hunc tradũt quidẽ ac dispẽsant episcopi populo:sed nõ aliunde quàm è Christi manibus acceptum: nec nisi gratijs actis patri cœlesti: cui conuenit acceptũ ferri, quicquid ad salutẽ humani generis pertinet:& ad quem uelut ad autorẽ dominus Iesus omnia referebat,quæcunq; gessit in terris admiranda: nos interim admonẽs, ut si quid in nobis fuerit egregiæ uirtutis,ne laudẽ uendicemus nobis, sed omnẽ gloriã transferamus in Deũ:unde proficiscitur,quicquid uerè laudẽ meretur. Iam quod fecerat de quinq; panibus, idẽ fecit de duobus piscibus, distribuens discipulis , ac inter distribuentis manus,ipsius arbitratu crescebat obsoniũ, quãtum sciebat omnibus saturãdis suffectu rũ, etiam usq; ad largã redundantiam,quò certior esset miraculi fides.Porrò quum iam esset expleta cibo multitudo, Iesus alio quoq; argumento procurãs certitudinem facti,ne quis præstigium, aut imaginatio*

ginationem esse causaretur, dixit discipulis suis: Colligite reliquias cõuiuij, ne quid pereat. Tantum autẽ reliquiarũ compertũ est superfuisse saturis omnibus, ut ex his impleti sint cophini duodecim. In tãtam copiam Iesu benignitas auxerat, exilem cõmeatum quinq; panum ac duorum piscium, obiter nos docẽs, nõ oportere parcam esse in pauperes beneficentiã: sed multò magis eum qui pascẽdi gregis dominici curã suscepit, largiter oportere suppeditare ex diuite penu scripturæ diuinæ, quicquid ad erudiendos, admonendos, consolandos, animandos pertinet, qui huiusmodi indigent cibo. Porrò qui saturati fuerant, quum non ignorarent non repertos fuisse, nisi quinque panes, eosq; hordeaceos, & duos pisces, iamq; uiderent tantum cophinorũ superesse, cœperũt magnificè prædicare de Iesu, dicentes: Hic est uerè propheta ille, iam diu expectatus, qui uenturus erat in mundum. Hoc est plebis ingenium, citius sentit uentris, quàm mentis beneficium. Viderant maiora miracula, nec tamen unquam tam magnificum elogium illi tribuerunt. Saturitas hanc uocẽ extorquere potuit. Iamq; ut erant rudes adhuc & crassi, Meßiam in hoc expectantes, ut regnũ mundanũ sibi uendicaret, consultarunt inter sese ut IESVM raperent, sibiq; regẽ cõstituerent, ubertatem rerum, annonæ copiam, opes, libertatem, cæteraq; huius mundi commoda, sibi pollicentes, si talis rex contigisset. Iesus autẽ, qui longè aliud regnum ambiebat, quiq; in hoc uenerat, ut nos doceret, opes, uoluptates, & gloriã mundi cõtemnere, nõ ignarus quid agitarent, rursus subduxit sese in montẽ, unde pasturus eos descẽderat. Subduxit autem sese solus clanculum, sic ut non sentiretur aufugisse. Ad regnũ uocantibus furtim subduxit sese, ad crucẽ rapientibus ultro occurrit, euidẽs exemplar exhibẽs his,

qui

qui uices ipsius essent gesturi. Non enim potest syncerè dispensare sermonem euangelicum, quisquis amat regnum & gloriam apud homines: quæ adeò non sunt affectanda pastoribus, ut etiamsi ultro deferantur, fugere oporteat. Non enim conuenit regno cœlorum cum regno mundi: non profectò magis quàm luci cum tenebris. Discipuli uerò quum diu expectassent in monte dominũ, iamq; uespera appeteret, ne in locis desertis nox occuparet, descendunt ad lacum, ut traijcerent in ciuitatem Capernaũ: nam ibi domicilium habebat Iesus: sperantes fore ut uel inter nauigandũ occurreret alia naui, uel in ciuitate eum offenderent. Quum autem adornarent nauigationem, iam erãt tenebræ, nec interim uenit ad suos, diu multũq; expectatus Iesus: non ignarus quanto sui desiderio cruciarentur discipuli. Sed absentia sua magis accedere uoluit suorum desiderium: simulq; docere quantũ periculi sit nobis quãtæ tenebræ, quanta tempestas immineat huius mundi, quoties à Iesu seiungimur. Atq; interim maiori miraculo parabatur argumentum. Lacus erat ingens, sic ut ab illis mare diceretur, cui nox horrorem addidit: & ne simplex esset periculum, uenti uehementes, & ijdem aduersi magno tumultu concitabant lacum, & tamen desiderio magistri sui audent nauigare discipuli. Quum igitur procul abessent à littore, iam remigio emensi stadia ferme uigintiquinq; aut triginta, propeq; in summa desperatione uersarentur, aderat inexpectatus dominus Iesus. Vident enim per tenebras pedibus ambulantem super undas lacus, perinde quasi solidam terram calcaret: ut se nõ terræ solùm, sed omnium elementorum dominũ declararet. Habet autẽ etiam in tenebris oculos euangelica charitas: & ibi nox non est, ubi adest Iesus: nec tempestas illic exitialis est, ubi

Vt autem factũ est sero.

in propinquo est is qui serenat omnia. Quum autem iam factus esset uicinus naui dominus, pauci facti sunt discipuli, suspicantes, quoniam per tenebras non certum perspiciebant, nocturnum esse spectrum, qualia nauigantibus noctu multa cõspici credit uulgus. Iesus autem ut uoce iam nota ac familiari metum omnem illis adimeret, locutus est illis: Ego sum, nolite timere, significans nullam quamlibet atrocem mundi tempestatem formidandã esse his, quibus adest dominus Iesus. Adest autem omnibus suis usq; ad finem seculi, qui simplici firmaq; fiducia pendẽt ab ipso. Discipuli uerò receptis animis ad magistri uocem, cupiebãt illum in nauim recipere, nonnihil & illi metuentes, ut erat illorum imbecillis ac uacillans fiducia. Cæterùm ut dominus Iesus demonstraret suis uirtute diuina geri totũ quod gerebatur, nec eam tempestatẽ casu fuisse sedatã, nauis quæ paulò antè hinc atq; hinc procul aberat à littore, subitò appulerat terræ, quam petebant. His argumẽtis miraculũ hoc diligenter infixum est animis discipulorum, quorum credulitas omnibus modis erat formanda, confirmandaq;. Cæterùm ne turbam quidem omnino latuit hoc prodigiũ. Nam postridie quàm hæc gesta sunt, turba quæ remanserat in ulteriore ripa lacus, quũ uidisset quòd illic nulla esset nauicula, præter unã, qua transmiserant apostolos, quos quum uidissent soluentes à littore, certũ habebant cũ illis non fuisse nauim ingressũ Iesum, sed solos discipulos abisse: mirabantur quo nam ille se subduxisset, quòd ne mane quidem usquam appareret diu multumq; desideratus à populo, quem pridie pauerat. Suspicãtes autem illum non diutius abfuturum à suis discipulis, qui præcesserant, decreuerunt & ipsi traijcere, si forte illũ in ulteriore ripa possent inuenire. Iam autem aderant illic naues aliquot, quæ uenet

uenerant: non à Capernaum, sed à Tiberiade: quæ ciuitas & ipsa littoralis, haud procul aberat ab eo loco, ubi pasti fuerãt quinq; panibus hordeaceis, et affatim saturati gratias egerãt deo, qui talem prophetam misisset populo suo. Quum igitur hæ naues adessent ad turbam traijciendam, nec Iesus multũ quæsitus, usquam inueniretur, conscensis nauigijs traiecerunt Capernaũ: ibi quæsituri Iesum, quòd illhic haberet domiciliũ, et quòd scirent apostolos eò traiecisse. Hic ubi repertus est Iesus, uiderentq; illum traiecisse lacum, quum scirent nullam fuisse nauem, qua potuerit traijcere, demirantes quo pacto transisset lacum, rogant eum: Magister, quando huc uenisti? cupientes ex ipso tempore colligere, quomodo transisset. Suspicabantur enim et hic rem miraculo peractam, quemadmodũ pridie pauerat immensam multitudinem. Iam autem ardor ille superioris diei refrixerat, quo conabantur illum uel inuitũ ad regnũ rapere. Iesus autem ne uideretur ostentare uirtutẽ suam, ad ea nihil respõdet, ut miraculum maiore cum fide discerent ex discipulis, & ex compertis argumentis. Cæterùm affectum multitudinis, non solùm inconstantem, sed etiam crassum minimeq; dignum euangelica doctrina, corrigit obiurgatione seuera, quòd quum maiora uidissent miracula, diuinam uirtutem arguentia, tamen magis illos commouerit saturitas unius conuiuij, quàm æternæ salutis desiderium, plurisq; facerent corporis pabulum, quo rei paulò pòst perituræ, subinde & ad tempus succurritur, ac non multò magis esurirent illum cibum, sine quo perit in æternum anima. Deinde quòd de se tam crasse sentirent, ut existimarent ipsum in hoc edere miracula, quò mundanũ regnũ pro merito reciperet à tumultuaria multitudine, qui non in aliud pro temporis ratione miraculis aliquot speci

men præbuit diuinæ uirtutis suæ, quàm ut per hæc quæ sensibus corporeis perspiciebantur, fidem conciliaret suæ doctrinæ, quæ ea pollicebatur, quæ sensibus corporeis percipi non poterant, et hac ratione rudes adhuc et imbecilles, gradibus quibusdam ad sublimiora subueheret. Quemadmodum fidus præceptor optaret, si fieri posset, discipulum ilico capacem esse totius artis, tamen interim fingit ac format ingenium rude quibusdam elementis, donec ad exactam artis cognitionem prouexerit, ut iam rudimentis illis non sit opus. Et quãquam qui docet, non sine tædio sumit operam in tradendis elementis, tamẽ hoc tædium spe profectus deuorat, modis omnibus adnitens, ut quàm minimũ temporis in crassioribus illis conteratur. Iesus itaq; ut hic quoq; suam declararet diuinitatem, quòd non ignoraret illorum cogitationes, quum uideret turbã ad se rursus confluere, similibus miraculis inhiantem, quæ uentrem explerent potius, quàm mentem erudirent, ex occasione cibi semel præbiti, docet qui cibus illis potissimùm sit expetendus. Loquutus est autem in hanc sententiam: Profectò uerum est, inquit, hoc quod dicam: Apellatis me magistrum, nõ quòd auidi sitis meæ doctrinæ, quæ tota spiritualis est, sed quòd humana leuiaq; commoda uenemini: quæ uobis pluris sunt, quàm ea, quæ sunt longè potiora. Et nunc auidis studijs me quæritis, non perinde ob signa, quæ uos ad sublimiora prouocare debuerãt, sed hesterna saturitas uos magis commouet, quàm admiratio diuinæ uirtutis: ac rem magnam existimatis, si quis uobis corporalem cibum gratis suppeditet. Non magnum est corpus hoc, & alioqui periturum pascere: nec deerit cibus inhiantibus euangelicæ doctrinæ. Quin omnem curã conuertite ad eum cibum parandum, qui sumptus non perit concoctione, nec corporis

ris uitam ad tempus breue prorogat: quemadmodum cibus panum mox recurrente fame: sed permanet in homine spirituali pabulo uegetans animam, tribuens illi uitam æternam. Hunc panem tam eximium dabit uobis filius hominis, si uiderit uos illius appetentes, ac famelicos. Siquidẽ hunc hominis filium, deus uolens humano generi largiri salutẽ æternam, in hoc peculiariter consignauit, ius illi tribuens, & miraculis illi concilians autoritatem, ut spiritualem cibum impartiat omnibus auidis æternæ uitæ. Non enim in hoc uenit in mundum, ut uel sibi paret honorem huius seculi, uel alios huius mundi commodis beet: sed illud magis agit negotium, ut homines à sordidis curis euehat ad curã rerum cœlestium. Hæc rudis turba quum non intelligeret, ac ne animaduerteret quidem, tota intenta uentris negotio, respondit hunc in modum: Quoniam admones nos ut operemur cibum quendam qui maneat in nobis, adferens uitam æternam: quid igitur faciemus, ut operemur ea, quæ deo digna sunt, & uitam promereamur æternã, quorum gratia te dicis uenisse in mundum? Iesus nihil offensus tam crasso respõso, pergit eos paulatim euocare ad perfectiora. [redacted]. Ad hæc turba, quæ sibi ex obseruatione legis Mosaicæ mirificam quendã religionem uendicabat, iam non crassè solùm, sed & ingratè atq; impiè respondit: Si tibi, inquit, uendicas peculiarẽ

autoritatem supra maiores nostros, quorum autoritatem hactenus sequuti sumus, praebe specimen ac documentum autoritatis à deo traditae: ut eo cōspecto credamus non uerbis tuis, sed factis. Neq; enim aequum est, ut sine prodigio credamus tibi, uerbis autoritatē istam arroganti. Neq; patribus nostris temere credidissemus, nisi signo coelitus edito nobis autoritatis diuinae fecissent fidē. Sub duce Mose, maiores nostri comederunt manna in diserto. Hic nimirū erat panis dei, & panis coelestis, qui nō putrescebat: quēadmodum scriptū est in psalmis: Panem coeli dedit eis ad uescendū. Hoc igitur ostento tanto cōmotus populus obtēperauit Mosi. Tu si quid potes simile, aut etiam maius, credemus & tibi. Nec haec tam crassa, tam ingrata, tam impia populi responsio Iesu mansuetudinem defatigauit ab alliciendis illis ad cognitionem rerum spiritualium. Primùm ostentum efflagitant, quasi prius nullū uidissent miraculū: nec quoduis miraculum recipiunt, sed ceu praeeuntes illi praescribunt cuius generis signū sibi uelint edi: deniq; ex tam multis, quae priscis Hebraeis exhibita legūtur, illud potißimū eligunt, quod ad pastum facit, usq; adeò de uentre [illegible] Iesus igitur dißimulans plebis ruditatem, sic [illegible] ad [illegible] spiritus [illegible] inquit, [illegible] apud uos [illegible], quòd [illegible] bis de coelo [illegible] coeleste [illegible] quòd è coelo [illegible] manna fluxit [illegible] Neq; enim Moses hoc ex se praestitit [illegible] qui nihil aliud erat, quàm dei [illegible] ille panis, [illegible] nis dictus est psalmographo, uerè panis erat coelestis. Neq; enim è coelo uenerat, sed ex aëre depluebat: quemadmodū aues in aëre uiuentes coeli dicuntur: sed panis uerè coelestis,

stis imaginem duntaxat habebat. Quemadmodum autem carnali populo, deus per Mosem famulum suum terrenū, panem dabat corporalē, ita nunc pater meus spirituali populo per filium suum cœlestem largitur uobis panē illum uerè profectum è cœlis: nec corpora modò satiat ad tempus, sed eis qui sumpserint, donat animorū immortalitatē. Panis ille corporeus erat, & corporibus duntaxat ad tempus uitā proferebat, nec hoc quicquid erat beneficij profuit, nisi unico populo. Verū hic panis de quo loquor, nec est corporeus, nec ex aëre depluit, sed ab ipso deo proficiscitur: & tam efficax est, ut det uitam, nō corporalem, sed animarum: nec uni populo, sed toti mundo. Quòd si uos mouet autor pro Mose quo gloriamini, deum habetis huius muneris autorem: pro famulo dei, filium habetis dei. Si munus spectatis, tantū interest, quantum inter corpus & animā: quantum inter uitā hanc breui desiturā, & uitam in cœlis perennē. His auditis, Iudæi, ne sic quidem eriguntur ad amorē rerū cœlestium, sed adhuc uentris negotium somniantes: Domine, inquiunt, semper da nobis panem hunc. Saturitatē amabant potius, quàm salutem: & saturatorem requirebant potius quàm seruatorē. Iesus igitur ut excuteret illis somnium cibi corporalis, apertius eis explicat se non loqui de pane, qui dentibus manditur, & per gulā in stomachū traiectus, corporis famē ad tēpus sedat, sed de pane cœlesti, qui est sermo diuinus, ait: Ego sum panis ille uitæ largitor æternæ. Qui hunc esuriens ad me uenerit, eūq; in animæ uiscera per fidē traiecerit, nō esuriet rursū recurrēte post saturitatē famis molestia, sed permanebit in eo qui sumpsit usq; in uitā æternā: et sermo meus fontē habet aquæ spiritualis, quæ p fidem hauritur animo, non corpore. Itaq; qui credit in me, non solū non esuriet,

Sed dixi uobis, quia uidistis me.

Omne quod dat mihi pater.

uerum ne sitiet quidem in æternum. Non oris hiatu sumitur hic panis, sed animi credulitate. Hæc ideo loquutus sum uobis, ut intelligatis uos uestra culpa perituros, si perstiteritis in incredulitate uestra. Panis hic nulli negatur à patre, & uobis omnium primis oblatus est, sed magis uos tangit panis interituri sollicitudo. Vidistis me maiora præstantē, quàm si uos māna pauissem, & feliciora polliceor, & tamen non creditis. Nec tamen otiosè miserit pater hūc panem in mundum, etiam si uos per incredulitatē eum fastidieritis. Non deerunt quibus hic panis uitam æternā sit allaturus, etiam si tota Iudæorū natio filium reiecerit: ob hoc ipsum & in deum impia, quòd filium, quem ille ad totius orbis salutem misit, aspernetur. Pater enim meus non solùm Iudæorum, sed & omnium gentium deus est. Ex me nihil habeo: quicquid autem mihi deerit, cuiuscunq; gentis sit, hoc ad me per fidem ueniet, etiam si sit à lege Mosaica alienū. Quisquis autem ad me uenerit, eum non eijciā foras: atq; utinam omnes ueniant. Vult enim pater quantū in ipso est, omnes homines per fidem fieri saluos. Et in hoc ipsum descendi de cœlo, non ut faciam quod ipse uolo, uelut dissentiens à patre, sed quod uult pater qui misit me: à cuius uoluntate, mea uoluntas non potest dissidere, quū sit eadem uoluntas. Hæc est autē uoluntas patris qui misit me, ut quicquid ille mihi per fidem tradiderit, nihil ex eo depereat, me seruante, ne quod pater tradidit ad uitā, mundus rapiat ad mortem. Quòd etiam si corpus humanæ naturæ lege moritur, superest tamen melior hominis pars uiuens anima: atque ut rursum totus homo uiuat per me, uult & illud pater, ut corpus quoq; defunctum uitæ reddā in nouissimo die. Hæc est enim uolūtas patris mei, qui misit me, ut per filium uitam æternā largiatur omnibus: idq; nō per legem

legem Mosaicam, sed per fidem euangelicam. Nihil agit pater, nisi per filium. Proinde, qui non agnoscit filium, is nec patrem agnoscit: & qui resistit filio, resistit & patri Pater est inuisibilis, sed uidetur in filio. Quisquis igitur uidet filiũ, & agnoscit eũ, & illius dictis credit, non patie tur illum perire filius: sed etiam si mortuus fuerit corpo re ex uoluntate patris resuscitabit eum in nouißimo die, ut iam totus, & anima & corpore uiuat, unà cum filio, cui credidit. Hanc potestatẽ pater dedit filio, ut mortuis etiã uitam restituat. Hæc quũ dixisset Iesus, populus qui hacte nus cibi spe ferebat utcunq; sermonẽ, nunc postea quàm ui dent ademptã spem pastus corporalis, uertuntur ad calũ niam: & quẽ saturi uolebant regem facere, nunc ut humi lem contemnũt, atq; ut arrogantẽ criminantur non adhuc quidẽ palàm, sed inter ipsos murmurantes, præsertim de hoc dicto, quod omnium maximè debebant amplecti: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descẽdi. Inhiabant enim cibo corporis, atq; hoc dicto sibi uidebãtur delusi, cùm res lon ge præstantior offerretur, quàm illi expectarant. Offende bat autem eos imbecillitas humani corporis, quod tantùm cernebãt oculis corporeis, quum ex factis dictisq; diuinam uirtutem perspicere potuissent, si habuissent oculos fidei. Non'ne, inquiunt, hic est filius Ioseph fabri, cuius etiã nos de facie cognouimus patrem & matrem, homines humiles & tenues? Porrò cum nuper sit hic apud nos natus in ter ris, homo ex hominibus queadmodũ nos, qua frõte dicit se descendisse è cœlis? aut quem alium patrem nobis memo rat? Hæc illis inter se mussitantibus, Iesus subinde decla rãs sese nõ latere cogitationes hominum, superiorem ser monem explanat, pariter & confirmat, dicens: Non est quod inter uos murmuretis de his quæ uobis locutus sum.

Vt omnis qui uidet filium.

Nemo potest uenire ad me.

Ideo ſermo meus non hæret animis ueſtris, quoniam obſtat incredulitas. Videntes, non uidetis, & audientes, non auditis: & præſentes, eſtis abſentes. Quiſquis autē ad me uenerit, uitam æternam aſſequetur: ſed fide uenitur ad me. Ea non contingit temere, ſed patris afflatu: qui quemadmodum per filium attrahit ad ſe mentes hominū, ita ſecretis inſpirationibus fidei, trahit ad filium, ut per utrunque ueniatur ad utrunq;. Non impartit ille tantum munus, niſi uolentibus & auidis. Quiſquis autē promeruerit ſua prōpta uoluntate, pioq; ſtudio, ut attrahatur à patre, per me uitam æternam conſequetur. Nam ego mortuum etiam ad uitā, ut dixi, reuocabo, cū uenerit ille ſupremus dies, quo conſummabitur piorū felicitas, & impiorum exitiū. Rem magnā accipit, qui mihi credit: ſed hoc ipſum debet patri ſine quo nemo poteſt credere. Nec tamen interim excuſantur à crimine, qui nō credunt, eò quòd nō fuerūt attracti. Pater enim quod in ipſo eſt, cupit omnes attrahere. Qui nō attrahitur, ipſe in uitio eſt, quia ſe ſubducit attrahere uolēti. Humana diſcūtur humano ſtudio: hæc philoſophia cœleſtis nō percipitur, niſi arcanus patris afflatus reddat illi cor docile. Nimirum hoc eſt, quod olim etiā fore prædictum eſt à prophetis: Et erunt omnes à deo docti. Sed indociles reddūt multos huius mundi cupiditates, quæ dū demergūt in hæc terrena, nō ſinūt animū erigi ad cœleſtia. Donū eſt dei, ſed ueſter eſt conatus. Fruſtra quis audit corporeis auribus ſermones meos, niſi prius intus audiat ſecretā patris uocē, quæ mentē afflat inſenſibili gratia dei. Proinde quicunq; ſe præbent idoneos hoc afflatu, hos ſic attrahit pater: & is demum uenit ad me, qui ſic fuerit attractus. Deus enim ſpiritus eſt, nec auditur, nec uidetur, niſi ſpiritualibus. Et ſic uidiſſe, ſic audiſſe, ſalus eſt. Filiū multi

Non quòd patrem uiderit quiſquā

multi uidebunt, & audient suo malo. Quanquã uos gloriamini, Mosi & prophetis conspectũ & auditum deum. Deum ut est, nemo mortalium uidit, aut audijt. Hoc soli filio datum est, qui solus à deo profectus est, apud quem semper fuit ante quàm ueniret in hunc mundum. Excutite igitur ex animis uestris sordidas curas huius uitæ corporalis, adnitentes ut uitam æternam spiritualiũ bonorum aui-ditie cõsequamini. Excidat uobis panis ille, quo satiantur [redacted] Ego sum ille panis, qui uitam præstat, non corporalem, ac temporariam, sed animæ, & æternam. Me cùm habeatis præsentẽ, tamen manna desideratis, ceu rem mirificam. Atqui manna, quod ad dies aliquot ederunt uestri maiores in deserto, quanquam è cœlo defluxerit, ut uos putatis: nihil tamen aliud illis præstitit, quàm panis triticeus præstat, aut hordeaceus. Ad breue tempus famẽ corporis pepulit mox recursuram, ac denuo cibum flagitaturam, non autem præstitit eis immortalitatem. Nam maiores uestri quamlibet felices, quotquot illo manna uescebantur, mortui sunt. Hic panis uerè descendit è cœlo, ac cœlestem à deo uim habet efficiendi, ut si quis eo uescatur, totus uiuat in æternum, nec unquã morti sit obnoxius. Nõ est igitur necesse, ut ullum manna flagitetis è cœlo, cùm panem habeatis uerè cœlestẽ, præsentẽ ac paratũ uobis, qui uitam æternam largitur, si modò per fidem uelitis sumere. Nam ipse ego sum panis ille uitæ immortalis largitor, qui solus de cœlo descẽdi, quẽ uos offensi corporis huius infirmitate, nihil aliud esse putatis, quàm Ioseph et Mariæ filiũ.

Amen amen dico uobis.

Sum

Sum enim ſermo dei patris, cui qui crediderit, uitam habebit immortalē. Si quis hunc panē cœleſtē traiecerit in animæ ſuæ uiſcera, uegetabitur, & adoleſcet in uitam æternam. Quòd ſi nondum aſſequimini ſpiritualia, quippe carnales, dicam etiam aliquid craßius, et affine carni. Panis uitalis eſt & hæc caro, quam uidetis, quam impendam ac tradam in mortem, pro redimenda totius mundi uita. Credite, ſumite, et uiuite. [redacted]

Et panis quē ego dabo.

Nec ignorabat horum ſermonū id temporis nondum eſſe capaces Iudæos, ſed tamen hæc myſteriorum ſemina condita in animis bonorum, futurum ſciebat ut olim enaſcerētur, & fructū copioſum afferrent. Cùm igitur hæc illis abſurda dictu uiderētur, nec auderent appellare dominū, orta eſt inter ipſos opinionū diſſenſio, alijs aliter atq; aliter interpretantibus quod dicebatur. Etenim quemadmodum Nicodemus non capiebat ſermonem Ieſu de cœleſti renaſcentia: nec Samaritana mulier intelligebat ænigma Ieſu, de aqua ſaliente in uitam æternā: ita craßior populus diſceptabat, quî fieri poſſet, ut homo daret carnē ſuam alijs edendā, ſic ut ea ſufficeret omnibus ad uitam æternā. Inuitarat enim omnes ad edendū panē cœleſtē: ac deniq; dixit carnē ſuam eſſe panem. Quomodo ueſcemur, inquiunt, hominis uiui carne? Rurſum Ieſus non ignarus qua de re diſceptarent, nondum oſtendit qua ratione poßit ſumi caro, uice panis: ſed quod illi iudicabāt abſurdū et fieri non poſſe, hoc nunc confirmat eſſe neceſſarium. Illud, inquit, habe

tote

tote pro certo, nisi me totum sumpseritis, hoc est, nisi pro pane comederitis carnem filij hominis, & pro uino biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Contrà, quisquis edit carnem meam, ac bibit sanguinem meum, habet ex esu potuq; uitam æternam. Nec solùm uiuet anima felix hoc cibo potuq;, uerùm etiam resuscitato corpore, totus homo mecum uita æterna fruetur. Quemadmodum enim cibus humanus traiectus in stomachum, ac per membra digestus, transit in substantiam corporis, ut iam idem sit cibus et homo uescens eo: ita uice uersa, qui me comederit, spiritualiter in me transformabitur. Porrò quum ipse sim autor ac princeps resurrectionis, non patiar mea mēbra diuelli à me, Sed quisquis mihi per hunc cibum ac potum insitus fuerit, eum resuscitabo in nouißimo die: ut quoniam totus mihi credidit, totus etiam mecum uiuat in æternum. Hoc non præstat cibus corporalis, neq; manna, quo uos gloriamini: sed hoc præstat esus corporis mei, & potio sanguinis mei. Proinde caro mea uerè est cibus, qui præstat immortalitatē: & sanguis meus uerè est potus, qui confert uitam æternam: non corpori tantùm, sed toti homini. Quemadmodū autem uita corporis, quod alitur cibo quotidiano, ut ne deficiat ante diem, omnibus corporis membris communis est, propter indiuiduam inter se partium omnium societatē, quod cùm sint diuersa corporis mēbra, unum tamen corpus sit, quoniā eadem uegetantur anima: ita qui carnem meam edit, & sanguinem meum bibit, sic mihi copulatur et cohæret, ut nec ego ab illo, nec ille à me diuelli poßit. Nam ego sum in illo per spiritū meum, per quem illi uitam impartio: et ille in me est, uelut membrum in corpore, aut palmes in uitæ societate indissolubili. Pater qui misit me principalis fons est omnis uitæ. Huic quis-

Et ego resuscitabo eum in nouißimo die.

quisquis iungitur, uitæ fit particeps. Quemadmodũ igitur pater est in me, & mihi uitam impartit, ac uitam alijs tribuendi potestatem: ita quime comedit, mihiq; mystico esu potuq; sic iungitur, ut mecum unum fiat, huic & ipse uitam impartiam, non ad breue tempus duraturam, sed æternam. Quicquid terrenum est, idem & temporarium est, & parum efficax. Manna quod sub duce Mose, uobis è cœlo fluxit: quoniam corporis erat cibus, non potuit maioribus uestris æternam præstare uitam. Quum enim illo uescerentur omnes, tamen mortui sunt, neq; quisquam è tanto numero superest: pleriq; etiam secundum animam mortui sunt, quòd multis modis deum prouocarint ad iram. Verùm hic panis, qui uerè de cœlo descendit, cœlestem habet uim, ac uescenti dat uitam æternam. Huiusmodi sermonibus dominus Iesus erudiebat rudem & crassam multitudinem, ab amore rerũ uisibilium & corporalium subuehere cupiens illos ad studium rerum cœlestium et æternarum. Locutus est autem hæc in synagoga, frequenterq; plebis conuentu, doctoris personã gerẽs. Quanquã tantũ aberat ut crassus populus horum mysteriorum cœlestium capax esset, ut discipuli quoq; complures offensi, pararint à suo magistro desciscere, murmurãtes inter sese: Durus est hic sermo de comedẽda carne uiui hominis, & bibendo sanguine. Cuius aures ferant huiusmodi doctrinam? Iesus intelligens quid inter se murmurarent, mederi conatur illorũ offendiculo, prædicens maiora conspecturos oculis suis, quàm nunc audiant ipsum de se prædicantẽ: et sermonem quem dixerat de carnis suæ esu, deq; sanguinis potu, nequaquã absurdũ esse, nec abominãdum, sed blandum ac salutiferum, si non iuxta crassam illorũ intelligentiã, sed iuxta spiritualẽ sensum acciperetur. Conuersus igitur ad discipulos quos ob

consuet

conſu[redacted] miracula conueniebā
ultra [redacted]
intellectū, deſcendiſſe [redacted]
ergo ſi uideritis olim hūc filium hominis, quem uidetis humano corpore indutum, aſcendere in cœlum, ubi prius erat antequàm deſcenderet, prius quàm hoc haberet corpus mortale? Hoc datum eſt ſenſibus ueſtris, non ut ſemper ſapiatis carnem, ſed à carne proficiatis ad ſpiritum. Spiritus deſcendit de cœlo, & corpus humanū aſſumpſit: caro iam ſpiritualis facta, ſubducetur in cœlum, ne ſemper ametis carnē, ſed per carnem inſtituti, proficiatis ad cœleſtia. Nam caro per ſe nihil prodeſt, ſpiritus eſt qui donat uitam. Quid eſt enim corporis humani moles, ſi non adſit ſpiritus? Ita ſermo meus ſecundum carnem intellectus, non cōferet uitam, niſi ueluti cœleſtē ſpiritualiter intelligatis. [redacted], quem ſi per credulitatem auidè ſumpſeritis, ac in uiſcera mentis traieceritis, uegetabit animos ueſtros, uosq́; mecum unum efficiet, ſic ut meo ſpiritu uiuatis in æternū: quemadmodū eiuſdem corporis membra, quã diu cohærent, communi ſpiritu uiuunt. Atq; huius ſocietatis uobis myſticum ſymbolū relicturus ſum, carnem meam & ſanguinē meum, quod ne ipſum quidē ſumpſiſſe profuerit, niſi ſecundū ſpiritū ſumpſeritis. Proinde nolite ſermonē meū auerſari, ſi carnales adhuc, nondum ut oportet intelligitis, ſed potius date operam ut intelligatis. Nam uerba quæ locutus ſum uobis, non ſunt carnalia, quemadmodum uos interpretamini: ſed ſpiritus ſunt & uita: quia ſpiritualiter intellecta uitam

conſe

construũt animæ. [redacted] Scio quibusdam hæc frustra dici, non ignarus esse quosdam inter uos, qui fidem non habent dictis meis, & uitam oblatam auersantes, sibi perniciem asciscunt. Hæc ideo locutus est dominus Iesus, quem nihil fugiebat, etiam antè quàm hæc uerba faceret, qui iam ex discipulis essent credituri. Quin & illud sciebat, inter duodecim discipulos, quibus apostolici cognominis honorẽ indulsit, quosq; sibi peculiariter, ueluti certißimos amicos delegit, unũ fore qui Iudæis proderet ad necẽ. Hos igitur notãs Iesus, quòd cùm eundem cũ cæteris sermonem audirent, & unus è duodecim ex eodem pane comesurus esset cum cæteris, ex eodem poculo bibiturus, tamen non consequerentur uitam; [redacted] rea paulò antè dixi uobis, neminem posse uenire ad me, ni si fuerit ei datũ cœlitus à patre meo. Nihil est hanc audisse uocẽ, nihil est hoc corpus uidisse & cõtigisse, nisi pater cœlestis dederit oculos fidei, quibus salubriter cõspicior, nisi dederit aures mentis cœlestes, quibus cum fructu audi or. Hæc uerba Iesu plena salutiferæ doctrinæ, nõ descende rũt in animos eorũ, quibus mẽs erat terrenis cupiditatibus occupata, quiq; præter craßam Mosaicæ legis religionem nihil cœleste capiebant. Itaq; post hunc sermonem complures, non solùm è populo, uerum etiam ex Iesu discipulis, qui hactenus illum sequuti fuerant, defecerunt à magistro, & unde proficere debuerant, si rectè accepißet

facti

facti sant deteriores,adeò, ut etiam à consuetudine conuictuq; IESV se subducerent,ipso facto ueluti damnantes il-illius doctrinam.IESVS autem iam tum formã exhibens euangelicis doctoribus,nec abiecte laborat, ut remaneat, ne, quod cæteri solent, uideatur egere comitatu illorum: nec conuitiatur abeũtibus,ne suam gloriã quæsisse uideatur magis, quàm illorum salutem: nec prorsus tamen alienat à se, qui fortaßis pòst erant sese ad mentem meliorem conuersuri: sed illis discedentibus, ut ostẽderet eos suo uitio offensos abire, nec sermonem prorsus suo fructu cariturum, etiam si qui per incredulitatem se redderent indignos cœlesti dono ,conuersus ad duodecim , quos asciuerat sibi peculiares, testes ac præcones omnium quæ gerebat, sic elicuit illorum profeßionem, ut nec hos blanditijs retineret, ueluti suum agens negotium potius, quàm illorũ:nec minis aut iurgijs territaret , ne coacti magis quàm persuasi,Iesum sequi uideretur [redacted]: & Iesus mauult aperte deficientem,quàm fictum, & fucatum comitem.Discedẽtibus itaq; cæteris, dicit IESVS illis duodecim: Nũ & uos uultis abire? Liberum est,nisi intelligitis uestra referre, ut permaneatis. Equidem cupio munus hoc cœleste omnibus cõtingere per me : sed nec auersantibus dandum est , quia non promerẽtur: nec quisquam accipere potest,nisi fuerit appetẽs.Vt autem appetat aliquis,& hoc patris donum est. Hic Simon Petrus simplicis,& ardẽtis fidei semper in Iesum,totius ecclesiæ personam gerens,cæterorum quoque nomine magna alacritate respõdit:Absit domine,ut te deseramus, alioqui cùm simus auidi salutis æternæ , quumq; non ignoremus quàm frigida sint ea , quæ docent pharisæi : quumq; audierimus Ioannem de te testificantem , ad

Nunquid & uos uultis abire.

quem alium abibimus? Solus enim loqueris quæ uitam conferunt æternam. Non abiges nos semel admissos, qui nullum nō recipis: neq; nos cupimus mutare dominum, mutaturi in peius, quemcunque delegerimus: Nos enim non solùm tuis dictis freti credimus, uerum etiam ex ipsis factis cognitum habemus, & compertum, te esse Christum illum filium Dei, à quo solo speranda sit omnibus æterna salus. Hanc tam magnificam Petri de se prædicationem, nec admiratus est IESVS, ne laudibus hominū capi uideretur: nec respuit, ne quod uerū erat, abnegaret: sed omnes adhortans ut in ea professione perseuerarent, quam Simon omnium edidisset nomine, subindicauit unum ex illis paucis futurum, qui non solùm abiret à se quemadmodum cæteri discipuli fecerant, uerum etiam pactus cum aduersarijs, proderet magistrum suum in mortem. Id autem tectè significare maluit, ut nec Iudam proderet, ne cui me-[redacted]minum hoc conuitio prouocatus, & eodem sermone redderet omn[redacted] in tam impium facinus prolaberentur. *Quid, inquit, miramini iam aliquot à me discipulorū abijsse? Nō'ne ego uos ut eximios ex omnibus delegi? Et tamen è tam paucis, & singulariter delectis, unus diabolus est, delaturus eum cuius corpus ederit, & sanguinem biberit, iuxta carnem, non iuxta spiritum, cuius audierit sermonem, cuius miracula conspexerit. Nolite igitur deficere ab his quæ cœpistis, quemadmodum illi fecerunt, quos uidistis abire, sed semper ad meliora proficientes perseuerate, donec efficiamini digni qui uescētes spiritualiter cibo doctrinæ meæ cœlestis, & per hanc in me transformati, uitam æternam consequamini.*

CAPVT

CAPVT VII.

Caeterùm, ubi dominus IESVS huiusmodi sermonibus cœlestia quædam, & homine maiora sonantibus editisq; miraculis sibi magnã conflasset inuidiã apud suos, quibus hoc erat contemptior, quòd domesticè quoque notus esset: exacerbabat autem inuidiam domus ac parentum humilitas: uersatus est in Galilæa. Non enim illi iam tutum erat in Iudæa uiuere, quòd eius regionis homines iam dudum uitæ illius molirentur insidias: non quòd mortem metueret Iesus, aut nõ illi fuerit in manu, quoties uisum fuisset, è medijs insidijs elabi, sed hominis personam gerens, discipulis suis imaginem quãdam futurorum obiecit, quibus euenturũ erat, ut ob Iudaicæ gentis maliciosam incredulitatem, ad gentes demigrare cogerentur. Instabat autẽ dies Iudæis cum primis festus ac religiosus, quem Græci scenopegiam appellant, ob memoriam priscorum patriarcharum, qui uitam agebãt in tabernaculis, subinde mutantes sedem, typo quodam iam tum adumbrantes, qualem oporteat esse uitam eorum, qui profiteantur euangelicam doctrinam. Quoniam autem ad diem festum, magna uis hominum ex uniuersa Syria, ac finitimis etiã regionibus confluere solet Hierosolymam, ob templi celebritatem, cuius religio tum apud ethnicos etiam erat uenerabilis, cognati IESV rudes adhuc, & humanis affectibus obnoxij, freti propinquitatis iure, confidentius quàm par est, hortantur eum, ueluti gloriæ quidem auidum, sed subtimidũ, animoq; minus quàm oporteret præsenti, ut si fideret suis præsidijs, nõ latitaret inter Galilæos alienigenas, sed Hierosolymis in media hominũ luce frequẽtiaq;, præstaret ea quæ tam magnificè de se fuisset locutus. Instat, inquiũt, dies celebris, relicta Galilæa, in qua iã nimiũ diu latitas, cõfer-

te in Iudæam florentissimam regni partem: & Hierosolymam totius Iudaicæ gentis caput. Illic licebit plures discipulos colligere, si uiderint omnes quæ facis. Nullus enim si uelit haberi magnus, ea facit in occulto, per quæ parari possit apud homines opinio. Si de cœlo descendisti, & tanta potes, quanta de te prædicas, fac ut mundo sis notus. Nemo uero miretur hanc orationem cognatorum domini IESV, carnalem, arrogantem, atq; etiam impiam. Siquidē id temporis, ne hi quidē tum credebant ei, qui illi fratres erant & arcta familiaritate iungebantur, quorum aliquot tamen pōst in apostolorum numero, Christi gloriam constantissime prædicarunt. Iesus itaq; pro singulari mansuetudine, leniter suorum confidentiam correxit, significans in eo quod pro salute generis humani gerebat in terris, nihil habere iuris carnalem propinquitatem: sed totū hoc quoniam erat cœleste, ex patris cœlestis autoritate temperandum esse: se nec metuere mortem, quam uolens pro salute generis humani suscepturus esset: nec affectare gloriā huius mundi, cuius odium in se prouocaret uera loquendo, & affectibus mundanis cōtraria. Tempus, inquit, meū nondum aduenit. Id ubi hortabitur, non erit opus uestris monitis. Quomodo & quando me oporteat innotescere mundo, ex patris cœlestis pendet decreto, non ex humano consilio. Ego qui patris arbitratu ueni, meum habeo tempus. Vestrum autem tempus, qui humano affectu ducti, gloriam huius mundi quæritis, & me iuxta mundanū sensum gloriari uultis, semper paratum est. Tutò potestis ire quò lubet: quādo mundus uos ut sibi consentientes diligit. Ego non uenor gloriā apud mundū hoc affectu quo uos uenamini: nā gloriā patris mei quæro: & salutē hominum molior. Tantum autē abest ut apud mundum captem gloriam

gloriam, aut laudem, ut odium potius illius in me concitē, dissentiens ab illius cupiditatibus: ac palàm testificans, quòd mala sunt opera illius, in quibus tamē ille fictam pietatem, & falsam felicitatem collocat. Habent Iudæi suos dies festos, quos iam olim abominatur deus. Immolāt enim uictimas ingratas, & inuisas Deo, cum manus interim habeant sanguinis plenas: & in diebus his, quos uolunt uideri puros & sanctos, moliuntur necem innocentibus. Mihi unus dies uere festus est spiritualiter celebrandus, quo pater delectatur. Is nondum aduenit, ubi uenerit, occurram ultro. Vos qui carnales adhuc estis, & mundum sapitis, ascendite ad hunc festum diem. Ego non ascendo uobiscum ad istum diem festum, quia tempus meum nondum impletum est. His dictis dominus Iesus ablegauit abs se cognatos suos secundum carnem, quorum autoritatem & affectus semper solitus est submouere, quoties euangelicum esset agendum negotium, quod quoniam totum patris arbitrio uolebat ascribi, non patiebatur humanis rebus inquinari. Sic matris autoritatē coërcuit in nuptijs: ac rursum à sermone euangelico indignatur sese per matrem & cognatos euocari foras: & aliquantisper in Capernaum commoratus cum propinquis suis, relictis illis aggreditur prædicandi negotium. Deniq; pendēs in cruce matrē mulierem appellat, uelut in eo negotio matrem nō agnoscēs. Quin & puer adhuc duodecim natus annos indignatus uidetur, quòd illorum autoritate ab his quæ patris ipsius erāt, auocaretur. Illi igitur existimātes Iesum nō uenturū ad diem festum metu Iudæorū, soli profecti sunt. Ipse uero ascendentibus illis remansit in Galilæa, sic omnes actiones suas tēperans ac dispensans, ut nunc humanæ naturæ præberet argumenta, ne non uerus homo fuisse putaretur:

nunc diuinæ uirtutis proferret indicia, ne tantũ homo crederetur. Posteaquàm autẽ abiissent fratres eius ad diẽ festum, tum profectus est & ipse, ut satis esset perspicuum, se non tam metu Iudæorũ abstinuisse à conuentu solenni, quàm ut fugeret comitatum suorũ cognatorũ, quos adhuc carnales nolebat euangelico negotio admisceri. Venit autem Hierosolymam, nõ ostentans sese, sed ueluti furtim & occultè, uidelicet magis irritaturus expectationẽ sui, & maiore fructu suo tempore proditurus in publicum. Nouerat enim animos pharisæorũ, quòd iam pridẽ hoc agerẽt clãcularijs consilijs, ut in die festo per occasionem illi manus inijcerent. Quum igitur adesset quidẽ Hierosolymis, cæterùm non prodiret in publicũ hominum cœtũ, quẽadmodũ consueuit, Iudæi obseruabant illum, si uenisset ad diem festum: quumq; desideraretur illius conspectus, quærebant inter se ubi nam esset. Iamq; in eum uelut absentẽ uarij sermones in populo ferebantur, quòd non esset eadem omniũ de IESV opinio, nec eadẽ omniũ studia. Nonnulli siquidẽ populares, qui miraculis ab illo editis interfuerant, qui sermones audierãt, qui mansuetudinẽ è congressu fuerãt experti, dicebant Iesum esse bonũ uirũ, & indignum, in quẽ aliquid acerbiùs molirẽtur. E' diuerso sacerdotes ac pharisæi, quos iam pridẽ malè urebat IESV gloria, negabant illum esse bonum uirum, qui turbam ueluti seditiosus ad se pelliceret, & ab sacerdotũ, scribarũ & pharisæorum reuerentia reuocaret. Hæc uerò clancularijs susurris spargebantur de Iesu, quum interim nemo palàm auderet de illo bene prædicare, quanquam erant non pauci, qui bene de illo sentirent. Metuebant enim Iudæorum proceres, quibus intelligebant Iesum esse uehementer iuuisum, quòd ipsorũ autoritatẽ suis dictis factisq; uideretur imminuere.

Porrò

Porrò quòd ad tempus latitauit Iesus, mansuetudinis erat ac modestiæ, ne liuorem pharisæorũ nihil præter occasionem occidẽdi captãtiũ, ultro prouocasse uideretur. Quòd prodijt, datum est his quos sciebat sua doctrina profecturos ad salutem, quum non ignoraret pharisæos, & scribas nihil aliud quàm efferatiores etiam futuros ex his quæ dicturus, aut gesturus esset pro salute mundi. Optabat enim dominus, humanæ salutis auidissimus, si fieri potuisset, suã doctrinam omnibus salutiferam esse: tamen non erat tantum tribuendũ quorunda peruersitati, ut simplicibus euãgelica doctrina subtraheretur. Itaq; quum iam dimidium festi peractum esset, Iesus palàm ingressus est templũ, atq; illic docebat populum, non pharisaicas constitutiones, aut legis cæremonias mox desituras, sed philosophiam euangelicam. Iudæi uerò quum doctrinã illius calumniari non possent, tamen autoritatem apud populum student adimere: admirantes, quòd quum esset idiota, & literarum rudis: nunquam enim institutus fuerat in doctrina pharisaica, cuius professione turgebant illi: unde nactus esset ea, quæ è sacris uoluminibus magna sapientia depromebat, uelut insimulantes eum quòd dæmonium haberet, aut alia quauis arte magica sciẽtiam esset cõsequutus earũ literarum, quas ab hominibus nõ didicisset: Quomodo, inquiũt, hic faber, fabri filius literas scit, quum eas nunquam didicerit? IESVS autem ut nobis mansuetudinis ac modestiæ præberet exemplũ, suspicionem tam impiã leniter submouet, ostendens suam doctrinã non esse profectam ab homine, sed nec à dæmonio, sed à Deo, quem ipsi quoq; colerent, & cuius gloriæ deberent fauere, si uerè pij uellent haberi: ipsum uerò nec doctrinam quam admirabantur, nec gloriam cui inuidebãt, sibi uendicare, sed totũ esse patris cœ-

lestis,cuius negotiũ ageret.Porrò quũ legis à Deo traditæ perfectam scientiã sibi arrogarẽt, aliosq; ceu indoctos & idiotas fastidirent,æquum erat ut si uere tenerent scripturarum sciẽtiam, agnoscerẽt doctrinam ab eodem profectam,unde lex erat profecta, ne liuor & odiũ, propriæ gloriæ studium, quæstus amor, similesq; cupiditates prauæ mẽtis iudiciũ excæcarent.Nec enim Deum sibi contrarium esse,ut nũc aliud doceat per filiũ,quàm antea tradiderit per legem.Respondit igitur IESVS *omniũ arcanorum conscius,illorũ clanculario murmuri in hanc sententiam:Mea doctrina quam admiramini,unde mihi contigerit,quum ab homine literas non didicerim,nõ est mea (non enim nouam aliquam humanã doctrinam uobis adfero,diuersam à uoluntate dei, ac mẽte legis à Deo traditæ)sed est patris mei,qui me misit in mundum,& mundus seductus uarijs hominũ doctrinis, & impijs cupiditatibus obcæcatus,per me cognoscat illius uoluntatẽ,cognitam sequatur,& sequẽdo uitã assequatur æternam. Hæc est autem illius uolũtas, ut credẽtes dictis filij,per quem ille uos docet ac loquitur, salutem æternam adipiscamini. Id quo minus uelint multi, liuor, odium, ambitio, quæstus, cæteræq; cupiditates malæ in causa sunt. Quòd si quis depulsa malitia, simplici corde uoluerit uolũtati patris obtemperare potius,quàm suis prauis affectibus, is facile agnoscet doctrinam meã non esse hominis,aut dæmonis nouũ inuẽtum,sed à deo profectã esse:nec me quod loquor ex humano sensu loqui,sed ex mẽte patris cuius legatus sum. Homines qui suæ gloriæ studẽt magis quàm Dei,quo pluris fiãt apud mundum,nouas ac suas doctrinas anteponũt doctrinæ Dei. Malunt enim autores haberi doctrinæ humanæ, cuius tota gloria in solidum ad ipsos redeat, quàm diuinæ*

doctrinæ

doctrinæ præcones: maluntq; ea docere, quæ ipsis gloriam ac lucrum cõcilient, quàm quæ gloriã & honorẽ pariant deo, aut salutẽ proximo. Cæterũ qui nõ quærit propriam gloriã, sed eius à quo missus est, hic omnia syncerè loquitur, nec huius doctrina, uel erroribus obnoxia est, uel ambitionis, auaritiæ, liuoris, odij, cupiditatibus uitiata. Ego nõ aliud doceo, quã quod per legẽ uos docuit deus, si quis legis mẽtẽ rectè intelligat: nec aliud facio, quàm quod lex præscripsit. Vobis qui me contẽnitis, sacrosancta est Mosi autoritas. An nõ ille uobis tradidit legẽ acceptã à Deo? Legis sciẽtiam, & obseruationem uobis arrogatis, quum nemo ueſtrũ sit, qui uerè seruat legẽ secundũ dei, qui legẽ tradidit, uoluntatem, imò legis prætextu ea molimini, quæ maximè punit ac detestatur lex. Mihi blasphemiã impingitis: quia Dei gloriam quæro magis, quàm gloriã hominum. Sabbati uiolationem obijcitis, qui in sabbato seruarim hominem, quum uos sabbati religio nõ cohibeat, quominus exitiũ moliamini innocenti: nec innocẽti solùm, uerum etiã benemerẽti? An isthuc est magni facere Mosen, quẽ mihi præfertis? An hoc est reuereri Deum legis autorem, quẽ ficta religione colitis? Nõ'ne lex execratur eum, qui sanguinem fundit innoxium? Nec præmittit occidendi ius nisi in maleficos: nec in hos, nisi legitimè conuictos ac damnatos. Mihi uerò, qui missus à Deo, uoluntatem illius uobis iuxta legis mentem prædico: qui non meam, sed illius gloriã quæro: qui non mihi regnũ atq; opes affecto, sed omnibus gratuitam salutẽ offero: qui lædo neminẽ, benefacio omnibus, quare contra legẽ molimini necem? Hæc Iesu uox duplici nomine perturbauit animos pharisæorũ: primum, quòd animaduerterent clancularias licet machinationes suas nõ latere conscientiam illius, quẽ credebant

Non'ne Moses dedit.

facilius è medio tolli potuisse, si quod moliebantur fefellisset: deinde quòd illos qui se uideri uolebat legis obseruantissimos, legis impie uiolatæ reos ageret apud populum. Nō uerebantur dei conscientiam insidiantes innoxio sanguini, sed populi conscientiam metuebant. Itaque ut apud multitudinem tam impij facinoris cōscientiam, confidentia dißimulent, ad manifesta conuitia confugiunt: qui mos est improbis in malefacto deprehensis, quod excusari nō posit. Dæmoniū, inquiunt, habes, quū patrē Deum iactes doctrinæ tuæ autorem. Deus uerax est, tu dæmonis instinctu mētiris. Quis tibi machinatur necem? Ad tam uesanā blasphemiam, dominus Iesus non regeßit cōuitium, ne furorē adderet furētibus: sed nobis lenitatis exemplum præbens, mansuete facti sui, quod calumniabātur, reddit rationem. Siquidē quum ipsi legem uiolarent in omnibus, tamen Iesum uiolatæ legis insimulabant, quòd paralyticū sanasset in sabbato. Ego, inquit, die sabbati unum quoddam opus feci, neq; malum, neque sordidum, sed quo salutem homini calamitoso cōtuli, quod uos quoq; nō possetis non approbare, si non fuisset factum in sabbato. Verū illi magis uiolant sabbatum, qui hoc moliuntur in sabbato, quod quouis die factū impium est. Non est tanta sabbati religio, quin his rebus debeat cedere, quæ maioris sunt mometi, & quouis die piæ sunt. Hoc exemplū si uobis ipse Moses, cui tantum tribuitis, ante me præbuit: si lex ipsa docet opus fieri posse, non uiolato sabbato, aut me absoluatis necesse est, aut simul mecū damnetis & Mosen, imò legē ipsam, si quicquid ille tradidit, lex est. Moses enim uobis tradidit circūcisionem. Non quòd simul cum lege nata sit circūcisio, sed quòd ante legē fuerit a deo tradita patriarchis: & hoc nomine maioris momenti uidetur circuncisio, quàm sabbatū: quia

Propterea Moses dedit uobis circuncisionem.

quia legem præcesserit, ac legis ueluti caput sit. Sed idem Moses qui præcepit circuncisionem, præcepit sabbatum. Vos in sabbato circũciditis hominem, nec uidemini uobis uiolare sabbatum, ob circuncisionis dignitatem, cui putatis æquum ut cedat sabbati religio: quemadmodum & in templo leuitæ & sacerdotes operantur ea, quæ pertinent ad rem diuinam: nec sibi uidentur uiolare sabbatum, quòd existiment id quod agunt sanctius esse, quàm ut ob sabbatum debeat omitti. Quòd si uos circunciditis hominem in sabbato, ne præputio differat à uobis, nec hoc opere putatis uiolari sabbatum: quur meo opere clamatis indignabundi, uiolatum sabbatum, qui non unam hominis partem curarim, sed totum hominem seruarim in sabbato? Circuncisio tametsi lege prior, & legis quodammodo caput est, tamen perpetua non est. Erant enim homines chari, priusquam esset præputij circunsio: & erit tempus, quum Deus auersabitur carne circuncisos, mẽte incircuncisos. Cæterùm proximo miserabili salutem corporis & animi conferre, quemadmodũ maius ac sanctius est opus, quàm circuncidere hominem: ita perpetuò bonum, ante legem, sub lege, & post legem, quia suapte natura bonum est. Quur in simili causa, imò quur in causa, quod ad me pertinet, potiori, Mosen ueneramini, me ueluti nefarij facinoris reum peragitis? Non enim nunc disputo uter altero maior sit. Sit uobis Moses, ut est, uir eximius. Sim ego qualis uobis uideor, humilis & contemptus: tamen si rem spectare uultis, aut uterque uobis damnandus est, aut absoluendus uterque. Siquidem hoc quoque uos lex ipsa docuit, ut in iudicando rem spectetis, non personam: & execrabilis est, qui diuiti fauens, pauperẽ opprimit. Proinde nolite iudicare secundum personæ qualitatem, sed ex ipsa

Nolite iudicare secundum faciem.

ipsa re iustum forte iudicium, si uultis uideri legis Mosaicæ tenaces. Hæc atq; huiusmodi multa, quũ à domino Iesu tam mansuetè dicerentur, ut animũ quamlibet ferocem lenire possent: tam uera, ut à nemine, quamuis impudenti, possent refelli, obticescunt quidem pharisæi, sed nihilo secius persistunt in sua malicia: nihilo mitiora prementes animis suis, quòd apud multitudinẽ ausus esset sic à se crimen uiolati sabbati refellere, ut in ipsos crimen longè grauius regereret. Tam arrogans erat pharisæorum supercilium, ut hoc quoq; uellent autoritati suæ tribui, ut innoxius accusatus, ueritatis causam desereret potius, quàm aliquid ipsorũ apud populum detereretur autoritati, & Dei gloria taceretur, ne quid ipsorũ gloriæ decederet. Et inuenit hoc hominũ genus in populo multos, qui mallent horum peruersæ ambitioni seruire, quàm diuinæ obtemperare uoluntati. Quidam enim Hierosolymitæ dicebant: Non'ne hic est, cui pharisæi & scribæ machinantur mortem, ut qui modo creditus est horũ metu latitare, nec prodire ad diem festũ? Ecce palàm in templo ac libere loquitur illis in os, nec illi respondent quicquã. Quid sibi uult illorũ silentiũ? An principes persuasi sunt hunc esse Messiam, & nũc silentio cõfitentur, quod prius oppugnabãt? Atqui nõ est uerisimile, principes hoc sentire: siquidem omnes nouimus, unde hic profectus sit. Non sunt ignoti parentes, humiles & idiotæ: nõ est ignota patria, nõ fratres, reliquiq; cognati. Cæterũ Messias ubi uenerit, ita uenturus est, ut nemo sciat unde prodierit. Iesus autẽ uidens tantam illorũ cæcitatẽ: ut quum prophetia prædixisset è Bethlehem uenturum Messiam, ubi natus erat IESVS, reliquaq; prophetiarũ in eum signa cõpeterent, tamẽ excæcati malicia, ob hoc ipsum se negant eum scire, quòd scirent: & ideo

ideo mentiuntur Christum ita uenturum, ut nemo sciat unde ueniat, ne cogantur eum agnoscere. Iesus cuius conscientiã nulla latent hominũ secreta, ut hanc multitudinis primorum affectibus corruptæ inscitiam coargueret, quæ hoc spõte nesciret, quod scire poterat, nisi mala mens obstitisset iudicio, uoce iam clariore, ut nonsolum à propinquis, uerum etiã à toto populo posßit exaudiri, qui in templo uersabatur: nam is locus potißimũ congruit prædicandæ gloriæ Dei: palàm docere cœpit, quis esset, & à quo missus esset: nec à quoquã ignorari posse, nisi qui aut sponte mallet inscius esse, aut id quod sciret, ob animi maliciã nollet profiteri: nos interim suo facto admonẽs, ut nõnunquam cedendũ est hominũ maliciæ, ne magis irritata peccet atrociora, grauiusq; Dei iudicium in se prouocet: ita posteaquàm nihil non tentatũ est, quod ad illos corrigendos pertinet, ueluti deploratos suo morbo relinquendos esse: nec propter illorum obstinatam impietatẽ celandam esse dei gloriam, ac proximi salutem negligẽdam: Si ideo, inquit, nõ uideor uobis ille Meßias, quem ex prophetarum oraculis expectatis, quòd sciatis unde uenerim, hoc ipsum uos docere poterat me esse illum, qui sic uenerim, & ex eo loco sim ortus, unde prophetæ Meßiam uenturum prædixerunt. Audistis Ioannis de me testimonium: uidetis miracula: auditis me ueritati perhibens testimonium: nulli rei studentem, nisi gloriæ Dei, & uestræ saluti. Itaq; non potestis me nescire, nisi sponte quod scitis, nescire malitis. Et quomodo dicitis ita uenturum Meßiam, ut nemo sciat unde ueniat, quum prophetæ & genus & patriam illius designent? Hæc uobis non ignota poterant ad prophetiæ intelligẽtiam proficere: quanquam magis refert illud scire unde missus sim, quàm unde prognatus. Ne id quidem uos

latere

latere poterat, si puris ac synceris oculis me cõsideraretis. Nec enim è mundo profectus modo sum, quemadmodum uos calumniamini; sed ab eo qui me misit in mundum, ut resipiscat & seruetur. Sum enim ab eo missus, qui uobis est incognitus, quòd neq; conspiciatur oculis corporeis, nec auribus audiatur, nec ullo sensu percipiatur humano: sed in hoc missus ab illo sum, ut per me disceretis et illum, quatenus ab homine cognosci potest. Quãquam nec hunc aliquo modo scire potestis, nisi pietate promereri studeatis, ut ipse sui noticiam uobis impartiat. Nesciunt enim illum, qui non obtẽperant illius uoluntati. Non enim satis est uerbis Deum nosse, si factis illum negetis. Si uerè patrẽ nosse uultis, à filio discatis oportet. Ego solus uerè noui eum, quoniã ab ipso profectus sum, & apud illũ fui prius quàm uenirẽ in mundum: & ab illo missus sum in mundũ, ut per me discatis illum, & salui sitis uestra credulitate. Nec enim à meipso ueni, quemadmodum alij faciunt, suæ studentes gloriæ potius quàm Dei: sua docentes cõmenta, nõ doctrinã dei. Nam uerus est is qui me misit: & quoniã quicqd loquor, ex illo loquor, ueri sunt & sermones mei. His uerbis irritati primores, magis etiã fremebant animis, quòd tantum autoritatis sibi uendicaret apud populum, & ipsos palàm impiæ peruersitatis argueret. Gestiebant illi manus inijcere. Iam enim ira in rabiem uersa, non morabatur lentũ illud consilium, quo decreuerant eum clanculum è medio tollere. Quum autẽ adesset prompta uoluntas impij maleficij, nemo tamẽ id temporis iniecit illi manũ, ita uolẽte Christo, quia nondũ uenerat tẽpus à patre præscriptũ, quo sua morte mũdo salutẽ pararet. Quẽadmodũ enim uolens mortuus est, ita nõ nisi uolens apprehẽdi potuit. In manu illi erat animos hominum cohibere, quãlibet

feroc

firocictes:nec ulla potestas hominum ualere potuisset aduersus illum, nisi sic uisum fuisset illius immensæ erga homines charitati, pro mundi salute crucifigi. Sacerdotibus autē,scribis,pharisæis, ac populi primoribus, quos ob religionis professionem,ac legis scientiam oportebat in primis Christū agnoscere, ob corruptos animorū affectus, in impio cōsilio perseuerātibus:nōnulli plebeij,ac legis ignari,qui ut minus habebāt autoritatis ac literarū.ita plus habebant bonæ mētis,utcunq; crediderūt sermonibus ac miraculis domini Iesu: nōdum quidem planè persuasi,Iesum esse Meßiam,sed huc tamē adducti rerum ab eo gestarum magnitudine,ut persuasibiles uiderentur. Si hic,inquiunt, nō est Christus,quemadmodū existimant pharisæi,mirandum tamē est unde illi suppetat tanta uis edendi miracula. Etenim si ueniret ipse uerus Meßias, num maiora facturus sit,quàm quæ hic facit? Pharisæi uerò cum senioribus, quorū partes erāt, imperitam multitudinem ad Christum allicere,posteaquàm senserūt multos esse in turba,qui uiderētur in eum esse propēsiores,eò uesaniæ deducti sunt, ut quocunq; modo statuerent eum esse perdendū,qui gloriam ipsorum uideretur obscuraturus. Tāta pestis est ambitio, religionis ac doctrinæ prætextu fucata. Verùm interim non pudor, aut pietas, sed periculi metus eos à facinore manifesto coërcebat. Subornant igitur satellites publicos,qui IESV coram populo manus inijcerēt,ac uelut nocentē captum adducerent. Iesus autem qui non ignorabat quid illi clanculū molirentur, nec teneri tamē poterat nisi uoluisset ipse, uerborum ænigmatibus quibusdam illis significat fore,ut ipse sponte sese morti,ad quam tum frustra petebatur, offerret. Interim tantò auidius uterentur ipso dum adesset: futurū enim tempus ut frustra desiderarent

rent

rent absentem, quem præsentẽ persequerentur: præsertim cùm illis nõ esset futura facultas eò cõsequendi, quò se subducturus esset. Ibat enim in mortem, quò nõdum illi sequi poterãt. Redibat in cœlum, quo mortale corpus illũ persequi non ualeret. Loquutus est autẽ hunc in modũ: Breue tẽpus restat quod uobiscũ uersor, reuersurus ad eũ qui me misit. Tum absentem requiretis, nec inuenietis, nec erit eò consequendi facultas, quò ego proficiscor. Hæc autem dixit tectius, quemadmodũ multa solitus est dicere Dominus IESVS: ut non prius intelligerẽtur, quàm essent peracta. Obscuritas autem sermonis excitat inquirendi diligẽtiam, & certiorem inuenit fidẽ sermo rebus exhibitis. Denique in hoc proficiebat, ut constaret omnibus, quicquid passus est dominus, consultò passum esse pro nobis, non casu, uolentem passum esse, non necessitate. Quanquam enim hic sermo dictus est omnibus, peculiariter tamen pupugit ministros à pharisæis missos, ut IESV manus inijcerent, in quem sentiebant se nihil posse, nisi uoluisset ipse. Et dum tacite tangit illorum occultam conscientiam, declarat se scire quicquid quãtumlibet abstrusum est in cordibus hominum: & interim ciuilitate sibi conciliat illorum animos, quorum conatus impios non prodat populo. Hunc igitur sermonem quum multitudo non intelligeret, disceptabat inter sese: Quid sibi uult quod dicit: Quò ego uado, uos non potestis uenire? Num se clàm subducturus est, & aliquò in longinquam gẽtium regionem abiturus? An sustinebit relicta hac terra sancta, & populo sancto, inter impias, & prophanas gentes uitam agere, quo nos non existimet sequuturos: aut ita uagus errabit inter gentes procul dißitas, ut à nobis inueniri non poßit? Quid enim alioqui sibi uult: Quæretis me, & non inuenietis, & ubi

Nunquid in dispersionẽ gentium.

& ubi ego sum, uos non potestis uenire? Porrò quum iam adesset ultimus dies eius festi, qui summa frequentia sumque religione celebrari consueuit, quo peracto suã quisque domum repetere gaudet, stabat Iesus in templo uelut ipse quoq; relicturus Iudaicam religionẽ, & magni festi diem eximium insigni sermone consecrat, simulq; iter ingressuris, uiaticum parat euãgelicæ fidei. Nec iam loquebatur tantùm apertè, uerumetiam intenta uoce clamabat, rem esse declarans, quam magnopere referret ab omnibus exaudiri. Pharisæi populum simplicem, ficta frigidaq; religione dementabant, & humanis cõstitutionibus illaqueatum tenebãt. Et in IESU quidem multitudo præter miracula ferè nihil admirabatur. Cæterũ, quoniam spiritum euangelicum nondum hauserãt, non ita multum proficiebant. A' pharisæorum igitur frigidis doctrinis omnes palàm ad se inuitat, spiritum pollicens, quo semel hausto, non solùm ipsi sint ueram & euãgelicam doctrinam assecuturi, uerumetiam in alios sua prædicatione copiosam sapiẽtiæ uim effusuri: Ego, inquit, fons sum omnis salutiferæ sapientiæ. Qui sitit, non est quod petat à Mose, aut pharisæis, scribis, aut sacerdotibus. Veniat ad me, bibat'que de fonte hoc. Bibit autem quisquis credit sermonibus meis. Quisquis igitur crediderit mihi, auideq; imbiberit sermones meos, quemadmodum iubet scriptura de me testificãs, non arescet incredulitate, sed haustus diuini spiritus pariet in ipsius corde fontem perennem, & copiosum, sic ut è medio cordis illius emanet, nõ tenuis modò riuus, uerumetiam copiosa flumina, quibus irrigetur ariditas gentium ad euangelici profectus fœcunditatem. Hoc ænigmate Iesus significabat spiritum illum uberem et copiosum, quem pòst essent accepturi qui in ipsum credidissent: quo acce-

In nouißimo autem die.

pto, mox apostoli magna fiducia uarijs linguis orbi terrarum prædicare cœperunt euangelicam philosophiam, & cœlitus haustum spiritum in omnium credentium animos diffundere. Quanquam enim id temporis nonnulli fidei rudimenta conceperant, nondum tamen cuiquam contigerat efficax ille, & copiosius spiritus, propterea quòd IESVS *nondũ erat morte, & resurrectione glorificatus, nec in cœlum ascenderat, cõsessurus ad dextrã patris, unde spiritum illũ missurus erat apostolis. Antè per agẽdum erat crucis mysteriũ, quod peragi nõ poterat nisi ad tempus dißimulata gloria: et illius diuini spiritus capaces esse non poterãt, nisi prius multis miraculis multisq; dictis ac factis ad id essent formati. Ad hunc igitur fontem aquæ uiuæ dominus* Iesus *inuitat omnes, nec quenquam compellit nolentẽ, neq; quẽquam excludit, modò sitiens ueniat. Hæc atq; huiusmodi plura cũ loquutus esset dominus* IESVS, *quanquam nondum ad plenum intelligebantur, tamen uarie afficiebãt multitudinem. Quidam enim conspectis tot miraculis, tantaq; sermonum autoritate, dicebant: Hic uerè propheta est: rursus alij magnificẽtius etiam de illo sentientes, dicebant: Imò hic est ille* Meßias, *quem prophetæ promiserunt suis uaticinijs. Contrà, alij pharisaico fermẽto corrupti, refellere conabantur istorum opinionem ex ipsis prophetarum uerbis: quæ Meßiam prædixerãt oriturum è tribu* Iuda, *& è uico* Bethlehem. *Christus uulgò putabatur esse natus in ciuitate* Nazareth, *quòd illic esset educatus, & ibidem haberet parentes, quodq; à Galilæa cœpit prædicationis exordium, atq; illic plerunq; uersaretur. Porrò* Hierosolymitæ *& tribus Iudaicæ* Iudæi, *Galilæos, ut gentibus uicinos & admixtos, pro semipaganis habebant, quòd nec legis peritia præcellerent, nec ullum*

unquam

unquam prophetã habuissent, de quo meritò gloriari possent. Tribui uerò Iudæ promissum esse Meßiam, non Galilæis, è semine Dauid, qui regiam habuerat Hierosolymis, atque ita Christi uenturi gloriam sibi uindicabant, qui uenientem persequebantur, nimirum inuidia corrupti. Dicunt igitur: Non est uerisimile hunc esse Meßiam, si prophetias expendatis. Num Christus ubi uenerit, à Galilæa nobis proditurus est, quemadmodũ hic prodit Nazaræus? An non prophetica scripturã palàm dicit Meßiam proditurum ex semine Dauid, qui nimirum fuit ex tribu Iuda? Quin & natalis oppidi nomen addidit, docens eum nasciturum in Bethlehem, quæ est ciuitas Dauid, tribus Iuda. Cùm igitur prophetia palàm declaret eum proditurũ è semine regio, tribu totius Iudææ sanctißima, ex oppido regio, quî conuenit hunc uideri Meßiam, qui ex obscuris parentibus, & ignobilis regionis Galilææ obscuro oppido nobis prodit? Ad hunc modum uariantibus sententijs, disceptatum est in turba de IESV. *Nec huic disceptationi sese Iesus admiscuit, quòd non ea synceritate disputabant, ut doceri mererentur, & tempus nondum aduenerat, quo sese quantus esset declararet. Nam si uere sitijssent scire quis esset, poterant & ipsi discere à cognatis* IESV, *quòd non in Nazareth, quemadmodum plerique credebant, sed in Bethlehem natus esset, quodque à Dauid duceret genus. Neque enim parum multi hæc sciebãt: sed quoniam Iesus non adferebat ipsorum cupiditatibus accommoda, maluerunt suis affectibus seruire, quàm illum agnoscere. Nam si uolebant. simplex ac syncerus fuisset eorum animus, licuisset uel ab ipso Iesu sciscitantibus discere, quod inter sese disceptabant. Erant autẽ in turba nõnulli, quos usque adeo liuor & odium excæcauerat, ut destinarint apud se manus inijcere*

Quidam autem ex ipsis

domino Iesu. Cæterùm nihil habebat uirium humana malicia, aduersus eum, in cuius potestate sunt omnia. Satellites itaq; quos suæ uesaniæ ministros miserant pharisæi ut IESVM caperēt, mutatis animis redeunt ad illos efferatis animis expectantes, ut captum adducerent eum, quo tandem odium in illum suum saturarēt. Atq; illud interim mirè diuino consilio, quod longè superat omnem humanam astutiam, procuratum est, ut quicquid moliretur pharisæorum malicia, id in ipsorū capita recideret, & ad Iesu proficeret gloriam. Imperita multitudo, Galilæi rudes, Samaritani, Cananæi, Ethnici, commoti dictis ac miraculis Iesu, credebant illi. Soli scribæ, pharisæi, seniores & sacerdotes, penes quos legis ac religionis totius erat professio, nō solùm non cōmouebantur ad resipiscentiam, sed modis omnibus reddebantur efferaciores. Supererat autem ut & satellites immite genus hominum, & ad omne facinus mercenarium, & Iesu testimonium honestum ferrent, & illorum immedicabilem cæcitatem coarguerent. Non uiderāt edi miracula, tantùm pauca loquentem audierant, & conuersis mentibus, contemptis pharisæorum iussis, redeunt ad eos, non adducto Iesu. Expostulantibus qur non obissent mandata, non excusant metum multitudinis, non alia quæ cōminisci poterant causantur, sed ingenuè fatētur, se quidē hoc animo adisse Iesum, ut eum captum adducerent, sed breui sermone, uerùm efficaci, sic uelut incantatos ac trāsformatos, ut quod decreuerāt, reluctātibus animis efficere nō potuerint: Nunquā, inquiunt, audiuimus hominem sic loquentem ut ille loquitur. Quis posit huiusmodi uiris manus uiolentas inijcere? Quod testimoniū ferri potuit in synagoga, quod magis grauaret ac traduceret pharisæorum obstinatā maliciam? Hoc illi totis uiribus agebant, ut sub

subuerteret doctrinā Iesu, sed conatu in diuersum exeunte, dum modis omnibus extinguere moliuntur, confirmant & illustrant. Dissimulant tamen adhuc furorem animi sui, ac ministris mitius potius, quàm pro cogitationum uesania loquentes: Quid accidit, inquiunt? Num uos quoq;, qui nostri estis, nec ad promiscuam multitudinem pertinetis, ab illo seducti estis? An non sentitis impostorem esse? Si uerax esset, an non existimatis uiros eximios doctrina simul & autoritate præstantes, illius sermones approbaturos fuisse? Nunc uidetis'ne quenquam ex optimatum numero, penes quos est religionis autoritas, aut ex pharisæis, penes quos est exacta legis peritia, sermonibus illius fuisse persuasum? An uos mouet exemplum quorundam è media fæce plebis hominū? Ista turba rudis, ac legis ignara, deo execrabilis est. Hæc diuina dispensatione sic gesta sunt, ut nos certò doceremur, nihil pertinacius obsistere ueræ religioni, quàm eorum maliciam, qui falsæ religionis imagine fucati sunt: nullum esse capitaliorem hostem euangelicæ doctrinæ, quàm qui sacras literas ad suos prauos detorquet affectus: nec ullos esse deploratius impios, quàm qui specie pietatis, qui persuasione doctrinæ, qui publica autoritate muniti sunt aduersus euangelicam ueritatē. Verùm quicquid molitur hic mundus omnibus suis machinis aduersus cœlestem ueritatem, cedit in gloriā domini nostri IESV *Christi. Iam illud mihi cōsidera prudēs lector, nusquam esse maiorem penuriam eorum, qui Christianæ ueritati ex animo faueant, quàm inter religionis ac doctrinæ proceres. In tam frequēti consilio, pharisæorū, scribarum, seniorum, ac sacerdotū, non erat quisquam præter unum* Nicodemum, *qui in tam sceleratis molitionibus innocenti domino patrocinaretur. Is erat unus ex primoribus*

sectæ pharisaicæ, crassius quidem, ac cæteris indoctior, sed mentis minus corruptæ, qui metu Iudæorum, noctu adierat IESVM, *quẽadmodũ antè narrauimus, aliquid ab eo certius cogniturus secreto colloquio. Is ex eo cõgressu tantum profecerat, ut existimaret Iesum uirum bonũ, tametsi mysterium sermonis non ad plenum intellexerat. Hic cùm uideret eos gladiatorijs animis tendere in exitiũ Iesu, atq; ita faueret innocentiæ, ut tamen illorum timeret maliciam, autoritate armatam, moderatus est patrocinium suum, ea loquens pro Iesu, quæ pro malo quoq; uiro, sed nondum conuicto, dici poterant: Nos, inquit, legẽ profitemur, quæ ne maleficum quidem cõdemnat, nisi prius auditũ, & excussis ijs quæ facit is qui defertur. Saltem hoc tribuatur huic iuris, quod commune est omnium, & ab ipsa lege datur etiam maleficis.* Ad hoc tam æquum, tam ciuile Nico*demi patrocinium, quum non haberẽt quod hiscerent: non solùm non resipiscunt aut placãtur, sed ipsius etiam autoritate contempta, conuitio petunt hominem: Etiam ne tu quoq;, inquiunt, Galilæus es? Turbæ & imperitis uenia dari poterat, at non pudet te primatem ac legis doctorẽ, discipulum esse istius impostoris Galilæi, cui nullus adhæret, nisi & abiectissimus apud homines, & apud deũ execrabilis? Tu qui legis cognitionem profiteris, excute scripturas, & si usquam comperies, uel exortum à Galilæa prophetam uel exoriturum, crede hunc esse prophetam. Hæc pharisæorum responsio, non solùm erat impia, uerũ etiam stulta.* Nec enim Nicodemus *affirmarat esse prophetam, sed quisquis esset, non tamẽ iuxta legem publicã oportere condemnari, nisi prius cognita causa. Sed nullum est iudicium, ubi mentẽ occupauit liuor & odium. His ultro citroq; dictis, dimissum est concilium, ac suam quisque do-*

mum

mum abijt, dilata, non mutata sacrilega uoluntate. Nōdum enim uenerat tempus IESV.

CAPVT VIII.

IEsus itaq; iam imminente nocte, concessit in mōtem oliueti, in quo erat Bethania, gratum domino hospitium, quum Hierosolymis locus non esset quietus: illud interim nos docens, secessum conuenire præconibus euangelicis, nec usquam minus esse locū ueritati, quàm in urbibus opulentis ac felicibus: & tamen huc quoq; se nonnūquam conferet euāgelicæ philosophiæ prædicator, non ut opes, aut honores assequatur, sed ut prosit alijs, uel sui capitis periculo. Huc igitur postridie diluculo reuersus Iesus, nō iam stans, quemadmodum pridie, sed sedēs docebat in templo, palàm præ se ferens se nihil metuere pharisæorum impias conspirationes. Confluxit autem uniuersus populus ad illum, partim superioribus miraculis ac sermonibus in admirationē illius adductus, partim insidiās, & occasionem captans aduersus illum. Quoniam autem animaduerterāt in eo miram quandam erga plebeios, humiles & afflictos clementiam & mansuetudinem, hinc unde debuerant eum amare, uenātur ansam criminandi. Mosi lex seuerū exemplum statuerat aduersus adulterium, nimirū ut si qua mulier deprehensa esset cum altero uiro cōsuetudinem illicitam habere, populi manibus lapidaretur. Atq; interim uiri sibijpsis indulgentes, sæuiebant in mulieres, quasi ipsi innocētes essent apud Deū, aut æternas pœnas essent euasuri, si quum grauiora peccarent, non darent pœnas legibus. Lex nō punit nisi publica crimina. Superbiam, fastum, inuidiā, odium non punit, sed hæc magis execratur Deus, quàm illa quæ punit lex. Adducūt igitur ad Iesum in templo sedentem id temporis, mulierculā in adulterio depre-

hensam, ipsi scilicet iustitiæ tenaces, ac legis studio seueri in criminosos, cùm intus longè grauioribus uitijs maderent. Mulierculam in medio statuūt, ut si Christi sententia fuisset damnata, decederet nonnihil multitudinis erga illū studio, quòd lenitate mansuetudineq; sua potissimùm populi fauorem conciliasset: sin absoluisset, quod futurū expectabant, haberent quod in ipsum intentarēt crimen, qui non ueritus fuisset aduersus Mosi constitutionem adulterā absoluere, sperātes fore, ut pro muliere, tumultu coorto, lapidibus obrueretur ipse. Sic autem apud iudicem Iesum peccatricē accusant, ipsi sceleratius peccatores: Hæc, inquiunt, mulier modo deprehēsa est in adulterio. Moses autem statuit nobis legem, ut eiusmodi lapidarentur. Hāc igitur tradimus populo lapidandam, nisi tu dissentis. Tu igitur quid censes? IESVS autem qui nouerat arcana cordium, & cuius conscientiam nihil omnino quantumuis occultum fugiebat, diuina sua sapientia sic elusit illorum maliciam, ut peccatricem è manibus lapidātium eriperet, nec absolueret tamen, ne uideretur abrogare legē Mosaicam, necessariò maleficijs coërcēdis adhibitā, qui uenerat ut legem consummaret, non abrogaret: nec rursus condemnaret: quòd in mundū uenisset, nō ut perderet peccatores, sed ut seruaret. Siquidem in his constitutionibus quas mundus etiam pro conseruāda tranquillitate publica necessariò seruat, IESVS sic ubiq; moderatur suā orationē, ut nec probet admodum, nec improbet, sed per occasionē admoneat, omne scelus esse fugiendum, non solùm ea quæ leges principum puniunt. Esse siquidem apud Deum iudicem his atrociora crimina, quæ leges non puniunt, quæ tamen dei uindicis pœnam nō possunt effugere. IESVS igitur, nec recusauit iudiciū delatum, cùm sit iudex omnium,

nec

nec ream addixit lapidatoribus iam accinctis, nec à cauſa
liberauit, quæ pœnam commeruerat, ſed ſilentio patroci-
natus eſt ei, quæ rapiebatur ad pœnam, ut ſeruaretur ad
pœnitentiam, ac reſipiſceret ad ſalutem. Oratione nihil
reſpondit, ſed ipſo facto plus loquebatur. Sciebat mulier-
culam ream, eſſe peccatricẽ, ſed nouerat accuſatores, qui
ſe iuſtos uideri uolebãt, multò ſceleratiores eſſe, quàm eſ-
ſet illa. Non abrogabat Moſaicam legẽ, ſed oſtendit euã-
gelicæ legis, cuius ipſe conditor eſſet, clementiam. Admo-
nebat illos, qui ream ad pœnam crudelem pertrahebãt, ut
in ſe deſcenderent, & iuxta diuinam legem, ſuam excute-
rent conſcientiam, ac talem ſe quiſq; exhiberet erga pro-
ximum lapſum, qualem experiri uellet Deum iudicem er-
ga ſe: hac ipſa re nos doces dominus IESVS, inclinauit ſe
deorſum, ſignificans, ut demiſſo faſtu ac ſupercilio, quo ſi-
bi quiſq; blãdiebatur, & animo ſupino proximum deſpi-
ciebat, deſcenderet in ſeſe: & inclinatus ſcribebat in ter-
ra, uidelicet admonens legis euangelicæ, ſecundum quam
deus unum quenq; iudicaturus eſſet [redacted]:lex in
terra ſcripta, facit unumquẽq; infirmitatis ſuæ conſcientia,
modeſtum ac miſericordẽ erga proximũ. Quum uerò in-
ſtarent Iudæi, ut ſuam pronuntiaret ſententiam, quanquàm
facto iã pronũtiauerat, erexit ſe Ieſus. Erectus explicuit,
non intelligentibus quid faceret: Si quis, inquit, inter uos
eſt immunis à peccato, primus in hãc iaciat lapidem. Hoc
dicto, nõ abſoluit ream, ſed omniũ percuſſit conſcientiam.
Metuebat autem quiſq; ſibi malè conſcius, ne IESVS, cui
uidebãt etiam occulta nõ eſſe incognita, proderet in publi-
cum ipſorũ facinora. Hoc aculeo animis illorũ iniecto, rur
ſus inclinatus ſcribebat in terra, facto ſuo depingens, quid

ab illis uellet fieri. Notabat illorũ arrogantiã, qui sibi uindicarent sanctimoniam, quũ essent longe sceleratiores ijs, quos immani pœna lex puniret. Illa enim, quam publicis manibus lapidandam produxerant, non occiderat maritũ suum, sed alteri uiro per carnis infirmitatem, corporis sui copiam fecerat. Illi pleni liuore, odio, calumnia, auaritia, ambitione, fraude, totius legis dominũ, qui solus omnium liber ac purus erat ab omni peccato, captabant ad mortẽ. Ad hoc igitur domini responsum, sibi quisq; malẽ cõscius, ac sibi quisq; metuens, ne proderetur, exibat ẽ templo, senioribus pharisæis ac scribis, sacerdotibus, cæterisq; primoribus præcedentibus, & post hos reliquis sequentibus: Nam qui inter eos uidebantur religionis ac iustitiæ columina, hi maximis uitijs intus madebant. His digressis, quorum nullus erat absq; crimine, remansit solus Iesus, qui solus omni culpa uacabat. Iamq; clementem iudicem experta est mulier peccatrix eum, qui nihil unquã peccauerat, quum sæuos fuisset habitura carnifices, qui ipsi grauioribus flagitijs erant obnoxij. Horum igitur sæuitiã metuẽs, misera peccatrix sola remansit, apud solum Iesum, peritura apud seruatorẽ, peccatrix apud omnis sanctimoniæ fontem. Trepidabat ex consciẽtia, sed spem bonam præbebat IESV *clementia, quæ sese ipso etiã uultu proferebat. Atq; interim dominus uelut aliud agẽs, scribebat in terra, ut illi nõ domini minis territi, sed ipsorum cõscientia condemnati fugisse uiderentur. Tandem erectus dominus Iesus, ubi uidet solitudinem, & mulierem solam ac trepidã, blandẽ compellans illam, dicit: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Num quisquam te condemnauit? Illa respondit: Nemo domine. Tum Iesus: Nec ego futurus sum illis inclementior, ut, qui seruãdis omnibus uenerim, condemnẽ quam*

illi

illi reliquerunt indemnatam. Legis seueritas pœnam infligit ad terrorem: Euangelij gratia, non quærit mortē peccatoris, sed magis ut resipiscat & uiuat. Abi igitur, & posthac noli peccare. Hoc exemplo dominus Iesus docuit eos, qui se pastores populi, & euangelicos doctores profitentur, quanta lenitate, quantaq; mansuetudine debeant uti aduersus eos, qui per infirmitatem prolabuntur in peccatum. Cùm enim is in quo nullum omnino fuit peccatum, tam clementem se præbuerit erga peccatricem publicam, quanta debet esse lenitas episcoporum erga delinquentes, quum ipsi nonnunquam magis egeant dei clemētia, quàm illi in quorum errata sæuiunt: aut si non tenentur paribus uitijs, certe non sunt omnino puri ab omni uitæ macula: certe per humanam imbecillitatem, in omne uitium prolabi possunt. Ablegatis igitur delatoribus, & proditis suis cuiq; sceleribus, ac dimissa peccatrice, pergit Iesus ex hac occasione sermonem inceptum pertexere. Tenebræ peccata sunt. Qui ueri sunt ac simplices, nec aliud uideri studēt quàm sunt, adeunt lucem, & liberantur à tenebris, quemadmodum mulier adijt Iesum peccatrix. Sed quia non inficiata est quod cōmiserat, discessit iustificata. Contrà, primores ac pharisæi, quoniā iusti uideri uolebāt, quū essent scelesti, fugêre lucem, ne proderetur illorum morbus, ac sanaretur. Hortatur igitur Iesus omnes, ut quisquis sit obsitus peccatis, ad se ueniat, modò ueniat sui pœnitens, se sequatur potius quàm pharisæos, qui cæci, erant duces cæcorum: & ne quis consciētia facinorū non ausit accedere, paulò antè docuit in adultera, quàm neminē ab se submoueat, qui cupiat sanari: Ego, inquit, sum id toti orbi, non solum Palæstinæ, quod sol est toti mūdo. Sublato sole, caligant simul oīa. Ille corporibus prælucet, ego animis puris illu

Ego sum lux mundi.

illucesco. Ille uitam ac uigorem præbet omnibus corporibus, ego idem multò præsentius præsto animabus. Qui solis ductu ambulat, non impingit in tenebris. Qui me sequitur, meæq; fidit doctrinæ, non hærebit amplius in tenebris errorum & criminum, sed purgatus à uitijs, & illustratus euangelica doctrina, habebit lucem uerã, quæ uitam præstat animæ. Mortuorum enim est in tenebris condi, uiuorũ est in luce uersari. Cognitio mei, uita est animæ. Cõtrà, peccatum & ignorantia mei, mors est æterna. Hanc magnificam, licet uerissimam, Christi de se prædicationem, non tulit liuor pharisæorum, præsertim quum se tectè notari sentirent, et quicquid gloriæ IESV accederet, id suæ detrahi putarent. Protinus igitur obstrepunt illi apud multitudinem, metuentes ne ipsis desertis, sequeretur Iesum. Et ut fidem adimant, impingunt mendacij crimẽ: Tu, inquiunt, ipse tibi testis es, ac magnificè de te prædicas, sed nemini de se testificãti credi debet. Arrogantis est, nõ ueracis, suã iactare gloriam. Proinde testimonium istud quod ipse de te fers, non est uerum. Ad tam atrox conuitium, sed quod magis officere poterat saluti multitudinis, quàm ipsius nocere gloriæ, Iesus seuerè respondit: Verum est, inquiens, inter homines, pondus non habet testimonium quod ipse de se perhibet, qui & falli potest, & fallere. Ego non solus mihi testus sum, qui Ioannis de me testimonium, qui legis & prophetarũ testimonium, proferre possum: & tamẽ si nullum esset hominis de me testimoniũ, qui nullius egeo testimonio, si solus ipse de me testificarer, tamẽ si plane sciretis qui sim, & unde uenerim, nõ possetis refellere testimonium meum. Illorum testimonium oportet in dubium uocare, qui cùm nihil aliud sint quàm homines, & ex humano sensu de se prædicant, falli possunt, & uolentes etiam

mentiri possunt.In me non eadem ista cadunt. Nihil enim ex me loquor, sed ex eo unde sum missus, nec aliò tendo, quàm ad illius illustrandam gloriam. Ille mentiri non potest,& illius unius testimoniū sanctius est omnibus humanis testimonijs. Quisquis autē ab illo profectus est,cūctaq; ex illius animo loquitur,mox ad eundē,unde uenit rediturus,non opus habet humano testimonio, quum ipsis factis declarare sit in promptu quis sit. Vos autem excæcati liuore,quod scire licet,uolentes nescitis: & quoniā peruerse de me iudicatis, existimantes ex his quæ conspicitis in me cum cæteris mortalibus communia, non animaduertitis,unde uenerim,nec quò uadam. Hoc enim non perspicitur,nisi submotis improbis affectibus animi,secundum spiritum iudicent,& ex ijs quæ facio, quæq; loquor, collatis prophetarum oraculis, credulæ mētes uideāt rem esse cœlestem,non humanam. Vos autē, quoniam mundanis affectibus estis corrupti,secundum carnem iudicatis, damnantes impiè in uestrum ipsorum exitium, quod amplecti debueratis ad salutem æternam. Iudicium igitur uestrū quoniam non proficiscitur à Deo, sed ex humanis cupiditatibus,corruptum est ac falsum. Ego interim nō iudico quenquam. Nondum enim iudicij tempus est, sed conferendæ salutis. Et tamen si iudicarem de uobis, iudicium meū, quoniam non dissentit à iudicio dei,uerum esset. Non enim solus ferrem sententiam, sed ego simul & pater, qui me misit,idem pronuntiaremus, cùm idem per omnia uelimus. In causis humanis plus habet ponderis apud homines plurium,quàm unius iudiciū: cæterū unius dei iudiciū antecellit uniuersi generis humani iudicio. Si meum iudiciū contēnitis ut hominis,certè dei iudiciū,etiāsi solus iudicet, nō potestis contēnere. Quòd si dei iudiciū non contēnitis,

Vos secundum carnem iudicatis.

nec

nec meũ potestis reijcere, cum illius iudicio per omnia consentiens, nisi communi contumelia simul utrunque uelitis afficere: tum illum qui misit, tum me, qui missus sum ab illo. Nihil aliud loquor, aut ago, nisi quod ille mãdauit. Itidem inter homines grauius est plurium testimoniũ, quàm paucorum: atq; secundum legẽ uestram, apud iudices non admittitur testimonium, nisi duorũ. Atq; interim plus habet ponderis, si quis testificetur de altero, quàm si de seipso: & tamen uitari nõ potest, quin inter homines sæpe falsa sint iudicia, falsaq; testimonia, etiam si mille consentiant homines, sed homines tantùm: uel quòd per errorem ignorent uerum: uel quòd affectibus corrupti, non secundũ rectum animi iudicium, sed secundum prauas animi cupiditates pronuntient. Verùm ubi uel unus de se pronuntiat, si quod de se testificatur, non ex se pronuntiat, sed ex Deo: quoniam deus nec falli potest, nec corrũpi, non potest non esse uerum iudicium ac testimonium. Ego testimoniũ perhibeo de meipso, sed ex autoritate patris, qui & ipse testimonium perhibet de me: nec aliud de me pronuntio, quàm ille testificatus est, qui me misit in mundum, ut testis sim ueritatis, quam ille solus nouit. Si meum testimonium reijcitis, & illius reijciatis oportet. Si meum iudicium rescinditis, & illi cõtradicatis necesse est. Duo sumus, sed duorum idem est testimoniũ, idem iudiciũ. Sed ex his duobus unus est, qui si solus esset, tamẽ esset illius irrefutabile iudicium. Quòd si quæritis, quando pater testificatus sit de me, testificatus est in lege uestra: cuius uocẽ agnosceretis, si quod scriptum est incorruptis animis intelligeretis: testificatus est de me apud Iordanem: testificatur ipsis factis quæ uidetis ab illo geri per me: denique cùm tempus erit, euidentioribus testimonijs me glorificabit. His dictis quoniam

Et in lege uestra scriptum est.

Iudæi

Iudæi subinde audierant nomen patris, unde missus esset, & cuius autoritate se communiret, demirantur, si de Ioseph fabro, cuius filius tum uulgò credebatur, tam magnifice prædicaret. Si de illo non sentiebat, cupiunt expiscari quis nam esset alter ille pater, unde uenisset, & ad quem iret. Vbi est, inquiũt, iste pater tuus, de quo tam mira prædicas? IESVS autem subindicãs se nondum illis notum esse iuxta diuinam naturam, quum nihil aliud suspicarentur esse quàm hominem, & tamen ut homini credidissent atq; amassent, nisi iudicium illorum carnalibus affectibus fuisset uitiatum: cæterùm nec patrem uerè cognosci, nisi per filium, nec filium plene cognosci, nisi cognito patre: non enim oculis corporeis cognosci filium, sed fide: nec patrẽ humanis sensibus ostendi posse, sed pijs animis spiritualiter insinuari: respondit hunc in modum: Neque me nostis, neq; patrem meum: & dum me nosse non uultis, nec patrem nosse potestis. Mihi credite, & me noueritis, & patrem. Dicitis quòd me nouistis, quia patriam, domum, parentes, & fratres nouistis. At isthuc non est uerè nosse filium, quem si plene nossetis, non postularetis uobis exhiberi patrem, sed cognito filio simul, & patrẽ meum nossetis. Huiusmodi sermonibus non intellectis, quum Dominus Iesus uehementer in se prouocaret animos pharisæorum, palàm docens in templo, idq; in loco templi frequentissimo, qui dicitur Gazophylaciũ, quòd eò cõferrẽtur donaria, seruarẽturq; donata templo, quæ tamẽ omnia ueluti deo cõsecrata uertebantur in luxum & quæstũ sacerdotũ ac pharisæorũ: nemo tamẽ iniecit illi manus, nõ quòd deesset illis impia uoluntas, sed quòd dei nutu nõ esset data facultas. Nondũ enim uenerat tẽpus, quo decreuerat pati Iesus: nec pati uolebat, nisi peracta doctrina, quã pater tradide

Hæc uerba loquutus est Iesus.

diderat dispensandã ad hominũ salutẽ. Obticescẽtibus igitur illis, sed impias ac parricidales cogitationes in animo uoluentibus, perrexit loqui Iesus, tacitè percutiẽs illorum consciẽtias, quo uel sic resipiscerent, quum agnoscerẽt illi nihil occultũ esse, quod homini puro nũquàm datũ fuit. Nullius, inquit, impietas impedire potest, quod ago iussu patris mei. Hoc peracto, uado ad eum qui me misit, ac tum me frustra quæretis, & absentem desiderabitis, quem præsentem incessitis, & inuidetis. Tunc intelligetis ex euentu qui sim: optabitis præsentiam meam, nec continget. Cæterùm uos qui nunc persequimini præconem ueritatis æternæ: si perstiteritis in incredulitate, in peccato uestro moriemini. Nam suo uitio perit, qui salutẽ gratis oblatã obstinatè reijcit, & sibi mortem asciscit, qui uitæ fontem aspernatur. Ego uado, non quò me uestra compellit impietas, sed uolens eò uado quò uos non poteritis insequi. Hoc ænigmate dominus IESUS multa significauit: primùm se sponte iturũ ad mortẽ: deinde per mortem ac resurrectionem euehendũ in cœlum, quò nullus iuxta mundũ sapiens euehi posset. Hoc sermone cũ nonnihil terrerẽtur Iudæi, nec intelligerent quid sibi uellet: nõ ausi sunt tamen illum percontari, sed inter sese mussitabant. Quid est quod iste iam non semel minatur nobis sese abiturum, quò nos nonqueamus insequi? An ipse sibi uim afferet, ac mortem conscisset, atque ita se nobis subducet? Ad hoc tam crassum, & impium murmur IESUS omnium cogitationũ cõscius, ita responsum attemperat, ut quod diceret, non intelligeretur, nisi peracta morte ac resurrectione, & in cœlum ascẽsu. Nam illi nihil aliud suspicãtes esse Iesum, quàm hominẽ, nihil aliud diuinare poterãt, quàm eũ iturũ in mortem, atq; ita liberandũ à molestijs persequẽtiũ, quũ ille se

ſignificaret è cœlis profectum iuxta diuinam naturam, ac mox deuicta morte rediturum eò unde fuerat profectus. Vos, inquit, ex hoc mundo profecti, mundum ſapitis, & iuxta carnalem mundi ſenſum loquimini. Ego non ſum ex hoc mundo profectus, ac ſublimiora loquor, quàm ut uos poſſitis aſſequi: nec aſſequemini unquam, niſi relicta incredulitate dociles uos præbueritis. Et ideo modò dixi uobis, & iterum atq; iterum dico: niſi malitiam iſtam abieceritis, moriemini in peccatis ueſtris. Vnica uia eſt effugiendi peccatorum tenebras, ſi lucem recipiatis: unica eſt uia ad uitam, ſi agnoſcatis eum, qui ſolus per fidem euangelicam à morte liberat. Quòd ſi pertinaciter recuſetis credere me eſſe illum, per quem pater uelit omnes uitam ac ſalutē conſequi, ueſtra culpa moriemini in peccatis ueſtris. Nec hic ſermo domini Ieſu deſcendit in animos phariſæorum, uſq; adeò mentes illorum excæcauerat hic mundus nimiū adamatus. Itaque malitioſè perinde quaſi nihil hactenus uiderint aut audierint, unde ſcire poſſent quis eſſet, dicunt Ieſu: Tu qui es? Ieſus autem præſcius illos calumniatu- *Principum* ros quicquid reſpondiſſet, qui peruerſo ſtudio ſciſcitaban *qui & lo-* tur, ſimul eos iudicans digniores qui audirent, quid eſſent *quor uobis.* ipſi, quàm quid eſſet ipſe, reſpondit hunc in modum: Cupitis ſcire qui ſim, credite. Non credetis autem, niſi craſſos & mundanos affectus abieceritis, alioqui etiam ſi uobis dixero qui ſim, ueſtro malo dicam: non enim ſolùm non reddemini meliores, ſed quū ſitis mali multis nominibus, hoc reddemini peiores. Et hoc ipſum quod nunc loquor *Multa ha-* uobis, accedet ad cumulū condemnationis ueſtræ. Ego ſa- *beo de uobis* lutē hominū ſitio, non exitiū. Alioqui multa poſſum loqui *loqui.* de uobis, multisq; nominibus uos condemnare, ſed non ita uiſum eſt patri, qui me miſit in mundum: non ut ex malis

fiāt peiores, sed ut q mali sunt, resipiscāt ad salutē. Verax est pater qui me misit: huic si credideritis, salutē consequemini. Credetis aut si mihi credideritis. Mihi uerò tutò credetis, qui nihil loquor apud uos, nisi quod audiui à patre meo: apud quem fui, antequàm uenirē in mundū. Ille mihi mandauit ut uera loquar, sed ea quæ conducunt seruandis hominibus, non perdēdis. Quòd si quis perit, suo uitio peribit, qui salutem oblatam sibi inuiderit. Tam autem erat crassa Iudæorum cæcitas, ut quum toties memorasset patrem suū, unde missus esset, & ad quem iret, & unde testimonium haberet, & unde audisset quæ loqueretur, nondū tamē intelligeret quòd de patre cœlesti loqueretur, quòd nihil adhuc in eo credere poterant supra hominem. Nam hi sermones tum ueluti semina condebantur in auditorum memoria, ut tum fructum adferrent, quum iam omnia essent impleta, quæ de Iesu scripserant prophetæ [redacted], donec peragetur pro mundi salute summū illud in ara crucis sacrificiū. Sic enim placitū erat patri, ut per mortē illustraretur gloria dei. Hoc interim significās dominus Iesus ita loqui perrexit, ænigmate subindicans futurum, ut per illos uolens in crucē suffigeretur. Quum exaltaueritis, inquit, filium hominis, tunc demum intelligitis qui sim: posteaquam extinctum putabitis, tunc deniq; cognoscetis uirtutē meam. Siquidem intelligetis rem non humano modo geri, sed patris mei uirtute, ex cuius arbitrio gero quicquid in terris facio ad hominum salutem: neq; quicquam loquor, nisi ex illius animo. Quanquā autem ab eo missus sum iu mundum, non tamen ab illo deseror, sed ille semper adest mihi per me uobis loquens & operans. Summus enim inter nos consensus est. Ille p me glorificatur, ego uicißim per illū: sed ille autor

est

est, ego legatus: cæterùm optima fide fungens mea legatione, sic ut quæ ille mandauit, quæq; illi sunt decreta, perpetuò faciam. Moses enim ac Dauid, quos suspicitis, multa loquuti sunt, multa fecerunt ex uoluntate dei, sed ijdem nonnunquã offenderũt illũ factis suis. Ego nusquã dissentio à placito patris mei. Hos sermones quum id temporis nullus ad plenũ intelligeret, tamẽ erant in turba non pauci, quibus hæc non impiè dicta uiderentur, ac nonnulli spe bona ex his quæ promittebat Iesus cõcepta, crediderũt illi, non tamẽ perfectè: rudes enim adhuc erãt, sed ut tũ erãt euangelicæ doctrinæ capaces. Iam enim gradus aliquis iactus erat ad fidem, etiamsi nondũ eò profecerant, quò pòst erant prouehẽdi. Hos igitur hortatur dominus Iesus, ut in eo quod utcunq; cœperant, perseuerarent, donec proficerent ad perfectam sui cognitionem. Fides enim bonorum etiam illa credit, quæ non intelligit. Pharisæorũ malicia, semper erat in peius profectura. Vos, inquit, ne quid moueat sponte pereuntiũ exemplũ. Bene cœpistis utcunq; credere dictis meis: à quibus si uos non abducat aliorũ incredulitas, & si in eo quod cœpistis perstiteritis, agnoscam uos germanos, uerosq; discipulos meos, qui cœlestẽ ueritatem, non pharisaicas doctrinas profitcor: ac progressu tẽporis cognoscetis omnem ueritatem, qui hactenus umbras Mosaicæ legis pro ueris estis amplexi: & cognita ueritas reddet uos liberos. Iudæi uerò non intelligẽtes quòd Iesus sentiret de libertate doctrinæ euangelicæ, quæ non mutat statũ fortunæ, corpus eximẽs à iure heri, sed animũ liberat à uitijs, à prauis ac mũdanis cupiditatibus, à tyrãnide diaboli, à metu mortis, à seruitute pharisaicarũ cõstitutionũ, à iugo legis iuxta carnẽ obseruãdæ, respõdent indignabũdi. Tumebant enim nobilitate maiorum iuxta carnẽ. Nos,

inquiunt, posteritas Abrahæ patriarchæ sumus, ingenui ex ingenuis prognati: nec solum ingenui, uerùm & nobiles, nec ulli unquam seruitutem seruiuimus. Quam igitur libertatem tu nobis promittis, quasi serui simus manumittendi? Hæc responsio crassitudinem declarat gentis Iudaicæ, quæ in rebus carnalibus ponebat fiduciam & gloriam suam, spiritualium quæ nos deo commendant negligens. Puritatem constituebant in lotionibus corporis, calicum ac uasorum, quum animum haberent uitijs conspurcatum. Alios præ se contemnebant, quòd præputij pelliculam haberent amputatam, quum mentem haberent incircuncisam. Sancti sibi uidebantur, quòd in latis phylacterijs legẽ inscriptam circunferrent, cùm deo sancti sint qui legem habent mentibus suis inscriptam, eamq; factis, non phylacterijs exprimunt. Ita nunc efferũtur animis, quòd iuxta carnem genus ducerent ab Abraham: perinde quasi magnum esset è sanctis prognatum esse, quum apud deum nobiles sint, qui undecunq; prognati sanctorum mores referunt. Proinde quum Iesus illos duobus nominibus taxasset, & quòd ueritatis essent ignari, & quòd seruitutẽ seruirent, prius dissimulant: & ad id quod leuius est, ac minoris momenti stomachabantur. Siquidem ignorantia ueri, mentis est uitium: seruũ esse, fortunæ malũ est, non animi. Itaq; dominus Iesus apertè docet, quã seruitutẽ senserit: Vos, inquit, indignamini quòd libertatẽ pollicear, quũ uestra opinione sitis liberi, nimirum ingenui filij Abrahæ. Sed est aliud seruitutis genus longè turpius & calamitosius, à quo neminem asserit maiorum quamlibet magna nobilitas. Non habetis hominem dominum, unde sitis manumittendi: sed illud pro certo confirmo uobis, quisquis cõmittit peccatum, se ipsum peccato seruum reddit, ac sui iuris esse desinit.

is uere liber est, & ingenuus, qui nulli turpitudini est obnoxius. Hæc est ingenuitas, de qua meritò gloriari poßitis apud deum. Cæterùm quisquis addictus est peccatis, hic diabolum habet dominum, & huius arbitratu ducitur agiturq́; etiam si genus referat ad patres sanctißimos. Non enim aliena sanctitas tollit posterorum seruitutē, sed suis quisq; factis æstimatur. Hanc libertatem non potest impartire seruus conseruo, qui & ipse peccato est obnoxius: sed ille solus liberos reddit & ingenuos, qui solus nulli peccato est obnoxius. Seruus enim tametsi pro tempore quædam agit in domo, tamen quoniā seruus est, non hæres, non habet ius perpetuum: sed exigitur domo, cùm uisum est domino. Filius autē quoniā hæres est, ac dominus domus, perpetuum habet ius in domo: nec solùm ipse uerè liber est ab omni seruitute, uerùm etiam alios potest libertate donare. Proinde si hanc libertatē desideratis, non est quod eā expectetis à Mose, aut patriarchis, aut sacerdotibus uestris, quorum administratio fuit ad tempus: neq; quisquā horum fuit prorsus immunis ab omni peccato: neq; quisquam ius habuit abolendi peccata: neq; quisquā ad plenū nouit ueritatem. Verùm si quis adhæserit filio, cui tota perpetuaq́; domus potestas tradita est, is undecunq; prognatus erit iuxta carnem, ueram libertatem sperare poterit. Non igitur Abrahā uos liberos genuit, nō Moses, non sacerdotes suis uictimis uos reddunt liberos. Si filius uos ab erroribus ac peccatis liberos reddiderit, uerè pleneq; liberi eritis. Vos uobis isto nomine placetis, quòd sitis Abrahæ filij. Scio uos esse prognatos ex Abraham iuxta carnem, sed ista leuis ac popularis est gloria, et omnum communis, qui Iudaico nomine cēsentur. Si uultis uerè uideri posteritas Abrahæ, & sanctißimi patris non degeneres filij, factis declarate

Seruus autē non manet in domo.

uos esse illius filios. Nā hoc est ingenuæ germanæq; prolis, referre parentis ingenium. Abrahā adeò credidit deo, ut nō dubitarit ad illius iussum unicū mactare filiū Isaac, quū per hunc esset illi promissa numerosa posteritas. Vos autem uidete quantum absitis à moribus patris uestri, qui meipsum conamini interficere: nō ob aliud, nisi quòd excæcati carnis ac mundi cupiditatibus, nō assequamini sermonem meum, qui spiritualis est. Abraham nihil hæsitans de promissis, quanquàm reclamante natura, tamē credidit angelo per quem illi deus loquebatur. Mihi quem uidetis, & per quē uobis deus loquitur, maiora pollicens, quàm olim pollicitus est Abrahæ, non solū non creditis, sed etiā maliciosis consilijs necē machinamini. Nolite igitur uobis arrogare patrem Abraham. Eius quisq; filius est apud deū, cuius mores ac facta refert. Abit enim exemplū parentum domi conspectū in mores filiorum. Ego dictis ac factis doceo me filium eius à quo missus sum. Quod enim uidi et audiui apud patrem meū, hoc loquor. Vos item quæ uidistis apud patrem uestrum, ea facitis. Hoc dictum domini Iesu quum indignè ferrent Iudæi, sic respondent, ut conuitium aliquod in Abraham conentur elicere: quod si fieret, populum ad lapides prouocassent. Etenim cùm palàm testatus esset illorum esse mala opera. & adiecisset illos ea facere, quæ uidissent apud patrē suum: nec alium patrē agnoscerent, quam Abrahā, taxatus hoc dicto uidebatur patriarcha, qui talis fuisset ipse, quales habebat filios. Iesus autem nec durius quicquam dixit in Abraham, sed diuersum ratiocinatur, ideo Iudæos non esse filios Abrahæ, quòd eius essēt dissimilimi. Si ueri, inquit, uultis uideri filij Abrahæ, referte patrem factis: credite sermoni dei. Quandoquidem ille ob insignem erga deum fiduciā iustitiæ promeruit elogium

gium. Nunc quum sine fine iactetis patrem Abraham, tamen me studetis interficere hominem, ut nihil aliud sim quàm homo, tamen innocẽtem: & ideo uultis interficere, quia ueritatẽ uobis loquor: non quam ex me comminiscor, sed quam audiui ex deo: ut quisquis mihi diffidit, idem & deo diffidat necesse sit. At Abraham non agnoscet uos filios, qui rem impiam molimini, & ab illius moribus longe dissidentem. Quòd si quisq; eius est filius, cuius æmulatur facta, & uestra facta plurimum dissident à factis Abrahæ aliũ habeatis patrẽ oportet, quisquis is est, cuius ingeniũ exprimitis. His dictis iritatiores etiam facti Iudæi, iam ceu præsagientes, quò tenderet sermo domini Iesu, & quem patrẽ illis designaret, respondent: Quem tu patrem alium nobis assignas, qui parentẽ adimis Abraham? Nos ex stupro non sumus prognati: liceat nobis de hoc gloriari, quod est omniũ Iudæorum cõmune, qui nõ solũ sumus posteri Abrahæ, uerum etiã filij sumus dei, qui Israël appellat primogenitum suum. Et nos Israëlitæ sumus. Quòd si nobis adimis patrẽ Abraham, si alium patrẽ tribuis, quàm totius gentis nostræ communem patrem deum, non in nos solum, sed in uniuersam Iudæorũ gentem contumeliosus es. Hoc responsum quum haberet impiam impudentiam (Quid enim impudentius, quàm se iactare filios Dei, qui sibi talium scelerum erant conscij, quiq; filium Dei captarent ad necẽ?) seuerius retudit: Si deus, inquit, uobis pater esset, hoc est, si ueri germaniq; essetis Israëlitæ, me nimirũ diligeretis, ueluti fratrẽ, & communi parente prognatũ, ac patris mores exprimentẽ, ita ut germano filio dignum est. Nec enim aliud exprimo, quàm patrem deum: nec alterius negotium ago, quàm patris, à quo processi, & ueni in hunc mundum. Neque enim ex me loquor, aut facio

quicquam: neq; enim ipse me legaui, sed ille me misit, quẽ uobis communẽ asseritis patrẽ. Quòd si uera dicitis, quur eiusdẽ parentis filij non agnoscitis linguam eius, qui uerus est filius: & apud patrem fuit, antequàm ueniret in mundum: neq; quicquam loquitur, nisi ex patris præscripto? Quur usq; adeò non potestis ferre sermonem meum, quum per me uobis loquatur deus? Si creditis deum ueracẽ, beneficum, salutiferũ, amicum pijs, inimicũ impijs, quum in dictis factisq; meis nihil conspiciatis ab hisce rebus degenerans, cur non agnoscitis mores & ingenium patris uestri? Quòd si cupitis audire nomẽ patris uestri, cuius ingenium ac facta refertis, uos nec ex Abrahã, nec ex deo prognati estis, sed ex Diabolo. Huius germani estis filij, cuius ingenium & indolem spiratis, cuiusq; uoluntati paretis. Nam & ueritatem audistis, & innocenti necem molimini. Nam diaboli patris uestri exemplum est. Siquidem ille princeps & mendacij & homicidij fuit autor, qui suo mendacio primos humani generis parentes pellexit in mortem, nõ alia re prouocatus, quàm inuidia felicitatis alienæ: atq; idem morbus uos quoq; stimulat in cædem hominis innocentis ac benefici. Ille inuidit homini feliciter condito, uos inuidetis homini ad felicitatem unde excidit restituendo. Ille per suam superbiam excidit à ueritate: & sic excidit, ut non sit spes ad meliora resipiscendi, sed persistens in malo, peccata peccatis accumulat, per uos nunc oppugnans ueritatem dei: & per uos idem agens, quod egit in initio mundi, quũ principes humani generis pertraheret in mortem. Quisquis igitur odit ueritatem, & amat mendacium, satis declarat quo patre prognatus sit. Quicunq; mendacium loquitur, ab illo loquitur, qui fons est omnis mendacij. Quicquid ille loquitur, mẽdacium loquitur, & ex sese

loquitur

loquitur: quia: non solū mendax est, sed mendacij pater ac princeps. Quemadmodum è diuerso, deus fons est omnis ueritatis: & quisquis ueritatem ad dei gloriam loquitur, non ex se loquitur, sed ex deo. Quòd si uos ex deo prognati estis, autore ueritatis potius, quàm ex Diabolo patre mendacij: quum ego ueritatem cœlitus acceptam loquar uobis, quur filij Abrahæ non creditis deo? quur filij dei non agnoscitis & amatis dei ueritatē? Si in dictis meis ullum deprehenditis mendacium, si in factis ullum crimen, diffidite sermonibus meis. Sed quis est ex uobis omnibus, qui mihi peccatum ullum possit impingere? Vos quales sitis, ipsi uobis estis cōscij. Quòd si à deo est, quicquid rectū est, ac uerū, neq; quicquam in me potestis cōuincere, quod à recto ueroq; dissideat, quur mihi diffidentes diffiditis deo, præsertim quum uos iactetis dei filios? Quòd si uere gloriamini, dei sermonem agnosceretis: sin falsò, mendacem patrem exprimitis. Quisquis ex deo prognatus est, ut germanus filius, audit uerba dei patris sui. Et illud arguit uos ex deo patre non esse prognatos, quia ueritatem ab illo profectam audire nō sustinetis. Huiusmodi sermonibus magis etiā efferati Iudæi, ut solet hominū malitia rationibus conclusa ad insana maledicta confugere, respondent: Non'ne rectè de te pronuntiamus, id quod tu nunc re declarans, cōprobas nostrā de te sententiam, quòd Samaritanus sis, ac dæmonium habeas, quū Iudæus uideri uelis, & deum patrem iactites? Ad tam insanā contumeliā quid respondit clemētissimus Iesus? Ad Samaritani conuitiū, quāquam uulgò magni probri loco habebatur, tamen quoniā nihil aliud erat, quàm impotentis iræ maledictū, perinde quasi fungum illum uocasset, aut bulbum, nihil omnino respondit: uerū ad dæmoniaci uocabulū intentatū, respōdet,

ſed ita,ut non regerat maledictū,quod in illos merito poſ ſit retorqueri,ſed manſuetè depellat ab ſe:nos interim do cens,ut quoties igitur de gloria dei,quoties aduerſus impios defendenda eſt euangelica ueritas,uehementes ſimus & acres : quoties noſipſi conuitijs inceßimur, lenitatem præſtemus, ſic ut nec ad omnia reſpondeamus, ſed ea tantum à nobis depellamus,ad quæ ſine periculo fructus euangelici nō poſſemus obtiſcere. Referebat autem hoc ad fructum euangelicum,ut intelligeret populus, Christū quicquid ageret,nō autore dæmone,ſed deo patre autore agere. Mihi,inquit,cū nullo dæmone cōmercium eſt: nec ideo me iacto de patre deo, ut ex mendacio mihi gloriā conciliem,ſed ut per me pater apud homines glorificetur. Vos autē quum gloriemini uobis eundē deum eſſe patrē, tamen me probris afficitis:qui nihil aliud quæro, quàm illius gloriam,cuius uos cultores uideri uultis.Ego nō affecto gloriam propriā apud homines:nec me lædit ueſtra contumelia,ſed uobis potius adfert exitium.Eſt enim qui quemadmodum cupit glorificari apud homines per me , ita uiciſſim me cupit habere gloriam per ipſum : non quòd uel illi uel mihi ſit opus hac gloria, ſed quod ſic expediat uobis, ut euitetis mortem,& aſſequamini ſalutē. Ego quidem ut non ſum affectator meæ gloriæ, quāquàm mea gloria, patris eſt gloria,ita non ſum ultor meæ cōtumeliæ,nec ob id tamen exiſtimetis uobis impunè fore,quòd me probris afficitis.Eſt enim qui & quærat gloriam meā,& contumeliā ulciſcatur, niſi reſipueritis. Nihil uobis proderit generis autor Abraham,nihil Moſes,nihil ſacerdotes, aut phariſæi,nihil deus pater, ut uerbis gloriamini. Illud habetote pro certißimo, ſi quis obtemperauerit ſermonibus meis, quēadmodum frequenter dixi,mortē non uidebit in æter-

num. [redacted] Hoc tam mansueto responso quum placari debuerint, hoc tanto præmio quum inuitari debuerint ad credulitatem, tamen pro sua craßitudine, quod iuxta spiritum dictum erat de uita animæ, de uita corporum interpretantur: & quod dictū erat ad illos erudiendos, seditiosè deprauant ad cōtumeliam patriarcharū, undiq; studentes aliquid inuidiæ conflare domino Iesu apud multitudinem. Respondent autem hunc in modum: Ex illo tuo sermone certius etiam cognouimus, te dæmoniacū esse, & furiosum, ac lymphatū, qui hoc promittas seruantibus tuum sermonem, quod nec laudatißimus contigit patriarchis, quibus loquutus est ipse deus. Abrahæ locutus est deus, quemadmodum & prophetis. Obtemperarunt illi uerbis dei, & nihilo secius mortui sunt omnes, & tu promittis immortalitatem ijs qui seruauerint ea quæ doces? Qua fronte tu promittis alijs, quod ipse non habes? Ipse mortalis, alijs promittis immortalitatem? Num tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Quin & prophetæ omnes mortui sunt. Nihil illi tale sunt ausi polliceri cuiquam. Quid tibi arrogas? Quem teipsum facis? Anteponis te prophetis & Abrahæ, & quod dei est pollicens, deum te facis. Ad hæc Iudeorum insana conuitia, sic responsum suum temperauit dominus Iesus, ut quoniam nondum erant capaces tanti mysterij, subindicaret quidem se maiorem esse prophetis, & ipso Abraham, & unum se ex diuina uirtute posse præstare quod pollicetur, cæterùm apud rudes arrogantiæ speciem uitaret. Sed mitigauit orationem, ne commotos magis etiam irritaret: Ego, inquit, nihil arrogo mihi falsò. Etenim si more hominum captarem gloriam meam apud homines, mendax & inanis esset gloria mea. Et si gloriam affectarem, non

Nunquid tu maior es patre nostro.

non esset opus illam apud homines uenari. Est enim pater, unde proficiscitur omnis uera gloria, qui me glorificat. Ab hoc qui glorificatur, hunc non dehonestant hominum opprobria. Et si uultis scire quis sit ille pater meus, is ipse est, quem uos iactatis uobis quoq; deum simul & patrem. Cuius si uerè essetis filij, nimirum agnosceretis illius legatum: si uerè cultores essetis, faueretis illius gloriæ: nec eum afficeretis contumelia, quem ille uestræ salutis causa misit in mundum.. Verùm ut falsa religione colitis eum, ita falsò uendicatis uobis illius notitiam. Ille spiritualis est, & uos nihil aliud sapitis, quàm carnalia. Ego uerò, qui uerè filius illius sum, noui illum, quod non falsò mihi arrogo, sed quod uerum est loquor: et si negem me nosse illum, tam sim futurus mendax, quàm uos estis uani, profitentes uos scire deum, quum deum ignoretis. Ab illo missus sum, & apud illum fui antequam uenirem in mundum. Itaq; noui eum, & quicquid ille mihi mandauit seruo. Quisquis autē contemnit sermonē meum, deum contemnit, cuius nomine legatione fungor, idq; bona fide. Quisquis autem dei sermonem aspernatur, is nec nouit deum, nec eum habet pro deo. Porrò quòd sine fine iactatis patrem Abraham, cuius estis dissimilimi, mihiq; conciliatis inuidiam, quòd illi me præferā, equidem nec meam iacto magnitudinē, nec illius dignitatē imminuam. Illud modò dicam, quòd Abrahā quē uos miramini potius quàm imitamini, quātus quāntus fuit, tamen exultauit, sibiq; felix futurus est uisus, si contigisset uidere diem meum. Ac uidit quod optauit, & magnopere gauisus est uir tantus sibi contigisse diem meum, quem uos aspernamini. Hoc ænigmate Iesus significauit, Abraham quum pararet immolare filium Isaac, per prophetiæ spiritum uidisse dominū Iesum in mortem crucis à patre tra

dend

dendum, pro mundi salute, nec tamen ob mortem interiturum, sed post triduum ad immortalitatē reuicturum. Hoc mysterii nondum intelligentes Iudæi, rursum iuxta carnalem sensum calumniantur, nihil aliud suspicantes Iesum esse, quàm hominem, nec antè fuisse, quum de Maria nasceretur. Nondum, inquiunt, annos natus es quinquaginta, & Abraham ante tot ætates mortuum uidisti? Tandem dominus Iesus, ueluti prouocatus eorum conuitijs, subaperit diuinæ naturæ scintillam iuxta quā non nouit tempus, neq; secula, sed semper idem fuit ante omnia secula, quēadmodum deus pater nesciens tempus, semper est quod est. Sic enim loquitur ad Mosen: Ego sum qui sum, æternitatem et indemutabilem naturam significans. Paterno itaq; uerbo usus filius: Illud, inquit, etiam atq; etiam confirmo uobis, licet nondum credituris, antequàm Abrahā nasceretur, ego sum. Ad hanc uocem ueluti palàm blasphemā, quòd homo mortalis sibi uideretur æternitatem soli deo competentem arrogare: non amplius temperarunt manibus, sed sublatis lapidibus aggressi sunt eum saxis obruere. Iesus autem se deum professus, ut hominem quoq; demonstraret, cessit illorum furori, non quòd illorum uiolentiā metueret, quam illi in manu fuerat cohibere, sed nos interim docēs, ubi tēpus postulat gnauiter ac fortiter esse prædicandam euangelicam ueritatem: rursus ubi nostro simus officio functi, non esse sine fructu prouocandā malorum uesaniam. Nouerat enim dominus Iesus, non dicam crassæ multitudini, sed nec discipulis persuaderi potuisse, si se palàm prædicasset deum & hominem, atq; eundem simul et mortalem esse iuxta corpus humanum, et immortalem iuxta naturam diuinā: iuxta carnē in tempore natum hominē ex homine: iuxta diuinam uirtutem ante omnia tempora semper fuisse deum

deum ex deo. Hoc enim tam arcanum mysterium, magis erat miraculis, morte, resurrectione, in cœlum ascensione, sancti spiritus afflatu, suo tempore persuadendũ mundo, quàm ante tempus apertis uerbis non credituris ingerendum. Subduxit itaq; sese Iesus illorum furori, & clanculũ egressus est templum, ipso facto præludens, futurũ ut euangelica lux, ab impijs ac suapte sponte cæcis Iudæis repulsa, demigraret ad gentes, & illis qui sibi soli uidebantur religionis cultores, relinqueretur sua domus deserta, aliò se conferente Iesu, qui solus est ueræ pietatis autor.

CAPVT IX.

Cessit igitur dominus Iesus ad tempus illorum furori, quos adhuc uidebat insanabiles, ac miraculis declarare potentiã suam diuinam aggreditur, quam oratione nõdum poterat persuadere. Et ecce statim obuiũ est argumẽtum, non abhorrens ab ijs quæ gesta fuerãt in templo. Siquidem illic cũ cæcis fuerat cõcertatio, sed animo cæcis nõ corpore, quod infelicissimum est cæcitatis genus, atq; hoc etiam infelicius, quòd cùm essent plus quàm cæci, tamen sibi uiderentur oculati, ut non solùm essent infelices, uerùm etiã immedicabiles. Minus enim erat miser ille cæcus, quẽ Iesus præteriens uidit, qui corporis tantùm oculis erat captus, idq; à natiuitate, ut medicis quidem esset insanabile malũ, non etiã Christo. Mentis oculos habebat. Hunc igitur cùm esset intuitus Iesus, ueluti misereſcens hominis ob infelicitatẽ, discipuli qui meminerant quod paralytico sanato dixisset: Vade, noli posthac peccare, ne quid accidat tibi grauioris mali: suspicantes omne corporis uitium ex animi uitio nasci, de cæco itidem percontantur, cuius uitio accidisset, ut cæcus nasceretur. Cũ enim nemo peccare potuerit antequam nasceretur, quisquis cum morbo uitió ue

corp

corporis nascitur, uidetur ob alienam culpã punire, quod præter æquũ esse uidetur. Rabbi, inquiunt, unde huic tantum malũ, ut cæcus nasceretur? Vtrũ ex ipsius peccato, an parentũ? Respondit Iesus: Nec hic suo peccato cõmeruit ut cæcus nasceretur, qui peccare nõ potuit, cũ nondũ esset nec parentes eius. Non enim punit deus liberos ob delicta parentum, quemadmodum docet lex, ni filij parentũ æmulentur uitia. Sed huic casu quopiã accidit cæcitas, nullius uitio, quemadmodum multa multis accidũt in uita mortaliũ. Verũ huius infelicitas in hoc prohibita non est, ut per eũ declararetur hominibus potentia bonitasq; dei, cui cæci Iudæi tã pertinaciter reclamant. Quo malũ est insanabilius, hoc illustrior erit mali depulsi gloria. Ego in hoc missus sum in mũdũ, ut procurẽ gloriam dei factis huiusmodi, quæ incredulis fidẽ faciant me uera loqui, ut qui crediderint, sanentur à cæcitate sua. Hoc mandatũ mihi gnauiter exequendũ est quandiu dies est. Nã luce solent homines operari, si quid habent operis. Nox enim ad opus inutilis est. Interim igitur dum præsens dies operã di præbet facultatẽ, quæ ad salutẽ æternã pertinent, nõ est cessandũ. Ventura est enim nox, cũ iã frustra uelint homines operari, nec poßint. Quandiu sum in mũdo, lux sum mũdi. Si homines properant in opus quod ob huius uitæ usum aliquẽ obeũt, ut absoluant ante solis occasum, quãtò magis adnitendũ est omnibus ut dum me præsentẽ habent, peragant æternæ salutis suæ negotiũ, cuius gratia fit à me quicquid interim operor in hoc mũdo. Quid enim aliud ago, quàm ut omnes per oculos fidei uideãt & agnoscant deum, & huius filiũ quẽ misit in mũdum? Breui sum abiturus, tũ frustra desiderabunt lucem, qui nunc operari noluerunt. Hoc sermone dominus Iesus tecte submonuit eos qui aderant,

ut abiecta incredulitate properarent credere filio dei, quẽ iuxta carnem non essent diutius uisuri. Porrò qui aliter non poterãt ad credulitatem adduci, nisi ex auditis ipsius sermonibus & conspectis miraculis, frustra desideraturi forent sublatum, quem præsentem contempserunt, & ad cuius lucem omnium ingestam oculis, oculos suos occluserunt. Porrò qui obstinatis animis persisterent in sponta nea cæcitate mentis, eos ut deploratos & insanabiles aliquando relinquendos suo malo in æternum exitium, uidelicet ingruente calamitate miserabili, quæ perderet eos potius quàm sanaret. Ad hæc olim uenturum horribile iudicium, quum iam impij frustra cupient operari salutis suæ negotium, nec licebit. Nox enim illa non patietur, cùm diem in quo licebat, neglexerint. Porrò dum quisque in uita corporis est, etiam post sublatum in cœlos Christi corpus, tamen habet illius lucem ex apostolis, sacrisq; literis, quæ facultatem præbent operandi, quod ad salutem pertinet. Cæterũ, semel extincto corpore, iam illi dies suus occidit, nec amplius potest operari, sed superiorum operum merces est expectanda. Hæc tum obscurè dominus Iesus, tardos ad credendum homines metu futuri extimulãs. Iam uerò miraculũ expectantibus discipulis, Iesus expuit in terrã, ac sputo commixto pulueri, fecit lutum, id illeuit oculis cæci, paternum uidelicet ac suum uerius opificium referens, quo primum hominẽ ex argilla humore macerata finxerat. Eiusdem autem erat autoris restituere quod perierat, qui condiderat quod non erat. Et maioris est uirtutis, sarcire quod corruptum est, quàm gignere quod natum non est. Sed interim huius malagmatis nouitas omniũ animos attentos ac suspensos reddidit ad miraculi futuri considerationem: simulq; cæci constantẽ fiduciam arguit, qui

qui nihil obmurmurat illinenti, sed simpliciter obtemperat facienti quod uellet, nihil addubitās de beneficio, quocunq; modo daretur. Nec statim recepit oculos cæcus, sed ut erat oblitus luto, iubetur ire ad piscinam Siloæ, atque illic aquis proluere lutum oculis oblitum, quo simul & illustrior esset omnibus cæci fiducia, nihil detrectantis quod iuberetur facere: & nouitas spectaculi, nec non longioris itineris mora plurimos euocaret miraculi testes. Cæcus enim non procul à templo sedebat, iuxta uiam mendicans, & Siloæ fons, unde piscina nascitur, est ad radicem montis Sion, de cuius aquis mentionem facit & Esaias, queriturq; eas fuisse contemptas, non quòd ex illis aquis quisquam salutē sit assecutus, sed quòd diuinæ scripturæ typū gerant. Quæ cùm absq; strepitu mundanæ eloquētiæ placidè leniterq; fluant, tamen quoniā ex abstrusis diuinæ sapientiæ cauernis scatent, cœlestem uim habent depellendi quāuis inueteratam humanæ mētis cæcitatem, & eos oculos aperiēdi, quibus uidetur deus, quem uidisse felicitas est. Nā Siloë Syriaca lingua sonat missus. Vnus enim est unicè missus à patre, qui solus illuminat mētes hominū. Fons enim ille Christū ipsum repræsentabat, qui nunc quoq; in scripturis arcanis uirtute latitans aperit oculos cæcorum, si modò suam agnouerint caliginem. Plus quàm cæcus fiat oportet, qui uelit accipere lucem à Christo. Qui mundo sapit, nimiū abest à spe sapientiæ cœlestis: qui sibi est oculatus, nec dignatur luto IESV occludi sibi oculos, non est quod speret lucem euangelicam. Qum huc igitur ut erat iussus iret cæcus ob mendicitatē uulgò notißimus, quòd talis esset natus, dubiū nō est, quin euntem magna uis populi non sine risu comitaretur, lutatis oculis ac bis cæcum incedentē ad aquas nullo miraculo nobiles. Vbi uentū est ad

Mm aquas

aquas, abluit lutum ab oculis, ac domũ rediit apertis oculis clarè uidens. Itaque uicini cæteriq; qui prius eum nouerant: neq; enim parum multis notus esse poterat, quũ publicus esset mendicus: quũ faciem agnoscerent, oculos autẽ mutatos conspicerent, dicebant: Non'ne hic est ille, quẽ uidimus ante templum sedentem iuxta uiã ac mendicantem? Nonnulli dicebant, is ipse est: alij contrà, non est ille, sed est alius illi similis. Dissentientibus illis inter sese, cæcus ipse, Imò, inquit, sum idem ille mẽdicus, & cæcus à natiuitate, quem sæpe uidistis, ut uox quoque agnita, fidem faceret miraculo. Atqui nos te cæcum uidimus, inquiunt, nunc uidemus apertis oculis cernẽtẽ. Vnde accidit, ut tibi prius clausi, nũc aperti sint oculi? Homo ille, inquit, qui dicitur Iesus, lutum fecit, eoq; unxit oculos meos, quo facto dixit: abi ad piscinam Siloæ, atq; illic laua oculos. Abij, laui, & uideo. Tum illi quærentes occasionem calumniandi dominum IESVM, quòd temperato luto, & oculis inuncto, nõnihil operis fecisset in sabbato, rogãt ubi nam esset ille, qui hoc fecisset. Is quum respondisset se nescire quis esset: non enim nouerat Iesum, nisi de nomine, de facie non nouerat: adducunt eum, qui ex cæco factus est uidẽs, ad pharisæos, ut apud hos re simpliciter narrata proderet Iesũ, quòd uiolasset sabbatũ. Nam sabbatum erat quum Iesus aperiret oculos cæci. Rursus igitur pharisæi percõtantur hominem, quomodo ex cæco factus esset uidens. Ille nihil metuens, simpliciter ut res habebat narrãs: lutum, inquit, temperatũ saliua inunxit oculis meis, iussusq; laui in Siloa deinde uideo. Hoc audito, quidã è pharisæis dicebant: Non est hic Iesus à Deo, tametsi patrẽ dcũ habet in ore. Nam si deũ haberet autorẽ, nõ uiolaret huiusmodi factis sabbatũ, quod deus iussit obseruari. Nefas est uiolare diẽ sanctum.

Cum

Cum huiuſmodi Deus non habet cõmerciũ. Sic illi peruerſé increduli, quoniã factum tam manifeſtũ inficiari nõ poterant, neq; tam beneficũ damnare, ex diei religione mutuãtur calumniã. Rurſus alij ſanabiliores: ſi hic, inquiunt, non eſſet Deo gratus, & ob uiolatum ſabbatum nefarius eſſet, quomodo poſſet hæc edere miracula? Res ipſa loquitur hæc præſidio dei fieri. Neque enim hoc primũ nũc edidit miraculũ. Ad hũc modũ de IESV uariatũ eſt inter illos ſententijs. Phariſæi igitur qui captabant undecunque calumniandi anſam, rurſus appellant eum, qui cæcus fuerat: Tu, inquiunt, quid ſentis de illo, qui tibi aperuit oculos? Illud uenabantur, ſi male prædicaſſet de IESV, quod non ignorabat illos uelle, haberẽt quod obijcerent illis, qui de Ieſu mediocriter ſentiebant: ſin bene, ſæuirẽt in ipſum hominẽ, exijcientes è ſynagoga. Mendicus autem ſimpliciter et intrepidè pronũtiat de Ieſu, quid ſentiret: Mihi, inquit, uidetur eſſe propheta, magnũ quempiam & inſignem uirum hoc titulo ſignificans, cuius & famam acceperat, & uirtutem in ſe fuerat expertus. Erant itaq; permulti Iudæi, quibus perſuaderi non poterat, hunc eſſe eundem illum, qui nuper ſediſſet ad fores templi mendicãs, à natiuitate cæcus, quum hunc conſtaret apertis oculis clarè cernere. Vocati ſunt igitur parẽtes, qui peculiaribus etiã indicijs filiũ ſuũ noſſe poterãt. Atq; hic malicioſa phariſæorũ curioſitas proficiebat ad geſtæ rei fidem, ſimul & gloriã. Dicũt igitur parẽtibus: Num hic eſt ille ueſter filius, quem uos dicere ſoletis cæcum fuiſſe natum? Et quid accidit, ut nunc uideat? Illi, ut ſunt timidi quibus res eſt anguſta domi, ſentientes phariſæos anſam uenari calumniæ, cautè reſpõdẽt: Hoc quod habemus, inquiũt, indubitatum, teſtari poſſumus. Scimus hunc eſſe filium noſtrum, ſcimus

cæcum fuisse natum. Cæterùm redditi uisus neque modum nouimus neq; autorem. Hoc ipse certius quàm nos testabitur. Nec enim puer est, ut nesciat quid ipsi acciderit. Habet ætatem, ex ipso magis percontemini, ipse de se loquatur, quod nouit. Hæc dicebant parentes, non quòd nescirent, quid accidisset filio; sed maluerũt illum unum uenire in periculum, quàm communi periculo inuolui cum filio. Iam enim Iudæi conspirauerant, ut si quis auderet Iesum profiteri Meßiam, eijceretur è synagoga, quod apud Iudæos magni probri loco ducebatur. Vnde & apud Euangelij professores seuerißimum pœnæ genus est, ut si quis à sua professione degenerans, in crimen aliquod insigne prolapsus fuerit, à reliquorum consortio semoueatur, ut à cæteris deuitatus, pudore resipiscat, qui salubribus monitis corrigi non potuit. Sed hoc exemplum clementis sæuitiæ, quod in eos duntaxat conueniebat exhiberi, qui se uitijs suis redderent execrabiles ac pestilentes, Iudæi uertebant ad suæ tyrannidis stabilimentũ, quemadmodum & cæteris omnibus bene institutis ad quæstum suum & ambitionem abutebãtur. Telum enim quod tantũ in malos torqueri debebat, & eos quidem sanandos magis quàm perdendos, id uertebant in eos qui Christum profiterentur. Hoc metuentes parentes, inuidiam testimonij reijciebant in filium. Aetatẽ habet, inquiunt; ex ipso sciscitemini. Reuocatus est igitur is qui fuerat cæcus, ut sibi testis esset ac patronus, simulq; gloriæ Christi præco. Totam enim pharisæorũ maliciã IESVS uertere solet in Dei gloriã. Cùm enim factum euidentius esset, partim parentũ testimonio, partim ipsa re, quàm ut dißimulari negari' ue posset, tamẽ ut facti laudẽ à Christo quem oderant, auerterent: Quod ex cæco, inquiũt, factus es uides, noli ascribere Iesu, cui nihil

debes, sed gloriã istius beneficij tribue deo. Nos enim certum habemus, quòd hic Iesus homo scelerosus sit, cui cum deo nihil est cõmercij. Pharisæi separare conabãtur quod separari non poterat, uidelicet gloriam patris à gloria filij, & impietati suæ summæ pietatis umbram prætexunt, uelut illis scilicet curæ sit, ne pereat Deo sua gloria, cùm propriã gloriã quærerent in omnibus, diuinæ gloriæ neglig ẽtes. Ad hæc cæcus fortiter simul & circunspectè respondens: An homo scelerosus sit, inquit, alij uiderint, de hoc pronuntiare non est meũ. Vnũ illud uerè testari possum, quod ipsa re comperi, me prius fuisse cæcum, & nunc uidere. Hic quũ pharisæis nulla satis idonea daretur ansa, uel calumniandi Iesum, uel in hominem sæuiendi, circunspectè cauteq; loquutũ, ad superiores percontationes reuoluũtur, undiq; uenãtes, unde Iesum spolient sua gloria: Quid, inquiũt, fecit tibi, aut quibus modis aperuit tibi oculos? sperantes fore, ut ex re aliter narrata aliquid decerperent, unde persuaderent hoc laudis nõ deberi Christo. Aduersus tam impudentẽ pharisæorũ maliciam, iam mẽdicus factus confidentior, respondit: Modò dilucidè, sicut res habet, narraui, semel audistis. Quorsum attinet eadem repetere? Si animo syncero percontamini, iam rem exposui, meoq; testimonio quod à me flagitabatur satisfeci: sin minus, iniquum fuerit eadem iterare. An ideo tam diligenter percõtamini facti modum, ut re exactè cognita, uos quoq; uelitis illius fieri discipuli, per quem deus tanta operatur, queadmodũ ego uirtutẽ illius expertus, multiq; alij discipuli illius sumus? Hac tanta mendici confidentia pharisæi irritati non responsum reddunt, sed cõuitium ingerunt, id imprecantes homini, ueluti summum malum, quo solo poterant ipsi quoq; felices reddi, & à se per abominationem

depellentes, quod summis uotis erat optandum, nisi tam animis essent cæci, quàm antea corpore fuerat ille mendicus Euangelista: Tu, inquiunt, scelesté, scelesti huius discipulus esto. Nos talem magistrum abominamur, qui Mosi sumus discipuli, cum quo Iesus iste non est conferendus. Certum enim habemus quòd Mosi loquutus sit Deus, quodq; quicquid nos docet, ex Deo doceat. Iesum autem istũ quur audiamus, qui unde profectus sit nescimus? Doceat ac probet nobis autoritatẽ suam, & fortasse credemus illi. Creuit inter disputandum mendici fiducia: quumq; sentiret illos omnibus technis moliri perniciem aduersus Iesum, tamen fortiter contemptis omnibus periculis, illius causam agit, ex miraculo redditi luminis colligens & conuincens non esse obscurũ, unde profectus esset Iesus: Admiror, inquit, quur dicatis uos nescire, unde sit IESVS, quũ illud negari non possit, per eum mihi apertos esse oculos, quos natus etiam habebam clausos. Certè illud extra controuersiam est, nec uos dissentitis, Deum non audire uota peccatorum. Verùm si quis illum piè colit, & eius quem colit religione uoluntati obtemperat, hunc audit. Quòd si Deus per Iesum mihi cæcitatem ademit, tametsi præcipua gloria Deo tribuitur, tamẽ pius Dei cultor, & amicus Deo sit oportet, ad cuius uota beneficium tam insigne mihi præstitit. Nec enim uulgare est, aut mediocre miraculum, quod in me factum uidetis. Multa memorantur prodigia, quæ deus olim gessit per maiores nostros, sed sanctos, nõ peccatores. Verùm si repetamus ab orbe condito, quis unquam audiuit extitisse quenquam qui cæco nato aperiret oculos, & depulsa perpetua nocte, lucem infunderet? Quod nisi Iesus iste profectus esset à Deo, nisi dei uirtus illi adesset, ex se nihil omnino posset efficere. Non enim

humana

humanarum uirium est, quod tamen factum cernimus. Hac mendici fiducia prorsus efferati pharisæi, quum iam spes non esset fore ut ille, uel corruptus, uel metu territus desisteret à prædicando IESV, *ad extrema ueniunt. Exprobrant ei pristinam cæcitatem, exprobrant fortunæ tenuitatem, quasi hæc illi ob scelera sint diuinitus inflicta, quasiq; scelerosus nascatur, qui pauper, aut cæcus, aut alioqui uitiato corpore nascitur: Tu, inquiunt, in peccatis natus es totus, & nos doces, qui religionis arcem, & legis professionem tenemus? Et qui paulò antè stipem emēdicabas, hic apud tantos uiros audes philosophari? Nec diutius illum passi sunt dicere, & pudebat sic ab homine paupere, & idiota sibi obturatum os. Eiecerunt igitur hominem è synagoga, uelut impij magistri discipulum impium. Sed quos pharisaicum superciliū è synagoga eiecit, Christus recipit in suam ecclesiam. Ab impiorum enim communione secludi, iungi Christo est: & ab his qui suam iustitiā falsam stabiliētes, ueram dei iustitiam oppugnant, dānari, probari est: & ab his qui suæ studētes gloriæ, Iesu gloriā obscurare uitūtur, affici contumelia, summæ est gloriæ: & execrabilibus execrabilem esse, est Deo charum esse. Renūtiatū est igitur Iesu, de suæ gloriæ præcone, quàm fortiter se gessisset apud pharisæos. Iam enim res populi rumore spargebatur, quòd eiectus esset. Vt igitur nactus est illū obuiū, quo fidem illius faceret omnibus magis conspicuam, ait illi: Heus tu, credis' ne in filium dei? Iam enim apud pharisæos professus fuerat, illū à deo profectū esse, qui rem tātā perfecisset. Nec id latebat dominū Iesum, sed propter alios elicit hominis professionem, exemplum procurans cæteris. Cæterùm, is qui cæcus fuerat, quū Iesum de facie nōdum nosset, magno tamen affectu sic*

quoque nosse cupiens eum, quem diceret filium Dei: Quis est, inquit, ille domine, ut si norim, credam in illum? Crediderat in eum etiam non cõspectum: nec hæc uox est diffidentis, sed ardentis uidere tanti beneficij autorem. IESVS itaque modestis uerbis significans se esse de quo loqueretur, ait: Quem uidere cupis, iam uidisti: & qui nunc loquitur tecum, ipse est, in quem oportet credere. Ad hæc ille nihil contatus, magna alacritate professus est se credere: simulq; cum dicto accidit ad genua IESV, & adorauit eum, re nimirum ipsa declarans, quid de eo sentiret. IESVS itaq; quo magis huius exemplo accenderet alio-

In iudicium ego. rum animos qui aderant: Ego, inquit, qui lux sum mundi, ideo ueni in hunc mundum, ut inuertantur rerum uices, prodita nimirum per euangelicam lucem falsæ sanctitatis, ac fucatæ cognitionis imagine: ut qui antehac non uidebant, uideant: & qui nunc uident, excæcentur. Hoc dicto notauit Iesus pharisæorum peruersum iudicium, qui cùm sibi uiderentur soli scire quid esset religio, quid esset lex, quid esset iustitia, turpius cæcutiebant, quàm quiuis è media plebe, nimirũ mundi cupiditatibus animi iudicium offuscantibus: quum pauperculus ille cæcus, humilis & idiota, quemadmodũ donatus erat luce corporis, ita tantum animo cernebat, ut ipsorum etiã pharisæorũ conciliũ ueritate uinceret. Neq; fefellit huius sermonis aculeus aliquot è pharisæis, qui tum Iesum animo nõ syncero comitabantur, sed calumniandi potius ansam undiq; captãtes. Hi nõ recedẽtes ab arrogantia, quo uel honorificum de se testimonium extorquerẽt à domino, uel haberent unde deferrent illum apud pharisæorũ ordinem, dicunt illi: Num & nos cæci sumus? IESVS autem ad hanc tam insidiosam pariter & arrogantẽ interrogationem sic respõdet, ut ostendat

dat eos qui sibi uiderentur admodum oculati, plus quàm cæcos esse: non enim corpore, sed animo cæcos esse: & hoc insanabilius esse cæcos, quòd sibi uiderentur oculati. Si uerè, inquit, essetis cæci, ac mentis inscitiam agnosceretis, daretur uenia simplicitati. Nunc uerò quum re uera cæci sitis, & tamen arrogatis uobis apud populum eruditionis laudem, insanabiliter estis cæci. Quemadmodum hic cæcus quoniam agnouit uitiũ corporis, assequutus est lucem: uos quum excæcati cupiditatibus carnis uestræ, sponte uestra cæci sitis, sanari non potestis, sed perseueratis in peccato incredulitatis, cùm idiotæ qui prius ignorabant ueritatem, conspectis miraculis, & auditis sermonibus meis, amota caligine lucem ueritatis amplectantur. Qui sibi legis cognitionem arrogat, oppugnans eum qui summa est totius legis, plus quàm cæcus est, totáq; errat uia. Hactenus in umbris uersati sunt omnes: nec ulla patet ad lucem uia, nisi per fidem euangelicam. Populus ideo facilius usum recipit, quia non perinde sibi uidetur perspicax: & si quid caligat, ruditas est uerius quàm malicia. Cæterùm qui quum ipsi sint bis cæci, tamen se profitentur doctores plebis, hoc est, duces cæcorum, perniciosius, & immedicabilius cæci sunt. Nam nec ipsi ueniunt ad lucem, & alios seducunt ob falsam opinionem, ac speciem eruditionis, & sanctimoniæ.

CAPVT X.

ET tamen quum tales essent, indignabantur, & inuidebant domino Iesu, quòd populum alliceret ad se, & à pharisæorũ ac sacerdotum obediẽtia seuocaret: qui quum autoritatẽ suam honestis rationibus tueri diutius non possent, fucis, terroribus, insidijs, minis, impijs conspirationibus tyrannidẽ suam cõtendebant defendere, nõ seruientes

populi commodis, quemadmodũ par erat facere, qui se populi doctores ac duces pastoresq; profiterētur, sed populi malo sua captantes cōmoda. Iesus itaq; qui prius multis similitudinibus inuitauerat omnes ad se, nūc panem se uocans cœlestem, unde qui ederet uiueret in æternum: nunc aquã uiuam, unde qui biberet conciperet in se fontē aquæ salietis in uitam æternam: nunc lucē mundi, quæ illuminat omnium mētes: nunc filiũ ac legatũ dei patris, cui qui crederet, salutem æternam consequeretur: hoc loco idem agit alia parabola, quo magis, & altius insideat animis omniũ quod est totius salutis humanæ caput, neminem esse posse ducem ac pastorem populi, nisi prius ipse sit ouis Christi, ueri pastoris omniũ ouium, quæ collocādæ sunt à dextris in die supremo. Ouis autē Christi non est, qui non est membrum Christi: membrum Christi nō est, qui mundum hũc, qui gloriam suam anteponit gloriæ Christi. Porrò Pharisæi, quoniam sine Christo pastores esse uolebant, latrones ac fures erant, non pastores, quanquam sibi pastorum nomen ac supercilium uendicabant. Hos igitur notans, Illud, inquit, pro certo uobis affirmo, quisquis intrat in caulas ouium, nō per ostium, sed aliunde irrumpit, uel trāscensis septis, uel perfossis muris, is non pastor est, sed fur est & latro. Fur, ut fraude subripiat aliquid: latro, ut perdat. Cæterùm quisquis intrat per ostium, quoniã nihil doli meditatur ouibus, is pastor est, & huic per ostium ingredi uolenti aperiet is, qui solus ius habet aperiēdi ostium. Huius uocē quoniã ueri pastoris est, agnoscunt & audiunt oues, quũ ad latronis, & furis uocem incognitam expauescant. Quãquã enim ouis simplex est animal, & ab alieno pendens præsidio, tamen agnoscunt uocem pastoris, unde sentiunt utilitatem, & horrēt uocem luporum, unde metuunt mortem

mortē. Pastor igitur per ostium ingressus in septa, nō terret oues, sed agnoscitur, & uicißim agnoscit suas oues, adeò ut nominatim etiā singulas uocare norit, & illæ uocatæ parent uocanti. Vocantur enim ad pabulū, nō ad laniená. Et uocantur amica notaq; uoce, non protruduntur: ultro parentes, adducit in pascua: quumq; iam eductæ è septis, quibus continebautur, prodierint in liberos cāpos, ne quid aberrēt, pastor ille uerus ac notus præcedit gregē suum, & grex præeuntem consequitur. Non enim præcedit mutus, sed subinde uoce sua prouocat oues ad sequendum, & ab errore reuocat. Agnoscunt autem sui pastoris uocem, ad quam se dirigunt. Cæterùm pastorē alieni gregis non sequuntur, sed abhorrent ac refugiunt ab ignoto, propterea quòd non agnoscunt nisi proprij pastoris uocem. Hoc ænigmate dominus Iesus taxauit pharisæos, scribas, sacerdotes ac primores populi, qui indignabantur quòd essent multi qui mallent adhærere IESV, quàm ipsis, qui se duces credebant populi. Porrò qui sues erant aut hirci, audiebant illorū uocem. Cæterùm qui uerè oues, doli expertes, simplices & innoxij, agnoscebant uocē domini Iesu, qui uerus erat pastor: cui pater ostiarius aperuerat ostiū, ut oues sibi parentes adduceret in æternæ uitæ pascua. Cæterū quū pharisæi non intelligerēt quid sibi uellet hæc parabola, dignatus est aperire: quæ tectius ideo dixerat, ut magis redderet attentos, & altius insideret animis auditorum, quod per similitudinē esset infixum. Pro certißimo cōfirmo uobis, inquit, quòd ego sum illud ostium, de quo loquutus sum, per quod oues ingredi & egredi oportet, si uelint incolumes esse. Per hoc ingrediatur oportet, qui pastoris munus uelit obire. Non enim satis est intra septa ecclesiæ quacunque ui irrupisse: non satis est ad

pastoris titulum ac dignitatem quomodocunq; penetrasset. Huiusmodi quotquot fuerunt, qui peruersis rationibus irruperunt in ouile populi Dei, nō pascendi, sed spoliandi animo, quoniam per me, qui sum ostium, ingressi nō sunt, non sunt pastores, sed fures sunt & latrones: nimirū quæstus auidi, & tyrānide uiolenti. Sed istorū omnium uocem audierunt sues & hœdi, qui mundū hunc diligunt. Cæterum oues æternæ uitæ pascuis destinatæ, & euāgelici pabuli auidæ, nō audierunt uocē istorum, quòd ueri pastores nō essent, nec in eis agnoscerent uocem euangelicam. Vox enim nō sonabat pastorale quiddā, sed prædonis magis ac lupi. Ego inquam sum ostium. Non est salutaris aditus in ecclesiam ac regnū cœlorū nisi per me, siue pastor esse uelis, siue ouis. Per me si quis introierit, salutē æternam assequetur: nec erit illi periculum à furibus ac latronibus, sed hoc pastore tutus ingredietur in caulas, fruiturus otio felici contemplationis: egredietur in pascua, proditurus ad officia charitatis: nec deerunt usquā pascua, sed ubiq; dabitur materia benefaciendi, quo simul & alijs prosit & ipse benefactus in caulas redeat saginatior. Habetis igitur unam notam, qua possitis ouem ab hœdo, uerum pastorē à falso dignoscere. Qui mihi nō credit, & tamen se facit populi pastorē, ab hoc cauendum est. Tum autē uox prodet qualis sit, si quæ loquitur nō sapiunt Dei gloriam, non populi salutē, sed propriā gloriam, sed quæstū, sed humanam astutiam, sed tyrannidē: ab hoc sibi caueant oues, fur enim est & latro, nō pastor: & hoc perniciosior, quòd personā pastoris mentitur. Quòd si uox non satis euidens erit indicium, obserua quid agant. Fur non in aliud uenit, nisi ut furetur, & è gregis alieni malis sibi turpe lucrum comparet. Latro nō uenit, nisi ut laniet ac perdat, & in gregem

cui prodesse debebat, tyrannidem exerceat. Tribus igitur argumentis licebit dignoscere uerum pastorem & furem aut prædonẽ: si per ostium non ingrediatur, hoc est, si me nõ agnoscat, per quem unum salutis æternæ spes est: si non loquatur ea quæ cõgruãt doctrinæ diuinæ: si spectet aliò, quàm ad ea quæ pertinent ad Dei *gloriam, ac populi salutem.* Horum *si nihil cõpetit in me: si pater aperuit ostium: si loquor ea quæ cum legis ac patris uoluntate cõsentiunt: si nusquam uenor lucrum aut gloriam meã, sed patris obtemperans uoluntati, nihil aliud sitio, quàm salutẽ omniũ, intelligite me esse uerum pastorem, & agnoscite autorem meum, uocem meam, & agnoscite studium meum. Qui se iactant esse pastores, hoc agunt, ut ex uestris incommodis, sua comparent cõmoda: quibus tum optimè est, quum gregi est pessimè.* Ego *per ostium ingressus, nõ in aliud ueni, nisi ut oues morbidæ sanentur, mortuæ uiuant, ac uiuæ saginentur omni uirtutum genere.* Bonus *pastor habetur, qui uiuit quidem de prouẽtu gregis sui, qui bona fide reducit oues in septa, qui educit in pascua: qui nihil furatur, nihil mactat.* Sed *longè uincit hanc integritatem pastor euangelicus.* Non *enim solùm non spoliat gregem uti fur: non solùm non laniat uti prædo, uerum etiam uitam suam impendit pro tuendis ouibus suis: tantũ abest ut lucri gratia lædat gregem suæ fidei concreditum, aut perdat quod seruandum suscepit.* Proinde *cæteri, qui se pastores iactant, lupi sunt, nõ pastores.* Quòd *si quæritis exemplum ac specimen boni pastoris: ego sum pastor bonus, qui non solùm ipse nihil uenor cõmodi ex malo gregis, uerũetiam mea bona gratis confero, & aduersus eos qui gregem infestant, uitam etiam meam impendo.* Hoc *quod amicus non præstat amico, præsto ouibus meis.* Non *potest esse uerus pastor*

Ego sum pastor bonus.

Mercenarius autem, & qui.

pastor, nisi purus ab omni cupiditate commodi priuati: nisi uitæ quoq; suæ contemptor, si quando periculum ingruat gregi. Multa sunt enim quæ salutē gregis infestāt. Itaq; qui uerus est pastor, & cui grex ex animo curæ est, nō ob aliud nisi quòd amat gregem, obtemperans illi qui seruandum dedit, non spoliandum, aut mactandum, is suæ quoq; uitæ dispendio salutem defendit ouium. Contrà qui mercenarius est, & sui compendij gratia gregis curam suscepit, etiam si bona fide rebus tranquillis gregem procurat, tamen si uitæ ingruat periculum, hoc est, si lupum uiderit irruentem, proditis ouibus, suæ uitæ fuga cōsulit, gregem lupo dissipādum ac dilaniandum relinquit. Quid in causa? Nihil aliud, nisi quòd mercenarius est, non pastor. Charitas uera nō spectat mercedem. Vbi mercedis est ratio, ibi charitas aut nulla est, aut imperfecta: & si quod præstatur officium, non præstatur ex animo ueri pastoris. Vbi uerò res maximè desiderat pastorem germanum, ibi grex proditur fugiente conductitio pastore. Quam ob rem? Quia subducta iuxta sensum humanū ratione, satius esse ducit perire gregem alienum, quàm sic uenire in capitis discrimen. Atque hic quidem paulò melior est his, qui ipsi lupos agunt in gregem, pastores mentiti. Sunt enim qui rebus sequundis, satis bona fide gregis curam agunt, sed tamen ob insigne periculum, gregem produnt lupo dispergendum, ac dilaniandum. Cogitat enim, quid tum si pereant? Mihi nihil perit. Merces in tuto est, & si quid perit mercedis, hoc perire malo, quàm pro pecudibus alienis decertare cū lupo. Reperietur alius grex, cui mercede præficiar, si hic perit suo domino. Neq; enim gregis interitus discruciat animū mercenarij. Ita fit, ut simul & domino pereat quod unicè diligit, & grex ueniat in exitium

tium qui seruari poterat. Non mirum igitur, si talium pastorum uocē non agnoscunt oues euangelicæ. Non oues in culpa sunt, sed pastorum malicia. Nec indignandum est, si quos pater attraxit, me sequūtur desertis pastoribus mercenarijs, furibus, & latronibus. Sentiunt enim quod ego modis omnibus sum pastor bonus, usq; ad uitæ dispēdium. Agnosco meas oues uelut à patre traditas, cuius omnia mea sunt: ac uicißim oues attractæ patris afflatu, pastorē suum agnoscunt, diligunt, ac sequuntur: nimirum intelligentes sibi non esse spem salutis, nisi per me. Me pater agnoscit, ut germanum filium, suæq; uoluntati per omnia obsequentē: & ego uicißim agnosco patrem, qui cupit omnes saluos fieri. Ex illius mandato uitam meam impendo saluti mearū ouium, quas mihi seruandas tradidit: nec cōmittam, ut me pastore quicquam poßit in eas hic mundus, aut huius mundi princeps diabolus: sed ut mei sint incolumes, ipse me tradam in mortem, hac uia lupi uires fracturus, & oues mihi parentes ex illius faucibus erepturus. Nec patris uoluntati, nec meæ charitati satis est si seruem meas oues, quas ex Israëlitico populo primùm seruandas mihi tradidit pater: latius se porrigit mea cura. Sūt & in alijs gentibus oues dispersæ, ac luporū, furum, & latronū insidijs obnoxiæ: nec conquiescam donec has quoq; ad cōmunes caulas reduxero. Et quanquam non audiunt uocem Mosi, aut prophetarum, agnoscēt tamen & audiēt uocem meā, si quæ sint oues saluti destinatæ. Non enim natio secludit à salute. Quisquis audit uocē filij Dei, qui uerus est pastor, saluus erit. Hactenus dispersus fuit Dei grex, ob multitudinē falsorū pastorū. Omnes salutē pollicentur, & suam quisq; uocē habet, & alius aliò uocat. Interim grex destitutus, huc, & illuc dispergitur, uarijsq; perit modis.

Ego sum pastor bonus.

Sicut nouit me pater.

Et uocē meā audient.

Verùm

Verùm simul atq; omnes audierint me, uocē ueri pastoris agnoscent, & ex omni terrarum plaga conuenient. Itaq; fiet omnium idem ouile: nec erit pastor, nisi unus. Extra hoc ouile qui fuerit, saluus esse nō poterit. Hunc pastorem qui nō agnouerit, in exitiū ibit. Atq; id ne mea culpa fiat, usq; ad uitæ iacturā ago bonū pastorē. Patri nihil perit, etiā si pereāt omnia cōdita: nullius enim eget, sed ob gratuitam charitatē erga genus humanum misit filium suum in mundū, ut omnibus, si fieri posit, salutem æternam cōferat. Quoniam autem eodem animo sum quo pater, ideo me diligit unicè, ueluti filium, non mercenarium: quia mea sponte pro salute gregis paterni uitam impendo meam: tantum abest ut ex gregis malo mihi commodum uener. Summa charitas est apud homines, si quis ingruente periculo se non subducat. Ego plus præsto, qui me uolens & ultro in mortem dedam. Sunt qui insidientur uitæ meæ, horum malicia nihil in me posset, nisi mihi decretum esset pro salute meorum ultro mortem oppetere. Habent isti quidem uoluntatem homicidij, non occident tamen nisi uolentem. Igitur illi non auferent mihi uitam, sed ego uolens uitam impendā ouibus meis, mea morte uitam illis redempturus æternā. Ne credite me spōte tradere meipsum in mortem, nisi uitam sponte depositam, mea uirtute, quum uoluero, resumpsero: in hoc igitur laus est ueri pastoris, quòd ultro pro salute gregis morti semet obijcit, quum in manu sit illi mortem effugere si uelit. Nulla uis est hominum, quæ mihi nolenti uitam auferret, sed ipse uolens eam impēdo saluti gregis. Alij moriuntur, quū nolint, & mortui non reuiuiscunt. Et si quisq; sibi manus adferre potest, ut scelerata morte pereat, non potest tamen uitam semel elapsam in corpus reuocare. Ego utriusq; rei potestatem habeo

Marginalia: Et fiet unum ouile. — Propterea diligit me pater. — Nemo tollit eam à me.

habeo, & animam hanc emittendi è corpore, & eandē in hoc ipsum corpus reuocandi. Hoc si uobis uidetur incredibile, ut uolens quispiam alienā uitam sua morte redimat: sic uisum est patri meo, qui me misit in mundum, ut hac ratione procurem negotium humanæ salutis. Eius iussis uolens & gaudens obtempero, quicum mihi uoluntas est eadem, quiq; mihi potestatem hanc impartijt, ut quod uolo, possim. Hæc quum proloquutus esset Iesus, noua, inaudita, ac longè supra uulgarem hominum sensum, rursus in populo uariatum est sententijs. Nam pleriq; dicebant, quod iam & antè non semel dixerant, si quando prodebat illorum secreta consilia, aut si quid humanis uiribus maius diceret, faceret'ue: dæmoniacus est, & insanit. Carent enim sensu communi, quæ loquitur. Quid istum iuuat audire? Rursus alij dicebant: Hæc uerba non sunt obnoxij malo dæmoni. Sapiunt enim uirtutē diuinā, præsertim quum dictis astipulentur facta. Qualis est oratio, talia sunt facta. Loquitur excedentia sensum humanū, sed idem facit excedentia uirtutē humanam. Num insanus & malo dæmoni obnoxius, potest aperire cæcorū oculos? Exoculare uidentem, dæmonū est, sed oculos aperire cæco nato, uirtutis est diuinæ. Id quū constet ab hoc esse factum, non potest eius oratio proficisci à noxio dæmone, cuius facta constat à benefico deo proficisci. Ad hanc controuersiā nihil respondit dominus Iesus, nos interim docens, non esse semper cōtendendū cum improbis, & factis potius declarandū quid possimus, quàm uerbis: & nonnunquā malorum furori cedendū est, nec unquam oportet euangelicæ mansuetudinis obliuisci. Post hæc festus dies præbebat nouā congrediēdi materiam. Aderat enim dies festus, quem encænia uocant, ob templū post Persicum exiliū Hierosolymis instauratū,

Dissentio iterū facta est.

Facta sunt autem encænia.

ac renouatum. Nec huic festo deerat Iesus innouator legis, ac noui templi, quod est ecclesia, architectus. Erat autem hyems, uidelicet tempus illorum animo conueniens, qui frigidæ legis studio non arderent euangelica charitate. Iesus igitur iam non in intimis templi uersabatur, sed inambulabat in porticu, quæ templo adhærebat, cui cognomen erat Solomonis, ut locus ipse loqueretur adesse pacificum illum, omnia conciliaturum quæ in cœlis, & quæ in terris. Inābulabat autem euāgelicæ legis autor, Mosaica iam cessatura. Hic igitur inambulantem, ne posset elabi, cinxerūt Iudæi, multis illius dictis ac factis irritati: nec satis inter se concordes: quibusdam malitiosè calumniantibus omnia, quibusdam ex ipsis factis ac dictis suspicientibus in eo quiddam humana uirtute sublimius. Adorti sunt autem illum his uerbis: Quousque dictis ambiguis suspensos detines animos nostros, & hac ambiguitate populi seditionem concitas? Si tu es ille Meßias, quem expectamus, dic nobis palàm. Iesus autem tametsi non ignoraret illos animo peruerso percontari, quod & sæpius audierant, & ex factis ipsis deprehendere poterant, tamen mansuetè respondet, magis erudire cupiens, quàm irritare. Quid opus, inquit, fuerit, me de meipso qui sim toties profiteri: præsertim quum si profitear, arrogantiā interpretemini ueri testimoniū? Si mihi fidem haberetis, iam dixi qui sim: si uerbis meis non credetis, tamen non potestis ignorare quod ex me scire cupitis. Nullum est certius argumentum, quàm ex factis: Videtis opera mea, quæ uobis testibus facio ex uoluntate patris mei, non dæmonij, quemadmodum quidam calumniantur. Hæc si uidentur digna deo, credite me missum ab eo. Sed uos nec factis, ne dictis meis creditis: cuius rei non sum ego causa, sed uester animus insyncerus,

rus, minimeq́; simplex. Qui simplici sunt animo, nullaq́; mundi huius malicia uitiato, credunt uerbis meis, ac uelut oues agnoscunt boni pastoris uocem: atq; ego uicißim illas licet humiles iuxta mundum, pro meis agnosco. Vos autem ideo non agnoscitis uocem meam, quia non estis de numero ouium mearum, quarum simplicitas docilis est, quum uos habeatis animos ambitione turgidos, odio fermētatos, liuore corruptos, auaritiâ infectos, uarijsq; mundi huius cupiditatibus uitiatos, quibus malis si repurgaretis animos uestros, nimirum audiretis & ipsi uocem meam, nec id gratuitò faceretis. Primum enim uitaretis exitium, quod imminet omnibus rebellantibus aduersus dei filium, deinde uitam æternam consequeremini. Siquidem oues illæ meæ quamlibet iuxta mundi iudicium simplices & idiotæ, in exitium abeuntibus his, qui magni felicesq; habentur in mundo, dum me pastorem agnoscunt, dumq; me ducem sequuntur, ex mea munificentia, uitam consequuntur æternam. Oues sunt simplices, innoxiæ, imbelles, *Et non rapiet eas quisquam de manu mea.* omnibus huius mundi præsidijs destitutæ. In has mundus omnibus suis machinis ac uiribus insurget. Sed nulla futura est tanta satanæ potestas, ut eas rapiat è manibus meis. Mundus habet pharisæorum autoritatem, sacerdotum dignitatem, habet reges armatos, præfectos, iudices, tribunalia, carceres, catenas, uirgas, secures, aculeos, exilia, mortes, & quicquid terrorem constantibus etiam animis solet immittere. Habet ex aduerso opes, uoluptates, honores, dignitates, & quicquid animos quamlibet incorruptos solet corrumpere. His omnibus machinis utitur mundus, ut extorqueat oues meas de manibus meis: sed me protegente nemo poterit eas mihi subducere. Quicquid mundus molietur, cedit in bonum ouium, & in gloriam *Pater meus quod dedit mihi.*

patris mei. Non rebellabimus armis, non uenenis, non regeremus conuitia, sed absq; præsidijs huiusmodi nouo genere uincemus tamen. Vnicum illud præsidium, quod mihi ad tuendas oues meas dedit pater, maius ac potentius est omnibus, quibus mundus coorietur in me meosq;. Nec me destituet pater, nec ego meas oues deseram. Quod est in manibus meis, idem est in manibus patris mei. Quoniam autem nulla potestas mundi tanta est, quæ possit quicquã ex illius manibus extorquere, qui nutu potest omnia: nec de meis manibus ulla res auellere poterit, quod ille seruandum tradidit. Inter patrem & me sicut est absolutum potestatis consortium, ita summus est uoluntatis consensus. [redacted] His dictis irritati Iudæi, non ferentes quòd toties haberet in ore patrem suum, cuius præsidio tanta polliceretur, sustulerunt rursum lapides, ut lapidarent Iesum. Nemo tamen impetijt illum, quòd nondum uenisset tempus, quo decreuerat extrema pati pro salute generis humani, sed placidis uerbis illorum furorem corrigere tentat. In publicos maleficos, inquit, populi manus lapidibus ad ultionem solent armari. Ego tantum beneficiorum contuli in uos ex benignitate patris mei: docui errantes, consolatus sum afflictos, paui famelicos, mancos restitui, leprosos mundaui, ægrotos sanaui: dæmoniacos liberaui: paralyticos, & contractos erexi: febres depuli: omne morborum ac malorum genus profligaui: mortuos in uitam reuocaui, totaq; mea potestas & autoritas, quam mihi tradidit pater, iuuandis uobis impensa est, et impensa est gratis. In his omnibus, quod nam est illud, quod uos dignũ arbitramini lapidatione? Si lapidatur beneficus, quid fiet sceleratis & maleficis? Iudæi tandem huc prouocati, ut uel

crim

crimen proferrent, uel amentiam suam agnoscerent, ne nihil prætexerent suæ uesaniæ: Non, inquiunt, ob benefacta solemus quenquam lapidare, sed te lapidatione dignũ existimamus ob omnium immanissimum scelus blasphemiam: atq; hac in re legis autoritatem sequimur, quæ iussit huiusmodi saxis obrui. Quis enim diutius ferat, quòd tu, quum sis homo, facis teipsum deum, subinde patrem tuum deum habens in ore, quasi nos omnes filij dei non simus, tuq; noua quadam ac peculiari ratione sis dei filius, ut tibi cum patre sit rerum omnium consortium? An non hoc est diuinitatem quandam arrogare? Cæterùm quum unus sit deus, quisquis hominum diuinæ potestatis consortium sibi arrogat, erga dei maiestatẽ iniurius est, ac rebellis. Ad hoc crimen intentatum, ea temperatura respondit dominus Iesus, ut blasphemiæ culpam procul abs se depelleret: deinde ut illorum insaniam, uerbis atrocioribus non amplius irritaret, & tamen sibi summa cum modestia uendicaret, quod negare non debuit, quia nobis non ignotum esse uoluit: Vos, inquit, mihi blasphemiæ crimen impingitis: quòd deum patrem meum appellem. Non'ne scriptum est maius quiddam in lege uestra, nimirum in psalmis: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes? Si deus ipse dignitatẽ sui nominis impartijt ijs, ad quos sermo dei factus est, non solùm illos filios dei appellans, sed deos: non læsa tamen unius dei maiestate, nec falsum esse potest; quod in diuinis literis proditum est: quomodo mihi blasphemiæ crimen intenditis, quòd me quem pater unicè sanctificauit, ac misit in mundum, ut per filium omnes sanctitatem assequerentur, dixerim filium dei: Si dei colloquium cum hominibus, ex hominibus facit deos ac filios dei, non ferendum uidetur, si me dixero filium dei, qui sum ipse sermo dei, quiq;

Et non potest solui scriptura.

apud illum fui antequam uenirem in mundum, qui cum illo rerum omnium habeo consortium? Modestum est quod uerbis arrogo, nimirum quod & in alios plurimos competit ex autoritate scripturæ. Cæterùm ex ipsis factis magis conuenit æstimare, quid tituli mihi debeatur. Si quæ facio, non uidentur esse homine malora, si non diuinæ uirtutis specimen habent, nolite credere, quòd sim filius dei, quòd mihi cum illo per omnia conueniat. Quòd si uidetis deum patrem in me proferentem uirtutem suam, si dictis meis fidem habere non uultis, certè factis ipsis quæ uidetis oculis, credite, & arrogans habear, nisi longè plus factis præsto, quàm mihi uerbis sumo. Ea si synceris animis perpenderitis, fiet, ut uerbis quoq; meis fidem habeatis, non amplius dubitaturi, quin pater in me sit, & ego in patre. quod uterq; alteri indiuidua societate cohæreat, dum ille per me, quicquid uult operatur, & ego ab illius exemplo iussúq; nusquam recedo, ut qui mihi credit, illi credat, qui mihi repugnat, illi repugnet. His auditis Iudæi sermonibus, unde corrigi debuerant irritatiores effecti, conati sunt illi manus inijcere, perfecturi quod iam sæpius frustra tentarant. Sed Iesus ut ostenderet multis modis se uolentem passurũ, ubi tempus adesset, elapsus est è manibus illorum. Iesus igitur cùm satis illic docuisset, cessit ad tempus malorũ immedicabili uesaniæ, ac rursus trãsmisso Iordane, rediijt ad eum locum ubi Ioannes primùm cœperat baptizare. Nam quemadmodum diximus, pòst mutato loco baptizauit apud aquas Sichem. Hîc igitur commoratus est Iesus in deserto, uelut perosus ciuitatum impietatem. Huc quoq; multi confluxerunt ad illum è finitimis locis, quorum animos fama Iesu, sermones auditi, & miracula conspecta accenderant. Atq; hos quidem protinus ipse

locus commonuit, ut Iesum, qui iam sui ſpecimen dederat, cum Ioanne, quem prius nouerant, conferrent. Quumq́; meminiſſent Ioannē fuiſſe in ſumma autoritate, nec aliud tamen quàm prædicaſſe baptiſmum pœnitentiæ, & nullis editis miraculis, tantam opinionem ſibi conciliaſſe apud multitudinem, ut Christus eſſe crederetur: contrà Iesum, tot proditis miraculis declaraſſe potentiam humanis maiorem uiribus, toties prudentibus & efficacibus reſponſis os obturaſſe ſcribis & phariſæis: poſtremò Ioannē ipſum toties tam magnificè teſtificatū fuiſſe de Ieſu, palàm confitentem quòd ipſe non eſſet dignus, qui calceamenti illius corrigiam ſolueret, dicebāt inter ſeſe: Ioanni cùm nullum ediderit miraculum, fides à Iudæis habita eſt. Huic igitur multò magis fides habenda eſt, qui tot prodigijs admirandis fidem ſuis dictis conciliat. Et ſi parum antehac creditum eſſet Ioannis de hoc teſtimonio, tamen nunc res ipſa declarat, uerum fuiſſe teſtimoniū illius, quum plura præſtet, quàm ille de eo ſit pollicitus. Itaque partim ob teſtimonium Ioannis, cui non leuis erat apud Iudæos autoritas: partim ob ſermones diuinæ ſapientiæ plenos: partim ob facta diuinam uirtutem teſtantia, multi crediderunt Ieſum eſſe Meßiam, phariſæis, ſcribis, & ſacerdotibus in ſua malicia perſiſtentibus.

CAPVT XI.

AC mox offertur occaſio per quàm maximè redderetur illuſtris Chriſti patriſq́; gloria, ſimul & ad homicidiū irritaretur phariſæorum malicia. Siquidem dum apud Iordanem commoratur Ieſus, accidit ut in oppido Bethania morbo decumberet quidam nomine Lazarus. Hæc erat patria ſimul & eius qui morbo tenebatur, &

duarum sororum, Mariæ & Marthæ. Porrò Maria erat illa, quæ insigni amoris erga Iesum testimonio, unxit caput illius in conuiuio accumbentis pretioso unguento, ac pedes lacrymis irrigatos, capillis exterſit. Vnde cum hac familia ſingularis quædam amicitia intercedebat domino Ieſu. Proinde quum Lazarus graui morbo periclitaretur, ſorores fretæ familiaritate quæ fuerat ipſis cum Ieſu, mittunt ad illum qui nuntient amici morbum non dubitantes, quin pro ſua mirifica in omnes humanitate, amico periclitanti ſuccurreret. Ecce, inquiunt, ille quem amas ægrotat. Satis enim putabant nuntiaſſe amanti: proinde nihil apprecantur. Quibus reſpondit Ieſus: Morbus iſte nō eſt capitalis, ſed ideo permiſſus eſt accidere, ut per eius occaſionem illuſtretur gloria dei, & huius uirtute depulſo malo, mutua gloria glorificetur filius Dei. Amabat autem Ieſus Martham ac Mariam, harumq; fratrem Lazarum, & tamē hunc Ieſus paſſus eſt in morbum, atq; etiam in mortem incidere, ne nobis indignum uideretur, ſi quando boni uereq; pietatis cultores, huius mundi calamitatibus affliguntur, ut deo ueluti diſsimulante: uel quia ſic expedit ipſis qui patiuntur, uel quia ſic conducit ad illuſtrandam dei gloriam, non quòd deus humanis malis procuret ſuam gloriam, ſed quòd mala quæ nobis iuxta conditionis humanæ legem, caſu'ue obueniunt, uel in noſtram ſalutem, uel in ſuam gloriam hominum cauſa uertere ſoleat. Non ignorabat morbum amici ſui, etiam prius quàm nuntiaretur: ſed ad miraculi futuri magnitudinem diſcipulorū animos expediebat præparari. Poſtquàm igitur renuntiatum eſt Ieſu de morbo amici, non ſtatim profectus eſt, ſed eodem in loco biduum adhuc eſt commoratus, haud quidem negligens amici periculum,

ſed

sed expectans copiosius argumentum edendi miraculi, quo simul ipse paulò pòst moriturus, discipulorum adhuc imbecillium animos ad spem resurrectionis erigeret. Discipulis autem metu tacentibus, quòd nuper elapsus è manibus Iudæorum, in deserto tutior esse uideretur, Iesus ait illis: Eamus rursus in Iudæam. Audito nomine Iudææ, discipuli memores, quàm esse atrox pharisæorum in illum odium, & quoties sustulissent in illum lapides, quoties conati fuissent illi manus inijcere, non solùm domi nometuunt, uerum etiam sibi. Nondum enim acceperant spiritum sanctum, & Iesum humano quodam affectu prosequebantur, ipsi quoq; ob imbecillitatem à morte abhorrentes. Dehortantes igitur à repetenda Iudæa, dicunt: Domine, num excidit tibi, quòd ante paucos dies illic Iudæi te lapidaturi fuerant, nisi te subduxisses: & rursus eò proficisceris, manifesto periculo temet obijciens? Iesus autem ænigmate formidinem illorum consolatus est, significans nihil esse metuendum ijs, qui Christo ahærent, qui lux est mundi. Nox enim habet inanes formidines. Dies nescit huiusmodi terrores. Non'ne dies, inquit, habet horas duodecim? Non ueniet nox ante tempus suum. Interim quisquis ambulauerit in die, non impingit: siquidem præstat hoc illi sol conspectus, ut uideat, uitetq; offendicula. Cæterum, quisquis sublato sole, ambulat in nocte, impingit, eò quòd luce careat. Ego sum lux mundi, meum ductum uos sequi par est, non præire luci. Nolite metuere ante tempus. Quandiu uobis luceo, nihil est periculi. Veniet nox, quando à me semoti conturbabimini: Hoc sermone Iesus mitigata apostolorum formidine, causam aperit profectionis: Lazarus, inquit, amicus noster dormit: adeo igitur, ut à somno illum excitem. Discipuli me-

tu perturbati quum suspicarentur Iesum non de morte, sed de somno uulgari loqui, respondent: Domine, si dormit, non est quur eò te conferas: nam in ægrotis somnus esse solet rediture sanitatis argumentum. Abhorrebant discipuli à repetenda Iudæa, & idcirco profectionis causas, quantum possunt, resecant. Iesus autem paulatim præparabat animos suorum ad miraculi futuri contemplationem. Nam primùm ideo dormientem quàm mortuum maluerat dicere, ut iuxta sacræ scripturæ consuetudinem ostēderet spem resurrectionis. Dormiunt enim uerius, quàm mortui sunt, qui reuicturi quiescunt. Neq; nostrum cuiquã tam facile est excitare dormientē, quàm facile erat domino ad uitam reuocare mortuum. Itaq; discipulis non intelligentibus, quòd de somno & expergefaciendo dixit, ut cognoscerent nihil rerum occultarum ipsum latere, apertius ait: Lazarus mortuus est: nec addidit quod iam dictu magnificentius erat de excitando. Nam id significatum esse maluit, quàm explicatum, & præstare maluit, quàm promittere, ubiq; nobis parans exemplum modestiæ. Quoniam autem responderat ijs, qui morbum amici annuntiarant, non esse lætalem, sed in hoc accidisse, ut per eum illustraretur gloria dei ac filij ipsius, simule quiddam indicat discipulis: Gaudeo, inquiens, quòd illic non adfuerim dum amicus ægrotat ac moritur, idq; uestra causa, ut uestra fiducia, quam adhuc imbecillem uideo, confirmetur euidentiore miraculo. Etenim si me præsente conualuisset ægrotus, poterat casus uideri: si recens defunctum, interpellantibus sororibus excitassem, Pharisæi qui nihil non calumniantur, causari poterant, stuporem fuisse, non mortem. Nam id accidit aliquoties in morbis nonnullis, ut corpora multis horis consopita

reui

reuiuiſcant. Nunc quum mors ſit certa, copioſius erit argumentum credulitatis. Eamus igitur ad illum. Non placebat diſcipulis profectio, propter metum Iudæorum, qui penitus inhærebat animis illorum, & tamen itineris cauſam piam & grauem refellere non poterant. Quanquam autem Ieſus non ignarus, quid perturbaret animos diſcipulorum, metum etiam illorum hoc argumento lenierat, quòd diceret ſe Bethaniam ire, non Hieroſolymam: tamen imbecilles terrebat etiam loci formidati uicinia. Sollicitis igitur ac mœſtis diſcipulis, nec audentibus tamen detrectare domini iuſſum, Thomas, qui Græcis dicitur, Didymus, Latinè geminus, cæteris imbecillior, ait ad condiſcipulos: Eamus & nos, ſi ita certum eſt, ut moriamur cum illo, quandoquidem hæc illi ſedet ſententia, ſeſe ſuosq; in manifeſtum uitæ periculum adducere, cùm liceat utrorunq; incolumitati conſulere. Profectus eſt igitur cum diſcipulis ſuis Ieſus in Bethaniam, ac reperit Lazarum quatriduo iam ſepultum. Aberat autem Bethania ab Hieroſolymis ſtadijs plus minus quindecim. Atque hinc diſcipulis illa formido, atq; hinc etiam occaſio, quæ fecit, ut miraculum plures haberet teſtes ac ſpectatores. Siquidem ob loci uiciniam complures eò confluxerāt ex Hieroſolymis, nimirum officij gratia, ut Mariam & Martham conſolarentur de fratris deceſſu. Quod officij genus diuitibus etiam honoris gratia præſtari conſueuit. Martha quæ ſedulitate quadam obambulabat, ubi reſciſſet ex quopiam aduentare Ieſum, prodijt obuiam illi. Maria domi ſe continebat. Martha igitur ubi ueniſſet in conſpectum Ieſu, nonnulla bona ſpe de fratre ad uitam reuocando concepta, flebili uoce dicit illi: Domine, niſi hinc abfuiſſes, frater meus non eſſet mortuus: nam facile morbum

dicto

dicto depulisses. Quanquã ne nunc quidem res est omnino extra spem. Scio enim quòd quicquid à deo poposceris, nihil tibi sit negaturus, etiam si mortuo sepultoq; uitam poposceris. Hæc à Martha dicta sunt, nec desperante, nec prorsus tamen fidenti animo. Iesus igitur ut illius fiduciam confirmaret, ait: Bono animo esto, reuiuiscet frater tuus. Nec hæc promissio satis erat animo Marthæ, quæ quòd miserè speraret fratrem reuicturum, non potuit non timere. Verebatur autem, ne quemadmodum nuntijs respondens, morbum non esse capitalem, ambiguo responso fefellerat, ita nunc quoq; lateret aliquid in illius dictis, quod spem ipsius eluderet: Scio, inquit, quòd reuicturus sit frater meus, sed in nouissimo die, quum resurgemus omnes. Nam hanc resurrectionem futuram credebant pleriq; Iudæi, præsertim qui factionis erant pharisaicæ. Iesus igitur quò mulieris de se fiduciam & opinionem paulatim ad maiora prouehat, seq; declaret eum esse, qui non solùm à deo possit precibus impetrare uitam mortuo, quod & ab alijs sanctis uiris factum legebatur, sed ipsum esse fontem simul & autorem omnibus, uitæ, & datæ & reddendæ, nec ullam mortem metuendam ijs, qui fiduciam & spem in ipso collocassent, propterea, quòd etiamsi mors accideret, nihil posset lædere fonti omnis uitæ adhærentem, Marthæ respondit hunc in modum: Credis Martha, quòd precibus meis impetrare possim à patre meo uitam mortuo fratri tuo: credis quòd frater tuus reuicturus sit, cum cæteris in nouissimo die. Verùm hoc quoq; debes credere, qui resurgent in nouissimo die, per me reuicturos, nec quenquam omnino uiuere, nisi dono meo, neq; quenquam reuiuiscere, nisi per me: non solùm iuxta mortem corporis, quæ non magnopere

formidanda est, sed iuxta mortem animæ, quæ maximè metuenda est. Et anima quæ uiuit, per me uiuit, & quæ reuiuiscit, per me reuiuiscit. Ego enim sum ipse resurrectionis & uitæ fons. Qui mihi per fidem adhæserit, etiam si corpore fuerit mortuus, tamen uiuet. Nec hoc de fratre tuo tantùm dictum accipe, sed quisquis omnino mortalium fiduciam habuerit in me, non morietur in æternum, etiam si corpus ad tempus exanime conquiescat. Martha, credis'ne quod dico? Martha iam tota intenta fratri reuicturo, non admodum aptè respondit ad sermonem Iesu, sed tamen in genere professa est, quàm magnificè de illo sentiret: Credo, inquit, domine. Ego credo te esse Mesiam illum filium dei uiui, qui promissus à prophetis ac multis iam seculis expectatus ueneris in mundum. His dictis Martha iussa redire domum ac Mariam sororem accersere, iam luctu sedato, iam alacris ac plena bonæ spei, relicto Iesu, domum properat, ac sororem è turba circunsedentium clàm seuocat, eiq; clanculum rem lætam insusurrat in aurem: Magister, inquiens, adest, & accersit te. Illa simul atq; cognouit aduenire Iesum, & sororem uideret alacriorem, concepit & ipsa nonnihil bonæ spei, tametsi iam serò uideretur uenire Iesus, quem ideo non interpellarant per nuntium sæpius, quòd satis esse iudicarent si periculum amici nosset, cætera illius arbitrio permittentes. Maria itaq; non temere esse rata quòd adueniret, absq; mora surrexit, occursura prius quàm ingrederetur domum. Sic enim expediebat ad miraculi prodendi dispensationem. Expediebat enim adesse multos pharisæos, qui quanquam officij gratia uisissent Mariam ob priuatam amicitiam, tamen oderant Iesum. Hi uidelicet non comitati fuissent Mariam,

riam, si cognouissent illam obuiam ire Iesu. Itaq; Iudæi qui Mariæ aderant in ædibus consolantes eam, quum uidissent quòd tanta cum celeritate surrexisset, & exiret domum, comitati sunt illam euntem, suspicantes quòd erumpente ui doloris iret ad monumentum, atq; ibi lacrymis satiaret animi mœrorem. Maria itaq; progressa reperit Iesum, nondum ingressum oppidi mœnia, sed eo in loco commorantem, ubi dudum occurrerat illi Martha. Illhic enim Mariam quam accersi iusserat, operiebatur, locum deligens edendo miraculo idoneum, quòd illhinc haud procul abesset monumentum, sicuti tum mos erat, iuxta uias publicas defunctorum monumenta ponere. Huc ubi uenisset Maria, simul atq; Iesum conspicata est, ut erat luctus plena, accidens ad pedes Iesu, lacrymabili uoce dixit idem quod dixerat soror: Domine, si in tempore hic adfuisses, frater meus non fuisset mortuus, & hoc miserabili luctu careremus. Iesus autem uidens Mariam totam in luctu esse, Iudæos item qui illam comitabantur unà flentes, non philosophatur cum ea, quemadmodum fecerat cum sorore Martha, cui semota turba fuerat colloquutus, neq; quicquam pollicetur, quum iam locus ac tempus adesset re præstandi, quod erat Marthæ pollicitus, primum infremuit spiritu ac semetipsum turbauit, uidelicet humanæ naturæ ueritatem præ se ferens, mox diuinæ uirtutis indicium prolaturus. Non erant affectus fucati, quòd animo inhorruit, quòd turbatus est, sed hoc intererat, quòd hos affectus in sese receepit non ex infirmitate naturæ, sed ex rationis arbitrio: nec eadem erat cæterorum flentium, ac Iesu turbati ratio. Illi humano quodam affectu mortem corporis deplorabant, Iesus magis indignabatur peccatis hominũ, per quæ tam multæ perir

perirent animæ: turbabatur ob inuincibilem Iudæorum incredulitatem, qui corporis mortem flebant in amico, cùm ipsi secundum animam æternæ morti essent obnoxij, nec deplorarent seipsos. Ab hac morte cupiebat Iesus omnes homines reuiuiscere, & indignabatur in multis perituram doctrinam, miracula, & mortem suam. Postquàm igitur horrore spiritus & animi turbatione, uultu, oculis, totoq; corporis habitu manifestum specimen dedisset humanæ naturæ, simul interim docens, non oportere huiusmodi affectibus succumbere, aut ab his quæ uirtutis sunt, auocari cohibita animi turbatione, dixit: Vbi posuistis eum? non quòd ignoraret, sed ut à miraculo secluderet omnem suspicionem fuci. Respondent cognati: Domine ueni & uide. Ea uox arguebat monumentum non procul abesse, iamq; uelut ad sepulchrum commonstratum renouato dolore lacrymatus est Iesus. Fremitus ac turbatio præcesserat, indicium doloris in animum irrumpentis. Lacrymæ iam animi uulnerati uictiq; ueluti sanguis est. Sed hæ lacrymæ non ab animo uicto proficiscuntur. Non enim Lazaro mortuo impendebantur, sed nobis, ut illum crederemus uerum hominem fuisse, simulq; disceremus, quàm miseranda, quàm deploranda sit mors animæ, quam tamen homines perinde nec horrent, nec deplorant. Iudæi uerò credentes Iesum non ob aliud sic affici, quàm ob mortem amici, quicum habuerat consuetudinem: Ecce, inquiunt, quàm unicè dilexit Lazarum, quem sic flet mortuum, quum illi tamen sanguine iunctus non sit. Erant autem qui hoc quoque uerterent in calumniam, quòd lacrymis testaretur amorem non uulgarem erga Lazarum, dicentes: Non'ne hic nuper aperuit oculos cæci mendici, quicum nihil erat illi familiaritatis? Quur

igitur

igitur non effecit, ne tantus amicus moreretur? Si noluit, cur nunc lacrymis testatur intempestiuum amorem? Si non potuit id quod facilius est, quomodo præstitit id quod est difficilius? Aegrotum sæpenumero medicus in uita retinet. Cæco nato nullus unquam aperuit oculos. Iesus autem iam uicinus monumento, quo planè doceret horrendum esse statum hominis, iam in peccatis inueterati, quantaq; pœnitudine, quot lacrymis sit opus, ut per Dei misericordiã resipiscat ad uitam innocentiæ, rursus infremuit, ac semetipsum turbauit, in se uidelicet exprimens imaginem rei, quam in nobis oportet exhibere, si uelimus à malis quibus diu assueuimus, resipiscere. Iam itaque uentum est ad monumentum. Erat autem spelunca, cuius os saxo imposito erat occlusum, & hoc ad miraculi fidem, ac præstigij suspicionẽ excludendam faciebat. Quæ quo certior etiam redderetur, si res non ipsius aut discipulorũ sed cognatorum manibus peragеretur, in quos non cadebat ulla præstigij suspicio, Iesus ad cognatos conuersus: Tollite, inquit, lapidem. Augebat miraculi certitudinem & Marthæ sororis defuncti simplicitas. Iam enim oblita, quid illi pollicitus esset Iesus, ex lacrymis ac mœrore Iesu redierat in pristinum affectum, ac penè diffidentiam quandam imbiberat. Verebatur autem, ne sublato lapide, fœtor cadaueris offenderet nares circunstantium, non animaduertens, quòd qui in resurrectione suscitaturus sit omnium corpora, iam tot seculis in cinerem redacta, posset & recens putrefactum cadauer excitare: Domine, inquit, iam fœtet. Hic enim est quartus dies, quòd mortuus est. Iesus ergo mulieris uacillantis fidem obiurgatiuncula suscitat: An excidit, inquiens, quod tibi modo dixi: Si credideris, futurum ut per fratris tui mortem illustraretur

gloria

gloria Dei? Cūctis igitur ad nouæ rei miraculum suspensis, iussu domini Iesu submotus est lapis. Moxq; suspensis omnium animis atq; oculis Dominus Iesus suspiciēs in cœlum, ut nos doceret, quicquid magnificum geritur à nobis ad Deum autorem oportere referri, simulq́; declararet circunstantibus, se diuina uirtute facere, quicquid faceret, dixit: Pater ago tibi gratias quòd audieris uotum meum: non quòd hoc mihi nouū sit, aut temporarium. Noui enim quòd quum eadem sit uoluntas tua meaq́;, nunquā non audis, si quid abs te peto. Nec enim ego quicquam uolo, quod tu nolis: sed ob turbam circunstantem, hac utor oratione, ut conspecto miraculo, credant me ex tua uoluntate facere, quicquid in terris facio: quodq́; sum abs te missus in mundum, ut illustrem apud homines gloriam tui nominis. Hæc eloquutus patri, magna uoce nominatim inclamans, mortuū euocat: Lazare, prodi foras. Poterat & solo nutu perficere, ut reuixisset ac prodisset sepultus: sed magna uox magnæ uirtutis indicium est, qua peccatrix anima, quæ procul abest à conspectu Dei, sepulta in tenebris criminum, & putrefacta flagitiorum inquinamentis, reuiuiscat, & in lucem ueritatis prodeat. Nec mora, statim ad uocem inclamantis prodijt sub omnium oculos, qui fuerat mortuus ac sepultus. Prodijt autem corpore quidem sano, sed cum toto ornatu sepulchrali, quo magis agnoscerent omnes, hunc ipsum esse, quem ante triduum ipsi tali cultu sepelierāt. Erant enim iuxta funerum consuetudinem pedes illi uincti institis, & manus sepulchralibus uinculis colligatæ. Tum facies erat obuincta sudario. Iam hoc ipsum mirum, non paulatim palpitasse defunctum, & uitæ redeuntis præbuisse specimē: quemadmodum ferè solet accidere in alijs, quos à sanctis uiris excitatos legimus:

ſed ſubitò ad uocis iuſſum reuixit quatriduo mortuus, & quod acceßit miraculo, uinctus & obligatus repente prodit ex altißimis ſpeluncæ latebris. Tum IESVS *ne quid deeſſet ad pleniſsimam miraculi fidem, ait amicis: Soluite illum & ſinite abire, ut motus & alacer inceſſus oſtenderet hominem etiam ualere, non ſolùm uiuere. Poterat efficere* IESVS, *ut uincula ſuapte ſponte ſoluerentur. Sed dum omnia ſuo miniſterio peragunt, omnibus argumentis & fuci ſuſpicionē excludunt, & miraculi certitudinē confirmāt. Sorores per alios morbum fratris abſenti Ieſu renunciant. Abſente* IESV *mortuus eſt, ſepultus eſt, ſeruatus eſt uſq; ad fœtorem. Solenni multorum frequentia fletur. Sorores ipſæ mortem renunciant: comite turba commonſtratur ſepulchrum: alienis manibus ſubmouetur ſaxum: alienis manibus ſoluitur, qui prodierat. Hic nihil relictum eſt incredulis, quod poſſent cauſari. Nec Ieſus tam inſigni miraculo edito, uerbum ullum de ſe magnificū proloquitur. Non exprobrat turbæ, quòd frequenter miracula ſua ſoleant calumniari, non exigit gratiam à Lazaro, aut ſororibus. Proinde multi qui uenerāt officij gratia ad Martham ac Mariam Lazari ſorores, conſpecto tam inſigni prodigio, crediderunt illum eſſe Meßiam, adhærentes illius doctrinæ, cuius tam efficacem uirtutē corām ſpectauerant. Nonnulli uerò reuerſi Hieroſolymam referunt phariſæis, quæ* IESVS *feciſſet iuxta Bethaniam. Hoc igitur facinore tam inſigniter prodigioſo audito, pontifices, & phariſæi, qui pro diuinæ uirtutis tam euidenti declaratione* IESVM *colere debuerant, & deo gratulari, inuidiæ ſtimulis acti, iam ſibi non temperant amplius, ſed impio concilio cōuocato, quo res legitimis modis peragi uideretur, conſultant inter ſeſe, qua ratione tantis periculis poßit occurri.*

occurri. Quum enim priuati commodi respectus, & animi morbus eos in rabiem ageret aduersus Iesum in omnes beneficum, tamen uideri uolunt hoc negotium ad totius incolumitatem populi pertinere. Quid suadetis faciendum, inquiunt? Hic homo multa facit admiranda, & edendis miraculis quotidie seipsum uincit. Si patimur eum pergere quà cœpit, futurum est, ut quemadmodum nunc multi è populo magnifice de illo sentiunt, ita mox omnes sint illum habituri pro Meßia. Quod si factum fuerit, & huius rei rumor ad Romanos peruenerit, Iudaicam gentem deserto Cæsare desciuisse ad nouum regem suum, qui non ignorant ab ipsis iam olim expectari regem quendam suæ gentis liberatorem, sæuient armis in nos, & simul locum hunc sanctum prophanæ gentes occupabunt, & totum Iudaicum genus internitione delebunt. Hæc consultatio quum eò tenderet, ut prætextu publicæ salutis occideretur omnis salutis autor Iesus Christus, tamen Caiphæ uisa est segnior ac dilutior. Is erat pontifex illius anni. Iam enim ea dignitas ueluti mox in totum desitura, perpetua esse destiterat: sed in singulos annos à principibus redimebatur uenale sacerdotium. Is igitur qui se religionis antistitem profitebatur, cæteris omnibus magis impius, increpat illorum ignauiam, qui lentis consilijs adhuc deliberabant, an Iesus esset occidendus, quum id omnibus rebus omißis quàm primum esset agendum: Vos, inquit, qui sedetis consultantes, an occidendus sit iste, qui talia facit, nequaquam uidemini rem ut habet perpẽdere, nec cogitatis hoc omniũ interesse, ut hic unus moriatur pro populo potius quàm hoc incolumi tota gens pereat. Hæc oratio non proficiscebatur ex animo pontificis, qui sceleratus erat, & parricidij

ricidij plenus, sed ob sacerdotij munus quod gerebat, prophetiæ spiritus per os impij pium uaticinium prodidit: futurum ut IESVS sua morte redempturus esset salutẽ gentis Iudaicæ: nec hoc solùm effecturus, ut qui ex Iudæis credidissent, ipsi salutem cõsequerentur: uerum etiam ut qui inter gentes erant diuersis regionibus toto terrarum orbe uitam agentes, sed in hoc destinati, ut aliquando per Euangelicam fidem fierent filij Dei, congregarentur in unum, & in communis ecclesiæ societatem coiret Indus, Aethiops, Græcus, Scytha, Britannus. Hac igitur scelerosi pontificis uoce confirmati pharisæi, quod prius per occasionem sæpe tentauerant, nunc certo animo decreto statuunt Iesum quouis pacto de medio tollere, ueluti Reipublicæ consulentes incolumitati: ac ne parum esset impium facinus, pietatis fuco prætexunt, iam causam se nactos rati, quæ populum etiam uniuersum permouere posset, ad palàm ac legitimè necandũ IESVM, ceu toti genti Iudaicæ perniciosum: nec opus esset ullo crimine, quod in illum intenderetur, nec ulla noua occasione. Iesus igitur quem nihil fugiebat, etiam si pharisæorum ac sacerdotum destinatam maliciam populi rumor ad eum non pertulisset, hominem agens, quãdiu uersabatur in Iudæa, à publico abstinebat, ne furorem adderet furori. Sed longius subduxit se è uicinia urbis Hierosolymæ prophetarum interfectricis, & concessit in ciuitatem Ephraim, cui uicinum erat desertum, ipso facto designans Iudæis impijs suam synagogam esse relinquendam: ac nouum populum, qui non insignijs ceremonijs Mosaicæ legis, sed euangelica fide niteretur, in ecclesiam esse colligendum: qui iuxta uocis Hebrææ præsagium, ex minimis initijs cresceret in immensum: Ephraim enim Hebræis crescentem sonat.

Hic

Hic igitur commoratus est Iesus, cum paucis discipulis suis, qui tametsi miserè sibi quoque metuerent, tamen non ausi sunt deserere dominum. Iam autem aderat & tempus à patre præfinitum, quo Christus pro salute generis humani uictima immolaretur. Instabat enim dies ille Iudæis religiosissimus, quem illi phase, hoc est, transitum uocant: ipso nomine, facti memoriam illis renouante, quòd olim sanguis agni postibus illiti, seruarit Hebræos a gladio angeli perimentis Aegyptios, ac eas tantùm domos transeuntis, quæ sanguine agni notatos haberent postes. Iam itaque sub festum quod proximè instabat, multi è diuersis Palæstinæ religionibus sese conferebant Hierosolymam, ut illic legitimis ritibus sanctissimum diem puri celebrarent. Atque ut intelligamus Iudaica religione, quæ rebus uisibilibus constat, nihil esse magis irreligiosum, dum magna superstitione cauent, ne quid prætereant, quod à Mose præscriptum erat, siue quod à pharisæis erat additum, in omnium sanctissimo die non abhorrent ab eo, quod est omnium impiissimum, nimirum ab effundendo sanguine hominis innoxij. Quum igitur adesset frequens multitudo, & plerisque iam notus esset Iesus, qui solitus erat huiusmodi festis interesse, demirabantur, quòd tum non adesset, & in templo stantes inter se colloquebantur, quid nam esset causæ, quòd præter morem Iesus abesset à tanta solennitate. Cui tamen non erat defuturus, sed quo ueniret expectatior, distulit usq; ad tempus suum. Porrò pontifices & pharisæi suspicantes illum alicubi latere metu, dederant negotium, atque etiam cum autoritate mandauerant, ut si quis nosset ubi lateret Iesus, indicaret ipsis, ut posset capi. His sanctis ritibus pontifices & pharisæi religionis duces, ac legis magistri præparabant

ſeſe diei ſeſto, ſed interim inſcientes ſalutem totius orbis procurabant.

CAPVT XII.

Vide Theophilactum.

IEſus igitur ſciens illos certum conſilium cepiſſe de ſe occidendo, & iam inſtare tempus, quo uolens decreuerat immolari agnus immaculatus pro ſalute mundi, noluit latere diutius, ſed uelut occurrens ad uictimam ſeptimo ante paſchæ feſtum die, quo Iudæi ſoliti ſunt ſplendidiore cœna agnum paſchalem ceu prælibare, reuerſus eſt in Bethaniam, ſimul ut recentis miraculi memoriam renouaret, & reſurrectionis ſpem diſcipulorum animis imprimeret, quos ſciebat ſua morte uehementer eſſe perturbandos. Illic enim habitabat Lazarus, quem ante paucos dies reuocarat in uitam. Et locus ob Hieroſolymam uicinam celebrior erat. Illic igitur parata eſt IESV *cœna. Cœnanti Martha miniſtrabat. Lazarus autem unus erat de numero accumbentium in eo conuiuio, quo certius eſſet omnibus non fuiſſe phantaſma, quod pridem uiſus eſſet è ſepulchro domum abire, quum multis iam diebus uixiſſet à morte, quumq́; cum cæteris ſermonem miſceret, ac cibum etiam caperet. Ibi Maria quæ ſingulari quodam amore flagrabat in dominum* IESVM, *quum ob alia multa, tum ob recens in fratrem beneficium, acceſſit ad conuiuium, ac magnám uim unguenti cum primis pretioſi, quod ex nardo generoſiore confectum erat, ad libræ menſuram effundit in caput Ieſu diſcumbentis, adeo ut unguenti fragrantia totam impleret domum. Nec hoc erat contenta mulieris inaudita charitas, unxit unguento, ac lacrymis rigauit pedes illius, & capillis ſuis exterſit. Non quòd crederet Ieſum huiuſmodi delicijs capi, cuius frugalitatem nouerat: ſed amor impotens ſuo indulgebat animo*

animo, nesciens quidem quid ageret, sed tamen hoc officio IESV mortem ac sepulturam prænuntians, & ecclesiæ typum gerens, quæ spretum à synagoga dominum diuinis honoribus amplecteretur. Mouit huius unguenti iactura discipulorum animos, sed præcipuè Iudæ Iscariotæ: cui cùm ut omniũ deterrimo fuissent crediti loculi, ut uir pessimus rei pessimæ dispensator esset, solitus est iuxta morem eorum qui pecuniam tractant communem, inde sibi furtim subtrahere nonnihil: non syncera mente pendens à magisterio IESV, sed iam tum sibi peculium prospiciens, quo uiueret ab illius consortio semotus. Is igitur obmurmurans Mariæ dixit: Quorsum attinebat rei tam pretiosæ facere iacturam? Neque enim dominus capitur huiusmodi delicijs, neq; nostro conuiuio conuenit hæc magnificentia. Quòd si decretum erat fœminæ largiri rem tam charam, poterat donata uendi, & pretium dari pauperibus. Hoc nimirum sanctius erat, ac magistro nobisq; dignius. Hæc quum simpliciter dicerent, & apostoli cæteri, tamen Iudæ quum similis esset oratio, longè dissimulis tamen mens erat. Nihil enim illi curæ erat pauperũ negotium: sed loculos habebat, & id quod spontanea benignitas amicorum misisset, mala fide seruabat, atque hinc nonnihil suffurabatur, iam tum specimen de se præbens, quàm non sit idoneus euangelicæ doctrinæ dispensationi, cuius animum obsidet pecuniæ cupiditas. IESVM autem, ita compescuit murmur discipulorũ, ut tamen Iudæ maliciam non proderet, & sic patrocinatus est Mariæ, ut significaret se suapte spõte moriturum. Id enim maximè persuasum esse uoluit omnibus dominus Iesus, se non ex humana uiolentia, sed suo ipsius cõsilio mortẽ pro salute hominum obijsse, quomodo uoluit, & quando uoluit: Nolite, inquit,

huius mulieris officio obmurmurare. Non perit hæc impensa, sed sepulturæ meæ tribuitur hoc honoris: quem ista nunc prævenit: quoniam tum non erit ungendi facultas. Bene sentitis de me, quòd uiuus huiusmodi delitias semper respui, mortem tamen meam ac sepulturā honorificam esse uolo. Nolite hoc honoris inuidere mihi, quod mox abituro impenditur. Vulgarium istorum pauperum semper erit uobis parata copia, quorū inopiæ possitis subuenire, mei breuis erit copia. Quoniam autem Bethania propter uiciniam ab Hierosolymitis frequentabatur, & Lazarus ob nobilitatem ac diuitias multis cognitus, propter recētis miraculi famam multis erat notior, non latuit IESVM *esse in Bethania: moxq; complures ex urbe eò confluebant, partim ut Iesum uiderent, cuius famam maiorem in modum auxerat tam insigne miraculum, partim ut ipsum etiam Lazarum conspicerent, quem audierant excitatum è mortuis. Suadebat hoc insita mortalium ingenijs curiositas. Porrò sacerdotum ac pharisæorū animos sic excæcauerat liuor, & odium in* IESVM, *ut iam illorum maliciæ non satis esset occidere* IESVM, *sed de Lazaro quoq; tollendo cogitarent, in quem ne speciem quidem ullam criminis intentare poterant. Cæcum quia fortiter patrocinatus fuerat apud ipsos gloriæ Iesu, eiecerant è synagoga: nunc eò malitiæ creuerat illorum inuidia, ut Lazarū uirum nobilem ac potentem, à quo nullo facto dicto'ue fuerant unquam prouocati, & in quem ne fingere quidem quicquam poterant, uoluerint occidere: non ob aliud, nisi quòd multi Iudæi commoti tam euidēti miraculo desciscerēt à conspiratione pharisæorum, & crederent* IESV. *Postero uerò die quum ingens hominum turba, quæ festi diei gratia Hierosolymam cōuenerat, rescisset Iesum relicta Bethania*

thania aduenire Hierosolymam, honoris gratia obuiam illi prodierunt decisis ab arboribus palmarum ramis, quibus incedenti uiam insternerẽt. Nam hæc arbor uictorum erat corona ac triumphalis, perpetuò uirens procera, & ascensu difficilis, sed fructu suauißimo, genuina quadam naturæ ui insurgens aduersus onus impositum. Acclamatum est autem, quemadmodum populus solet publicum testari gaudium, illud quod est in psalmis: Osanna, sit laus, & honor illi, qui nobis expectatus uenit in nomine domini. IESVS *quoq; semper antehac humilis, & omnis mundanæ gloriæ contemptor, tum noua pompa uoluit uenire Hierosolymam. Nactus enim asinum, insidebat illi, quum solitus esset antehac pedibus iter conficere: partim ut suos doceret quàm esset inanis huius mundi gloria: partim ut Esaiæ de se uaticinium confirmaret. Scriptum est enim: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, insidens pullo asinæ. Talis nimirum pompa decet regem Hierosolymæ spiritualis, quæ est ecclesia. Hæc tum quidem apostoli non intellexerũt, opinantes hæc agi fortuitò: sed posteaquàm morte, resurrectione, missoq; spiritu sancto glorificatus est* IESVS, *tum rem gestam cum prophetæ dictis conferentes, animaduerterunt hoc de illo scriptum fuisse, quod acclamatum est à turba, quodq; ipse sic aduenięs gessit. Erant enim pleriq;, qui talem expectarent regem, quales habet hic mundus. Horum expectationem Christus irrisam esse uoluit, demonstrans regnum euangelicum mansuetudine cœlestiq; doctrina cõstare, non præsidijs huius mundi. Hoc tam insigne populi studium excitarant multi, qui pridem adfuerant iuxta Bethaniam, quum dominus* IESVS *excitaret Lazarum è monumẽto, & quod oculis suis cõspexerãt, cæteris narrarãt. Et hinc* Testimoniũ perhib.

Oo 5 *tam*

tam frequens hominum multitudo prodierat obuiam IESV, *quòd ex his qui uiderant, cognouissent hoc insigne miraculum ab illo proditum, quale non erat auditum ab orbe condito. Id quia palàm diuinam quandam uirtutem præ se ferebat, honos quoque exhibitus, qualis nulli prophetarum fuit exhibitus. Ea res sacerdotum ac pharisæorum animos propemodum in desperationem adegit, nec tamen ab impio cœpto resipiscunt, sed inter sese commurmurant, dicentes: Videtis quòd omnibus machinamentis aduersus illum nihil proficimus, sed quo magis obsistimus, hoc magis, & illius autoritas inclarescit, & populi studium accenditur. Antea paucos habebat discipulos, ecce nunc totus mundus deficit à nobis ad illum, ut nobis iam nec satis tutum sit, palàm illi manus iniicere. Hæc ideo dicebant impij pharisæi, quo mutuò cohortarentur, ad maioribus præsidijs dolisq; adoriendum dominũ* IESVM: *unde non prius peregerunt hoc facinus, nisi magno pharisæorum, scribarum, sacerdotũ ac seniorũ consensu, plebe quoq;, ut est animi mobilis, ijsdem accensa furijs, adiuncta & Pilati præsidis autoritate: nec sine dolo tamen, per Iudam proditorẽ addito. Tãtus autem id temporis erat populi fauor erga Iesum, ut ethnici quoq; qui religionis gratia uenerãt Hierosolymã, ut illic adorarent, uidendi Iesu desiderio tenerẽtur. Tanta enim erat eius templi ueneratio, ut è longinquis etiam regionibus eò religionis gratia multi proficiscerentur. Iam tum autem imago quædam futuri præbebatur, quòd ad ecclesiam, cuius typum illud templum Hierosolymitanum gerebat, gentes antea idololatræ concurrerent, & Iesum à pharisæis reiectũm debita religione complecterẽtur. Hos igitur cum ingens haberet desiderium uidẽdi* IESVM, *de quo tam admirãda audierant*

dierant

dirant (Pudor autem obstabat quo minus illum adirent: cupiebant enim illum non solùm obiter in turba uidere, sed cominus etiam salutare, & loquentem audire) adeunt Philippum, cui ob patriæ uiciniam (nam erat natus in ciuitate Bethsaida, quæ est Galilææ gentium) erant noti, ut is sibi aditum aperiret ad Iesum. Significabant enim se illius uidendi magna cupiditate teneri. Philippus rem Andreæ communicat, eiusdem ciuitatis collegæ. Nam is maioris erat apud dominum autoritatis, quòd primus omniũ esset uocatus. Ambo igitur adeuntes Iesum exponunt illi quosdam esse, non Iudæos, sed ethnicos, qui tamen illius uidendi desiderio flagrarent, si dignaretur eos admittere. Iesus autem ubi cognouit ex discipulis ethnicos quoq; sui uidendi desiderio teneri, quum tum impiè sperneretur à pharisæis ac sacerdotibus, hac occasione cœpit discipulis suis aperire mortem suam, & quantum illa fructus esset allatura, non solùm Iudaicæ genti, sed uniuerso mundo: quòd queadmodum unius Lazari suscitati miraculum, non solùm Iudæorũ plurimos, uerũetiam ethnicos ad amorem sui attraxerat, ita mors ipsius & resurrectio, omnes totius orbis nationes esset attractura. Discipulis igitur exponẽtibus ethnicorum pium affectum, respondit IESVS: Audistis Iudæos acclamantes: Benedictus qui uenit in nomine domini. Videtis gentes simili cupiditate accurrere: quoniam nunc instat tempus, ut quum pharisæi credent filium hominis prorsus extinctum esse, tum maxime glorificetur apud uniuersas orbis nationes. Nouum gloriæ genus est, & noua ratione parandum est. Viuus paucos attraxi, mortui latius diffunditur fama, plures attractura quàm attraxit corporis præsentia. Vos abhorretis à mentione mortis: tamen illud pro certißimo habete

Venit hora ut glorificetur filius hominis.

habete, nisi granum frumenti proijciatur in terram, atque ibi sepultum putrescat, mortuumq; fuerit, nihil ex sese fructus prodit, sed unicum ac solum manet incolume. Quod si mortuum fuerit, ac sepultum in terra, emergit rursum cum copioso fœnore, pro uno grano centum reddens, iamq; læta seges latè campos occupat, & ubere prouentu regionem ditat. Magis id expetendum, quod pluribus utile est, & multorum salus, paucorum morte redimenda. Sic uitam impendere non interitus est, sed lucrum: & hoc est uitam non amittere, sed seruare. Non enim perit anima, quæ discedit à corpore, nec in totum perit corpus olim felicius & immortale reuicturum. Quisquis igitur amat hanc uitam in hoc mundo, dum malè seruat perdit. Contrà quisquis odit uitam suam in hoc mundo, proq; Euangelij prouetu obijcit eam periculis ac mortibus, is nõ amittit uitam, quam impendit, sed seruat eam, pro mortali breuiq; ac misera uita, perennem ac felicem uitam receptu

Si quis mihi ministrat. *rus in resurrectione. Sic qui seruat granum tritici, perdit, & alioqui periturum: qui uerò desedit in terram, is demum bene seruauit, paulò pòst cum lucro recepturus quod perdidisse uidebatur. Non est igitur quod uos perturbet mors mea, quæ quondã erit etiam imitanda, quo sitis & gloriæ & immortalitatis consortes, qui mortis imitatores fueritis. Ego uelut autor euangelici negotij uitam meam uolens impendam pro salute mundi, proq; patris mei gloria. Vos eritis eiusdẽ negotij ministri, uestra prædicatione per uniuersum orbem spargentes, quæ feci, quæq; docui. Quod mihi nunc machinantur pontifices & pharisæi, hoc uobis molientur impij, qui mundum hunc magis diligunt, quam deum: qui dum uitam hanc stultè seruant, perdunt uitam æternam, & in mortem æternam sese*

præci

præcipitant. Si quis se profitetur discipulum meum, si quis ministrum, me magistrum ac dominum sequatur oportet. Par est enim ministrum à domino non diuelli, nec in lætis, nec in tristibus. Quos habuero consortes ac socios afflictionum, eos non seiungam à consortio felicitatis: sed ubicunque ego fuero, illic erit & minister meus. Me quãlibet à mundo reiectum, tamen pater euehet ad gloriam. Quòd si quis se mihi fidum ministrum præbuerit, hunc pro temporarijs malis, proq; ignominia, qua apud homines affectus est, pater æterna felicitate, ueraq; gloria decorabit. Agnoscet enim pater non me solùm, sed unici filij ministros etiam agnoscet, & simili præmio dignabitur, quos simulia passos nouerit. Habet quidẽ præsens afflictio cruciatum suum propter humani corporis infirmitatem, sed hanc humanæ naturæ trepidationẽ uincere debet considerata multorum salus, considerata uitæ perennis felicitas, quæ breui cruciatu redimũtur. Quòd si olim senseritis naturam ab intentatis suppliciorum ac mortium terroribus abhorrentem, nolite protinus ab Euangelico negotio fracti resilire, sed uincat humanæ naturæ imbecillitatem animi fortitudo, semper à cœlestis patris præsidio pendentis. Quin & mihi ob instantẽ mortis diem sentio turbatam animam. Video grauißimã tempestatem imminere. Quid dicam, aut quò me uertam? An obtemperabo corporis imbecillitati mortem horrentis, an ad mundi præsidia cõfugiam? an amore uitæ meæ, mundi uitam negligam? Nequaquam. Ad patris uoluntatem me accommodabo. Dicet illi naturæ infirmitas, mortis horrore conturbata: Pater, si fieri potest, saluũ me fac ex hoc instanti periculo mortis. Sed mox addet humanæ salutis auida charitas: imò si sic expedit, ueniat optata mors, quando uolens

ac sci

ac sciens iuxta spiritus uoluntatē, quæ nusquam à tua dissentit, memet obtuli in mortem. Tu præsta, ut mea mors, meaq; resurrectio clarum reddat nomen tuum apud omnes orbis nationes, ut te cognito te glorificantes, salutem æternam consequantur. Hæc ubi sublatis in cœlum oculis precatus est dominus Iesus, uenit uox patris è cœlo, dicens: Et clarum reddidi nomen meum, & posthac amplius illustrabo. Iam enim tot miraculis inclaruerat apud homines, per filium suum: sed potißimùm resuscitato Lazaro: moxq; aucturus erat gloriam sui nominis apud omnes orbis nationes, per crucem, per resurrectionem, per ascensum in cœlum, per spiritus sancti mißionem, per apostolorum prædicationē. Porrò turba quæ non procul stabat, quum audisset uocē cœlitus emissam, quoniam parum fuerat attenta, nec satis constabat ad quem ea uox pertineret, uariabat sententijs. Quidam enim interpretabātur tonitruum fuisse, quod uidebatur auditū. Vox enim è nubibus prodierat. Rursus alij benignius interpretabantur, dicentes: Angelus quispiā ei loquutus est. Iesus autem quo magis eos redderet attentos, & gloriæ suspicionem ab se depelleret: Hæc, inquit, uox, quæ nec tonitrui est, nec angeli, sed patris, qui preces meas audiuit: non uenit propter me, qui noui patris animū in me, sed propter uos: ut intelligatis mihi cum patre conuenire: & quicquid facio, illo autore, uestræ salutis causa facere. Audistis quid de morte mea promisit pater. Nunc instat extrema colluctatio satanæ, qui princeps uel tyrannus potius est huius mundi: qui per peccatum hactenus in morte detinuit omnes, qui diligunt hunc mundum. Nunc mundi causa protrahitur in iudicium. At redarguta falsitate clarescet ueritas: & princeps ille mundi, mortis autor, dum se uictorem credet

det, per mortem depelletur à sua tyrannide. Condonabitur enim omnibus peccatum per fidem euangelicam. Eo sublato, fractæ sunt uires tyranni, qui non alio telo potens est: & quemadmodum ille qui uicisse uidebitur, subitò pelletur è regno, ita ego qui uidebor extinctus, exaltatus à terra, omnia undiq; pertraham ad me, mihi iure uendicans, quod hactenus ille per tyrannidem occupauit. Porrò quod Christus dixerat: Quum exaltatus fuero à terra: quoniam sermo erat anceps, & tamẽ ad rem exprimendam accommodatior, mortis genus quam erat obiturus, significare uoluit. Etenim qui suffiguntur in crucem, in alto pendent, quo procul sint omnibus conspicui. simulq; submonuit ueteris historiæ, quæ narrat æneam serpentem Christi typum in sublimi stipite suspensum, omnibus qui ad ipsum uerterent oculos, quamuis è longinquo, contra letifera serpentium uulnera præsentem opem attulisse. Et tamen erãt in turba, qui quoniam mentio mortis præcesserat, diuinarent illum de crucis supplicio fuisse loquutum. Atq; hinc ratiocinari contendunt, illum non esse Meßiam, qui se prædicaret moriturũ, quum scriptura tribuat potestatem, & regnum æternum. Sic enim scribit Daniel: Potestas eius, potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Rursum propheta Micheas ita loquitur: Et egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Item Esaias: Et pacis eius non erit finis. Quin, & psalmorum prophetia promittit ei sacerdotium perenne: Tu es, inquiens, sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Dicunt igitur illi: Nos ex lege cognouimus, quòd Meßias cùm uenerit, non sit ullum habiturus finem. Quid igitur sibi uult quod ais futurum, ut filius hominis exaltetur à terra.

Quòd

Quòd si exaltari à terra mori est: & si quoties dicis filium hominis, teipsum uis intelligi, aut non morieris, aut ille filius hominis non est Meßias, si uerum dicit propheta. Ad hæc, quoniam animo malicioso dicebantur, non respondit IESVS. Poterat enim respondere, se non hominem esse tantùm, uerum etiam Deum, & iuxta corpus humanum se moriturum quidẽ, sed mox resurrecturum: nec hanc mortem obstare regni perennitati, quod non esset mundanum, sed spirituale. Sed nec illi capaces erant horum mysteriorũ, nec tempestiuum erat illa prodere. Tantum hortatur eos, ut omissa cæcitate mẽtis desinant obstrepere luci ueritatis, præsertim quæ mox esset auferenda. Non quòd lux euangelica foret unquam abolenda, sed quòd ipsius doctrinam non essent ex eius ore posthac audituri, nec uisuri miracula peragentem, quæ lucem illis præbere poterant ad resipiscentiam: *Ab breue, inquit, tempus lumen inter uos uersatur.* Quare dum huius lucis est copia, ambulate proficientes in melius, dum est occasio, ne subitò sublata luce, nox occupet, iamq; frustra desideretis ademptum, quod nunc oblatum aspernamini. Qui sequitur cæcos affectus animi sui, in tenebris ambulat, nec scit quò uadat: dumq; se credit piè recteq; facere, impingit in mortem. Ego sum lux mundi: qui mihi crediderit, non aberrabit à uero. Qui noctis sunt filij, lucem refugiunt. Vos igitur, quandiu lucem habetis uobiscum, credite luci, ut filij lucis esse uideamini. Qui credit, uidet: qui non credit, uidens cæcus est. Nec amplius illis id temporis loquutus est IESVS, ne furorem illorum quem sciebat ad omne facinus esse promptißimũ, magis irritaret: sed abijt & abscondit sese ab illis, uelut absentia silentióque suo mitigaturus illorum efferatam insaniam, simul & nos obiter

obiter admonens exemplo suo, ut quoties cũ obstinatis res est, nec ulla spes est proficiendi, cedamus ad tempus, ne nõ solũ nihil fructus referamus, uerũ etiã alios reddamus sceleratiores. Quid enim Iudæorũ illorũ animis deploratius? Cùm tam multis tamq; euidentibus & insignibus miraculis, sub oculis illorum editis, dominus Iesus dictis suis fidẽ certissimã conciliasse debuerit, tamẽ perstiterunt in incredulitate sua, nimirum liuore, odio, ambitione, auaritia, cæterisq; prauis animi cupiditatibus excæcati. Atq; huiusmodi futuros quosdã, iam olim Esaias afflatu diuini spiritus prædixerat: Domine, inquiẽs, quis credidit uerbis nostris: & bracchiũ domini cui reuelatũ est? Siquidẽ ideo nõ perspiciebãt in factis Iesu uirtutem diuinam, quia malicia sua excæcati non credebant. Nõ poterant autem credere, quoniam prauas cupiditates nolebãt abijcere. Et hoc rursus prædixit Esaias. Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, ne uideãt oculis, neu corde intelligant, & cõuertantur, & sanem eos. Videntes enim nõ uidebant, & intelligentes, nõ intelligebant, & aduersus suam ipsorum salutem omnia moliti sunt in eũ, à quo solo salus erat speranda. Hæc olim prædixerat Esaias, cùm afflatus arcano spiritu, uidit oculis propheticis gloriam filij Dei, quam olim in corpore humano esset habiturus: & quod uidit uaticinatus est, & quod ille uaticinatus est futurũ, nos factũ credimus. Nec horum tamen incredulitas exclusit aliorum salutẽ qui crediderunt. Nam multi crediderant Iesu nõ solùm è plebeijs, uerum etiam è primoribus: sed tamen primores non audebant palam profiteri, ob metum pharisæorum, qui decretũ ediderant, ut quisquis se profiteretur discipulum Iesu, submoueretur è synagoga. Porrò qui dignitate præeminẽt apud mundũ, non ferunt ignominiam.

Nondum enim erat illorum firma perfectaq; fides: sed tamen erat tum iam aliquod euangelicæ mentis rudimentum bene sentire de Iesu, licet timor ac pudor obstaret, quò minus id præ se ferrent. Alijs liuor obstabat, alijs auaritia, alijs ambitio quo minus toto pectore Christo adhærerent, cuius gratia sunt omnia contemnenda. Sed quoniam spiritus sanctus nondum erat datus, qui robur euangelicum absolueret, multi timidè credebant, magis adhuc diligentes gloriam hominum, quàm gloriam Dei. In synagoga locum habere honoratiorem, magnificum erat apud homines, se ob Christum ex impiorum eijci synagoga, gloria fuisset apud Deum. Sed in hominibus natura imbecillibus, timor & infirmitas, facilè ueniam impetrat. Cæterùm, qui sic excæcati fuerant prauis cupiditatibus, ut scelerata conscientia reclamarent Christo, populum ab hoc auerterent, insidias tenderent, deniq; mortem machinarentur, hos perire necesse fuit, quia seruari noluerunt. Rursus alio tempore, Iesus prodiens in conspectum Iudæorum, cùm iam furorem illorum mitiorem esse factum oportuit, quò magis hortaretur omnes ad credendum, nec ullam excusationem reliquam faceret ijs, qui suapte malicia perirent, ostendens quantus esset fructus credentibus, quanta pernicies in sua incredulitate persistentibus, clamauit, & dixit: Omnes profitemini uos credere deo: atqui cùm à deo sim profectus, nec quicquam dicam aut faciam, nisi illo autore, quisquis mihi credit, non mihi credit, qui ex me nihil ago, sed ei qui me misit in mundum. Mundus tenebris errorum ac uitiorum plenus est. Atque ideo à patre, qui fons est omnis luminis, uelut à sole radius descendi in mundum, ut discußis erroribus, sublatis peccatis, lux essem mundi. Per fidem autem aperiuntur

Iesus autem clamauit.

riuntur cæcorum oculi, ut lucem uideant, nec amplius impingant in tenebris. Huc igitur spectat omnis mea doctrina, huc miracula, huc quicquid feci, facturus'ue sum, ut qui mihi credit, & in me fiduciam omnem collocat, non maneat in tenebris, sed illustratus cognitione ueritatis, purgatus ab omnibus pristinæ uitæ uitijs, lucis ductu per euangelicam pietatem proficiat in uitam æternam. Quòd si quis audierit uerba mea, nec his obtemperauerit, huic adeò nihil profuerit ad salutem, audisse, ut ob incredulitatem grauius etiam exitium sit habiturus: non quòd ego sim illum condemnaturus. Non enim nunc in hoc ueni, ut condemnem mundum, ob illius scelera, sed ut per fidem purgatum mundum saluum faciam. Nec tamen effugiet horrendum iudicium, si quis sermones meos auditos reiecerit ac spreuerit. Nunc quidem nihil omitto quò cunctos ad æternam salutem pertraham, nec quisquam meo uitio periturus est. Sed quisquis salutem oblatam aspernatus fuerit, eum hic ipse sermo, quem nunc loquor, condemnabit, & coarguet in nouissimo die, quòd suapte malicia perierit. Inuitaui præmijs, deterrui supplicijs, allexi beneficijs, excitaui miraculis, neminem à salute repello, aditum cuiuis facilem ad uitam aperio. Quid igitur in extremo die prætexetis, qui tot modis prouocatus ad credulitatem, in sua cæcitate perseuerauerit? Si dei cultores estis, sicut uobis uidemini: si legem ueneramini, meos sermones non potestis aspernari. Nec enim ex meipso loquutus sum, eorum more, qui ad suam gloriam aut quæstum quæ uolunt comminiscuntur: nec aduersa legi doceo, sed quæ lex adumbrauit typis, promisit uaticinijs, præsto. Porrò pater qui est legis autor, &

unde huc profectus sum, mihi præscripsit quod dicam, & quomodo dicã. Huius igitur mandatis cùm in omnibus obsequar, quomodo potestis illum honorare, quum eius legatum aspernemini? Quod autem mihi mandauit, non ob aliud mandauit, nisi uestri charitate, ut credentes his quæ per me uobis loquitur, uitam æternam assequamini. Quem admodum pater sitit salutem omnium, nec ullius quærit interitum, ita & ego sitio salutem omnium, nec quenquam patiar interire, quod quidem in me erit. Proinde quoniam mihi certum est, ad salutem uestram pertinere quicquid me loqui uoluit, ideo nihil eorum taceo, quæ mihi præscripsit ut loquar. Huic animo dei patris in uos, huic animo meo cum patris animo per omnia consentienti, uidete ne desitis ipsi, perniciem uobis accersentes ultro, quum possitis salutem assequi perennem.

CAPVT XIII.

HViusmodi sermonibus dominus Iesus adhortatus est impiam turbam, ut saluti suæ consulerent, & ab impio conatu desinerent, cùm nihil alioqui reliquisset intentatum, quò potuissent ad meliorem mentem reuocari. Iam supererat, ut discipulos suos, quos peculiariter selegerat, quos esset breui relicturus, quosq; nouerat morte magistri sui uehementer exanimandos, aduersus ingruentem tempestatem instrueret, atq; ex illorum animis penitus reuelleret illas euangelicæ puritatis pestes, liuorem, odium, fastum, ambitionẽ, atq; his diuersos affectus insereret, absolutæ charitatis indicia proferens, cuius exemplum mutuo inter ipsos amore æmularentur, tum inaudita mansuetudinis, & humilitatis formam præbens, quò sese uicißim mutuis officijs præuenirent. Itaq; pridie paschæ, quod, ut dictum est, Hebræis phase, id est, transitum sonat, cùm sciret

ret dominus Iesus, quem nihil fugiebat, iam adesse tempus, quo & ipse festi diei uocabulo respondens transiret ex hoc mundo, & ad patrem unde fuerat profectus rediret, cùm semper dilexisset suos apostolos, quos ut domesticos & amicos peculiariter sibi delegerat, qui nondum erant exituri è mundo, sed ingens ad longum certamen habituri cum mundo, perpetuam erga illos charitatem declarauit. Nec instans mortis tempestas affectum, quem gerebat erga illos, excussit, sed in ipso digressu potissimum exhibuit rari cuiusdam amoris indicia, non quòd eos minus dilexerat antea, sed ut quæ discessurus impressisset animus illorum, tenacius hærerent. Posteaquam igitur suprema illa & mystica cœna parata esset, in qua dato corporis et sanguinis sui sacro symbolo, perpetuam sui memoriam pacturus erat, & amicitiæ nullis unquam modis intermoriturae fœdus sancire constituerat, quum non ignoraret hoc suggerente diabolo, iam agere Iudam Iscariotem, ut se proderet Iudæis capiendum, cuius mentem sic auaritiæ pestis occuparat, ut tanta magistri erga se lenitate comitateq; non posset à nefario scelere reuocari: quumq; sciret, quòd pater nihil horum pateretur interire, quæ sibi seruanda tradidisset, sibiq; conscius esset, quòd mox ad patrem esset iturus, unde profectus erat: tamen ut omnem ambitionis affectum penitus eximeret ex animis discipulorum suorum surgit à cœna iam instructa, positisq; uestimentis, quò planè ministri gereret imaginem, accepit linteum, eoq; sese præcinxit. Mox ipse misit aquam in peluim, & abiectissimam iuxta mundum officij functionem aggressus, cœpit lauare pedes discipulorum suorum. Solet quidem hoc officij iuxta morem Hebræorum præstari hospitibus & amicis, sed hoc quod Christus gessit non solùm habebat exem-

plum absolutæ modestiæ, uerùm etiam typum intelligentiæ mysticæ: nimirum eos qui sese accingerent ad prædicationis euangelicæ munus, qui dominicæ mensæ participes esse uellent, oportere purissimos esse ab omnibus terrenis affectibus: sed hanc puritatem nemini contingere, nisi domino Iesu sua bonitate sordes omnes imbecillitatis nostræ detergente, qui solus expers fuit omnis maculæ, quiq; sic uersatus est inter homines homo, ut nihil humanæ labis ex commercio uitæ contraheret. Quum igitur hoc habitu dominus omnium, qui in cœlo & qui in terra, omnium præscius, & omnia sibi tradita habens à patre, seruili habitu præcinctus, nudus, peluim gestans, uenisset ad Simonem Petrum, eiq; procumberet loturus pedes illius, exhorruit Petrus inauditum humilitatis exemplum, hinc suam agnoscens imbecillitatem, hinc domini benignitatem considerans, quam ex miraculis, ex admirabili doctrina utcunq; perspexerat, [redacted]: nondum uiderat resurrexisse, nondum in cœlos ascendisse: nondum aßidere dextrum patri cœlesti: nondum toto orbe diuinis honoribus coli, sed hæc pòst cognita magis commendarunt exemplum tam insignis modestiæ. Petrus igitur hoc animo refugiens à magistro lauari, quo Baptista detrectauerat eidem impertiri baptismum, dixit: Domine, quid isthuc est rei, quod paras? Tu'ne mihi lauas pedes? Noui qui sim, & noui qui sis. Moxq; detrectanti respondit Iesus: Sine me Petre quod facio facere. Non leue est, non otiosum est quod ago. Hoc quid sibi uelit, nondum quidem intelligis, sed pòst intelliges, & tunc agnosces, quod ego nunc ago, tibi fuisse necessarium. Ne hoc quidem responso, quoniam non intelligebat, coërcitus Petrus, magis etiam refugit, dicens:

Nunq

Nunquam patiar, ut tu tantus mihi tali laues pedes. Dominus autem ut hanc uehementem recusationem licet ab amore proficiscentem, ueluti clauum clauo pelleret, minus cohibuit, quando nondum erat docilis Petrus, dicens: Quid mihi reluctaris Petre? Si non lauero te, non potes esse consors mei. Aut lauaberis, aut à mensæ fœderisq; mei consortio semoueberis. Purus sit oportet, quem admittam in meum coutubernium. Hoc autem dixit Iesus, non de lauandis pedibus corporeis, sed de imitatione tam insignis modestiæ, de puritate mentis, quam oportet esse summam in his, qui doctrinam euangelicam profitentes, ecclesiastici gregis curam suscipiunt. Petrus autem qui feruido quodam in domino amore tenebatur, dura siquidem est amanti diuortij mentio, tametsi tum non intelligebat, quid sibi uellet sermo Iesu, tamen cùm audiret, fore ut ab illius secluderetur consortio, quem unicè diligebat, subitò uehementior etiam factus est, in admittendo, quàm ante fuerat in recusando: Domine, inquit, potius quàm abs te diuellar, non solùm permitto tibi lauandos pedes, quando ita uis, sed & manus & caput. Ad hæc dominus: Qui semel lotus est, non opus habet ut denuo lauet. Iam enim reliquo est corpore mundus, nihil superest, nisi ut pedes lauet, qui subinde contactu terræ, sibi nonnihil colligunt sordium. Hoc nimirum ænigmate significabat dominus Iesus, euangelico præconi non sufficere communem illam puritatem, quam omnibus præstat baptismus, & euangelicæ fidei professio, nisi pedes, hoc est, affectus animi, subinde purgentur ab omnibus inquinamentis huius mundi, à quibus tamen uix quisquam purus esse potest homo, nisi subinde per Christi misericordiam contagium ex hominum commercio

contractum studeat abluere: Vobis igitur, inquit, non lauo rursum corpus reliquum, tantū pedes abluo. Estis enim mundi, tametsi non omnes. Hac exceptione dominus Iesus taxauit Iudæ Iscariotæ conscientiā. Nouerat enim à quo foret prodendus Iudæis. Tanta erat Iesu mansuetudo, ut cognitum nec proderet cæteris, nec à lotione pedum seclu deret, nec à sacro conuiuio, nec à corporis & sanguinis sui cōmunione repelleret, tantùm tangit ipsius, qui sibi notus erat, conscientiam, ut uel sic resipisceret, posteaquàm intelligeret se non latere dominum, quem destinarat prodere. Ob hunc itaq; dixerat, mundi quidem estis, sed non omnes. Hoc igitur officio perfunctus Iesus erga duodecim apostolos suos, recipit uestimenta sua, cumq; suis accubuit cœnam sumpturus. Sed interim exemplum modestiæ, quod illis exhibuerat, rursum infigit illorum animis, ne per obliuionem posset elabi, quod cum primis erat necessarium. Ait enim: Intelligitis ne, quid sibi uelit, quòd uobis omnibus laui pedes? Vos appellatis me magistrum & dominum, idq; meritò facitis. Sum enim uerè quod me dicitis. Quòd si ego uestros laui pedes, qui uerè magister sum & dominus, uos qui inter uos fratres estis & conserui, multò magis non grauabimini mutuis officijs inuicem inseruire. Nam ideo tantò maior exemplum hoc uobis exhibui, ne uos inter pares pigeat imitari, quod ego discipulis ac seruis exhibui, pudeatq; fratrem in fratrem, & conseruum in conseruum sumere tyrannicum supercilium, quum ipse qui meritò mihi possim huius dignitatis fastigium uendicare, memet usque ad lauandos pedes uestros abiecerim. Nec est quod quisquam dicat, humile est, abiectum est, seruile est quod ago. Quo quisque maior est, hoc se magis oportet demittere. Pestis

ambitionis etiam euãgelicis uirtutibus obrepit. Cùm e detis miracula per nomen meum: cùm eijcietis dæmonia: cùm mortuos uitæ restituetis: quum uaticinabimini, tum maximè uobis oportebit in mentem uenire, quod hodie feci uobis. Non supercilio, neque fastu, neque uiolentia uobis erit autoritas euangelica defendenda. Rationibus alijs ea continget. Illud certè negari non potest, quod communi quoq; sensu notißimum est. Non est seruus maior domino suo, nec qui legatus est ad negotium alienum obeundum, maior est eo à quo legatus fuit. Me dominum agnoscitis, & posthac magis agnoscetis. Mei estis apostoli, ego legationis sum autor. Turpe fuerit igitur uobis, in gregem uobis credẽdum, aut etiam inter uos turgere fastu, sæuire uiolentia, quum me tam mitem, tam modestum dominum ac magistrũ sitis experti. Hoc quoniam nunc intelligitis, si pòst feceritis, beati eritis, iuxta doctrinã meam, quã frequenter uobis iterans inculcaui, ne quà poßit elabi. Sed hæc beatitudo non erit omniũ uestrum. Elegi quidem uos omnes ad apostolici nominis honorem, sed non omnes respondebunt huius muneris dignitati. Beati futuri sunt, qui meum æmulantes exemplum fungentur apostolico munere. Sed est inter uos qui in tantũ hoc nõ æmulabitur in fratres & conseruos suos quibus hactenus æquatur, ut in me quoq; dominum ac magistrum talem ac tãtum, sit erecturus ceruicem. Sed hoc fore iam olim prædixerat psalmi uaticinium: Qui comedit panem meum, tollet aduersum me calcaneum suum. Iam nunc hoc uobis prædico futurum prius quàm fiat, ut quum uideritis factũ quod scriptura prædixit, credatis me esse illum de quo uaticinata est, nec quicquàm in me temere geri, sed diuino consilio negotium hoc omne temperari. Quemadmodum autem

beatus est, quisquis meum exemplum imitabitur, ita infelix erit, qui proditorem illum quisquis est, maluerit æmulari. Nam habiturus est & ille multos olim æmulos suæ maliciæ, quibus charior erit pecunia, quàm nominis mei gloria, quiq; sub apostolici nominis honore, proditorem agent apostolici muneris. Porrò quo maior est huius muneris dignitas, hoc grauius est crimen, professionis honore ad proditorem abuti. Nam illud profectò uobis confirmo: Quisquis recipit eum, quem ego mitto, meipsum recipit. Et quisquis me recipit, recipit eum qui me misit. Quemadmodũ enim ego patris apostolus, non aliud ago, quàm ex uoluntate patris: ita uos qui mei estis apostoli, si bona fide quod nobis mandatum est exequemini, sic à pijs omnibus recipiemini, ueluti me per uos loquente, quemadmodum pater per me loquitur, nihil aliud docentem, quàm quod ille præscripsit. Hæc quum dixisset Iesus, consolans animos suorum, mox quò magis eos à proditoris exemplo deterreret, quoq; uehementius urgeret proditorem ad resipiscendum, turbatus est spiritu, uelut exhorrens exitium illius, qui suapte malicia sibi mortem æternam tendebat accersere. Et quod antè dixerat, rursum cum asseueratione testatur omnino futurum: Etiam, inquit, atque etiam dico uobis, quòd unus è uobis, qui hîc pauci eadem in mensa mecum accumbitis, me proditurus est. Hic sermo toties iteratus expergefacit animos discipulorum, quos alioqui mœror ingens occuparat, ob prædictum domini decessum. Consolabatur unumquenq; cæterorum sua conscientia, quod unus notaretur futurus proditor, sed perturbabat quod adiecerat, Ex uobis: nec dubitabant quin quod dominus prædixerat futurum, aliquando fieret, & tamen nemo poterat de alio tantum suspicari

Qui accipit quem misero

suspicari nefas, uidelicet ex suo animo cæteros omnes æstimans, nisi quòd interim suspecta esset cuiq; humanæ naturæ imbecillitas. Solus Iudas sibi conscius, nec exhorruit, nec pudefactus est, nec ueritus est sacris epulis interesse, & potuit interim ferre oculos domini sui, cui nouerat non ignotum esse, quid secum agitaret in animo. Tanta erat auaritiæ pestis, & adeò libuit abuti iam nota domini lenitate. Itaq; cæteri discipuli mœrentes ac soliciti, uicissim se contuebantur, si quod indicium ex uultu possent colligere, quem hic sermo Iesu notasset, non dubium quin ilico sæuituri in eum, qui tam impium facinus animo concepisset. Ardebat quidem animus Simoni Petro, quo nemo feruentius amabat dominum, sed ferè parum bene successerat hactenus audacia, quam illi suggerere solet amor in magistrum. Audierat antè: Vade post me satana, non sapis ea quæ dei sunt. Audierat modò: Non habebis partem mecum. Itaq; quum uehementer cuperet hac solicitudine liberari, certoq; nosse tanti facinoris molitorem, nequaquam passurus eum admisceri conuiuio, non ausus est tamen ipse percontari Iesum, quis esset ille proditor, quem notaret, sed nutu significauit discipulo cuidam, quem dominus familiarius amabat, atq; id temporis recumbebat in pectus domini, hac familiaritatis indulgentia mœrentem atq; exanimatum ob instantem ipsius mortem consolantis ac refouentis, ut sciscitaretur, quisnam esset de quo dixisset Iesus. Discipulus igitur ille, ut tum accumbebat in pectus Iesu, secretò dixit illi: Domine, quis est ille, qui tantum audebit facinus? Iesus illi clanculum respondit: Is est cui offulam intinctam porrexero. Cumq; panem extinxisset iuri, dedit offulam Iudæ Simonis Iscariotæ. Nec sic erubuit, aut resipuit

puit infelix proditor, sed perfricta facie, contemptaq́; domini conscientia, spreta tanta lenitate, accepit de manu domini signum amicitiæ, quem mox ob exiguum pretium erat proditurus. Ac post acceptam buccellam, satanas totum illius animum occupauit, & ex impio reddidit insanabilem. Iesus autem ubi uideret destinatam Iudæ maliciam nec pudore, nec metu flecti, iam enim pene proditus erat, nec abfuisset à periculo, si Iesus illum prodidisset, ablegat eum à conuiuio, & patrandi facinoris, quod iam certa uoluntate concepta patrarat, potestatem facit. Quod facis, inquit, fac citius. Id dictum, solus Iudas sibi conscius intellexit, cæterorum accumbentium nemo sensit quambrem hoc dixisset Iesus. Nam ut est minime suspiciosa probitas, non poterat hæc suspicio descendere in pectus cuiusquam, illum cui Iesus tot amoris argumenta præbuisset, quem creditis loculis communibus, cæteris quodammodo præferre uisus esset, qui uicinior accumbebat in eo conuiuio, cui modò buccellam intinctam porrexerat dominus, tam immane facinus ausurum, ut eum ad mortem proderet. Quidam autem sic interpretabantur, quod dixerat Iesus: quod facis, fac citius: quoniam nouerant Iudæ creditos esse loculos, dominum admonuisse, ut emeret aliquid earum rerum, quibus ad celebrandum diem festum opus esset, aut egenis daret aliquid. Nam hoc frequenter solitus illi erat mandare Iesus, nos interim ad benignitatem in pauperes instituens & extimulans. Iudas autem accepta buccella, dißimulatoq́; domini dicto, protinus exiuit è conclaui. Non enim decebat iam, ut qui se totum tradidisset satanæ, seq́; Iesu toties præstitisset immedicabilem, amplius interesset collegio sanctorum. Erat autem nox, tempus arguens mentem illius auaritiæ

ritiæ tenebris excæcatam, qui se subduceret à luce, & ad opus principis tenebrarum adeò festinaret, ut nec temporis intempestiuitate commotus, facinus conceptum prorogaret. Non defuerat illi & antea praua uoluntas, sed nondum à Iesu fuerat data facultas: ut hic quoq; palàm esset, neminem aduersus illum quicquam ualiturum fuisse, nisi ipse uoluntati impiæ potestatem fecisset, exequendi facto, quod animo destinarat. Submoto igitur illo, qui se fecerat hoc indignum contubernio: Iesus multa loqui cœpit discipulis suis, quæ partim illos consolarentur confirmarentq;: partim aduersus tempestatem imminentem armarent, infigens penitus animis eorum, quæ tum quidem primùm rudes, deinde, mœrore somnoq; grauati non poterant ad plenum capere, sed tamen pòst essent intellecturi. Ac primùm significauit mortem suam instare, quæ licet iuxta mundum ignominiæ plena uideretur, tamen patris simul & suam gloriam esset illustratura: Nunc, inquit, hoc potißimùm agitur quod audistis me deprecantem. Nunc enim adest tempus, quo filius hominis, qui hactenus humilis uisus est & contemptus, nouo modo clarus redditur apud homines, & per illum illustrabitur & patris gloria. Quemadmodum enim ille non quæsiuit gloriam suam, sed per suam infirmitatem illustrauit gloriam patris: ita uicißim pater, qui est fons omnis ueræ gloriæ, glorificabit filium suum apud homines: non per angelos, nec archangelos, nec ullam aliam creaturam, sed per semetipsum, mundo declarans, unam esse patris filijq; gloriam, quò duorum opera mutua sic uicißim apud homines innotescat: non ut illis aliquid accedat, sed ut homines cognita utriusq; gloria, ueram gloriam assequantur. Glorificabit autem olim totum filium suum

Et continuò glorificabit eum.

suum

suum in aduentu supremo coram uniuersis terrarum ac cœlorum incolis: sed interim protinus quoq; glorificabit illum ipsa morte, quæ potentior erit uniuersa uirtute mortalium, mox resurrectione & ascensione. Quare filioli mei, ne uos exanimet mea mors, quæ tametsi uidetur infirmitatis esse, tamen erit potentior mea uita: tametsi uidebitur ignominiosa, tamen illustrabit gloriam, & meam & patris: tametsi uidebitur abolitio mei, tamen salutem adferet & uobis & uniuerso mundo. Hæc consolentur animi uestri mœrorem. Expedit enim uobis ut hoc corpus mortale uestris oculis subducatur. Iamq; instat tempus ut id fiat. Interim fruamini me tanquam mox abituro: & quæ uobis mando, cordibus uestris imprimatis. Alioqui quemadmodum dixi Iudæis, sublatum frustra quæretis. Mox enim abeo, tum illhuc abeo, quò in præsentia non potestis consequi. Superest igitur, ut abitum meum fortiter feratis, & doctrinam meam, meiq; memoriam animis uestris impressam teneatis, hoc est quod uos felices reddet potius, quàm corporis huius mortalis conspectus. Multa sunt Mosaicæ legis præcepta, ego discessurus unicum ac nouum præceptum uobis mando, ut quemadmodum ego uos dilexi, sic uos inuicem diligatis. Non exercui tyrannidem in uos, non affectaui gloriam, non quæstum, non quicquam humani commodi messui ex uobis. Vestram salutem amaui, & amaui gratis, & usq; ad mortem amaui. Siquidem hanc animam uolens impendam pro uobis: sic & uos inuicem diligite. Cæterorum discipuli, titulis, cultu, certisq; constitutionum obseruationibus dignoscuntur. Nihil istarum rerum à me didicistis. Vna nota cognoscent homines, quòd germani mei discipuli sitis, si talem charitatem mutuam habueritis inter

uos

uos, qualem ego uobis omnibus præstiti. Rarum est hoc inter mortales: sed hic est fructus bonæ arboris, quo discernitur. Petrus qui totus flagrabat amore domini sui, quanquam mortem eius iniquo ferebat animo, tamen quoniam semel audierat, Vade post me satana, non audebat eadem de re rursus interpellare. Sed illud discruciabat animum amantis, quòd quum ille diuelleretur ab amicis, negaretur sequendi facultas. Est enim ingens solatium si quem uerè diligas, in omnem fortunam quoquo terrarum se uerterit persequi. Rogat igitur Petrus: Domine, quò uadis, ut non liceat te consequi? Tum Iesus: Quò uado non poteris in præsentia me consequi, sequeris tamen postea. Petrus nondum intelligens quid sibi uellet hic sermo Iesu, cùm de morte sentiret sua, ad quam perferendam illi nondum essent idonei: Domine, inquit, quare non possum te sequi? Quid periculorum pro te recusem pati, qui uitam etiam meam paratus sum tibi impendere? Hanc uocem fortiorem uiribus expresserat, syncerus quidem, sed humanus adhuc, nec sibi satisdum notus amor. Iesus igitur ut paulatim successorem suum formaret, & humanarum uirium fiduciam penitus reuelleret è suorum animis, quemadmodum antè submouit, ac repulit, cùm confidentius dehortaretur à perpetienda morte: rursum correptus est, quum se præcipitasset in aquam, ac mox dubitasset: ac modò cohibitus est, quum non obtemperaret parandi lauare pedes: ita nunc docetur non suis uiribus fidere, nec suis affectibus credere, sed sibi diffisus à præsidijs pendere Christi: Quid ais, inquit, Petre? q̃ magnifica de te no bis polliceris? Tu mihi uitam impendes? Imò res ipsa docebit te quàm uerus sit sermo, qui paulò antè dictus à me, fidem apud te non promeruit: quò ego uado uos non potestis

testis me nunc consequi, nec procul abest experimentum. Illud enim certissimum habeto, prius quàm gallus hac nocte cantet, hoc est, primo gallicinio, ter me negaturus es: tantum aberit ut tua uita, meam possis redimere. His uerbis dominus cohibuit Petri magniloquentiã, licet ex amoris magnitudine proficiscentẽ: simulq; cæteros admonuit, ut in periculis non fiderent uiribus suis, sed intelligerent uirtutis muneris q; diuini esse, si q̃d huiusmodi præstaret. Ad hæc Petrus obticuit, nondum satis liber à solicitudine proditionis, de qua meminerat Iesus.

CAPVT XIIII.

Ex hoc sermone, qui nouam quandã & atrocẽ tempestatem imminere significabat, quæ Petrum quoq; fortissimũ omnium, ad tantum erroris adigeret, ut eadem nocte ter dominum esset abnegaturus, cũ uehementer essent animis perculsi discipuli, ac Petri exemplo sibi quisq; metueret, clementissimus præceptor oratione blandiore consolatur discipulos suos perturbatos ac mœrentes: Erunt quidẽ, inquit, hæc omnia quæ prædixi: uerùm nõ est quòd ob ea despondeatis animum, aut perturbemini. Atrocia sunt quæ fient in me, quæq; post edentur in uos: neque me fugit quãta sit imbecillitas humanæ naturæ, sed si uestram omnẽ fiduciã collocaueritis in deo & in me, non est quòd ullos impiorum hominum insultus formidetis. Deus enim omnipotens est, & unus plus potest omnibus qui nos impugnant. Certè illi fiditis, etiam iuxta Mosaicam doctrinam. Quòd si illi uerè fiditis, mihi quoque debetis fidere. Vincam ego per illum, & uos per me uincetis, si uestris diffisi præsidijs, in me fiduciã omnẽ ac spem fixeritis. Nec mors ipsa nos poterit distrahere. Quemadmodum eritis aliquãdo consortes afflictionum, sic eritis & coronæ consortes

sortes. Primus ipse certandi uincendiq; formam ac specimen exhibebo. Per me dabitur uobis robur, per me dabitur gloriæ consortium. Tantùm mihi confidite. Iam in domo patris mei multæ mansiones paratæ sunt uictoribus. Nec enim uni mihi parata sunt præmia: nec solus Petrus me secuturus est, sed omnibus, qui mihi per charitatem ac fidem euangelicam adhæserint, sua cuique præmia parata sunt. Quod ni certò scirem iam paratas esse uobis mansiones, quæ uos breui ex huius mundi tumultibus exemptos recipiant in æternæ uitæ felicitatem, iam præmonuissem uos me ideo præcedere ad patrem, quo uobis quoq; quos à me distrahi non patiar, illic parem locum. Nunc quoniam certum scio suam cuique mansionem paratam in regno patris, de præmio non est cur sitis soliciti: tantùm illud agendum, ut fortiter certetis. Quòd si maximè abirem uobis paraturus locum, non est tamen quod interim uobis destituti uideamini. Rursus enim ad uos uenturus sum, ut uos totos ad me recipiam, nunquam posthac à me distrahendos, ut iam ubicunque sim ego, sitis & uos. Non est quod diffidatis uos eò peruenturos, quò ego nūc præcedo. Siquidem & scitis quò uadam, nec uiam ignoratis. Nam hoc ænigmate Dominus subindicabat se proficisci ad patrem, sed per mortem crucis. Optabile erat, quod adibatur, sed iter uidebatur inamabile. Hoc discipuli nescire non poterant, toties auditum à domino: sed mœror, & obliuio faciebat, ut quod sciebant, nescirent. Itaque Thomas auidus certò cognoscendi quonam esset abiturus dominus: Domine, inquit, cùm nesciamus quò uadas, quî possumus nosse uiam? Imò utrunque nescimus, quod ais utrunque scire nos. Hoc uehementi quidem, sed rudi sermone Thomas ueluti compellebat Dominum, ut apertius

diceret, quòn am esset abiturus, quod omnes iamdudum misere cupiebant discere. IESVS *autem suos paulatim erudiens ac fingens, docet quidem quod scire desiderant, sed tectius adhuc, ut altius inhæresceret quod uix tandem didicissent: nimirum se relicta mortalitate redire ad patrem unde uenerat ante, quàm mortale corpus assumpsisset. Ad patrem autem nulli patere aditum, nisi per filium, qui solus uiam in cœlos aperiret: qui solus cœlesti cognitione fidem hominum instrueret, solus esset immortalitatis fons, cui quisquis inhæreret, huic non esset formidanda mors: Qui fit (inquit) Thoma, ut neges te nosse uiam? nisi forte me totum adhuc ignoras. Siquidem ego sum uia, ueritas, & uita. Iam dixi me redire ad patrem, ad hunc, aditum solus omnibus aperio. Et quoniam ad hunc factis Deo dignis peruenitur, in me habetis exemplum: tum autem quoniam sine fide nemo peruenit ad patrem, ex me didicistis ueritatem. Quòd si interim perturbat animos uestros formido mortis, scito te certam uobis immortalitatem esse, quum ego sim uita. Tantùm quò ego præcedo, uos sequamini. Quod ego docui, credite ac tenete: quod polliceor, certò sperate. Si quæritis quò uadam, ad patrem eo: si uiam, qua consequi possitis, nosse cupitis, nemo uenit ad patrem, nisi per me. Proinde nostis utrunque, & quò uadam, & quà sit iter, nisi forte me prorsus ignoratis. Etenim si me cognouissetis, nimirum & patrem cognouissetis. Imò iam aliquo pacto cognouistis patrem, quem uobis ignotum esse creditis: nec cognouistis solùm ex legis institutione, uerumetiam uidistis eum. Videlicet hoc ænigmate dominus* IESVS *submonuit suos, patrem quidem inuisibilem esse: nec inuisibilem tantùm oculis corporeis, uerùm nec animo iuxta suam naturam percipi posse.*

pi posse: sed tamen quodam modo uisum fuisse in filio, dum illum in filio conspiciunt, imperantem uentis & mari, imperantem dæmonijs, uerbo propellentem morbos quālibet immedicabiles, uerbo mortuos ad uitam euocantem. Sed hæc mysteria nondum assequebatur apostolorum ruditas. Et tamen perinde quasi uerum non esset, quod à domino dictum non intellexerant, ita gestiunt uidere patrem, imaginantes sic posse conspici patrem, quēadmodum conspiciebant filium: tanta adhuc erat illorum simplicitas, quanquam nec filium uiderant, qui corporeis oculis illum aspexerant. Philippus igitur cæteris auidior discendi: Domine, inquit, ais nobis uisum esse patrem: imò hoc utinam nobis largiaris, ut liceat conspicere patrem tuum, satisfactum esset uotis nostris, nec quicquam desideraremus. Audiuimus quidem de eo multa, tantum superest aspectus. Tam rudem Philippi postulationē dominus corrigit, dicens: Philippe, tantum iam temporis uobiscum uersor, & nondum cognouisti me? Non ideo me nosti, quia faciem uides, quoniam uirtutem ac ueritatē meam intelligis. Hæc non uidetur oculis corporeis, sed animo cernitur. Qùum igitur sim imago patris, illi per omnia similis, meq; ex factis dictisq; iam nosse debueris (porrò nouisse, uidisse est) qua fronte mihi dicis: ostende nobis patrem? quasi qui me uiderit, non idem uiderit & patrem meum: non quòd non alius sit pater quàm ego, sed quòd inter duos nulla sit dissimilitudo, iuxta naturā sublimiorem. Si ratione consequi non potes quod dico, uidet etiam qui credit. Audisti me loquentem, uidisti me miracula patrantem: in his nimirum patrem audisti, patrem uidisti. An nondum credis, quòd inseparabili naturæ uoluntatis & uirtutis consortio, pater in me est, & ego

in patre? Quicquid loquor, ex illius animo loquor: quicquid facio, ex illius facio sententia. Semper itaque sum in illo, propter indiuiduam naturæ uoluntatisq; societatem, & ille semper in me, per me loquens, per me miraculis suã declarans uirtutem. Nec enim ex me loquor quicquam, quod idem non loquatur per me: nec ex me facio quicquã, quod ille per me non simul operetur. Quomodo igitur tu separas inseparabiles, & altero conspecto, alterum desideras conspicere: altero cognito, credis ignotum alterum? An nondum uos quoque cæteri creditis omnia patris esse, quæ per me dicuntur, aut geruntur, & nullum inter nos duos esse discrimen? Hoc mihi toties docenti credere debueratis: et si dictis meis parum haberetis fidei, certè facta quæ uidistis deo digna, & homine maiora, uobis fidem facere debuerãt, patris esse quicquid ex me proficiscitur. Si pater ipse uobis loqueretur, non aliud uobis quàm ego loquor, loqueretur: si pater per se operaretur, non aliud operaretur quàm ego operor. Eadẽ nobis mens est, eadem uoluntas, eadem uis, & natura. Hoc igitur credite, hoc tenete, hoc animis uestris infixum habete. Quod si feceritis, nihil detrimenti uobis adferet huius corporis subductus conspectus. Oculis fidei melius cernetis absentem, & quod nunc uidetis patrem per me agentem, cui modis omnibus inhæreo, idem agam per uos, si mihi per fidem, & charitatem inhæseritis. Imò clarius etiam exeram uim meæ diuinitatis, posteaquàm hanc infirmitatis speciem uobis subduxero. Imò quisquis se mihi iunxerit per fidem euangelicam, quemadmodum ego per naturam à patris consortio nunquam seiungor, is per me maiora quoque facturus est, quàm ego facio, quoties gloria dei poscet miraculum. Nam ipse per uos operabor, quemadmod

Qui credit in me.

admodum pater operatur nunc per me. Quoniam autem sic expedit hominum saluti, ut redeam ad patrem, uos in uices euangelicæ functionis succedetis. Nec hoc solũ fiet, sed quicquid alioqui petieritis à patre per nomen meum, quod ad patris meiq; nominis gloriam pertinebit, hoc faciam, ut per uos quoque glorificer apud homines, quemadmodum pater hactenus per filium est glorificatus. Ne uos igitur perturbet abitus meus, qui lucri quoq; non parum uobis est allaturus. Tum maximè sum uobis adfuturus ad omnia quæ faciunt ad ueram salutẽ, quum hoc corpusculum uobis subduxero. Tantùm petite quod uoletis, audiet pater uota uestra, & ego patronus assiduus apud illum, efficiam ut quicquid petieritis impetretur. Etenim ut ille nihil mihi negat, nihil agẽti, nisi quod ad illius gloriam facit: ita nihil uobis sum negaturus, hoc agentibus, quod ad mei nominis gloriam conducet. Suggeret enim uobis spiritus meus, quid oporteat petere. Non isthuc est euangelicæ charitatis argumentum, ob meum abitum discruciari. Sic enim homines exanimantur, ob discessum amici: cuius mox sunt oblituri. Si me uerè diligitis, quemadmodum ego diligo patrẽ, ipsa re declarate charitatem erga me: declarabitis autem si seruaueritis præcepta mea. Ita futurum est ut quemadmodum pater amat me, nihilq; negat, ita uos quoque per me diligat obsequentes iussis meis, quæ eadem sunt iussa patris. Sic expedit totius orbis saluti, ut hanc præsentiam uobis subducam, nec tamen abiens destituam uos desolatos. Imò si perstiteritis in amore mei, si mea iussa seruaueritis, exorabo patrem, posteaquàm ad illum rediero: & ille qui mihi nihil negat, alium consolatorem mittet uobis, qui semel missus nunquam abeat à uobis: quemadmodum ego nunc, quod ad

Quia uado ad patrem.

Si diligitis me.

corporis præsentiam attinet, à uobis diuellor: sed perseuerabit uobiscum in æternum. Is erit spiritus meus ac patris, qui uos ex carnalibus reddet spirituales, & istum affectum humanum, quo me nunc prosequimini, uertet in amorem cœlestem, quiq; uobis arcanis afflatibus suggeret omnium ueritatem, quæ nunc ueluti per somnium ac nebulam intelligitis. Hoc mei pignus erit uobis peculiare. Nam ego interim malis ac bonis memet exhibui communiter, ne quis excusare posset se non inuitatum ad salutem. Cæterùm spiritum illum, quoniam cœlestis est ac uerax, mundus hic, qui terrenis ac falsis bonis inhiat, non potest accipere. Quamobrem non potest? Quia quum habeat oculos crassos, qui non amant nisi crassa terrenáq;, non uidet illum, neque nouit illum. Tacitus enim illabetur arcanis animi sensibus, sicubi sedem congruam repererit. Vos autem si spretis huius mundi præstigijs uera bona sectabimini, cognoscetis illum: quoniam non solum ueniet ad uos, quemadmodum ego ueni uisibilis, sed & permanebit apud uos: nec ita uersabitur apud uos, quemadmodum patronus apud clientem, sed in intimis animorum uestrorum latebris habitabit, seq; uestro spiritui conglutinabit, ut unus spiritus efficiatur in omnibus. Is quoniam insitus erit præcordijs uestris, per omnia uos comitabitur. Nec longum erit interuallum, quum huic uicarius consolator ad uos uenturus est. Quare non est quod exanimetur cor uestrum filioli, quos utcunque genui sermone cœlesti, & rudes licet, foueo donec adolescatis ad robur euangelicum. Quanquā ad tempus abeo, nec amplius mortalis cum mortalibus uicturus sum, tamen nec interea relinquam uos orphanos, meiq; solatio destitutos. Rursus enim ueniam ad uos prius quàm remigrem ad patrem meum,

meq;

meq; uestris oculis sum exhibiturus: uerò quidem, sed non iam mortali corpore, quo uos paulatim à carnis amore prouehā ad spiritum. Nihil enim magni sit, si corpus hoc uobis perpetuò contemplandum præbuero, quod impij quoq; uident in suam ipsorum perniciem. Exiguum itaq; tempus est, quum me mundus hic non uidebit. Mors enim & sepulchrum subtrahet me conspectibus illorum: uos tamen reuisam, meq; uobis rediuiuum exhibebo. Nec enim mors hæc distrahet nos, nec impediet quò minus uos inuisam. Viuam enim etiam post mortem: & non solùm ipse uiuam, sed etiam uobis uitam perennem conferam. Et interim ubi rediero, uiuus offendam uiuos, atque ita meam uitam impendam uobis, ut uos sitis incolumes. Tum plenius intelligetis, quòd quemadmodum nulla res diuellere potest à me patrem, nec à patre me, ita me quoque uobis sic adglutinatū esse mutua charitate, uosq; uicißim mihi, ut nec mors nos poßit distrahere. Vosq; tantum curate, ne uestra culpa diuellamini. Verùm charitatem arguet obseruatio præceptorum meorum. Nec enim ex animo diligit, qui iussa negligit Domini sui. Nec satis est accepisse præcepta mea, nisi quis meminerit, nec sufficit meminisse, nisi seruentur. Hæc qui præstat, is uerè me diligit. Nam ob abitum meum excruciari, non est uerae dilectionis argumentum. Ego qui uerè diligo patrem, omnia illius iussa seruo, seruaboq; usque ad mortem crucis: nec est quòd uos territent mea præcepta uelut austera, de ferendis iniurijs, de tollenda cruce, hæc omnia condulcabit charitas, nec deerit ex me solatiū. Etenim quisquis me diligit, diligetur & à patre meo, & ego diliga eum: nec unquam illum destituā, sed reuisam eum, meq; illi palàm intuēdum exhibebo, quo certius sit, me non perisse supplicio crucis. Nunc

omnibus conſpiciendum me exhibeo, tum nemo me uidebit, niſi qui in amicitia perſtiterit. Hæc autē obſcurius loquutus eſt dominus IESVS: non ſolùm indicans quòd rediuiuus a morte ſeſe frequēter præbiturus eſſet amicis ſuis contuendum, ſed etiam quòd per ſpiritum ſuum ſemet inſinuaturus eſſet illorum animis, ac poſtremò uenturus eſſet in gloria patris omnibus conſpicuus. Iudas autem, non ille quidem Iſcariotes, qui huic ſermoni non interfuit, ſed alter Lebbæus cognomento, quum non ſatis intellexiſſet ſermonē domini, uerùm mœrore metuq; perturbatus, ſuſpicaretur dominum ſic appariturum amicis, quemadmodum lemures ac ſpectra nocturnis tenebris ſeſe nonnunquam offerūt: aut quemadmodum in ſomnijs uiſa quædam occurrūt ad terrorem uerius quàm ad ſolatium: Domine, inquit, quid accidit, quòd quum nunc omnibus ſis conſpicuus, tunc non ſis appariturus mundo, ſed nobis dūtaxat? Et quomodo poteris nobis eſſe uiſibilis ſi cæteris fueris inuiſibilis? IESVS autem quoniam ſciebat ſuos nondum eſſe capaces eius myſterij, quomodo reſurgat idem corpus, quod fuerat mortuum, & humo conditum, ſed iam ſpirituale redditū, ſuiq; iuris, non apertè reſpondit ad id quod rogabatur: ſed ad id ſermonē reflectit, quod magis oportebat illorum animis infixum eſſe, quo iam præpararētur ad ſpiritualem domini copiam: quandoquidē nec illa, quæ poſt reſurrectionem erat exhibēda, poſſet diuturna eſſe: Ideo, inquit, nō exhibebo me mundo, quia non diligit me, nec ſeruat mea præcepta. Si quis uerè diligit me, non mœrore teſtabitur amorē ſuum, ſed ſeruandis præceptis meis, & hunc ego uiciſſim diligam: & quem ego dilexero, diligit hunc & pater: nec ab eo diuellemur unquam, nec ſolum ego reuiſam memorē iuſſorum meorum, uerumetiam

pater

pater egoq́; per communem spiritum ad eum ueniemus, nec ueniemus tantùm, mox abituri, sed mansionem apud eum faciemus, nusquam ab eo digressuri. Quod secundum spiritum fit, & perpetuũ est, & efficax. Corporalis coniunctio finem habeat oportet, ut contemptis his quæ temporaria sunt, ea consuescatis diligere, quæ sunt æterna: si nondum ad nos uenire poteritis, nos inuisibili modo, sed efficaci ueniemus ad uos pectoris uestri templum inhabitaturi. Tres sumus, sed ita coniuncti, ut qui unum diligit, omnes diligat oportet: qui unum habet, nemine careat. Tãtum adsit charitas, & seruetur fœdus, quod uobiscum modò pactus sum. Id uos nobis sic conglutinabit, ut nec uita, nec mors nos possit distrahere. Si membra possunt à capite diuelli, nos seiungi poterimus. Multi sunt qui se prædicant diligere Deum patrem, & legis præcepta seruare uidentur: sed nemo uerè diligit Deum, si filium oderit, aut contemnat. Contemnit autem quisquis præcepta mea non seruat. Quisquis autem negligit præcepta mea, negligit & Dei præcepta. Siquidem id quod docui uos, non est sic mea doctrina, ut non sit eadem patris, sed potius patris est quàm mea: unde proficiscitur quicquid possum, aut doceo: nihil agens, nisi ex illius autoritate, à quo missus sum in mundum, ut hæc docerem quæ doceo. Atque hæc quidẽ pro uestro captu loquutus sum uobis, mortalis adhuc uersans apud mortales: mox reuisam uos dies aliquot, immortalis cum mortalibus consuetudinem acturus, consolandi, docendi, monendiq́; uestri gratia. Neque me clam est, quòd hæc quæ nũc loquor, ac mox à morte loquuturus sum, non ad plenum sitis intellecturi, quòd adhuc carnales sitis, & rudes, tamen non frustra dicuntur à me. Nam ubi corpus hoc à uobis subduxero, ueniet

Et mansionem apud eũ faciemus.

Et sermonẽ quẽ audistis, nõ est meus.

Paracletus autem.

uobis in nomine meo petentibus, alius consolator, non corporeus, quemadmodũ me uidetis, sed spiritus ille sanctus, spirituum ac mētium sanctificator, quem pater uobis missurus est mihi uicarium, rogatus à uobis in meo nomine. Nec egebitis posthac mea præsentia corporali, quæ pro tēpore data est hominũ crassitudini, quo per gradus proficerent ad perfectiora. Nam ille spiritus, quoniam meus erit & patris, omnia quæ loquor uobis rudibus adhuc & parum capacibus, ad hæc obliuiosis, sugget et in memoriam, & quæ prius non intellexeratis, efficiet ut intelligatis: neque quicquam uos patietur obliuisci, neque quicquam sinet ignorare, quod ad salutem pertinet: ex obliuiosis reddet memores, è tardis dociles, è somnolentis uigiles, ex mœstis alacres, ex terrestribus cœlestes. Tantum perseuerate in charitate, memores præceptorũ meorum. Nec est quod interim exanimet uos tumultus huius mundi, quem in me uidebitis exoriri: olim & in uos cooriturum. Sufficiat uobis quòd abiens, pacem relinquo uobis, quòd pacem meam do uobis. Qui meam habet pacem, hũc nulla mundi tempestas potest subuertere. Habet & mundus suam quandam pacem: & his quos amat, dat pacem suam, sed hæc infida pax est. Mea pax quā uobis do, uos conciliat Deo. Quis autem noceat ei, qui Deum habeat protectorem? Pax quam uobis relinquo, mutua concordia conglutinans uos inter uos, reddet sodalitium uestrum inuictum aduersus omnia quæ potest mundus, aut satanas huius mundi princeps. Quid igitur est quod tantopere uos exanimet abitus meus, qui commodi quoque nonnihil uobis est allaturus? Ne turbetur igitur cor uestrum, neque metu percellatur. Iam audistis, & quo magis credatis, iterum iterumq́; dico, quòd abeo quidem ad

tempus, sed mox rediturus ad uos, interim efficiam ut uos reperiam incolumes. Hæc tempestas in me solum nunc deseuiet. Mox ubi patrem repetiuero, rursus adero per spiritum consolatorem. Per eundem aderit, & pater, nec unquam à uobis diuellemur, donec nobiscum toti sitis in regno cœlorum. Mœretis quòd abeam. Atqui si me ueré diligeretis, nimirum gauderetis, uestro simul, & meo nomine: quia non abeo quouis, sed ad patrem redeo, apud illum maiora uobis impetraturus, quandoquidem pater maior est me, unde proficiscitur quicquid uobis impertio. Si mihi metuitis, meaq; gratia mœretis, magis conueniebat gratulari, qui subducar ab his mundi malis, & ad patris remigrem consortium. Sin uestra causa doletis, meus abitus uobis magnam adferet utilitatem. Hæc scio me loqui, nec admodum attentis, nec admodum intelligentibus. Sed ideo repeto, & inculco, ut ubi quòd dixi, rerum exitus comprobabit, tum credatis, & reliqua omnia fore uera, quæ pòst euentura prædixi. Posthac mortalis cum mortalibus non multa loquar. Instat enim tempus, quòd distrahar à uobis corpore. Adest per suos satellites huius mundi princeps ille satanas, summis uiribus aggressurus me, ut prorsus deijciat, & extinguat. Sed nihil ab eo periculi est. Nam in me nihil habet iuris, & dum se maximè uictorem esse confidet, se uictum prostratumq; comperiet. Non habet ille ius nisi in eos, qui peccato sunt obnoxij. Quoniam autem mundus uitijs obstrictus est, in mundi cultores habet tyrannidem. Nec enim morior coactus, nec ob ullum facinus, sed ut mea morte redimā mea membra à peccati mortisq; tyrannide. Hoc mihi mandatum est à patre meo: & quod mandatum est, ex illius facio sententia. Proinde satis iam diu sumus in hoc accubitu. Tempus est, ut quoniam

Et nunc dixi uobis.

uolen

uolentes exequimur iussa patris, obuiam eamus instanti
Surgite, eamus hinc. *morti. Surgite itaq;, & abeamus hinc.* Dominus IESVS *uidens discipulos multis modis animo consternatos, partim mœrore, quòd uiderēt instare mortem domini, quem amore quidem humano, sed uehementissime diligebant: partim metu malorum, quæ illo digresso sibi uidebant impendere, tum autem somno grauatos, quem, & nox conciliabat, & augebat mœror, addebat, & fessio torporem animis: surgi iubet, ut uel sic excusso torpore, redderentur ad ea quæ dicturus esset alacriores, simulq; per ænigma submonet, iam esse tempus, ut animum erigant ab affectibus terrenis, ad ea quæ sunt cœlestia: à corporalibus ad spiritualia: à mortalibus ad immortalia: à temporarijs ad æterna. Voluit, & illud impressum esse mentibus illorum, se quicquid passurus esset, præscium ac uolentem pati, uolente quidem ita patre, sed à cuius uoluntate uoluntas ipsius nusquam dißideret. Voluit suos quantum imbecillitas humana ferebat, testes ac spectatores esse sui supplicij, eoque frequenter in hoc sermone repetit mentionem abitus, quo paulatim assuescerent tolerantiæ, sed interim multa admiscens solatia, quæ doloris acerbitatem lenirent, quòd abiret quidem, sed breui reuersurus ad eos: quòd abiret ad patrem, quòd inde missurus esset alium consolatorem, qui perficeret, quòd ipse cœpisset: quòd ipse quoque unà cum patre uenturus esset, & mansionem apud eos facturus: quòd hæc tempestas eos non esset absorptura. Quin & in alium abducit locum, quòd is in quo tum erant, manifestus esset: & quoniam audierāt iam adesse principem huius mundi, sibi metuebant à communi periculo. In alium itaq; locum, uelut ipsis tutiorem abducit, ut cætera fidentioribus animis audiant. Denique prædicit, quòd ipsi tandem*

dem essent eódem sequuturi, quò nunc ipse præcederet. Nūc redit ad eum sermonem, quem penitus oportebat insidere mentibus illorum, quo monuerat illos, ut perseuerarent in charitate, & obseruandis præceptis suis, ne suo uitio sese distraherēt à consortio patris, filij, & spiritus sancti, à quo Iudas iam se diuulserat: sed permanentes in fœdere, domini sui dictis obtemperarent, facta pro sua uirili imitarentur. Hoc autem non posse fieri, nisi perseuerarent in consortio spirituali filij: nec sibi tamen fiderent interim, aut quicquam suis uiribus arrogarent: nihil enim illos ualituros unquam, nisi domini beneficio, unde profluit omnibus quicquid ad ueram salutem facit. Id quo magis intelligerent, ac tenacius meminissent, adhibita rei notissimæ similitudine, uitis ac palmitum, rem explicat.

CAPVT XV.

VT, inquit, penitus intelligatis, quàm nihil sit uobis periculi, si perstiteritis in meo cōsortio, quantum autem sit periculi, si deficientes à fœdere, quod uobiscum pactus sum, diuellamini, mementote, quòd ego sum uera uitis, uos palmites, pater autē meus agricola est. Ego uel radix, uel stirps uitis sum, uos membra mea, ceu palmites è stirpe prognati. Pater me plantauit, nimirum qui genuit. Ab hoc stirps est profecta, uos à stirpe. Ad patrē uelut ad fontē redit totius beneficij gratia, qui quicquid uobis largitur, per me ac spiritum suum uobis largitur. Succus autē stirpis qui palmitibus quoq; dat uitā ac fructificandi uim, spiritus est, patri mihiq; cōmunis. Is ut me patri cōnectit, ita uos quoque mihi copulat. Palmes igitur quisquis mihi adhærens, meoq; spiritu uiuēs fructum stirpe dignum attulerit, hunc pater meus repurgabit, superuacuas amputās cupiditates, quo fructum adferat copiosiorē, ac generosiorē. Cæterum

qui

qui mihi quidem inhæserit per fidei professionē, charitatis autē euangelicæ fructū nullum adferat, hunc pater amputabit à uite, uelut onerosum & inutile membrum. Frustra enim est in uite, qui fructum non habet, sed folia tantùm. Iam uos quidem hactenus purgati mundiq; palmites estis per sermonē meum, cui credidistis: sed posthac magis etiā purgandi, quo copiosiorem fructum proferatis. Nunc satis est insitos esse stirpi, unde per fidem uitam hauriatis. Date operam ut maneatis in me, & ego uicissim agam in uobis ex me pendentibus. Quemadmodum enim palmes si diuellatur à uite sua, non potest ex se fructū ullum facere, quòd quicquid habet succi trahat è stirpe: sic nec uos poteritis ullius boni operis fructum edere: nisi mihi per fidem ac dilectionem adhæseritis, unde uobis proficiscatur oportet, quicquid ad ueră æternamq; facit salutē: propterea quòd nec Moses, nec ullus prophetarū uitis sit: sed ego sum unica uitis illa, cui inhæreat oportet, quisquis fructum salutis uolet proferre. Huius uitis uos estis palmites, cui gratis estis insiti, gratis purgati, sed unde uestra culpa possitis excidere. Quare uobis hoc curandum, ut mihi perpetuò iungamini. Etenim quisquis manet mihi coniunctus, me sibi uicissim coniunctum habens, meoq; uiuens spiritu, hic aspirante patre, copiosum fructum profert, sibi salutē æternam lucrifacientes, & Deo, cuius gratia fiunt omnia, gloriam apud homines concilians. Et illius gloria, mea est gloria, per quem largiri placuit, quicquid largitur hominibus ad salutem æternam consequendam. Hoc igitur mementote, quòd absq; me nihil boni potestis facere. Quòd si quis palmes suo uitio sese à me stirpe reuulserit, is non solùm nullum edit fructum, sed quēadmodum palmes inutilis falce amputatus exarescit, moxq; collectus cum reliquis

Omnem palmitem nō ferentem fructum.

Ego sum uitis, uos palmites.

quis sarmentis exectis, in ignem conijcitur ut ardeat: ita destitutus succo spirituq; meo, emoritur iuxta mentem, etiam si uiuat iuxta corpus: & post hanc uitam separatus irrecuperabiliter à uite, cõijcitur in ignem æternum, semper arsurus ad suum supplicium, qui noluerit in uite permanere, fructum editurus felicitatis æternæ. Manebitis autem in me, si sermones mei manserint in uobis: si quæ creditis, tenueritis: si quæ tenetis, factis exequamini. Hoc si feceritis non est quod ullas hominum procellas metuatis: & si nondum a dero corpore, tamen audiet uos pater: audiam, & ipse, si quicquid uolueritis, petatis: & quicquid petieritis, impetrabitis. Quemadmodum autẽ ex uobis non habetis, unde possitis edere fructum, ita non debetis benefactorum gloriam uobis arrogare. Quẽadmodum enim ego nõ quæsiui gloriam meam, sed patris unde proficiscitur quicquid sum, aut possum, ita uos omnem benefactorum, & gratiam & gloriam ad patrem me'que referetis. Per hoc apud homines illustratur patris gloria, si uos uiderint quàm plurimum euangelici fructus adferre. Quicquid enim ex uobis mihi accedet gloriæ, id redundabit in gloriam patris, cui laudem pariet apud homines si uiderint uos germanos esse discipulos filij: non quòd nos opus habeamus humana gloria, sed quòd sic expediat humani generis saluti, quam sitimus. Charitatis est, non ambitionis, quòd pater sic illustrari cupit apud homines. Quemadmodum dilexit me stirpẽ pater, itidem & ego dilexi uos palmites meos. Hoc tam ingens bonum gratuito donatum magna solicitudine seruate, ne uestra negligentia uobis pereat. Non peribit autem, si quemadmodum ego usque ad mortem perstiti in charitate patris, semper illius gloriæ studẽs, ita uos perseueraueritis in charitate

Et uerba mea in uobis manserint.

Et in hoc clarificatus est pater.

Sicut dilexit me pater.

ritate mea. Perseuerabitis autē, si præcepta non pharisæorum, nō philosophorum, sed mea seruaueritis: neq; uos ab his ulla mūdi res, seu blāda, seu formidabilis poterit distrahere, quēadmodū ego cōstanter ad mortē usq; seruo iussa patris mei, non recedens ab illius charitate, sed factis ipsis declarans me illius erga me charitati charitate mutua respondere. Quemadmodum igitur patri gloriosum erit, talem habere filium germanum ac sese dignum: ita gloriosum erit utriq; nostrum, quòd uos habeam discipulos obseruantes sermonum meorum, & factorum æmulos.

Hæc loquutus sum uobis. *Hæc tametsi molestiam habent admixtam, tamen ideo tot uerbis uobis inculco, ut quemadmodum ego non quæsiui gaudium huius mundi, sed in hoc gaudeo, quòd obsequens iussis paternis diligor à patre, ita uos non petatis solatium à mundo, sed meo gaudio gaudeatis, si quando meis uestigijs ingredientes, affligemini, idq; gaudium maneat in uobis, semper augescens in maius meliusq;, donec impleatur in perpetuam immortalis uitæ felicitatem. Erit uobis medijs in malis magno solatio, mutua charitas.*

Hoc est præceptum meum. *Pharisæorum uaria sunt præcepta: multa sunt & Mosi: unum hoc est præceptum propriè meum, quod omnia complectitur quæ doceo, quod omnia condulcabit, quæ inciderint tristia, ut ea charitate uos mutuò complectamini, qua ego uos sum amplexus. Amorem meum non dictis tantùm, sed factis etiam testor: nec eum uulgarem, sed eximium, & quo maior esse non poßit inter homines, inter quos nullum maius est indicium charitatis, quàm si quis uitam impendat amico. Nam sua cuique uita charißima est. Pecuniam, aut operam qui impendant, fortasse reperientur permulti. Qui uitam impendat amico, rarus est. Ego plus præsto, qui pro inimicis etiam*

uitam

uitam impendo, modò fiant amici. Et interim amicos honoris gratia uoco, quos meo iure seruos appellare possem. Sed tamen uos non pro seruis sed pro amicis habebo, si quemadmodum ego uolens obtempero iussis paternis, ita uos alacres ac lubentes peregeritis, quæ præcipio uobis. Vos amici mei estis. *Qui legis cultores sunt, meritò serui uocantur: quoniam ex præscriptis uarijs pendēt, ac metu potius, quàm ex animo quod præscriptum est faciunt. Vos autem, quos à legis seruitute uocaui ad libertatem euangelicam, posthac non appello seruos, sed amicos: ut quos mihi non necessitas iungit, sed mutua charitas. Seruus enim non intelligit quid sibi uelit dominus, tātùm quod iussus est facere, facit, nihil magni præmij sperans, si fecerit: magno malo plectēdus, si iussa neglexerit. Et ad officia singula, singulis opus est præscriptis: Vade, redi, fac hoc, fuge illud. Nō enim credit herus sua consilia seruis, ideo malæ fidei, quia metuūt magis quàm amant. Vos autem idcirco dixi amicos, quia semel omne consilium animi mei communicaui uobis* [redacted]. *Quicquid pater uos per me scire uoluit, hoc tanquam fidis amicis impartij. Certa sunt quæ uos docui, nec enim alia docui, quàm quæ audiui à patre meo. Mea præcepta illius præcepta sunt, quæ seruantes, illi quoque eritis pro seruis, amici. Quoq; magis intelligatis quantus sit honos huius dignationis erga uos, non uos me uestris officijs prouocastis ad amicitiam, ut debiti sit redamare, aut ultro uenistis ad amicitiam, ut humanitatis sit amantes redamare: sed ego quum essetis serui legis, & alieni ab amicitia dei, uolens & ultro selegi uos ex omnibus, nihil pro meritos. Et in hoc delegi, ut mihi insiti per charitatem mutuam, quam erga me non haberetis, nisi prior ipse di-* Non uos me elegistis.

lexiſſem uos, ſemper in melius proficiatis. Quemadmodum palmes ſucco uitis ſemper alitur, latius ſeſe propagine ſpargens: ita uos quoque per omnes orbis regiones, copioſum Euangelij fructum proferatis, atque ita proſitis alijs, ut fructus ueſter uobis quoque maneat incolumis. Vitis enim uulgaris alijs fructum edit, eumq; mox periturum: & ideo palmites eius temporarium fructum edunt, quoniam adhærent uiti perituræ. Vos quoniam adhæretis immortali ſtirpi, fructum adferetis nunquã periturum, ſed uobis incolumen futurum in uitam æternam. Nec interim eſt quod dicatis: Ingens eſt labor obire mundum, docere gentes, perpeti malorum odia. Quid ſalarij, quid præſidij, quid præmij nobis decernitur? Valeant iſta mundi præſidia. Hoc uobis omnium præmiorum ac præſidiorum loco ſit, quòd quicquid petieritis à patre in nomine meo, daturus eſt uobis. Quid eſt facilius, quàm petere? Quid eſt autem quod ille non poßit largiri? Quid eſt porrò quod ille mea cauſa non uelit? Nec ſunt dura iuſſa mea. Quid enim [redacted] imbecilles, quos non fortes reddat amor mutuus? Quid tam triſte, quod non dulce reddat mutua charitas? Neq; uos illud moueat, quòd dum mecum habetis amicitiã, dum inter uos mutua charitate cohæretis, cum mundo diſsidium ac ſimultatem habebitis. Imò iſthuc ipſum ueſtros animos conſolari debebit; quandoquidem hoc argumento cognoſcetis uos eſſe uerè meos diſcipulos & amicos, nimirum alienos à mundo, qui totus in malitia ſitus eſt, quum uos cœlo deſtinati ſitis. Ne uideatur indignum uos in mundo perpeti, quod ego prior uobis ſum perpeſſus. Odit & me mundus, non quòd merear, ſed quòd arguam ac prodam illius malefacta, docens ea quæ non congruunt

Vt quodcũque petieritis patrem.

Hæc mando uobis.

Si mundus uos odit.

munda

mundanis affectibus. Nouit ille suæ factionis homines, eosq; complectitur & euehit, ut similis amat similem, & mala scabies amat commodè scalpentem. Infelices igitur quibus hic mundus blandus est & amicus. Nam hoc arguit eos alienos esse ab amicitia dei, quæ sola uerè felices reddit. Quòd si uos oderit mundus, agnoscite meum exemplum, & uobis ipsis gratulamini, quòd à mundi consortio sitis alieni, sed adhæreatis contubernio meo. Nam hoc intelligetis ex odio mundi, quòd mearum partium sitis. Etenim si pertineretis ad mundum: si diligeretis ea quæ sunt huius mundi, si doceretis ea quæ congruunt cupiditatibus mundanis, mundus agnosceret uos, ac ueluti suos amaret: quoniã autem non ea sectamini quæ sunt carnis, sed quæ sunt spiritus, non inhiatis bonis terrenis, sed cœlestibus, ideo uos odit mundus, non quòd odio digni sitis, sed quòd malo & impio dißimiles. Antea quum in craßis legis cæremonijs perfectam iustitiam constitueretis: quum rebus fluxis intenti nullo cœlestium rerum amore tenebamini, mundus uos amabat: sed posteaquam ego uos ab ista factione seuocaui, ad euangelicam ac cœlestem doctrinam, mihiq; ueluti palmites inseui stirpi, cœpit odisse uos mundus, non ob aliud nisi quòd estis mei. Atqui non alio nomine felices eritis, quàm quòd mei estis. Nolite mirari, quòd innocentia uestra non tuebitur uos ab odio mundi. Mementote quod dixi uobis: Non est potior serui conditio, quàm domini: nec mea me innocentia tueri potuit ab odio mundi, quæ maior est uestra, nec meam doctrinam ueriti sunt aspernari, nec meis beneficijs mitescere potuerunt, & à crudelibus cœptis reuocari. Quod ausi sint in me, qui dominus sum ac magister, multò magis audebunt in uos. Si me tot insidijs persequuti sunt usq;

Si de mundo fuissetis.

Mementote *sermonis mei*

ad mortem longè probrosissimam, si toties conuitijs incesserunt, & uos discipulos meos persequentur, imò me persequentur in uobis. Si meis dictis obtemperabunt, obtemperabunt & uestris. Sed quemadmodum meam doctrinam non tulerunt, ita nec uestram ferent, quoniam eadem docebitis, quæ ego doceo. Quicquid autem contumeliarum in uos ingesserint, id in me factum arbitrabor. Quicquid enim horum facturi sunt in uos, odio nominis mei facient: mihi malè dicent, quum uobis maledixerint: me reijcient, cùm uos reijcient: me cædent, cùm uos cædent. Quicquid enim in membra committitur, hoc ad capitis pertinet contumeliam. Et in me facerent ista, si præsentem haberent. Nunc quoniam in me non poterunt, in uos sæuient. Porrò quemadmodum omnis contumelia uobis illata ad me pertinet, ita quicquid aduersum meum nomen committitur, ad patris mei contumeliam pertinet: quem si uerè nossent, ut sibi nosse uidentur, nequaquam tantis probris afficerent filium. Arrogant sibi pietatem in deum, & in filium sunt impij. Petunt salutem à deo, & filio moliuntur exitium. Iactant se seruare dei præcepta, & filij præcepta quæ tradit ex autoritate patris, respuunt. Iactant legis scientiam, & eum quem lex prædicat, non agnoscunt. Adorant mittentem, & eum quem misit insectantur. Nesciunt igitur deum, quem se nosse gloriantur. Et tamen hæc ignorantia non excusabit illos in die uindictæ. Nesciunt quidem, sed ideo nesciunt, quia noluerunt discere. Ideo noluerunt discere, quia magis dilexerunt suam gloriam, quàm gloriam dei. Pluris fecerunt quæstum suum, quàm lucrum salutis euangelicæ. Quod itaq; pater fecit in ipsorum salutem, hoc sibi sua pertinacia uerterunt in cumulum æternæ damnationis. Etenim in hoc ueni, in hoc missus sum,

Sed hæc omnia facient.

ſum,ut omnibus,ſi fieri poſſet, impertirem ſalutem æternam. Si non ueniſſem ipſe, qui ſum filius,& quo nemo maior mitti poterat: ſi non fuiſſem eis locutus omnia quæ poterant illos ad meliorem reuocare mentem: ſi non feciſſem ea quæ uel ſaxea corda poterant ad credendum impellere, leuius certè perirent, nimirum ab hoc incredulitatis crimine liberi, cuius acceſsio magnam ſarcinam addet eorum exitio. Nunc autem quum nihil à me ſit omiſſum, quo ſeruari poterant, cùm ipſi pertinacibus odijs pugnarint aduerſus eum qui ſalutem gratuitam offert: non habent quò purgent incredulitatem ſuam. Si quis odio proſequatur ignotum, utcunq; uidetur ignoſcendum, ſi habet inuiſum, quem nunquam uiderit. Me uiderunt & audierunt. Viderunt omnibus benefacientem: audierunt ea quæ deo digna ſunt loquentem, & tamen oderunt ob ea ob quæ debuerãt amare. Porrò quiſquis odit me, non poteſt non odiſſe patrem meum, è cuius autoritate loquor, quæ loquor: cuius uirtute facio, quicquid facio. Nec enim uerbis ſolùm illis ſum loquutus, uerùm etiam factis. Illi excæcati, nec uerbis crediderunt, nec factis. Et hoc ipſum illis aggrauabit damnationis malum, quòd obuia dei bonitate tam pertinaciter ſunt abuſi. Si non edidiſſem inter illos miracula, quæ nemo prophetarum ante me prodidit, ſiue magnitudinem ſpectet aliquis, ſiue multitudinem, eaq; omnia non in errorem illorum, ſed in ſubſidium afflictorum, non tenerentur hoc peccato longè grauiſsimo. Nunc autem & audierunt & uiderunt, tantoq; magis oderunt: non tantùm me qui loquutus ſum & feci, ſed & patrem meum, qui per me loquutus eſt, per me uirtutem ſuam exeruit. Moſen nunquã uiderunt, & tamen admirantur: prophetis credunt, quos nunquam audierunt. Me quem cominus conſpexerunt, quẽ

Si non ueniſſem, & locutus fuiſſẽ eis.

Qui me odit, & patrẽ meum odit.

audire loquentem: quem experti sunt tot modis beneficum, auersantur: nec hoc contenti, morte afficiunt. Et interim prætexunt pietatem in deum patrem, quum qui uere patrem amet, non poßit odiße filium. Quanquam hæc non accidunt fortuitò, quandoquidem hoc quod isti faciunt, psalmorum uaticinia, quæ tenent ac legunt, futurum olim prædixerunt, uidelicet ut pro benefactis quibus debebatur gratia, maleuolentiam reponerent. Sic enim illhic loquor per os prophetæ: Non gaudeant super me, qui aduersantur iniquè, qui oderunt me gratis. Tolerabile est, si quis prouocatus oderit aliquem: utcunq; potest ignosci, si quis ignotum oderit: cæterùm qui ignoscat illi, qui & notum, & bene merentem odio prosequatur? Sed istorum incredulitas non reddet irritum fructum eorum, qui mihi adhæserint. Quum enim perfunctus fuero omnibus quæ mihi mandauit pater, iamq; uenerit consolator ille, quem sicut antè pollicitus sum: mittam uobis à patre proficiscentem, qui est spiritus suggestor ac doctor omnis ueritatis, ille declarabit omnia quæ dixerim, quæ gesserim: ex quibus liquebit & mea bonitas, & illorum obstinata cæcitas. Ille docebit nihil in me factum, quod non antè prædictum sit in libris ipsorum quos legunt, nec intelligunt. Vos quoq; qui nunc estis imbecilles, tunc confirmatiores mei spiritus afflatu, testificabimini apud omnes de me, propterea, quòd ordine uidistis quæ gesserim, audistis quæ dixerim. Quemadmodum ego certa uobis retuli, nimirum ea quæ uidi & audiui apud patrem meum: nec incerta uobis suggeret spiritus, nimirum & ipse proficiscens à patre, ita & uos non dubiarum rerum, sed omnibus sensibus compertarum, testes eritis. Erunt autem, qui nec uobis habituri sunt fidem, sed non

Sed ut impleatur sermo.

Cùm autem uenerit paracletus.

non ob eos, qui ſuapte culpa pereunt, deſerenda eſt ſalus aliorum.

CAPVT XVI.

NEc ullis periculis oportebit deterreri à profeßione ueritatis euangelicæ, quam mundus quidem omnibus machinis oppugnabit, cæterùm opprimere nunquam poterit, quæ Deo autore nititur. Videtis quæ in me mundus moliatur ob profeßionem paternæ ueritatis. Ad ſimilia perpetienda neceſſe eſt ut præparetis animos ueſtros. Hæc ideo denuntio uobis euentura, ne putetis delicatam eſſe profeßionem euangelicam, ac tum animo conſternemini, cum iſta uobis præter expectationem acciderint. Minus enim offendunt mala, quæ præuideris, ad quæ obfirmaris animum antè, quàm incurrant. Non fallam uos nec in malis, quæ neceſſe eſt Euangelij gratia perpeti: nec in præmijs, quæ manent gnauiter ſuo perfunctos munere. Hoc primùm occurret uobis Euangelij prædicationem auſpicantibus: Qui religionis arcem tenere uidentur, qui legis cognitionẽ profitentur, uos uelut impios & execrabiles ſubmouebunt è ſynagogis ſuis: quod apud iſtos eſt pro broſißimum. Mox non hoc erunt cõtenti, uenietur ad carceres, ad flagra. Deniq; res eò procedet, ut quiſquis interfecerit uos, exiſtimet ſe uictimã immolare deo gratißimã. Prætexent enim impietati ſuæ pietatis imaginem, ac ueræ pietatis doctores, impietatis reos peragent. Ita fiet, ut non ſolùm dura perpetiamini, uerumetiam ut impij maleficiq; perpetiamini. Sed ne uobis curæ ſit, quid mundus de uobis iudicet, conſoletur uos exemplum meum, recordantes quòd iſta mecum, quodq; mea patriſq; mei cauſa patiamini. Noſtra hæc iniuria eſt, noſtrum erit & uobis certantibus opem ſuppeditare, & uictoribus præmia lagiri,

Abſq; ſynagogis faciẽt uos.

& illis obsistere, deq; pertinacibus pœnam sumere, ne uos quicquam de uindicta cogitetis. Non enim ista committent in uos quòd fures sitis, aut maledici, aut alioqui talibus digni malis, sed quia nondum ad plenum nouerunt neque me, neque patrem meum. Error admixtus sæuitiæ faciet ut illorum etiam miserescat: nec tam existimetis supplicio perdendos, quàm doctrina seruandos. Multos enim incitabit in uos religionis studium, magis errantes iudicio quàm affectu. Hi resipiscent, simul atque per uos innotuerit pater meus orbi terrarum: simul atque uestra prædicatione cognouerint meam doctrinam, & spiritus sancti uim. Scio uos esse mœstos, ob discessum meum: nec erat addendus mœrori mœror, sed expediebat de his præmoneri uos, ut quum inciderint uobis hæc mala, fortiter & infractis animis perferatis, dum uobis ueniet in mentem, quòd hæc omnia prædixerim euentura, quòd exemplo mei, quòd ab impijs, quòd ab ignorantibus ueritatem, quòd mea patrisq; mei causa patiamini. Nec uos moueat hominum de uobis iudicium, contentos recti conscientia. Quin potius iuxta doctrinam meam, beatos uosipsos iudicate, quum persequuti fuerint uos homines: quum omne malum dixerint aduersum uos, mentientes propter nomen meum. Eijcient uos è synagogis, sed hoc ipsum arguet uestra nomina scripta esse in cœlo. Hæc omnia sciebam uobis euentura, sed tamen initio, quum uos mihi iungerem, his de rebus silui, non ut fallerem uos, sed quia nondū erat tempus: nec enim omnia cuiuis tempori conueniunt. Corporis huius præsentia pro tempore fouit imbecillitatem uestram. Nunc quoniam instat tempus, ut subducar à uobis, oportuit uos palàm præmoneri, quid sitis perpessuri, quo paulatim consuescatis corporalis præsentiæ solatio

Quia uobiscum eram.

latio carere, positoq; affectu humano, sumatis firmius magisq; masculum animi robur: nec sitis similes pueris, qui semper pendent à sinu matrum, exanimati, si quando contingat à conspectu parentum auelli. Nolui uos lactare falsa spe: nec tamen alieno tempore uolui cōsternare animos uestros. Datū est quod oportuit imbecillitati uestræ, egiq; pro tempore consolatorem & patronū. Nunc abeundum est, & quum uestra causa potißimum abeam, ut subducto corporis huius conspectu proficiatis ad fortiora, tamē hic sermo sic exanimauit uos, ut nemo roget aut cogitet, quò uadam, quum non oporteat uos discruciari, quòd abeam, sed gaudere potius, quòd abeā ad patrem, unde profectus sum: iam nō absuturus à uobis, sed aliter uobiscū futurus. Neq; uerò nesciebam, quid esset optabilius uestris affectibus. Malebatis hac me a consuetudine perpetuò frui: uerū ego malui uobis loqui quæ conducunt, quàm quæ iuuant: malui uos cognita ueritate ad tempus affici mœrore, quàm non proficere ad firmitatem uēturæ tempestati parem futuram. Et idcirco palàm quod euenturum est nunc prædico uobis, me relicturum uos, & me subducto uos multa passuros. Quibus perferendis ut sitis idonei, expedit uobis ut interim subducar ab oculis uestris. Nisi enim submoto carnis conspectu cœperitis esse spirituales, spiritus ille cōsolator, qui uos fortes reddet & inuictos, non ueniet ad uos. Siquidem illi uos præparaui, ille perficiet, quod à nobis cœptum est in uobis. Denique per illum semper uobiscū futurus sum, & præsentius absens adero, quàm nunc absum præsens. Non enim in hoc ueni, ut semper uobiscū agam in terris: sed ideo me deieci ad uestram infirmitatem, ut uos eueherem in cœlum. Sic uisum est consilio paterno, dispensatis temporū uicibus paulatim uos, & gra-

dibus quibusdam ad ea quæ perfecta sunt promouere. Aequum est autem ut animos quoq; uestros ad paternam dispensationem accommodetis. Omnia uobis contingent nostro beneficio, sed uestrum est adniti, ut nostri beneficij sitis capaces. Etenim si perpetuò mãseritis in hoc affectu in quo nunc estis, consolator ille cœlestis non ueniet ad uos. nimirum nondum capaces sui muneris. Quòd si abiero, uosq; neglecta corporali præsentia præparaueritis animos uestros sublimioribus dotibus, quas spiritus ille uobis defret, tum ueniet ille consolator à me missus ex patre, nunquam uos relicturus, nec unquam uos destiturus, nec in uita, nec in morte: nec erit inefficax ille spiritus sed quum uenerit plus efficiet per uos, quàm ego nũc præsto, non quòd non sit eadem potentia, sed quòd sic expediat humani generis saluti, negotij partes in tempora partiri. Ego argui mundum, ille plenius & euidentius idem efficiet. Sic enim cõuincet mundum, ut nisi resipuerit credens Euangelio, nullam sit prorsus excusationem habiturus. Nam ut illi nunc nostræ carnis infirmitas præbet offendiculũ, ita nõnihil præbere uideatur, quod posset incredulitati suæ prætexere. Viderunt lassum, uiderunt esurientem & sitientem, uiderunt humilem & contemptum, mox uidebunt afflictum, captum, cæsum, ac morientem denique. Cæterùm ubi perfectis omnibus, quæ ad carnis dispensationem pertinent, uiderint reuixisse, uiderint sublatum in cœlos, uiderint misso spiritu uos subitò factos intrepidos mei nominis præcones, uirtutes admirandas emicare ad nomen meum inuocatum, exilire dæmones, restitui claudos, sanari ægrotos, reuiuiscere mortuos: denique nihil non euenisse quod à prophetis erat prædictum, nihil erit reliquum excusationis impijs & incredulis. Tum enim mundus

Ille arguet mundum de peccato.

mundus triplici nomine conuincetur inexcusabiliter. Primùm de peccato, mox de iustitia, deinde de iudicio. De peccato omnium maximo, quodq; cætera peccata omnia complectitur, coarguetur: quia quum uiderint consentire prophetarum oracula cum euentis: quum conspexerint tot hominum millia profiteri nomen meum: quum uiderint eos qui mihi crediderunt, accepto spiritu sancto loqui linguis ignotis, clarescere miraculis, relinquere superstitionem Mosaicæ legis, amplecti pietatem euangelicam, detestari patrium cultum simulacrorum, sed uitæ pietate colere patrem cœlestem, pro nihilo ducere terrena commoda, totos ad cœlestia rapi: quid tum habebit mundus, quod prætexat obstinatæ suæ incredulitatis? Si nihil erit omissum à patre qui misit: nihil à me qui missus sum seruandus omnibus: nihil à spiritu sancto, quem utriq; missuri sumus: nihil à uobis, quibus ut organis suis utetur ille cœlestis spiritus, quid superest nisi ut omnes intelligant eos incredulitatis suæ perire uitio? Quumq; conspexerint prophanas gentes, per simplicis aquæ tincturam, ac mei nominis professionem ablui à pristinæ uitæ peccatis, & innocentia donari, palàm erit illos uolentes ac scientes in suis manere sordibus, & peccata peccatis addere. Coarguetur autem et de falso uendicata iustitia. Nunc enim utcunq; prætexunt obseruationem legis à deo traditæ, iactant obseruatas maiorum constitutiones: prætexunt à maioribus traditam religionem, ieiunia, sabbata, preces, eleemosynas, cultus & id genus alia, quæ speciem habent iniustitiæ: cæterùm ubi uiderint spiritus illius uim admirabilem non contingere nisi his, qui professi fuerint nomen meum contingere etiam idololatris, sine legis obseruatione, quid dicent interim qui sibi iustitiam ex legis obseruation De iustitia uerò.

uatione uendicant? Frustra gloriabuntur apud homines de falsa iustitia, qui eum reiecerunt, per quem unum uera contingit iustitia. Id ita esse tum palàm erit mundo, quum spiritus ille declararit, me non esse mortuum, quem in crucem suffixerant, quem sepelierant: sed redisse ad patrem unde ueneram, apud illum uiuere, & iam inuisibilem ac sublatum ab oculis humanis maiora præstare per uos meo spiritu afflatos, quàm præsens in terris præstiterim. His rebus fiet ut illorum iniustitia coarguatur, qui alibi sibi iustitiæ spem posuerunt quàm in me: & dei iustitia fiat illustris, quæ bona fide præstiterit humano generi, quod olim per prophetas suos erat pollicitus. Id autem mox futurum est.

Quia uado ad patrem. *Proficiscor enim ad patrem per mortem, neq; diu uobiscum hoc uisibili corpore uersaturus sum, & tamen sentietis me uiuum ac potentem, nihilq; non præstantem eorum, quæ sum pollicitus. Quin & de iudicio coarguetur mundus,*

De iudicio uerò. *quum passim hominibus à peccatis ad innocentiam uitæ resipiscentibus, à crassis Mosaicæ legis cæremonijs, ad euangelicam pietatem sese conferentibus, à dæmonum & simulacrorum cultura totis totius orbis nationibus sese cõuertentibus ad cultum patris, filij & spiritus sancti, palàm fiet principem huius mundi, qui hactenus per peccatum exercuit tyrannidem, iam suis ipsius armis, uictum, eiectum, condemnatumq; esse: ut qui mortem meam procurauerit, per quem peccata mundi tolluntur, per quem confertur innocentia, per quem donatur libertas euangelica, per quem datur immortalitas. Tum apparebit fuisse triumphum, quod uidebatur ignominia: fuisse uictoriam, quod putabatur exitium. Quum enim dæmones passim eijcientur templis: quum ad signum crucis eiulabunt: quum ad nomen meum relinquent diu possessa corpora*

pora: non'ne manifestum erit principem illorum esse condemnatum? Non'ne conspicuum erit & illos meritò damnandos esse, qui damnatum illum ac uictum sequi maluerint in mortem æternam, quàm me, quem deus ueluti uictorem in regni sui consortium subuexerit, omnibus innocentiæ uitæq; autorem? Sunt alia multa, quæ uobis poteram dicere, sed non est huius temporis ea promere: nec uos adhuc capaces estis ob imbecillitatem, nec adhuc peractam huius meæ legationis functionem: ea spiritui uenturo reseruo. Ille ubi uenerit, reperiet uos plenioris scientiæ capaciores: nimirum peracta mortis, resurrectionis et ascensionis meæ dispensatione. Non erit spiritus uanus aut humanus, sed spiritus erit meus, hoc est, ueritatis. Is uos docebit omnem ueritatem, cuius nunc ad plenum capaces non estis. Loquetur & ille uobis, sed tacitis et arcanis flatibus. Non aëre moto feriet aures corporis, sed occulta ui mouebit intima mentium. Nec loquetur incerta, sed quemadmodum ego nihil loquutus sum, quod non audierim apud patrem meum, ita ille nihil suggeret, nisi quod acceperit à patre & à me. Nec solùm aperiet uobis omnem ueritatem de rebus præteritis, uerùm etiam quoties res postulabit, quæ pòst futura sunt, prædicet uobis antè quàm eueniant. Est enim non solùm omnipotens, sed etiam omniscius. Ille per uos illustrabit gloriam nominis mei, quemadmodum ego per mortem & resurrectionem meam illustrabo gloriam patris. Nam quemadmodum in gloriam patris proficit quicquid à me geritur, à quo sum, & à quo accepi omnia: ita in meam gloriam proficiet, quicquid spiritus ille per uos gesserit, nihil enim uobis suggeret diuersum ab his, quæ ego accepta à patre tradidi uobis. Nihil inter uos non commune omnium. A' patre proficiscuntur omnia, sed

Adhuc multa habeo uobis.

Quia de meo accipiet.

nihil

nihil est illius quod idem non sit meum: nec quicquam est patris aut meum, quod spiritui non sit commune. Per illum igitur ego uobis loquar, quemadmodum per me loquutus est pater. Qui mihi credit, credit patri: qui spiritui credit, credet utriq; nostrum. Hisce tot rebus confirmati, forModicum et tem animum sumite aduersus tempestatem imminentem, iam non ui- & in rebus afflictis seruate uos sequundioribus, quae sedebitis. quentur. Breue tempus est, quod orbabimini conspectu meo, sed id longum non erit. Post exiguum enim temporis spatium rursus reddar oculis uestris, ut paulatim assuescatis carere corporis huius conspectu, qui uobis inutilis est. Nam ad patrem redeo, maiora uobis largiturus, ubi uobis conspicuus esse desiero. Tantus autem moeror occuparat id temporis discipulorum animos, ut toties iterata, nec intelligerent, nec meminissent. Quum enim dominus Iesus indicaret his uerbis non admodum obscurè, se per mortem ac sepulturam absuturum à conspectu suorum: sed rursus post triduum, eodem quidem corpore, sed iam immortali uidendum esse suis, ut aliquot dies confirmatis discipulorum animis sese reciperet in coelum: ut sublato conspectu corporis, quod illos non patiebatur esse spirituales, promererentur spiritum illum coelestem: nec pòst expectarent corporalem domini praesentiam, nisi quum supremo die sese semel ostendet omnibus totius orbis nationibus, iudicaturus uiuos & mortuos: tamen quod dictum erat non intelligentes discipuli, mussitabant inter sese: Quid sibi uult hic sermo? breue tempus est quod me non uidebitis: & rursum breue tempus erit quod me uidebitis: quoniam uado ad patrem. Quomodo uidebimus, qui se subducit ad patrem? aut quid sibi uult hoc breue tempus, quo sui uidendi copiam nobis adim

adimet: rursum aliud breue, quod sui uidendi nobis copiam faciet? Obscurus hic est sermo, nec intelligimus quid loquatur. Iesus autem intelligens quòd haberent in animo percontari se, quid sibi uellet quod dixisset, præuenit illorum interrogationem, ut, quemadmodum solet, ostenderet sibi notas esse, quamuis arcanas hominum cogitationes. Rursum hoc conturbat, inquit, animos uestros, quòd dixerim, ad breue tempus subducendum uobis mei conspectum: rursus ad breue tempus reddendum uobis mei conspectum, quòd perpetuò non expediat apud uos manere, quemadmodum nunc maneo, sed magis in rem uestram est, ut abeam ad patrem. Quod dixi uerißimum est. Instat tempus, quum uos ob ademptam hanc nostram consuetudinem, luctu, mœrore, lacrymis conficiemini, despondentes animum, uelut omni præsidio destituti. Contrà mundus uelut uictor gaudebit, gestiet, exultabit sed breui commutabuntur rerum uices. Nam mundi gaudium uertetur in mœrorem, & uester mœror uertetur in gaudium. Vt enim mea mors uos discruciabit & Iudæos afficiet gaudio, ita resurrectio uos afficiet gaudio, contrà Iudæos conturbabit. Quare breuem istum mœrorem fortiter tolerate, spe mox sequuturi gaudij. Quemadmodum grauida mulier grauiter discruciatur nitens ad partum, cæterùm eos dolores magno tolerat animo, quòd sciat nõ fore diuturnos, & mox consequuturam ex edita prole uoluptatẽ. Nam simul atq; pepererit, quod parturiebat, tanta est uoluptas, quòd mater sit facta nouæ prolis, ut non meminerit doloris, quem in nixu perpessa est, imò gaudet longam lætitiam emptam sibi dolore breui: Itidem uos quoque hoc exiguo tempore quod instat, uehementer animo discruciabimini, & iam nunc mœrore magno teneminis

sed

ſed poſt dies pauculos ubi uictor me uobis exhibuero rediuiuum, magno gaudio perfundetur cor ueſtrum: quòd quem mortuũ luxiſtis, uideatis immortalitate donatũ. Luctus erit breuis, ſed gaudiũ erit perēne. Mors enim trãſit, manet immortalitas. Nunc multa ſunt de quibus animus ueſter geſtit interrogare me. Tum adeò ſatisfactum erit animis & oculis ueſtris, ut nihil amplius exiſtimetis inter rogandum. Ingens enim gaudium excutiet omnem animi moleſtiam, neq; quicquam prætereà uota ueſtra requirent ubi plus uidebitis exhibitum, quàm ſperaueritis, aut optare ſitis auſi. Et tamen poſtea quàm fuero ſublatus à uobis in cœlum, nihil eſt uobis defuturum. Quid enim facilius, quàm petere à patre? Quicquid autem ab illo petieritis in meo nomine, dabitur uobis. Quid opus uobis eſt alijs præſidijs? Pater unus poteſt omnia, & ille meis amicis, ac meo nomine petentibus nihil negaturus eſt. Hactenus obſtitit uobis præſentia corporis, quò minus petieritis aliquid ab illo dignum meo nomine. Nondum enim toti pendetis à præſidijs cœleſtibus, ſed ab hoc corpore uelut humano pendetis affectu. Poſthac petite ſublatis in cœlum animis, ubi ſcitote me præſentem fore patronum: & quicquid poſtulaueritis, impetrabitis: ut iam gaudium ueſtrũ, quod poſt hunc, in quo nunc eſtis, mœrorē, ex reddito uobis mei conſpectu continget, fiat plenum ac perpetuum. Non enim erunt tunc uices mœroris & gaudij, ex ſublata ac reddita mei copia, iuxta corporis infirmitatē, ſed freti ſemper uobis parato cœleſti præſidio, ſemper præſentem habentes conſolatorem & conſultorem ſpiritum, iugi conſciētiæ gaudio fruemini, in lætis pariter atq; triſtibus agentes gratias Deo. Hæc interim obſcurius ac uelut per ænigma loquutus ſum uobis, nondum quid dicam ad plenum

Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

Hæc in prouerbijs locutus ſum uobis.

plenum intelligentibus. Sic enim obsequendum erat imbecillitati uestræ, ut uos quoque discatis aliorum imbecillitati gerere morẽ. Sed ueniet tempus quum hoc corpore mortali sublato, uobis iam firmioribus, ac mœrore posito, magis attentis, loquar de patre meo palàm, & absque parabolarum inuolucris. Nunc enim uobis quod palàm etiam dicitur, ob animum imbecillem, & curis occupatum, ueluti parabola est. Tandem & per spiritum meum certo renunciabo uobis, quid uelit pater meus. Non enim decet uos ignaros esse uoluntatis paternæ. Tum quidem tacite loquar, sed certa loquar, sed aperta loquar, si modo uos petieritis. Sed tum hoc quoq; suggeret spiritus cœlestis quid petendum sit, aut quomodo petendum in nomine meo. Quod si feceritis, etiam si quid esset arduum ac difficile, tamen pater in gratiam meam petentibus, non negaret. Nunc non hoc dico, quasi sic meo interuentu sitis impetraturi, quemadmodum ab homine principe nonnunquam impetrant homines patrocinio cuiuspiam, qui gratiosus sit apud principem, quod alioqui largiturus nõ esset, nisi hoc donaret eius gratiæ, qui postulantis preces commendat. Imò pater, tametsi rogari amat per filium, per quem omnia uoluit largiri mortalibus, tamen uolens ac lubens alioqui uotis uestris annuet, non solùm ob amorem quem habet erga filium, uerum etiam quem habet erga uos. Non amat enim sic filium, ut uos non amet: sed quoscunq; amat filius, hos amat & pater. Amat igitur uos [redacted] ob id, quia me mutuo diligitis: quia creditis quòd ab ipso profectus sum. Nam hoc est amare patrem, amare filium, & hoc est credere patri, credere filio. Non credit autem qui negat illum à patre uenisse, qui negat illũ ex autoritate patris dicere ac

Ss facere

facere omnia. Antè quàm uenirem in mundum, assumpto quod uidetis mortali corpore, iam eram apud patrem: sed uestra causa ueni in mundum, ut uos in cœlum eueherem. Nunc rursum obitis his, quæ mandarat pater, uestri gratia, iuxta corporis præsentiam relinquo mundum, & ad patrem redeo. Quicquid autem hic geretur, aut geritur, uestræ salutis causa geritur, ac geretur. His uerbis animatiores facti discipuli, nonnihil sibi placere cœperunt, quasi suis uiribus sustinere possent imminentem domini sui mortem, respondent hunc in modum: Ecce quod in posterum te facturum polliceris, hoc iam nunc præstas. Nunc enim absque parabolarum inuolucro palam eloqueris quid sis facturus: nec est opus, ut te quicquam prætereà rogemus. Nihil enim te fugit, & istis dictis animi nostri mœrorem exemisti, nec erit opus alijs sermonibus. Non dubitamus enim, quin quod instat spe gaudij futuri, simus constantibus animis laturi. Et in hoc denique uerè credimus, quòd à Deo profectus sis, quòd arcana cordium nostrorum penitus habes perspecta. Porrò dominus IESVS, *cui mos erat acriter ubique coërcere, si quid humanæ arrrgantiæ, ambitionis, aut fiduciæ sensisset in animis oboriri discipulorum suorum, quo planè discerēt suis diffidere uiribus, quibus nihil poterant, sed toti penderent à præsidijs Dei patris, retudit eam arrogantiam, quòd quum nondum intelligerent quid dixisset, quum nondum uerè crederēt, nondum essent pares instantibus procellis, tamen sibi uendicarent, quod erat precibus postulandum à patre, respondit hūc in modū: Quid ego audio? Quod ego pòst polliceor, iam firmioribus mea doctrina, & sacri spiritus afflatu factis, hoc nunc uobis arrogatis ante tempus, quasi uirtutis humanæ præsidijs positis omnino quicquam. Imò iam in-*

stat

ſtat tempus, quo declarabitis, quàm ex uobis ipſis ſitis imbecilles. Non enim ſolùm fortiter non perferetis tempeſtatem imminentem, ſed me deſerto ſolo in manibus ſatellitum qui me rapient ad crucis ſupplicium, alius aliò fugietis: adeo metu perturbatis animis, ut non modo mihi non ſitis adhæſuri, ſed ne conſortio quidem mutuo uobis inuicem auxilio ſolatioq; futuri, dum ſibi quiſq; timebit, ne alterius indicio prodatur, aut in periculum ueniat. Quanquam mihi quidem ueſtro præſidio non erit opus. Ab omnibus quidem amicis meis deſtituar, ſed tamen deſolatus non ero: quia nunquam me deſeret pater. Hæc ideo loquor uobis, ut ueſtris diffiſi uiribus in me conquieſcatis. Mundus magnis tumultibus coorietur in uos, quemadmodum nunc in me cooritur. Sed magno ſitis animo, memores, quòd ego uici mundum. Ex me ſumetis exemplum, à me ſperabitis auxilium. Vincetis & uos, ſed per me: ueſtrapte quidem natura imbecilles, ſed meo ſpiritu fortes & inuicti futuri, quum tempus & res poſtulabit.

CAPVT XVII.

HViuſmodi ſermonibus poſteaquàm Ieſus partim conſolatus eſſet diſcipulos ſuos, partim erudiſſet, & inſtruxiſſet aduerſus imminentem malorum procellam: quoniam admonuerat fiduciam non eſſe collocandam in uiribus humanis, ſed præſidio cœleſti: uoluit & ipſa re docere ſuos, ut ingruẽtibus afflictionibus mundi, non aliò ſpectarent, quàm ad patrẽ cœleſtem, unde totos oportet pendere, qui cupiunt eſſe pares tolerandis perſecutionibus. Igitur attollens oculos in cœlũ, quo nimirũ ipſo corporis habitu doceret, quò foret intendẽdus animus, hũc in modũ loquutus eſt: Pater nũc adeſt tẽpus mihi ſemper optatum, glorifica filiũ tuũ apud homines morte, ac reſurrectione,

ut uiciβim filius tuus te glorificet apud uniuersos mortales, & uterq; per alterum innotescat. Sic enim expedit ad humani generis salutem, ut mundus per te cognoscat filium, ac uiciβim per filium cognoscat patrem. Sic enim tibi uisum est, ut filio traderes potestatem uniuersi generis mortalium: nec in aliud hanc tradidisti potestatem, nisi ut omnes salui redderentur, & à morte liberati, uitam assequantur æternam. Placuit enim tibi quicquid largiris hominibus, per filium largiri: per cuius mortem donas omnibus, si uelint, uitam æternam. Porrò uitæ æternæ fons est, ut utroque alterum illustrante, per fidem cognoscant utrunq;, uidelicet te, qui solus uerus es deus, non solùm Iudæorum, sed omnium orbis nationum, unde proficiscitur quicquid est usquam boni: & eum quem pro salute generis humani miβisti in mundum, Iesum Christum, per quem donas quicquid tua bonitas donare uoluit hominibus: ut utriq; nostrum habeant gratiam, tibi uelut autori summo omnium, mihi, qui ex tua uoluntate functionem hanc uolens ac lubens perago. Non enim potest salutem consequi, qui patrem honoret, contempto filio, aut qui filium ueneretur, neglecto patre, quum utriusq; sit eadē gloria. Ego hactenus miraculis ac doctrina mea, nomen tuum illustre reddidi in terris: hactenus obij, quod mihi mandaras, promptus ac paratus ad id quod superest. Non quæsiui gloriā meam, sed tuam, uerùm deieci memetipsum ad summam ignominiæ humilitatem, ut tui nominis gloriam illustrarē apud homines. Nam tua gloria nunquam in se mutatur, nec eges gloria apud homines, sed illis opus est, ut ipsis innotescas. Et nunc mi pater uiciβim effice, ut mundus intelligat me totum receptum in eam gloriam quam habebam apud te prius, quàm hic orbis conderetur. Propter

pter corporis imbecillitatem adhuc humiliter de me sentiunt homines, de te uerò magnificè sentiunt. Tua gloria sicut ex sese nec initium habet nec finem, ita nec crescere nouit, nec decrescere. Nec huius corporis assumpti imbecillitas imminuit gloriam meam, quam semper habui, semper ex te natus: sed abs te conditus est mundus per me, ut essent qui cognoscerent, mirarentur, & amarent, potentiam, sapientiam, ac bonitatem tuam. Nunc rursus est tempus, ut quod conditum est, tua bonitas restituat per me. Restituetur autem, si cognorit mundus, quanta sit tua charitas erga genus humanum, cuius seruandi gratia filium unicum in mortem tradideris: quanta potentia, qui diaboli tyrannidem fregeris: quanta sapientia, qui tam mirabili consilio, mundum abs te alienum ad te conuerteris. Iacta sunt huius rei fundamenta. Effeci ut nomen tuum innotuerit ijs, quos afflatu tuo exemptos à mundo mihi tradidisti. Non enim poterant eximi huic mundo, non poterant inseri mihi, nisi tua gratuita bonitas afflasset illorum animos. Tui erant, quos condidisti, tui erant quos huic negotio destinaras, & eos mihi docendos ac formandos tradidisti. Nec inanis fuit in illis tua benignitas, nec inanis fuit opera mea. Crediderunt doctrinæ meæ, qua te docui: nec solum crediderunt, sed hucusque perstiterunt in credulitate, obtemperantes meis sermonibus. Nam hoc cognitum ac persuasum habent, quod Iudæi credere noluerunt, quòd quicquid docui, quicquid gessi, ex te autore profectum est, tua uirtute gestum est. Nec enim aliud illis tradidi, quàm abs te tradendum acceperam, qui quicquid etiam sum, ex te sum, neque quicquam est tuum, quod non idem sit meum. Sermonem igitur meum, quem pharisæi spreuerunt, hi uelut abs te profectum

receperunt, cui credentes uere cognouerunt, quòd abs te profectus sim, abs te missus uenerim in hunc mundum. Hactenus profectum est in eis, quòd persuasum habent me Mesiam esse, tot seculis expectatum, quem tu ad salutem omnium credentium misisti in mundum. Nunc, quoniam eos relinquo iuxta corporis conuictum, uicissim illos tuæ bonitati commodo seruandos, ne deficiant, sed semper in melius proficiant. Sciunt cui debeāt acceptum ferre suam salutem. Sciunt cuius præsidijs niti debeant. Ex te pendent. Ego igitur pro his rogo, quos è mundo subductos, tuos esse uoluisti, ut tua bonitas quod cœpit in illis perpetuum ac proprium esse uelit. Pro mundo nunc non rogo, qui malis cupiditatibus excæcatus, pertinaciter reclamat doctrinæ meæ, sibi ipsi salutem gratis oblatam inuidens. Pro his rogo, quos mihi seruandos tradideras, quia non sunt huius mundi, sed tui sunt, & aduersus diaboli malitiam non possunt esse tuti, nisi tuo perpetuo præsidio. Tuos igitur tibi pater commendo, ut perpetuò tuos esse uelis, quemadmodum ego perpetuò tuus sum. Et ideo mei sunt, quia tui sunt, quòd inter nos sit rerum omnium communio. Quicquid enim meum est, idem & tuum est: quicquid tuum est, idem est & meum. Quemadmodum autem tu mea doctrina glorificatus es apud homines, ita ego per horum credulitatem glorificatus sum, qui mihi constanter adhæserint, pharisæis & scribis obstinate reclamantibus. Succedent enim hi quodammodo in uices meas, ac me sublato de terris, nomen utriusque nostrum celebre reddent per uniuersum orbem. Peregi prædicationis meæ munus, in quod isti succedent. Iamq; non sum in mundo, quem mox relinquo, cæterùm hi mei loco manent adhuc in mundo, sparsuri per uniuersas orbis nationes, quod à me

Ego pro eis rogo.

me didicerunt. Ego uerò relictis illis, ad te uenio totus. Pater sancte, serua eos in prædicatione tui nominis, quos mihi docendos tradidisti, ut ea doceant, quæ tu me docere uoluisti, quæque ego per omnia uoluntati obtemperans tuæ docui: ut quemadmodum ego à tuis præscriptis nusquam discessi, sed per omnia consentientem me præbui uoluntati tuæ, ita & horum doctrina, horum uita, nusquam à mea dissentiat. Sic enim uerè glorificabitur nomen nostrum per illos, si quemadmodum nos inter nos consentientes, uterque alterum glorificauimus, ita & hi nusquam à nobis dissentientes, illustre reddant nomen nostrum in toto terrarum orbe. Quicquid enim illi docuerint, quicquid fecerint, quoniam intelligetur a nobis esse profectum, ad nostri nominis gloriam referetur. Quandiu eum illis egi, secundum corporis consuetudinem, etiam corporalibus officijs studui illos seruare, ueluti tuos, & abs te mihi concreditos, & hactenus continui illos in fœdere nostro. Quotquot mihi tradidisti, hos traditos bona fide custodiui, neque quisquam ex hoc contubernio perijt, præter unum, qui licet mecum uiueret, meus tamen non erat, sed perditioni natus erat, quam ipse sibi suopte uitio uolens accersiuit. Nam à me nihil est præteritum, quod illum ad mentem meliorem reuocare debuerit. Ne id quidem fortuito obtigit, sed hoc fore iam olim scriptura diuina prædixerat, ut amicus, & domesticus conuictor, pecunia redemptus, proderet in mortem dominum ac magistrum suum. Verùm tuo sancto consilio fit, ut huius quoque pernicies proficiat ad publicũ orbis salutem, dum per hunc procuratur id, sine quo salus non poterat contingere, dumq; paratur exemplũ, quod admoneat unum quenq; in eo persistere quod cœpit, ne quod gratuita dei bonitate

Cùm essem cum eis in mundo.

collatum est ad consequendam æternam salutem, ipse sibi sua culpa uertat in exitium æternum. Verùm ut hactenus hæc æterno tuo consilio peracta sunt, sicuti uoluisti, ita perfunctus his, quæ mandasti, relinquo mundum, & ad te uenio. Sed interim abiturus, hæc loquor apud te, nō quòd dubitem de uoluntate tua, sed ut hac oratione consoler, & confirmem meos, ut intelligant se tibi fore curæ, postea quam mei corporis fuerint orbati conspectu, ponant mœrorem, quòd intelligant me reuicturum, mox gaudeant, ubi me conspexerint rediuiuum, demum ubi uiderint sublatum in cœlum, & acceperint spiritum illum cœlestem, tui simul ac mei uicarium, concipiant gaudium non temporarium, quòd è corporis redditi nascatur aspectu, sed perpetuum ac perfectum, quod illis semper suggerat spiritus noster, inhabitans eorum pectora, ut iam non aliunde pendeant, quàm à fiducia nostri rectiq; conscientia.

Nunc autem ad te uenio.

Ego dedi eis sermonē tuum.

Graues persequutionum tempestates excitabit in illos mundus, propterea quòd mea doctrina non conuenit cum huius mundi cupiditatibus. Siquidem homines inhiant rebus terrenis, & caducis, ego doceo cœlestia. Hanc doctrinam abs te mihi traditam, tradidi illis, quam aspernante mundo, hi pauci amplexi sunt, & ob hoc mundus hos uelut sui desertores, & ad nos transfugas odio persequitur, non ob aliud, nisi quòd nobis adhærēt, mundo renuntiantes. Habet hic mundus suas illecebras ad tempus blandientes: habet sua terriculamenta, minasq;, quibus fortem etiam animum frangit. His tuetur suam factionem, & nostram impugnat. Aequum est igitur, ac nostræ benignitatis, ut qui à mundi partibus desciuerunt ad nos, seq; totos nobis crediderunt, totiq; pendent à nobis, curæ sint tibi, quo mundus intelligat tutiores esse, qui se nostris

tradunt

tradunt præsidijs,quàm qui nituntur auxilijs mundi. Simplex illorum erga nos fiducia,meretur cœlestem fauorem: & odium in nos mundi nostra causa exortum, prouocat nostram erga illos beneuolentiam. Non enim ideo sunt inuisi mundo, quòd fures sint,aut homicidæ,aut raptores, aut impostores,sed quòd immunes sint à uitijs huius mundi, ab ambitione, auaricia, liuore, fraudulentiaq́; pharisæorum, ab idololatria,à turpitudine cæterisq́; uitijs,quibus paßim laborat mundus. Denique ideo odit eos mundus, quòd spreta doctrina pharisaica, spreta stulta philosophia mundi, simplici credulitate pareant meis decretis, quemadmodum me quoq; mundus odit,quòd tuæ uolũtati paruerim. Nec me solùm odit mundus,sed nomen quoque meum,ac memoriam oderit, meaq́; causa prosequetur odio, quicunque contemptis humanis dogmatis, sequetur simplicem ac puram doctrinam euangelicam, propterea quòd longè dissentiat à cupiditatibus eorum,qui totis studijs amplectuntur ea quæ sunt huius mundi. Nunc ego perfunctus meo munere, seiungor à mundi consortio, sic enim expedit. Nolim autem adhuc illos esse mihi comites, nondum est tempus,ut & ij sustollantur è mundo,donec, & ipsi perfuncti fuerint sibi delegando munere. Hoc tantùm rogo, ne uiuentes in mundo,mundi uitijs contaminentur, & à nobis desciscentes, reuoluantur in mundi factionem. Id enim sine tuo præsidio uitare non poterunt, tot insultibus impetiti. Mihi adhærent, mei palmites sunt, mea membra sunt. Ita fit, ut quemadmodum ego sum alienus à mundo,quoniam adhæreo tibi,ita & hi sint à mundo alieni, quoniam adhærent mihi. Quemadmodum ego me purum seruaui ab inquinamentis mundi, ita tu hos puros serua ab omni mundi contagio. Id fiet, si tuo præ-

Non rogo ut tollas.

De mundo non sunt.

sidio perseuerauerint in ueritate. Mundi sapientia plurimum habet falsitatis admixtum. Mosaica lex rerum umbris est inuoluta, sed tuus sermo, quem ego docui, pura ueritas est, non habet fucos, non habet umbrarum fumos. Hanc ego purè, synceréq; tradidi, ut iam non sit opus tot interpretamentis, tot constitutionibus pharisæorum, tot elaboratis philosophorũ sophismatis. Sola doctrina mea simplex, & omnibus obuia, si modò accesserit credulitas, sufficiet ad æternam felicitatem. Quemadmodum ego tuus apostolus bona fide gessi tuum negotium ab te missus in mundum, nulla ex parte corruptus ex mundi contagio, sed mundum potius ad meam attrahens puritatem: ita, & hos mei uice mitto in mundum, ut quod à me acceperunt, purè synceréq; doceant, non studentes quæstui gloriæue suæ, sed uoluntati tuæ, quò per horum testimonium plurimi pertrahantur ad nos, & à mundo separentur, qui totus in uitijs est. Huius rei gratia memetipsum uictimam immolo tibi, ut & hi purgati a peccatis puri perseuerent in prædicatione ueritatis euangelicæ. Non enim potest pure prædicare doctrinam meam mundo, qui mundanis affectibus fuerit obnoxius. Nec pro his tantum rogo, qui pauci sunt, sed pro omnibus, qui per meam doctrinam ab his prædicatam, mundo renunciaturi sunt, & in me fiduciam omnem collocaturi. Sic enim fiet, ut quemadmodum tuis inhærens sermonibus, abs te non diuellor, quemadmodum hi meis præceptis inhærentes, à me non diuellentur, sed ueluti palmites uiuent in nobis, ueluti membra nostra animabuntur spiritu: ita & cæteri qui horum dictis inhæserint, quæ ex me accepta mundo tradent, mihi insiti, per me tibi iungantur: ut totum corpus sibi connexum cohæreat, te radice, me stirpe, spiritu

ritu

ritu sparso per omnia membra, his & qui per hos credituri sunt palmitibus, per uniuersum orbem, longè latecq; diffusis. Ego nihil possum sine te, hi nihil poterunt sine me. Quod abs te accepi, hoc in illos transfundo per spiritum omnibus communem: ut quemadmodum tu uim tuam exeris in me, & ego tibi indiuulsus inhæreo, ita & nos uim nostram exeramus in his, nobis indiuulsè adhærentibus: ut mundus horum concordi doctrina, horum miraculis, horum castis moribus commotus, credat me profectum abs te, & quicquid per te gessi, redeat in gloriam tui nominis: intelligat mundus & in his esse spiritum nostrum, miraculis alijsq; uarijs argumentis exerentem uim suam. Quemadmodum enim gloriam quam mihi apud homines edita miracula peperêre, non mihi uindicaui, sed tibi pater transcripsi, quem autorē semper professus sum: ita gloria, quam isti magnificis gestis sibi parabunt in posterū, quoniam suo nomine nihil agent, sed omnia referent ad nostri nominis gloriam, tota nostra erit. Itaq; mundus intelliget talem esse concordiam inter illos & me, qualis est inter me & te. Ego per spiritum meum agam in illis, quemadmodum tu in me ueritatē tuam exeruisti: ita fiet, ut ipsi quoq; uelut unius corporis membra, uni adhærentia capiti, & eodem uegetata spiritu, mutua concordia inter sese cohæreant, ut undiq; sit absoluta perfectaq; concordia, in cœlis & in terris. Abrogat doctrinæ fidem, opinionum dissensio. Si concordes docebunt idem quod ego docui, si uita respondebit doctrinæ, nimirum mundus intelliget, non esse doctrinam humanam, sed profectam à me, quem tu in mundū misisti. Intelliget & illos tibi charos esse, uoluntati tuæ obtemperantes, quemadmodum ego tibi charus sum, nusquam deflectens ab animo tuo. Pater cupio, ut quemadmod

Pater quos dedisti mihi. admodum hi quos ex mundo sublatos tradidisti mihi, futuri sunt imitatores afflictionum & crucis meæ, ita sint & gloriæ consortes: ut quemadmodũ spectatores fuerunt humilitatis meæ, ac testes erunt supplicij mei, ita sint & gloriæ spectatores, quã mihi his malis defuncto daturus es: ut & ipsi discant per afflictiones tendere ad æterna gaudia, per ignominiam ad immortalem gloriam proficisci. Non enim est noua gloria, quam mihi daturus es, nec est noua charitas, qua me diligis, sed ideo profers apud homines argumenta tuæ erga me dilectionis, ut qui mei uolunt esse, simili uia ambiant amorẽ tuum, similibus factis ad cœlestem gloriam enitantur. Dilecti tibi sunt ante mundum conditum, quos tuo amore, quos tua gloria dignaturus es. Pater iuste, à me nihil est præteritum quò minus innotesceres omnibus, sed mundus magna ex parte suis uitijs obcæcatus, noluit te agnoscere, quia mihi te docenti noluit credere. Ego uerò purus à mundo te noui, & cognitum prædicaui. Nec omnino frustra fuit mea prædicatio. Per me cognouerũt te hi, quos in hoc delegeras, quòd abs te profectus sim, tametsi pharisæi clamitant me profectum à Beelzebub dæmoniorũ principe. Sed ut tua bonitas me miserat seruandis, si quã fieri potuisset, omnibus, ita tua iustitia non patietur ob quorundam incredulitatẽ, frustrari uota credentium. Docti, potentes, religionis proceres, tuam doctrinam spreuerunt, sed hi rudes, humiles, indocti, per me receperunt noticiam tui nominis, efficiamq; ut magis ac magis eis innotescat: ut summa charitate, qua me complexus es, complectaris & illos, atq; illi uicißim plenius edocti per spiritũ meum, & nos redament, & se inuicem mutua beneuolentia foueant ac tueantur. Sic enim erunt inuicti aduersus omnes huius mundi tumultus.

Caput

CAPVT XVIII.

HViusmodi sermone posteaquàm dominus Iesus confirmasset erexissetq; suorũ animos, & gregem suum suo patri commendasset, quo planè declararet discipulis suis, se uolentem ac lubentem pati, quæ pateretur, ultro proficiscitur obuiam ijs à quibus erat capiendus. Nox enim erat intempesta, & nisi noto loco deprehensus, capi non poterat. Ab eo igitur loco, quo hæc loquebatur discipulis, egressus est, & transmisso torrente, cui nomen apud Hebræos ex re Cedron, contulit sese comitantibus se discipulis in hortum, non ignorãs Iudam eò uenturum, cum armata cohorte satellitum: quoniam Iudas qui prodebat illum, non ignorabat, quòd dominus Iesus frequenter multa nocte eò se solitus sit subducere orandi gratia cum discipulis suis. Nox enim in hoc captata est, ne quis tumultus oriretnr à populo: & armata manus adhibita est, ne IESV comites obsisterent quo minus caperetur. Iudas enim ex discipulo Iesu factus proditor, & ex comite redemptoris, factus latronum dux, cum cohorte quam acceperat à pontificibus & pharisæis, quibus pactus erat se traditurum ipsis in manus Iesum, uenit in hortum, ubi cum discipulis ingressus orabat dominus. Adducebant autem secum faces ac laternas, quo posset in tenebris agnosci, non sine gladijs ac fustibus, aduersus discipulorum uim, si quis fortè conatus fuisset defendere dominũ suum. Iesus autem quem nihil fugiebat eorum quæ gerebantur, ut planè doceret se & præscium & uolentem pati quæ patiebatur, non expectato illorum aduentu, processit illis aduenientibus obuiam, ultro percontans, quem quærerent, ne per errorem manus inijcerent in aliquem discipulorum. Quumq; respondissent se Iesum Nazarænum

quære

quærere, respõdit intrepida uoce: Ego sum ille quem quæritis. Aderat autem simul & Iudas Iscariotes, unà cum cohorte, qui paulò antè perfidi osculi symbolo prodiderat Iesum, quum hæc loqueretur dominus, nec prodẽs interim à quo prodebatur, nec uerbis sæuiens in conductitiam militum cohortem, ut ad extremum usq; mansuetudinis exemplum præberet suis discipulis. Ad hanc autem Iesu uocem, Ego sum, territa cohors, repulsa est in tergũ, & concidit in terram, non ferens dominicæ uocis uim. Vbi recepissent animos, ac rursum pararent adoriri Iesum, iterum percontatus est eos dominus, quem quærerẽt. Quum respondissent, quemadmodum modò responderãt, se Iesum Nazarænũ quærere, rursum intrepida uoce respondit: Iam dixi uobis me esse illum quẽ quæritis. Quòd si me quæritis, in me unum uobis facio potestatem, hos sinite abire, in quos uobis per me ius non est in præsentia. Hoc ideo fecit Iesus, ut clarissimo argumento declararet, nulla ui capi potuisse, nisi se capi permisisset, posteaquam semel sola uoce, perditam & armatam militum manum, unà cum impudenti proditore submouisset, atq; in terram prostrauisset. Porrò quemadmodum sui capiendi fecit potestatẽ, ita non idem ius permisit in discipulos, quia prædixerat eam tempestatem id temporis in suum unius caput sæuituram, reliquos deijciendos quidem, sed incolumes futuros, donec eos reuiseret: interim & boni pastoris imaginem præbens, qui sui gregis incolumitatem suæ uitæ dispendio redemit. Simon itaque Petrus, qui peculari quodam amore domini sui flagrabat, quoniam magnifica quædam de se fuerat pollicitus, quòd suæ uitæ dispendio redempturus esset uitam domini, quum uideret armatam cohortem inijcere manus in Iesum, oblitus eorum quæ di-

xerat

xerat illi dominus, subitò calore percitus, eduxit gladium, nec expectato Domini iussu, percußit seruum pontificis, cui nomen erat Malchus: sed ictus frustratus, tantùm auriculam abscidit illius dextram, domino nimirum Petri manum moderante, ut leue uulnus esset. Cuius damnum tamen mox sua lenitate restituit. Passus est autem Dominus futurum ecclesiæ suæ principem in, hunc errorem pio quidem affectu cadere, quo certius & efficacius in posterum eximeret omnem ulciscendi libidinem, ac ius armorum in totum excuteret, posteaquam, & illum obiurgasset, qui nondum accepto interdicto, pium dominum, pio affectu, aduersus impios tueri pararet. IESVS itaque uim quidem militum diuina uirtute cohibuit à Petro: sed interim discipulum, iam ad reliquum pugnæ flagrantem obiurgat, dicens: Quid ais Petre? Excidit'ne tibi, quod pridem quum me dehortareris à morte, audieris, uidelicet dictus satanas, & à tergo sequi iussus? Quorsum expromitur gladius? An ut mortem meam impedias, quam uolens, & ex autoritate patris subeo? Crucem meam imitari te decet, non depellere. Reconde igitur ensem tuum in uaginam. Res euangelica non agitur eiusmodi præsidijs. Si uis in meas uices succedere, non alio gladio pugnandum erit tibi, quàm euangelici sermonis, qui uitia amputat, homines seruat. An non bibam hoc mortis poculum, quod mihi pater tradidit ebibendum? Quomodo fiet ut unum simus omnes, quemadmodum antè rogaui patrem, nisi quemadmodum ego ad mortem usq; pareo uoluntati paternæ, ita, & uos obtemperetis præceptis meis? Hoc sermone coërcitis à pugna discipulis, cohors militum, & horum Tribunus, unà cum ministris quos addiderant pontifices, & pharisæi, impias manus iniecerũt in Iesum, ac facinero

cinororum in morem ligatum, adducunt, primum ad Annam pontificem, Caiphæ socerum. Caiphas autem erat summus illius anni pontifex: ergo ab ædibus Annæ duxerunt IESVM ad Caipham, de quo prius dictum est, quòd reliquis ambigentibus, quid esset faciendum de IESV, propter munus quod gerebat, prophetico spiritu afflatus, suaserat eum omnino tollendum è medio, quòd sic expediret in commune, ut unius hominis morte, totius populi salus redimeretur. Ad huius igitur socerum primum deductus est IESVS, ut illius oculos optato spectaculo pascerent, atq; in huius ædibus examinaretur, si quam criminis speciem in eo possint reperire. Quanquã enim animos haberent parricidales, tamen ob metum populi & præsidis, studebant iustitiæ speciem aliquam prætexere. Sed impiam hominum astutiam, diuina prudẽtia uertit in filij sui gloriã. Dum enim sic capitur, sic ducitur ab Anna ad Caipham, à Caipha ad Pilatũ, à Pilato ad Herodẽ, ab Herode rursus ad Pilatum, dum à multis examinatur, ac multis nominibus accusatur, omnes innocentiæ suæ testes fecit ac professores, etiam inimicos. Nullum autem certius innocentiæ testimonium, quàm quod ab inimico ueritas extorquet. Quàm uerò non dederunt æquitatis pontificiæ specimen. Proditionem innoxij, pecunia redemerũt, per conductam armatorum manum inermem ceperunt, non reluctantem, sed tantùm edito specimine uirtutis suæ, si uoluisset uti: sponte se præbentem alligarunt, ducunt, non ad iudicem, sed ad hostem, ueluti prædam ostentantes: atque ibi demum crimen obijciendũ quæritur, quum prophanarum etiam legũ æquitas nemini manum inijciat, nisi prius criminis inuidia uehemens grauet aliquem. Huc igitur, nempe ad Caipham, quum duceretur IESVS, Simon Petrus,

quan

quanquàm à pugna prohibitus, tamen adhuc nonnihil fidens uirtuti suæ, sequebatur Iesum, unà cum alio quodam discipulo, qui paulò ante super cœnam accubuerat in pectus Iesu. Is quoniam erat notus pontifici, fretus hac notitia, ausus est ingredi ad atrium usq; cum Iesu. Petrus, quoniam ignotus erat, non ausus est intrò consequi, sed restitit foris ad ostium, multum interim degenerans ab illa fortissima uoce: Ego animam meam pono pro te: & tamen adhuc aliquid restabat animi masculi. Nam amoris erat, quòd ausus est ad ostium usque sequi, quum cæteri alius aliò se porripuissent. Cæterùm, quòd non est ausus introire, formidinis erat, ac mox sequuturæ negationis præludium. Sed alter ille discipulus, uidens Petrum non consequi, admonuit ancillam ostiariam, ut eum qui staret ante ostium introduceret. Quod quũ esset factũ, mulier intuẽs Petrum, & quasi per somnum noscitans, quòd aliquando uidisset eũ in comitatu Iesu: præsertim cùm ab eo iussus esset introduci, quem sciebat esse discipulum: Nũ tu quoq;, inquit, discipulus es istius hominis, qui modò captus adducebatur? Ad hanc uilis mulierculæ uocem, quæ tamen nihil sæuum aut formidabile præ se ferebat: quum Petrum conferret cum eo quem non impetebat, cùm sciret esse Iesu discipulum, & ita Iesum nominaret hominẽ, quasi misereretur illius potius, quàm indignaretur, subitò oblitus omnium, quæ tot uerbis inculcarat Iesus, oblitus tam magnificæ pollicitationis, negauit se esse discipulum Iesu. Hæc nimirum est prima professio uolentium principũ aulis sese addicere, abnegare Christum, hoc est, ueritatem. Sic ingressus Petrus, miscuit se ministris ac seruis pontificis qui stabant ad prunas, & ob frigus intempestæ noctis calefaciebant se, simulq; cum illis se calefaciebat, spe-

 rans

rans se ita posse latere: expectans interim quem exitum esset habiturum, quod agebatur de Iesu. Nondum enim omnem spem defugiendæ mortis abiecerat, quanquam ita metu perculsus, ut nec illud ei ueniret in mentem, quod do minus modò prædixerat futurum, ut fortis ille pollicitator abiuraret dominum suum. Caiphas igitur pontifex, quo speciem aliquam legitimi iudicij præberet, sed reuera hoc agens, ut ex uarijs Iesu responsis aliquid excerperet, quod illi criminis uice posset impingi, multa percontatus est Iesum de discipulis suis quales essent, unde esset eos nactus, & in quem usum eos colligeret, & quid illos docuisset clanculum. Iesus autem intelligens eum non æqui iudicis animo percontari, quò uerum cognosceret, sed fraudulenter uenari quod criminaretur, & in discipulos interim an sam captando, quos Iesus uolebat adhuc esse in tuto, nihil respondit ad põtificis insidiosas interrogationes, sed à suo suorumq; testimonio relegat eum ad testimonium publicum, & testimonium etiam inimicorum, quo nullum potest esse certius innocenti: Cur, inquit, me rogas, quid in occulto docuerim meos? Mea doctrina non fuit seditiosa, neque clancularia. Ego palàm loquutus sum mundo. Ego semper quod docui, docui in synagogis uestris, docui in templo diebus festis, loco & tempore celeberimo, quo ex omnibus Syriæ partibus undique Iudæi conueniunt: nihil autem in occulto loquutus sum, quod idem non palàm do cere sim ausus. Toties audijt me populus, toties pharisæi. Quid nunc me tanquam de furtiua clanculariaq; doctrina percontaris? Quin illos interrogas, qui me publicè docentem audierunt? Illorum erit certius testimonium, qui mihi nulla familiaritate iuncti sunt, plerique etiam oderunt. Referant uel inimici, quid docuerim. Sciunt enim

enim plurimi, nec difficile erit inuenire testes doctrinæ meæ. Hæc quum dixisset Iesus, docens interim, pro ueritate nonnunquam fortiter quidem, sed absq; conuitio respondendum esse: quidam è ministris pontificis, qui fortè proximus astabat, non dißimilis suo domino, uolens tueri dignitatem sui pontificis aduersus libertatem Iesu, quemadmodum Petrus uolebat tueri sui præceptoris incolumitatem aduersus uim militum, non expectato iussu sui domini, impingit alapam in faciem Iesu, conuitium addens, & pontifice & se famulo dignum: Siccine tu respondes pontifici? Poterat dominus Iesus & hunc impium pontificem perdere, & hunc impactorem alapæ cohibere, nisi uoluisset suis exemplum exhibere, quàm sint præpostera, quàm peruersa mundi iudicia. Horum enim spectator aßidebat Petrus, qui uilis ancillæ uocem ferre non poterat, quum dominus à famulo cæderetur. Porrò dominus Iesus, qui mansuetißimè se geßit aduersus omnes iniurias, nusquam seuerior quàm in eos qui titulo speciéq; religionis oppugnarent ueram religionem, non tulit tacitus alapam, qui crucem tacitus pertulit. Præsidebat pontifex, examinabatur uinctus Iesus: iudicij species erat. Et apud ethnicum iudicem auditur uicißim & interrogatur reus: apud pontificem pro responso dabatur alapa, & dabatur ei, qui iudex futurus est uiuorum & mortuorum. Respondit itaq; Iesus, liberè quidem, sed mansuetißimè: Loquor apud iudicem, ei respondeo rogatus. Hic rationibus agitur etiam apud ethnicos, non alapis. Si quid malè dixi, doce: sin nihil malè loquutus sum, quur tu iudicis minister, in iudicio, tacente iudice, nihil refellens me uerberas? Annas autem quanquam pro sua malicia gaudebat Iesum esse captum: tamen quoniam

nihil expiscari potuit ex eo, quò uel probabiliter conuinceretur, misit eum ut erat uinctus ad Caipham pontificem generum suum. Sed interea dum hæc aguntur, procul spectante Petro, qui, ut dicere cœperam, stabat admixtus turbæ ministrorum, & ad prunas calefaciebat se, erant inter hos, qui ex notis Petrum utcunq; noscitantes, dicerent illi: Num & tu ex huius discipulis es, qui sic tractatur à pontifice? Petrus conspecto tam immani spectaculo, magis etiam exterritus, rursum negauit se discipulum Iesu. Iam enim sensit illos ex pontificis interrogatione, de discipulis etiam comprehendendis cogitare. Hac negatione Petrus arbitrabatur se futurum à periculo liberum, quemadmodum sese explicuerat ab ostiaria. Sed quò magis agnosceret, quàm nihil posset ex suapte uirtute separatus à consortio domini sui, stabat in reliqua ministrorum turba quidam sanguinis propinquitate coniunctus illi, qui paulò antè in horto quum cæteris audacior primus tentaret inijcere manus in Iesum, percussus erat à Petro, & auriculæ damno mulctatus. Hic diuino consilio subornatus est, ut ulcisceretur cognati sui iniuriam, sed re uera Petri temerariā de se fiduciam corrigeret. Non contentus enim unica Petri negatione, quoniam pugna, quanquam in tenebris acta, fecerat cum insignem: Quid, inquit, negas esse te de numero discipulorum istius? An non te modò uidi his oculis in horto cum Iesu? Ad hanc uocem penitus exanimatus Petrus, deuouit seipsum, si nosset hominem. Et ilico cecinit gallus. Nec hoc signo quod dominus illi prædixerat, Petrus ad se rediit, nec rediturus erat, nisi dominus efficaci contuitu suo reddidisset illum sibi, tacitoq; afflatu prouocasset pœnitentiæ lacrymas. Tot modis erat docendus ille totius ecclesiæ futurus princeps, ut in omnibus

bus sibi diffideret,& ex unius domini sui præsidio penderet. Quum igitur & apud Caipham totam noctem examinatus esset usq; ad diluculum, nec quicquam in eo repertum esset sceleris, ob quod capitis accersi posset, ab ædibus Caiphæ pontificis deducunt Iesum ad Pilatum præsidem, ut innoxij sanguinis inuidiam in eum deriuarent. Ac Iesus quidem ut erat uinctus, per cohortem conductam, deductus est in prætorium præsidis. Cæterùm ipsi Iudæi non ingressi sunt prætorium, ne contaminarentur, propterea quòd comedendus esset illis agnus paschalis, ad cuius esum puri uolebant accedere, peruersa nimirum religione. qui se crederent præsidis, quia Iudæus non erat, innoxia domo prophanari, quum ipsi tot artibus molirentur necem homini nihil commerito, imò tot modis benemerito. Pilatus igitur ubi uidit nouam iudicij formam, captum & uinctum antequam esset auditus à iudice, armatam hominum manum, prodijt foras, ipse cōtaminandus eorum alloquio, qui sibi iam uidebantur puri. Prodijt autem, ut si fieri posset, placata Iudæorum uesania liberaret innoxium: Mittitis, inquit, hunc ad me capite plectendum. Atqui non est moris Romani, quenquam afficere supplicio, nisi conuictum de crimine capitali. Quod igitur crimen huic intenditis? Responderunt Iudæi: Sit tibi satis pontificum & pharisæorum autoritas. Si non esset iste maleficus, quæ nostra est religio, non tradidissemus eum in manus tuas. Pilatus suspicans id quod res erat, esse aliquid priuati odij, propter legis superstitionem: Si quid est, inquit, quod ad meum tribunal non pertineat, uelut si uiolatum sabbatum, si gustatæ carnes suillæ, si quid liberius dictum in Mosen, prophetas, templum, aut deum uestrum: aut si quid huiusmodi commissum est, quod uestra lex puniri

iußit, quum non sit alioqui Romanis legibus uetitum, ipsi tollite ad uos hominem, & iuxta legem uestram iudicate illum. Ego Cæsaris nomine præsidem ago. Si quid aduersus huius leges commissum est quod capitali supplicio dignum sit, adferte, & legitime conuictum afficiam supplicio. Cæterùm uestræ legis quæstionibus me non admisceo. Iudæi uerò tametsi quouis modo cupiebant extinctum Iesum: tamen metu prætexunt religionem, ne mox darent pœnas iudici, quòd innoxium & indemnatum occidissent: simulq; nouum supplicij genus affectabant in illo, quod tum apud Iudæos erat omnium probrosißimum: Nobis, inquiunt, non est fas interficere quenquam. Ista dicebat impudens natio, quæ tot prophetas occiderat, sibi blandiens, quasi esset ab homicidio immunis, quum innocentem tot modis adigerent ad necem, aut quasi solus carnifex homicida sit, qui suis manibus suffigit in crucem. Animum habebant homicidam, linguas habebant homicidas: conduxerant proditorem, conduxerant cohortem, conduxerant falsos testes, confinxerant falsa crimina, urgent ac terrent iudicem, & sibi uidentur ab homicidio puri, digniq; qui uescantur agno paschali: non ob aliud, nisi quòd ab ingressu prætorij sese continuissent. Hæc autem facta sunt, ut perspicuum esset nihil sceleratius peruersa religione, simulq; fieret, quod Iesus futurum prædixerat per ænigma significans qua morte foret moriturus, quum diceret: Quum exaltatus fuero à terra, omnia pertraham ad me: ut omnino intelligeremus, non solùm mortem illi constitutam fuisse, sed delectum etiam mortis genus. Pilatus igitur posteaquam auditis Iudæorum uocibus, intellexisset, inter cætera nescio quid obijci Iesu de regno affectato, nec in Iesu specie quicquam appareret, quod huic

huic crimini faceret fidem, rursus ingressus est prætiorum, foris relicta turba: & accersito priuatim ad se Iesu, ut absq; tumultu ex homine, quod ex uultu quoq; liquebat, probo & prudente, quid esset expiscaretur, dixit: Tu ne es ille rex Iudeorum, quem dicuntur expectare? Hoc unũ diligenter exquirit Pilatus, quòd cætera non pertinerent ad rempublicam, cæterùm hoc crimen uideretur & ad Cæsaris maiestatem, & ad publicam tranquillitatem pertinere. Exquirit autẽ non quòd credat, sed ut ex reo suppeditaretur quo refelleret Iudæos. Iesus autem tametsi nõ ignoraret hoc esse falsò delatum à Iudæis, quòd in Cæsaris contumeliam affectaret regnum, tamen ut Iudæorum malitiam detegeret, & Pilati subleuaret æquitatem, longè meliorem pontificibus et pharisæis, tametsi prophanus esset, & Iudaicæ religionis contemptor, respondit: Vtrum hoc ex te coniectas, quòd regni sim affectator, an Iudæi hoc nomine me detulerũt tibi? Pilatus & suam aperiens innocentiam, & Iudæorum malitiam: Nequaquam, inquit, hoc ex me coniecto, neq; quicquam in te uideo congruens isti crimini: Iudeorum est ista de euenturo rege fabula. An me putas esse Iudæum? Gens tua calumniatrix, & tui pontifices tradiderunt te mihi, modis omnibus agentes ut occidaris. Sed quoniam non est Romani moris indemnatum occidere, si falsum est affectati regni crimen, quid igitur commisisti? Hæc quoniam Pilatus simpliciter sciscitabatur ut liberaret innocentem, Iesus illi per ænigma dignatus est respondere, docens aliud regni genus esse, de quo prophetæ fuissent loquuti, longè sublimius hoc regno mũdano, quod humanis legibus, humanis præsidijs constaret, quod nihil posset nisi in corpora: sed esse regnũ cœleste quod mundi regnũ non affectaret, sed con

temneret: non læderet, sed proueheret in melius: Regnum, inquit, meum non est huius generis, cuius est regnum Cæsareum. Hoc terrenum est, meum uerò cœleste. Nihil igitur affecto, quod affectatum lædere posit Cæsaris maiestatem. Si meum regnū esset huius mundi, nō hæc in me mundus impunè faceret: nimirum haberem & ipse more cæterorum regum armatum satellitium: haberem laterones ac stipatores: haberem instructas copias: hæc præsidia decertarent armis pro me, ne Iudæis hoc quod moliuntur in me, impunè liceret. Nunc paucos habeo discipulos, & eos imbelles ac tenues, ipse inermis & imbellis, uidelicet alijs nitens præsidijs, eò quòd meum regnum non sit terrenum Hoc ænigma quum Pilatus homo prophanus non satis intelligeret, audisset tamen Iesum nō prorsus abnuere regis nomen sed regni genus distinguere, dixit: Ergó'ne uerum est te regem esse alicubi, quodcunq; sit istud regni genus, quod ad nos non pertineat? Hic Iesus seriò rogatus à iudice, an aliquo modo rex esset, quod uerū est modestè professus est: Tu, inquit, dicis me regem esse. Totidē enim uerbis, mutata pronuntiatione, confirmat quisquis interrogat. Nō enim est meum inficiari quod uerū est: præsertim quum in hoc natus sim, & ideo uenerim in mundū, non ut fallam mendacio, sed ut testificer ueritatem. Cuius simplex est animus, nec huius mūdi cupiditatibus obcæcatus, agnoscit, & audit uocem meam. Pilatus autem nec hæc quæ dicebantur intelligens, nisi quòd arbitrabatur rem ad suam cognitionem non pertinere: nec tamen daretur idonea responsio à Christo, qua Iudæos uel placaret, uel abigeret, quum interrogasset, quid esset ueritas illa de qua loqueretur, & cuius testandæ gratia uenisset in mundū, non expectato responso rei, rursum prodijt foras ad Iudæos: Quid

multis

multis opus est? inquit: examinaui hominem, nec ullum inuenio crimen in homine, capitis supplicio dignum. Nec ideo præsidem hic ago nomine Cæsaris, ut innoxij mea sententia condemnentur. Cæterùm etiamsi noxius sit uobis, quod ego non comperio, tamen æquum est, ut si uelut innocenti nolitis parcere, tamen ob diei festi religionem, uelut nocenti uitam condonetis. Est autem hic mos apud uos, ut in hoc festo paschæ, quod à uobis omnium sanctißimè colitur, unum aliquem è nocentibus, condonem uobis flagitantibus. Vestrum igitur erit unum è duobus eligere, Barabbam nobilem latronem & publicæ tranquillitatis conturbatorem, aut hunc Iesum, hominem meo iudicio innoxium, quem quidam dicunt esse regem Iudæorum. Præstat enim, ut hic etiam si quid admisit, sentiat uestræ solennitatis gratiam. Vultisne igitur, ut hunc uobis condonem? Non enim expectabat præses tantam Iudæorum uesaniam, ut palàm facinorosum, notæq; audaciæ latronē, Iesu mansuetißimo, & innocenti præferrent. At Iudæi magno uocum consensu clamarunt omnes: Non istum uolumus nobis donari, sed Barabbam.

CAPVT XIX.

PRæses ubi tentatis omnibus (nam Iesum & ad Herodem per occasionē ablegarat, nullum non mouens lapidem, ut uel à reo semet explicaret, ut absolueret innocentem) perspiceret sese nihil proficere apud furentem Iudæorum populum, quo uel sic mitigaret illorum uesaniam, & innocentem morti subduceret, iuxta morem Romanum iußit Iesum uirgis cædi. Porrò milites qui aderāt in atrio quorum plerosque Iudæi ad sæuitiæ ministerium conduxerant, de suo ingenio multam credulitatem adiecerunt solenni supplicio. Nam cæso ludibrij causa indu-

xerunt chlamydem purpuream, & coronam è spinis con tortam imposuerunt illius capiti, tradita in manum sceptri uice arundine: mox uelut regnum affectatum exprobrantes homini humili & contempto, ueniebant ad eum, & flexis genibus dicebant: Aue rex Iudæorum. Quin & faciem illius conspuebant, & impingebant alapas ad omne ludibrij genus sese mansuetißimè præbente rerum omnium domino, quo nos, qui cùm nihil sumus, tamen animos excelsos ac præferoces gerimus, doceret lenitatem, & in malis tolerantiam. Hæc autem paßus est Pilatus fieri in Iesum, ut Iudæorum odium hac hominis afflictione placaret. Solet enim populi furor, si fuerit aliquò usque debacchatus in eum in quem fertur, subitò conquiescere: præsertim si ludibrium additum calamitati, pro inuidioso reddat miserabilem eum qui paßus est. Præses itaque rursus prodijt foras, tentaturus, an poßet multitudinis sæuitiam mitigare: Ecce, inquit, adduco uobis hominem foras, ut eius spectaculo satietis oculos uestros, & intelligatis quomodo tractatus sit in uestram gratiam, quum ego nullum crimen inueniam in eo. Prodijt itaque Iesus iussu Pilati, sicut erat ornatus, uinctus, cæsus, consputus, gestans spineam coronam, & uestem purpuream, & exhibens eum Pilatus ait: Ecce homo adest. Sed hoc spectaculo, quo quantauis barbarorum feritas poterat mitescere, non solùm non sunt mitigati Iudæorum animi, sed magis etiam accensi sunt, ut quod hactenus succeßisset, perficerent. Metuebant enim pontifices, ne si tam atrocia paßus dimitteretur, pòst uersis populi tũ concitati studijs, in ipsorum capita recideret huius immanitatis inuidia. Pōtifices itaq; cum suis ministris insano tumultu clamabant: Crucifige, crucifige eum. Pilatus intelligẽs ex captata misericor dia

dia nihil esse spei, metu tentat furorem illorum coërcere: Ego, inquit, iuris administrator sum, non alieni odij uindex, & nocentes ex legum autoritate punio, non sum innocentiæ carnifex. Hactenus seruitum est odio uestro, non ultrà sæuiam in innoxium. Quòd si certum est illum in crucem agere, nolim hoc meum prætorium impiari innocentis hominis sanguine. Vos hominem uestro periculo abducite, & si uidetur, crucifigite: ego non soleo crucifigere, nisi facinorosos. In hoc nullum inuenio crimen cruce dignum. Nam quod de regno obijcitur crimen, in hunc talem non competit. Nec satis est reo crimen obijcere, nisi certis argumentis probetur quod obiectum est: præsertim quoties de capite hominis agitur. Hæc tota res non legitimo more, sed per tumultum geritur. Iudæi quum audirent præsidem tanto studio patrocinantem Iesu, nec omnino committendum ducerent, ut aliquo pacto Iesus elaberetur è manibus, crimen commenti sunt, quod apud iudicem imperitum legis graue uideri posset: *Quanquam, inquiunt, nihil commisisset aduersus leges Cæsareas, tamen nos legem habemus à deo traditam, quam Cæsar etiã nobis relinquit, & secundum hanc legem commeruit mortem: quoniam se fecit filium dei, & sibi diuinitatem arrogans in deum fuit blasphemus.* Hoc cùm audisset Pilatus, nec esset in promptu quod illis responderet, reduxit Iesum in prætorium: & ipse ingressus iterum allocutus est illum, cupiens expiscari quid esset hoc quod obijcerent, & quomodo posset refelli. Rogat igitur primùm, unde esset, ut cognita gentis origine refelleret, quòd affectasset uideri filius dei: quanquam apud ethnicos tum fabulis poëtarum erat proditum, & uulgò credebatur, quosdam ex deo & homine natos semideos haberi. Iesus autem sciens Pilatum

hæc

hæc omnia tentare, quò tandem uitam illi lucrifaceret, nec ignorans futurum, ut omnibus tentatis, obstinato Iudæorum furori cederet, ne uideretur omnia conatus, ut elaberetur, nolens ad mortem adactus fuisse, nihil omnino respõdit præsidi. Nam quod hactenus responderat, innocentiam suam testatam esse uoluit, mortem autem uolens ac lubens oppetere decreuerat. Pilatus admiratus hominis silentium in capitis periculo, quum iudicem haberet tam fauentem, ut eum ad respondendum prouocaret: Quur mihi, inquit, non respondes in capitis periculo constitutus? An nescis mihi ius uitæ ac necis esse in te? Sum enim præses huius regionis, si fortè nescis, et ex mea uoluntate pendet, utrum suffigaris in crucem, an libereris à causa. Ad hæc nihil respondit Iesus eorum quæ expectabat præses, qui ad causæ defensionem cupiebat instrui, pro iudice futurus patronus. Verùm quoniam ea res speciem præbuisset, quasi non uolens pateretur, nihil huiusmodi, tantùm de potestate, quam sibi Pilatus arrogabat, respondit, subindicans nec illi liberum esse absoluere, quum illius potestas seruire cogeretur furori Iudæorum: nec illos autem, nec ipsum quicquam in se ualiturũ, nisi sponte uolensq; pateretur. Habes, inquit, tu quidem potestatem iuxta leges humanas, sed in me nullam haberes potestatem, nisi permissum esset ab eo, cuius potestas superat omnem humanam potestatem. Et faues tu quidem innocentiæ, sed tamen aliorum improbitas aliò uictum te rapit. Propterea populus Iudæorum qui huius mortis autor est, suaq; uiolentia iudicem perpulit ad hominis innocentis condemnationem, grauius peccat. Hoc audito Pilatus, quum intelligeret hominis & modestiam, & innocentiam, & Iudæorum maliciam, & suam æquitatem non esse reo ignotam, cui hoc magis fauebat, quod uider

uideret eum nec mortis periculo commoueri, tentabat omnes uias, ut aliquo pacto Iesum absolueret. Id sentientes Iudæi, quòd crimen illud prius ex lege intentatum negligeret præses, nec cessaret hoc agere modis omnibus, ut Iesus dimitteretur: ad prius crimen redeunt, quod ostendunt nec ipsi iudici tutum negligere: Si nihil, inquiunt, ad te pertinet quod peccauit in deum nostrum, certè hoc ad te pertinet quòd peccauit in Cæsarem. Quisquis sibi uendicat regnum iniussu Cæsaris, Cæsaris lædit maiestatem. At iste se Regem facit: quòd si hunc absoluis, non es amicus Cæsaris, qui faueas Cæsaris hosti. Hæc quum audisset occlamantes coniuratos pontifices, ac pharisæos, reliquamq́; multitudinem, tametsi non ignoraret esse uanißimum quod intentabatur, tamen quoniam perspiciebat implacabile sacerdotum & pharisæorum odium in Iesum, tum mirum primorum ac populi consensum in unius hominis perniciem: simulq́; uideret Iesum innoxium quidem, sed humilem ac tenuem sibi ipsi deesse: cogitans interim & illud, apud Cæsares multos quamlibet falsi criminis inuidia fuisse periclitatos: iamq́; uisus sibi satis adnixus aduersus conspiratos totius gentis primores ac populum ad unius humilis hominis tuendam innocentiam, decreuit illorum odio seruire, sic tamen ut Iesum condemnando absolueret, & suam innocentiam præfatus impij facti inuidiam in Iudæorum capita referret. Productus est igitur Iesus foras uelut reus: quum in eo condemnando nullius legitimi iudicij species esset obseruata. Pilatus sedit pro tribunali, in loco edito, ut omnibus esset conspicuus, cui hinc nomen Hebræis gabbata, Græcis autem dicitur λιθόστρωτος, quòd lapide stratus esset. Sic enim conueniebat solennem ac publicam esse Iesu condennationem,

ne quem lateret eius innocentia. Sic enim condemnari, absolui erat. Traditus est Iesus ad crucē, sed in Iudæos pronuntiatum est à iudice. Iam autē appetebat tempus, ut iuxta festi diei ratione innocens sanguis pro mundi salute immolaretur. Erat enim parasceue paschæ, hora ferme sexta, quo magis urgebant Iudæi, diuinæ dispensationi per ignorantiam subseruientes, ut maturè suoq; tempore peragere tur hoc sacrificium. Pilatus itaq; iam iudicis habitu conspicuus populo, è tribunali demōstrat eis reum, ut uel ex ipsa specie liqueret, quàm in eum non competeret affectatæ tyrannidis crimen, qui sic affectus, tantam animi tranquillitatem, tantam mansuetudinem præ se ferret: Ecce, inquit, rex uester. At Iudæi nihil aliud sitientes, quàm sanguinem innoxium, clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Placebat Iudæis ignominiosa mors, sperantibus fore, ut crucis ignominia prorsus abominabilē redderet Iesu memoriam, nec ullum pòst exoriturum, qui nomen illius sic extincti profiteretur. Pilatus irridens illorum pertinacē insaniam: Quid, inquit, an regem uestrum tanta afficiam ignominia, ut suffigam in crucem? Hoc dedecus recidet in gentis ignominiam, quæ regem suum ad crucem adegerit. Hæc uox Pilati, quanquam non profecit Iesu: tamen prodidit Iudæorum maliciam, & extorsit seruitutis inuisæ publicam professionem. Meßiam suum, hoc est, regem à prophetis promissum, multis seculis expectauerant: Cæsaris regnum, quo premebantur, miserè oderant: tamen odijs efferati, publicè Meßiam suum abnegant, & Cæsarem dominum agnoscunt. Non habemus, inquiunt, regem nisi Cæsarem. Tanta erat ulciscendi libido, ut sese ultro in æternam seruitutem addicerent, quò Iesum libertatis autorem extinguerent. Pilatus igitur uidens omnia frustra ten

tari

tari tradidit illorum arbitrio Iesum, ut crucifigeretur. Acceperunt Iudæi Iesum productum è prætorio, quem duxerunt ad locum supplicij, qui erat extra ciuitatem, ut locus quoq; responderet figuræ. Nam uictima qua conse crabatur testamentum, extra septa populi immolabatur. Huc ibat Iesus, iam suis indutus uestibus, quo magis esset omnibus probro, qui fuerant ei, ipse sibi humiliter crucem baiulans: nam & hoc procuratum est à Iudæis, ne quid ignominiæ deesset. Quin & locus infamis delectus est, in quo ex more sceleros̄i supplicio plecti cōsueuerunt, paßim iacentibus extinctorum oßibus funestus & execra bilis, nimirum præ se ferens, cui rei dicatus esset, & ex re nomē erat inditum uulgò. Nam Hebraicè dicebatur Golgoltha, Græcè κρανίυ τόπ☉, Latinè Caluariæ locus. Et ne quid superesset ignominiæ, procuratum est & hoc à Iudæis, ut simul alij duo palàm facinorosi crucifigerentur cum Iesu, ut nocens ex flagitiosorum cōsortio æstimaretur, uideretur'q; crimen esse commune, quibus erat commu ne supplicium. Atq; ut prorsus ad illorum societatē perti nere uideretur, sic ordinarunt Iudæi cruces, ut medius esset Iesus, hinc atq; hinc septus latronibus. Sed nescit hu manis sordibus inquinari fons omnis puritatis: illustratur etiā hominū probris fons omnis gloriæ. Crux ante probrosa, per illum facta est triumphale signum, cui mundus inclinat caput, quod adorant angeli, quod tremunt dæmo nes. Inuenit illic condemnatus, quē ex latrone faceret paradisi ciuem: tantum aberat ut supplicij societas contaminaret ipsum. Ne quid autem ad iusti supplicij speciem deesset, additus est ex more suus cuiq; titulus, qui & personā indicaret, & crimē. Pilatus autē cū cæteris suos pro meri tis addidisset titulos, cruci domini Iesu titulum hunc iußit

affigi

affigi: Iesus Nazarenus, rex Iudæorum: quò nimirum ipsa etiam inscriptione testatam faceret & Iudæorum maliciam, & pendentis innocentiam: in quem is titulus iuxta Iudæorum accusationem non competebet: & tamen iuxta id quod apud præsidem fuerat ipse professus, maximè competebat. Siquidem Iudæus Hebræis sonat confitentē. Erat autem, & est uerè rex ac liberator omnium profitentium nomen ipsius, quibus largitur consortium regni cœlestis. Hunc titulum quò magis grauaret inuidia pontifices, & pharisæos, curauerat Pilatus triplici lingua describendū. Hebraicè, Græcè, & Latinè: quarū prima erat illius gentis peculiaris, alteræ duæ ob frequens Græcorum ac Romanorum commercium sic erant inuectæ, ut plerique Iudæi quoque Græcè Latinéq; scirent. Cautum est igitur à præside, ne quisquam uel indigena, uel peregrinus titulum ignoraret. Hanc inscriptionem pharisæis inuidiosam ob loci frequentiam, quòd urbi uicinus esset Golgolta, & uel casu prætereuntibus conspicuus, multi Iudæorum legebant, & plerique Iesu Nazareni nomen agnoscebant. Quantum autem abfuisset ab affectato regno, plurimi nouerant, qui uiderant illum abdere sese, quum ad regnum pertrahendus esset. Expectabatur autem uulgò Iudæis rex ille promissus à prophetis, quem illi Meßiam uocant. Hoc quum negligeret Pilatus, tamen imprudens eum dedit titulum, qui maximè demonstraret omnibus quis esset ille qui pendebat. Pendebat enim uerè rex ille regum, qui morte sua debellabat Diaboli tyrannidem. Trophæum potius diceres, quàm crucem. Quum omnia uiderentur ignominiæ plena, pontificibus, scribis, & pharisæis, tamen hæc inscriptio mouit animos illorum, quòd honorificētior esset, quàm uellent: tantum erat impijs studium ab-

rogandi

rogandi nominis, cui uni debebatur omnis totius mundi gloria. Agunt itaque cum præside, de mutando titulo, ne scriberetur rex Iudæorum, sed quòd sibi nomen hoc usurpasset. Præses autem quanquam imprudens illud iam tum præludebat futurum, ut salutiferi nominis professio, quam falsò dicti Iudæi abnegarent, ad gentes credulas, hoc est, ad ueros Iudæos demigraret: in cæteris igitur hactenus morigeratus illorum odijs, negauit se titulũ mutaturum: Quod scripsi, inquit, scripsi. Siquidem in rem omnium erat occidi Christum, sed rursum in rem omnium erat, nominis illius gloriam toto orbe celeberrimam reddi, cuius professione salus omnibus deferretur. Ergo cum hoc titulo suffixus esset in crucem dominus IESVS, nudo corpore, quemadmodum mos erat, milites qui crucifixerant eum, ex consuetudine partiebantur inter sese uastimẽta IESV. Nam hoc illis cedebat uelut in opere præmium. Cùm autem essent quatuor, reliquum uestitum, quoniam ex uarijs partibus erat consutus, sic dissuerunt, ut suam quisque portionem ferret. Supererat autem tunica, uestis nimirum interior, & corpori uicinior, non illa quidem consuta, sed ita contexta à summo usque ad imum, ut dissuta, futura esset inutilis. Visum est itaque militibus, ut hæc non scinderetur, sed ei tota contingeret, cuicunque sors fuisset. Hæc autem tametsi prophanus animis à militibus gererẽtur, tamen imprudentes subseruiebant uaticinio prophetarum, ut hinc etiam agnosceretur is esse, de quo prædixerat spiritus diuinus in psalmis: Partiti sunt inter se uestimenta mea, & super ueste mea miserunt sortes. Et hæc quidem gesta sunt à militibus, adhuc uiuo pendẽte domino. Cæterum astabant iuxta crucem IESV, Maria mater eius, & huic adhærens soror Maria Cleophæ filia, unà cum Ma-

V u ria

ria Magdalene. IESVS *igitur de cruce conspiciẽs matrem suam, simulq́; discipulum, quem cæteris familiarius dilexerat, ne quid affectus humani relinqueret in terris, quemadmodum distributis uestibus, rerum nihil reliquerat, uersus ad matrem, ait:* Mulier, ecce filius tuus, *capitis, & oculorum nutu discipulum designans. Mox ad discipulum uersus:* Ecce, inquit, mater tua. *Atq; ex eo tempore discipulus ille suscepit erga* IESV *matrem affectum filij, per omnia curam illius agẽs. His peractis, quum* IESVS *sciret nihil superesse, quod ad legitimam uictimam pertineret, ut hoc quoq; accederet, quod prophetia prædixerat:* Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potarunt me aceto: *clamauit de cruce:* Sitio. *Solent autem qui hoc supplicij genere moriuntur, uehementer discruciari siti, uidelicet sanguine per uulnera corporis exhausto. Nimirum & hoc faciebat ad declarãdam humanæ naturæ, supplicij'que non simulati ueritatem. Aderat autem illic uas acido uino plenum, quod sitientibus porrigi solet ob mortem accelerã dam. Milites igitur spongiam acido uino impletam, & impositam hysopi ligno, admouerunt ori eius. Simul atq; uerò gustasset acetum* IESVS, *dixit:* Consummatum est: *significans rite peractum sacrificium, iuxta patris uoluntatem, ac mox inclinato capite, reddidit spiritum. Atque hic operæpretium est audire, rursus præposteram ac peruersam Iudæorum religionem.* Innoxium, benemeritum, *sceleratis odijs, impijs modis adegerunt in crucem, nihil deterriti à tam immani facinore diei festi religione, cæterùm de tollendis è cruce corporibus superstitiosè laborant Iudæi. Pilatum adeunt, ut ipsius iussu crura frangerentur pendẽtibus, quo mors acceleraretur, deinde cadauera tollerentur è medio, ne conspectu*

sui

*ſui diem feſtum funeſtarent.*Erat dies ille magnus, qui ab apparatu ſacrorum Græcis paraſceue dicitur, & inſtabat illis ſacroſanctum ſabbatum, quo nefas erat operari. Iam enim homines religioſi, peracto tam crudeli facinore, perinde quaſi re bene geſta, ad Moſaicam uictimam pure celebrandam intenderant animum, ignari quòd paſchalis agnus ille uerus iam eſſet immolatus. A deò peſtifera res eſt pietas in rebus corporalibus ſita, quæ cũ animi pietate con iuncta non ſit. Annuente itaque Pilato, milites utriuſq; latronis crura fregerunt, quos adhuc uiuentes repererant. Porrò cùm uentum eſſet ad Ieſum, quoniam uiderunt illum iam exanimum, ſuperuacuum eſſe putantes, non fregerunt illius crura. Nam in hoc frangebantur, ut citò moreretur qui pendebat. Sed aſtabat inter milites quidam, qui, quo certior eſſet mors domini Ieſu, lancea perfodit latus eius, ac protinus ex uulnere profluxit ſanguis & aqua, magno myſterio declarantia, quòd eius mors nos ablueret à peccatis, & quòd eadẽ uitam nobis largiretur æternam. Nam baptiſmus aqua conſtat, in ſanguine uita eſt hominis. Præter naturam autem eſt, ut è corpore uulnerato fluat aqua. Sed qui uidit oculis ſuis, teſtatus eſt, & ſcimus uerum eſſe illius teſtimonium. Nouit & ipſe Ieſus quòd teſtis ille uera prædicat, ne quis ueſtrum dubitet credere, quod alioqui uideretur incredibile. Hæc autem tametſi caſu geri uidebantur, uidelicet quòd pro cruribus frangendis, latus illi perfoſſum ſit: tamen diuini conſilij diſpenſatione geſta ſunt, ut hac etiam in parte prophetarum oracula rerum euentus reſponderet. Nam inter cæteros ritus, quibus in Exodo Moſes docet celebrãdum eſſe phaſe, nominatim et illud præſcripſerat, ut agnus ille ſic occideretur, ne quod os illius cõfringeretur. Hac nimirum nota,

declarabat Iesum esse uerum illud phase, cuius imaginem agnus ille Mosaicus gesserat. Huius enim sanguis credentes eruat à morte: huius mysticus esus nos ab Aegyptia seruitute, hoc est, à mundi cupiditatibus, & peccati tyrannide liberos transmittit in terram cœlestem. Rursus per Zachariam spiritus ita loquitur: Videbunt in quem compunxerant. Nam olim cum eodem corpore uenturus, quo pependit in cruce, tametsi iam glorioso, tamen uestigium uulneris ostendet omnibus, & fontem frustra apertum incredulis exprobrabit, cuius profluxu sanari poterant. Itaq; morte tam multorum experimento certa cōpertaq;, supererat ut sepultura resurrectionis fidem multis modis confirmaret. Christus autem quemadmodum omnem uitā humilem esse uoluit, ita sepulturam uoluit esse magnificā: non ut nos doceret sepulchri curam agere, sed ut peractis ijs quæ pertinebant ad dispensationem humilitatis, iam ad resurrectionis gloriam præluderet. Tum autem honos uiuo exhibitus, non caret uel suspicione, uel periculo: cæterùm honor, qui ultro defertur mortuo, certißimum est uirtutis testimonium. Ioseph igitur uir nobilis, ac potens, Arimathiensis patria, qui & ipse fuerat discipulus IESV, sed occultus ob metum Iudæorum, qui legem sanxerant, ut quisquis se profiteretur discipulum Iesu, submoueretur è synagoga: adijt Pilatum, cui notus erat, petijtq; ab eo, ut sib liceret de cruce tollere corpus Iesu. Pilatus explorato prius an esset mortuus, permisit. Abijt igitur Ioseph ad crucem & corpus deposuit. Accessit interim funeralis adiutor officij & Nicodemus ille, uir inter pharisæos præcipuæ nobilitatis, & ipse clancularius IESV discipulus, qui prius noctu uenerat id Iesum, quemadmodum antè narratum est, uitans pharisæorum inui

inuidiam. Hi scientes, quòd liuor soleat à morte conquiescere, freti fauore præsidis, audent mortuo supremum honorem exhibere, quem uiuum palam conuenire non audebant. Attulit autem Nicodemus unguentum ex myrrha & aloë mixtum, ad libras ferme centum, quantum corpori magnifice condendo sufficiebat. Sublatum igitur IESV corpus communi officio, undiq; aromatis obleuerunt, & oblitum linteis circunligarunt, ne deflueret unguentum. Nam hunc in modum mos est Iudæis sepelire corpora, ne putrescant. Atque hoc honoris deferebant domino IESV, uelut homini magno & integro, ne quis existimaret eum ob maleficia mortuum fuisse. Nihil enim adhuc altius de illo sentiebant, nisi quòd uir innocens ac probus deoq; charus fuisset, cuius memoriæ deberetur hoc honoris, quòd perisset oppressus inuidia uirtutis, quod ferè summis uiris solet accidere. Atq; hic apparatus inibi perfectus est, ne quis suspicari posset, corpus fuisse mutatum. Atq; inibi sepultus est dominus, in horto qui proximus est loco crucis. In horto erat monumentum nouum, nuper è solido lapide excisum, in quo nullum adhuc corpus fuerat reconditum, & hæc tametsi casu geri uidebantur, ad resurrectionis fidem faciebant. Nonenim poterat suffossum uideri sepulchrum, quod in solida rupe fuerat excisum: nec alius credi poterat ex eo surrexisse, in quo solus erat repositus. Nec hoc tamen agebant Ioseph & Nicodemus, qui non sperabant resurrecturum, uerum diei festi Iudaica religione mouebantur. Erat enim parasceue Iudæorum, & urgebat sabbatum, quo fas nõ erat operari. Proinde, ne corpus relinqueretur insepultum, aut parum honorifice sepeliretur, minimo negotio in proximum monumentum reposuerunt. Quin & Iudæorum diligentia ser-

uiuit ad fidem resurrectionis futuræ. Nam hi custodibus à Pilato impetratis curarunt obsidendum monumentum, ne quis clanculum corpus subduceret: nec hoc cõtenti, saxum ingens, quo claudebatur os monumenti, obsignarunt, nulla ex parte Iudæorum malicia non euadente in gloriam Christi, cuius nomen conabantur abolere.

CAPVT XX.

A Cæteris quidẽ discipulis partim metu, partim desperatione perculsis, nulla erat cura funeris. Cæterũ discipulas aliquot eadem habebat sollicitudo, quæ tenuerat Ioseph & Nicodemum, sed diei festi religio cõtinuerat illas ab opere parãdorum aromatũ. Porrò simul atq; prætерisset sabbatũ paschæ, noctu paratis unguentis, primo die sequẽtis sabbati, prius quàm planè diluxerat, Maria Magdalene uenit ad monumentum. Quæ cùm uidisset saxum quo fuerat occlusus aditus monumenti, submotũ, ac patere sepulchrum, nihil aliud suspicata est, quàm corpus noctu fuisse sublatũ ad iustam sepulturã. Nam illic pro tempore positũ fuerat corpus, ueluti mox iusto funere decorãdum. Perturbatis enim morte certa domini, spes illa resurrectionis exciderat omnibus. Resilijt igitur à monumẽto nõdum inspecto Maria, & curriculo uenit ad Simonem Petrum, apud quẽ erat & ille discipulus, quẽ diligebat Iesus, aitq;, Sublatus est dominus à monumẽto, nec scio quo transtulerint eum, qui sustulerunt. Ad hanc uocem excitatus uterq; prodijt foras. Spes sanè perquàm tenuis habebat illos, tamen ingenti sic dilecti præceptoris desiderio tenebantur. Itaq; simul cursu cõtendunt ad monumentum, sed discipulus ille Iesu dilectus uicit Petrum cursu, priorq; peruenit ad monumentum. Quumq; reperisset ostiũ apertum, non ingressus est quidẽ, sed circunflexo corpore prospexit in monu

monumentum, si uacuum esset, uiditq; corpus esse nullum: sed linteamina relicta aromatibus oblita, quibus corpus fuerat obuolutum, simulq; sudarium quo cōtectum fuerat caput Iesu, non admixtum linteaminibus, sed conuolutum ac separatim positū: ut facile liqueret, corpus nō esse sublatum à furibus, qui totum corpus ut erat obuolutum potius abduxissent, cum aromatibus, linteis, & sindone, si non ob pretium rerū, certè ob id, quòd nō tantum habuissent otij, ad detrahenda corpori unguēta quouis uisco tenacius inhærentia, & suo quæque loco digerenda. Hæc erat prima qualis qualis resurrectionis spes oblata. Mox aduenit, & Petrus, qui cognita re ex Ioanne, ut tardior fuerat in cursu, ita audacior fuit pariter, & curiosior in uestigādo. Nō enim contentus in monumētum prospexisse, etiam ingressus est. Hunc consequutus est alter ille discipulus prospector, qui solus ingredi non audebat, sed socius adiunctus, ademit formidinis partem. Iamq; certò uiderunt cominus, quod alter ceu per umbram uiderat, nullum usquam esse corpus, sed corporis exuuias sic detractas ac sepositas, ut non à furibus per tumultum, sed per otium factum uideretur. Nondum tamen credebant eum reuixisse, tantum illud credebant esse uerum, quod dixerat Maria, corpus sublatum à monumento. Quanquàm enim audierant ex IESV, quòd resurrecturus esset, tamen ea non insederant penitus animis eorum, & si quid inhæserat, id metus ac tumultus crucis excusserat. Nōdum enim penitus intellexerant scripturam propheticā, quæ certò prædixerat futurum ut IESVS moreretur, ac die tertio reuiuisceret. Abierūt igitur discipuli duo unde uenerāt. Maria autem incredibili quodam amore desiderio'que Domini non diuellebatur à monumento, mortuum quærens, quem uiuum dilexerat, &

exanimi corpori cupiens officium exhibere, posteaquàm uiuente frui negatum esset. Stabat autem foris iuxta monumenti ostium, nihil aliud quàm plorās, & circunspectans, si qua spes affulgeret inueniendi corporis. Inter plorandum autem, quum ingredi non auderet, obliquato capite prospexit, & ipsa in monumentum, uiditq; duos angelos blanda lætaq; specie sedentes diuisim, alterum ad caput, alterum ad pedes loci, ubi positum fuerat corpus. Iam hic aspectus lætus, & alacer ac placidus, sepulchri, noctis & solitudinis, aliqua ex parte pauorem adimebat. Tum angeli quoq; ut illius mœrorem consolarētur, ultro compellant flentem: Mulier, inquiunt, quid est quod ploras? tum illa, uehementia quadam amoris ebria: Quia sustulerunt, inquit, dominum meum, nec scio ubi posuerunt eum. Suum Dominum appellat, & mortuum etiamnum amat, nihil adhuc sperans de resurrectione. Tantùm hoc discruciatur, quòd corporis esset adempta copia. Dum hæc loquitur, ex angelorum uultibus suspicata est aliquē adstare à tergo, & non expectato angelorum responso, respexit. Et ilico uidit IESVM stantem, quem angeli fuerant uenerati, non tamen agnouit Maria quòd IESVS esset. Apparebat enim humili specie, ne subitò sua specie conspectus, mulierem expauefaceret. Vt igitur animum adderet illi, blandius appellat eam iisdem uerbis, quibus angeli: Mulier, quid ploras, quem quæris huc & huc circunspectans? Illa suspicans quòd hortulanus esset, cultor & custos eius loci, in quo erat monumentum, erat autem in horto, muliebri simplicitate dicit illi: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi celaueris eum, & ego tollam illum. Suspicabatur enim, quòd amicus quispiam ob Iudæorum metum curasset corpus clanculum asportand

tandum, ne ueniret in manus Iudæorum, & secus tractaretur quàm uellet. IESVS igitur delectatus tãto desiderio mulieris, uoce iam nota & familiari, compellat eam: Maria. Ad hanc uocem notam, subito conuersa mulier: iam enim se reflexerat ad angelos: adeo subitis affectibus, huc & illuc impellebatur: agnouit IESVM, subitoq; gaudio rapta, solito titulo compellat discipula præceptorem: Rabboni, quod Syris sonat, magister, simulq; procidens uoluit osculari pedes illius, memor adhuc ueteris familiaritatis. IESVS autem sciens illam nihil adhuc magni de se sentire, quanquam synceriter ac flagranter amaret, à contactu corporis prohibuit. Videbat enim Maria rediuiuũ, sed non in aliud reuixisse putabat, nisi ut more solito consuetudinem ageret cum amicis ex mortuo uiuus, ignara quòd iam corpus gestaret immortale, maiore ueneratione tractandum, quòd nec impijs unquam exhibuit Dominus, nec cuiuis attractandum permisit, quo paulatim in totum abduceret ab amore corporis. Noli, inquit, me contingere, corpus idem est quod pependit in cruce, sed iam immortalitatis gloria condecoratum. Tuus autem affectus adhuc carnem sapit, quia nondum ascendi ad patrem meum: quod cum fecero, mittam uobis spiritum consolatorem, qui uos perfectos reddet, meoq; spirituali consortio dignos. Satis sit interim tuo desiderio, quòd me conspexeris, quodq; loquẽtem audieris: sed abi potius ad fratres meos, ob mortem meã desolatos: & hoc gaudij, quod ex meo conspectu es adepta, quam primum illis imparti: bisq; meis uerbis adnuncia, quòd in hoc reuixi, ut dies aliquot cum eis commoratus, terras relinquam, & ascendam ad patrẽ mihi uobiscum cõmunẽ, & eundem deũ mihi uobiscum communem. Deponant igitur terrenos affectus, &

animum ad ſpiritualia cœleſtiaq; dirigant. Obtemperauit Maria igitur,& reuerſa ad diſcipulos,renunciauit ſe uidiſſe dominum:& quæ iuſſerat ſuo nomine referri,retulit:ut ingens quidem ſolatium ex eo caperēt,quòd eos iam fratres appellaret: & ipſi præpararēt animos ad deſiderium rerum æternarum ac cœleſtium,quòd corporis fruitio iam nō eſſet diuturna futura. Quum his atq; alijs quibuſdam apparitionibus Dominus Ieſus paulatim erexiſſet animos ſuorum ad alacritatem,& ſpem peractæ reſurrectionis, eodem illo die, qui primus erat ſabbati,quòd paſchale ſabbatū ſequebatur,cùm iam eſſet ueſpera,eſſentq; diſcipuli congregati clanculum,qui ob metum Iudæorum luce non audebāt conuenire, ingreſſus eſt IESVS foribus clauſis, & aſſiſtens in omnium conſpectu medius,quo pauorem illis omnem adimeret, blandè notaq; uoce ſalutauit eos, dicens: Pax uobis.Et ne ſpectrum eſſe ſuſpicarentur, aut aliud corpus, oſtendit eis in manibus clauorum ueſtigia, & in latere militaris lanceæ cicatricem. Hac ſalutatione,atque hoc ſpectaculo confirmata fides eſt,& ademptus mœror, & exhilarati diſcipulorum animi. Nam id eis pollicitus fuerat IESVS,fore ut intra breue tempus illos reuiſeret, ſuiq; conſpectu reddito, mœrore abſterſo, cor eorum exhilararet. Simul'que commonefecit eos eius quod dixerat, futurum ut in mundo mœrorem haberent, in ipſo pacem. Exhilaratos igitur apoſtolos, quò magis confirmaret, denuo pacis omine ſalutat eos,dicens: Pax uobis,ſimulq; mandat cum autoritate ſumma prædicationem eorum quæ uiderant. Sicut, inquit, miſit me pater, & ego mitto uos. Ego bona fide glorificaui nomē patris, uos ſimili fide conſentientes inter uos, patris meum'que nomen prædicabitis. Ad hanc functionem præparate animos

mos uestros, quandoquidem ego perfunctus mea legatione repeto patrem, inde uobis missurus largiorem spiritus sancti copiam. Interim & ipse uobis pro captu uestro spiritum sanctum impartio, simulq; cum dicto insufflauit in faciem illorum, impartitus spiritum addidit autoritatem remittendi peccata cunctis hominibus, qui per euangelicam professionem ac baptismum sibi iungerentur, perq; uitæ prioris pœnitudinem uere resipiscerent. Quorum remiseritis, inquit, peccata, remittuntur eis: & quorum non remiseritis, obnoxij manebunt suis peccatis. Hæc quum agerentur cæteris discipulis congregatis in unum, solus aberat Thomas, quod Græcè sonat didymum, Latinè geminum. Nam is unus erat è numero duodecim, quos peculiariter dominus delegerat, ad munus Euangelicæ prædicationis. Is igitur ubi uenisset, discipuli gestientes gaudio, renuntiant illi quòd uidissent dominum. Thomas suspicans illos ludificatos aliquo phantasmate fuisse, negat se crediturum, nisi testibus oculis suis, ac ne oculis quidem suis fidem habiturum, nisi conspectis in manibus clauorum recentibus uestigijs, manu quoque lateri IESV admota deprehenderet lanceæ uulnus. Atque hæc incredulitas apostoli dispensatione diuina profecit ad fidei nostræ firmitatem. Post dies igitur octo quum rursus in unum furtiuo congressu cõuenissent apostoli, iamq; Thomas hactenus incredulus, simul adesset cum cæteris, ingressus est dominus ianuis clausis, stansq; in medio suorum, salutabat eos solito notoq; iam more: Pax uobis. Mox uersus ad Thomam, cuius incredulitatẽ nouerat, is qui nihil nesciebat: quam quoniam sciebat, non ex malicia, quẽadmodum phariseorum, sed ex imbecillitate humana proficisci, sanare dignatus est: Quando non satis est tibi

Tho

Thoma, inquit, audisse à tam multis, qui me uiderant & audierant, nisi tuis sensibus omnibus certa fiat fides, infer huc digitum tuum in uulnera clauorum, & inspice uera ferri uestigia: admoue manum tuam in latus meum, & contrecta lanceæ uulnus, & posthac noli alijs in rebus esse perinde incredulus, sed fidem habe promissis meis quamlibet incredibilibus iuxta communem hominum sensum, posteaquàm uideris hoc esse certum, quod tibi uidebatur incredibile. Thomas ubi uidisset & contrectasset, agnoscens & faciem & solitam domini uocem, iam plena concepta fide, exclamauit: Dominus meus & Deus meus. Quemadmodum enim fuerat ad credendum difficilior, ita nemo clarius deum & hominem professus est. Siquidem corporis contactus, quod dudum mortuum pependerat in cruce, testabatur uerum hominem resurrexisse, et occultorum conscientia diuinam uirtutem arguebat. Ita Iesus amplexus quidē est Thomæ professionē, cæterū credendi difficultatem taxauit, dicens: *Thoma quoniam uidisti me, quoniā audisti & cōtrectasti, credis. Cæterum, beati erunt qui quum nō uiderint, credituri sunt.* Multis quidem alijs indicijs dominus Iesus declarauit diuinā uirtutē suam apud discipulos suos, quæ nō sunt descripta in hoc libro, sed quædā ab alijs referuntur euāgelistis, quædam uiua uoce narrata sunt ab his qui uiderūt & audierūt. Non enim cura fuit omnia describere, quod erat immensum, sed tamen aliqua literis prodere uisum est operæpretium, ut ex his credatis Iesum fuisse filium Dei. Quod si feceritis, cōtinget uobis illa beatitudo, quam dominus Iesus promisit ijs, qui quum nō uidissent, credidissent. Quēadmodum enim ille passus est mortem, & uiuit immortalis, ita & uos professione nominis illius uitam æternam assequemini.

CAP.

CAPUT XXI.

IEsus autem quò magis ac magis confirmaret fidē suorum discipulorum, frequenter illis apparuit, colloquēs, nonnunquam & unà cibum capiens, ne qua suspicio posset animis illorum insidere, quòd præstigiū aut spectrum fuisset, quod uiderant: nec tamē interim perpetuò uersabatur cum illis, quemadmodum ante mortem solebat, nec eadem familiaritate cum illis agebat, nec omnibus conspicuus, quia prædixerat se suis appariturum, non mundo, ne suis quidem conspicuus, nisi quum uellet. Iam enim immortalitas uenerandam quandam speciem, ac maiestatis plenam præ se ferebat, ut confirmata illorum fide, corporis conspectum in totum ab eis subduceret, iamq; spiritualiter apud suos uersaretur. Itaq; rursus exhibuit se conspiciendum discipulis suis iuxta lacum qui dicitur Tiberiadis. Exhibuit autem hunc in modum. Discipuli qui latitarant ante Hierosolymis, quò tutiores essent à pharisæis, receperant sese in Galilæam, erantq; simul aliquàm multi, nimirum Simon Petrus ac Thomas, qui idem dicitur Didymus, præterea Nathanaël, cui patria Cana Galilææ, ubi Iesus uerterat aquam in uinum. Ad hæc duo filij Zebedæi, Ioannes & Iacobus maior, cumq; his alij duo quidam discipuli. Quoniam autem præsidio domini fuerant destituti, per quem ali consueuerant ex amicorum ultronea benignitate, Petrus ad pristinam artem reuertitur, quo sibi manibus uictum pararet, ne cuiquam grauis esset, aut in otio cuiusquam liberalitate aleretur. Non enim licebat prædicare, nec æquum esse iudicabat, ut qui non seruiebat Euangelio, uiueret ex Euangelio. Sub noctem igitur, quoniam luce nondum satis esset tutum prodire in publicum, ait Petrus: Abeo piscatum. Cæteri uerò: Venimus

nimus & nos tecum, ut piscemur unà. Simul itaque egressi domo conscenderunt nauim. Ac totam quidem illam noctem frustra laboratum est piscando. Nihil enim ceperũt, quo locus daretur miraculo, simul uelut ænigmate significaretur, inanem esse operam euangelistæ, nisi Christum hominis conatum bene fortunet. Vbi uerò iam diluxisset, Iesus stetit in littore, non tamen agnouerunt eum discipuli, partim ob interuallum longius, partim ob lucem adhuc ancipitem, partim quia noluit statim agnosci dominus. Alloquutus est igitur eos Iesus è littore, Pueri, inquiens, num quid habetis obsonij? Illi quum ne uoce quidẽ agnoscerent dominum, sed suspicarentur alium quempiam esse, qui uenisset ad lacum mercaturus pisces, responderunt se nihil habere quod illi uenderent, qui nihil cepissent. Tum Iesus, ut paulatim declararet quis esset: Iacite, inquit, rete in dextrum nauigij latus, & inuenietis, quod hactenus non potuistis. Paruerunt iubenti, nam tædium frustra sumpti laboris, & auiditas capiendi, spem addebat. Mox tanta piscium multitudo capta est, ut onustum rete uix protrahi posset ad scapham. Hæc uidelicet erat imago multitudinis hominum, quæ pòst apostolica prædicatione ex omnibus totius orbis linguis ac regionibus adiungenda erat ecclesiæ. Ex nouitate rei factus attentior discipulus ille, quem diligebat IESVS, agnouit Iesum. Moxq; Petrum, qui totus erat in attrahendo reti, submonet, quòd dominus esset is, qui è littore stans, iussisset laxare rete. Petrus sui non dissimilis, ut intellexit esse dominum, oblitus & retis & piscium, arripuit interulam, nam antea nudus erat, & impatiens moræ coniecit se in lacum, atque ita peruenit primus ad dominum. Cæteri uerò discipuli nauigio consequuti sunt. Nec enim longe

aber

aberant à littore, sed cubitis plus minus ducentis, simul trahentes rete piscibus onustum. Vt igitur descenderunt in terram, uiderunt in littore prunas uiuas,& piscem impositum, præterea panem. Iussit itaque IESVS, *ut afferrent, & ipsi de suis piscibus, quos modò cepissent. Petrus itaque reuersus in nauim, rete pertraxit in terram, plenum magnis piscibus, numero centum quinquaginta tribus. Auxit miraculum hoc quoque, quòd quum esset tanta multitudo piscium, eorumq; ingentium, rete tamen non fuisset scissum onere. Res adumbrabat humilem ecclesiam, & iuxta mundum imbecillem, & angustam, tamen omnes orbis nationes complexuram, præside, & auspice domino* IESV. *Iam uerò ut certius etiam daret specimen, se uerum esse hominem, non phantasma, qui ueritatem sui corporis, oculis uisus, auribus auditus, & manibus contrectatus approbarat, cibum etiam cum illis capere uoluit. Inuitauit igitur suos ad prandium paratum. Discubuerunt discipuli, sed taciti. Maiestas enim immortalis iam corporis ademerat illis solitam fiduciam. Agnoscebãt quidem Dominum, sed augustiore iam specie. Nullus igitur ausus est eum interrogare, quis nam esset, quod ex re scirent Dominum esse, licet species corporis esset immutata. Accessit igitur Iesus ad conuiuium, & suo more distribuit illis panem manibus suis fractum, similiter, & piscem, facto docens suos, quos pastores ecclesiæ delegerat, ut gregem euangelicum sacra doctrina, sed ab ipso tradita, pascerent. Hic erat tertius dies, quo se* IESVS *per interualla, suis conspiciendum exhibuit. Neq; enim assiduè cum illis uersabatur. Peracto prandio, Dominus* IESVS, *uelut explicans quod facto significarat, Petro pascendas oues suas committit, sed ter stipulatus amorem sui, ut inculca-*

ret

ret animus suorum, neminem esse pastorem idoneum gregis euãgelici, nisi qui talem amorem gereret erga suæ custodiæ creditos, qualẽ Christus iam præstiterat erga suos, pro quibus impenderat uitam suam. Petrum autem potissimum alloquitur, quo memoriam abnegationis aboleret, significans illum in euangelico ministerio principem locum habiturum, qui charitate in gregem dominicum præcelleret cæteris. Per hunc igitur quem nouerat cæteris ardentioris animi, uoluit omnibus apostolis, & horum successoribus specimẽ ueri perfectiq; pastoris exprimere. Solet autem, & aliâs Petrus uelut os esse apostolorum, & per hunc audiri uoluit dominus, quid cæteri quoque profiterentur. Siquidem huius uoce edita totius ecclesiæ professio, iampridem promeruerat sponsionem clauium regni cœlestis. Itidem, & tum huius uoce uoluit edi summæ erga se charitatis professionem, ut per unum cæteri cognoscerent, quales ad curam dominici gregis deberent accedere. Simon, inquit, Ioannis, diligis me plus quàm hi? Non rogabat hæc Dominus uelut ignarus se plurimum à Petro diligi, sed penitus infixum esse uolebat animis suorum, summa erga IESVM charitate opus esse ei, qui gregis dominici curam susciperet, pro quo Dominus ipse crucis supplicium subisset. Petrus autem iam factus solito circunspectior, de cæteris quidem quantum amarent dominum, non respondet, quòd aliorum animos exploratos non haberet, de sua unius conscientia respondet, cuius dominum etiam testem audet facere. Quantum, inquit, aliorum quisque te diligat nescio, ego amo te domine, nec hoc ignarus interrogas. Tu qui nosti secreta mentium humanarum, scis quòd amem te. Tum IESVS: Si amas me, inquit, ut profiteris, pasce agnos meos, qui mihi

mihi charißimi sunt, & pro quibus uitam meam impendi, ac talem te præbe erga illos, qualem ego me præbui erga uos. Hoc erit argumentum perfecti erga me amoris. Rursum interrogat eum totidem uerbis dominus Iesus: Simon Ioannis, amas me? Respondit ei Petrus totidē uerbis: Amo domine. Scis ipse, quòd amem te. Tum rursum Iesus: Si me uerè amas, pasce agnos meos, quos ego charißimos habeo. Tertiò dominus rogat Petrum: Simon Ioannis, amas me? Toties iterata domini percontatio, scrupulum ac mœrorē iniecit Petro. Quanquam enim sibi conscius esset, quòd uehementer dominum amaret, tamen post tam magnifica promissa ter abnegatus dominus, faciebat, ut ipse sibi quoq; diffideret. Euenerat enim in Petro, ut lapsus esset saluti, qui modestiā docuisset, ac dedocuisset sui fiduciā, qua nulla pestis capitalior euangelicæ pietati. Respondit igitur syncerè quidem, sed timidè, ac modestè, iam tota fiducia translata in eum, cui soli oportet fidere: Domine, quur hoc toties interrogas, cùm nihil te fugiat? Scis ipse quòd amem te. Tum Iesus: Pasce igitur oues meas, & in has declara quanti me facias. Boni pastoris exemplum ex me sumes. Ego pro meis ouibus uitam meam impendi, tu quoq; usq; ad uitæ capitisq; iacturam fidum ages pastorem ouiū mearum. Meæ sunt, quas meo sanguine redemi, nunc redi[illegible]us ad patrem, tibi pascendas committo. Pastorem igitur [illegible]ō dominū, & pasces ut serues: nō mactabis, aut de[illegible]perdas. Si ego tibi ter charus sum: erunt tibi cha[illegible] quas habeo charißimas. Hæc dominus Iesus tāta diligētia uoluit esse inculcata discipulorū suorū animis, quòd nō ignoraret exorituros, qui non amore Iesu, sed sui cōmodi gratia curā populi Christiani susciperent, uel arriperent potius, qui pro pastoribus agerēt tyrannos ac prædones.

Quin & illud dominus Iesus dignatus est explicare, quid sibi uellet ter iterata dilectionis professio. Qui pro salute gregis dominici, contemnit facultates suas, negligit honores huius mundi, negligit affectus suos, magnum quidem de se synceri amoris argumentum præbet: cæterum, qui pro salute gregis non dubitat uitam suam in discrimē adducere, is absolutæ charitatis certissimum documentū dedit. Id olim Petrum facturum, subindicare uolens, aiebat: Illud etiam atq; etiam tibi confirmo Petre, præstabis aliquando, quod nunc profiteris. Non est autē delicata professio. Cùm enim esses iunior, & iuxta corporis uires malorum tolerantior, mollius habebaris. Nam ipse tibi cingulum tuo arbitratu soluebas, aut addebas, ac liber ambulabas quocunq; lubitum esset. Verùm ubi senueris, iam iuxta corporis uires imbecillior, durius tractaberis, nimirum animo iam fortior. Nam porriges manus tuas, & alius cinget te, ducturus quò nolis. Hoc ænigmate Iesus significabat, quo mortis genere Petrus esset olim glorificaturus deum. Siquidē admodum senex ductus est ad crucem, quā licet libenter pertulerit ob immensam charitatem erga dominum suum, tamen horret imbecillitas humanæ naturæ. Hæc loquutus Iesus, cœpit ambulare, dicitq; Petro: Sequere me: rursus ad suæ charitatis, ac mortis imitationem inuitans. Petrus ubi respexisset, uidit & illum discipulū quem diligebat Iesus, quiq; in domini pectus incubuerat in trema cœna, dum ex eo sciscitaretur, quis esset pr Hunc cùm unicè diligeret Petrus, & domino cæteriorem semper fuisse sciret, ac tum non iussus sequeretur Petro proximus, rogat dominū, quid de illo futurum esset. Iam enim de sua morte cognouerat, & scire cupit, an hūc mortis suæ comitem esset habiturus. Nam hoc sibi gloriosum

ſum ac uehemens dominicæ erga ſe charitatis indicium eſſe ducebat, quòd Ieſu mortem eſſet imitaturus. Ieſus autẽ ſuperuacuam hanc de morte alterius Petri curam corrigens, ait: Si hunc uelim manere, donec ipſe ueniam, quid id tua refert? Meus eſt, et meo arbitratu, de illo quod optimũ erit, ſtatuam. Tu quod ad te pertinet cura, uidelicet ut me ſequaris. Ortus eſt igitur ex huius occaſione ſermonis, inter diſcipulos rumor, quòd diſcipulus ille Ieſu dilectus, nõ eſſet moriturus uiolenta morte, ſed permãſurus in uita, donec rediret dominus iudicaturus uiuos & mortuos, quod omnes tum breui futurum opinabantur, tametſi Ieſus non dixerat, eum non moriturum, ſed Petri curioſitatem retundens, negauit ad illũ pertinere, ſi uellet eum manere uſq; ad aduentum ſuum. Atq; hic eſt ille ipſe diſcipulus. qui teſtimonium perhibet hæc ſic eſſe geſta, quiq; ſcripſit hæc, quo certius ac latius ad omniũ notitiam diffundantur. Et cognouimus quòd uerum eſt illius teſtimonium eius. Non enim ſcripſit ab alijs audita, ſed quibus ipſe interfuit. Nec omnia tamen commemorauit, quæ dixit aut fecit Ieſus. Etenim ſi quis ea ſingulatim conetur enarrare, i[illegible]menſa uoluminum uis naſceretur. Tantùm autẽ literis proditũ eſt, quãtum ad ſalutẽ conſequendã ſatis eſt. Supereſt igitur, ut his credentes, et Ieſu ueſtigijs inhærẽtes cõtẽdamus ad immortalis uitæ præmium.

*

FINIS.

pio lectori.

TOta quidem doctrina euangelica, tota uita Christi nouam quandam et admirabilem spirat charitatem, sed hãc nemo magis expreßit, quam Ioannes Euangelista, qui quemadmodum peculiarius adamatus fuit ab illo qui est amor æternus, ita nihil aliud loquitur, nihil aliud spirat, quàm meros amores, siue legas huius Euangelium, siue legas epistolas. Nimirum hæc est illa Christiana charitas, quæ compendio docet, quicquid tot ueteris instrumenti uoluminibus, tot philosophorum libris, tot humanis legibus præcipitur: hæc est quæ quicquid est uirtutum ultro secum trahit, quicquid est uitiorum semel excludit. Quum enim summa nostra felicitas sita sit in cognitione, fiducia, & uitæ puritate, nihil citius aut libentius discimus, quàm quod uehementer amamus. Fides autem est uelut oculus noster, quo uidemus et cognoscimus deum, quod satis est nobis ad salutem æternam, idq; ex scripturis diuinis. Hunc oculum purum, simplicem & columbinum reddit charitas, quæ nihil perperam, sed candidè interpretatur omnia. Huic proximum est, fiducia, qua diffisi mundi præsidijs, diffisi nostris uiribus, toti pendemus ex bonitate dei. Persuadet autem & hoc efficacißimè uerus amor, ut nos toto pectore reijciamus in eum, quem toto pectore diligimus. Porrò quod ad tertium attinet, cùm uitæ puritas petenda sit potißimùm uel ex Christi præceptis, uel exemplis, nemo libentius obedit cuiquam, quàm ei de quo magnificentißimè sentit, et quem plurimùm amat. Deniq; quod ad spem præmiorum attinet, quanquam perfecta charitas, nec metu mouetur, nec moratur præmia, nullius promißis magis fidimus, quàm eius quem per fidem cognoscimus omnipotentem

tem, & tot etiam experimentis sensimus optimum, & quotidie sentimus. Hoc igitur est ueluti centrum huius Euangelij, circa quod assiduè uoluitur Ioannes, nunquam ab illo recedens. Proponit autem ueluti duos orbes, unum cœlestem, ac spiritualem, alium terrenum et carnalem, quem mundum appellat. Neuter horum ostendi digito potest, sed est in affectibus intimis, promens se tamen nonnunquam factis ipsis, nisi quòd facta quoq; simulantur. Hoc tantùm interest, quòd sibi constat, nec perpetua est simulatio. In orbe cœlesti, deum patrem collocat summum bonorum omnium fontem, huic adiungit filium per quem condidit, gubernat, ac restituit omnia, & spiritum utriq; communem, per quem perficit omnia. Hic sacratus ternio sibi cohærens, & in sese rediens, primum exemplum est absolutæ charitatis & concordiæ. In hunc per fidem & charitatem adoptantur omnes, qui synceris mentibus adhærent euangelicæ doctrinæ. Renascuntur filij dei, efficiuntur fratres Iesu, sortiuntur spiritum communem: asciscuntur in consortium immortalitatis: fiunt enim palmites æternæ uitis, redduntur membra Christi. Sed in hoc cœleste consortium non potest admitti, nec admissus perseuerare, nisi purus ab huius mundi cupiditatibus, etiam si hæc puritas non contingit cuiquam in hoc seculo perfecta. Hic nimirum occurrit alter orbis, qui maximam hominum partem complectitur. Huius principem ueluti centrum facit satânam. Is habet angelos suos impostores, quemadmodum deus habet suos angelos pietatis ministros. Ternionem nō habet, quoiam tyrannus est, solitudinem amans, nec admittens regni consortem. Habet & suos apostolos suosq; fœderatos, per quos operatur, quemadmodum Christus operatur per sanctos suos. Tunc enim habebat scribas,

 phar

pharisæos & sacerdotes Herodes primores aliquot populi qui diligentes ea quæ sunt huius mundi aduersabantur doctrinæ Christi. Et huius generis hostes nullo non seculo Christus habuit, nullo non habiturus est. Difficillimum est autem hos duos orbes interim tot modis inter se confusos discernere. Certißima nota est, quòd hi qui uerè sunt Christi, nihil aliud sitiunt, quàm gloriam Christi uel cum sua ipsorum ignominia, quàm lucrum Christi uel cum uitæ suæ dispendio. Nihil sibi uenãtur, nihil sibi uendicãt, si quid est boni: nihil ambiunt, nisi placere Christo. Hoc uno metiuntur omnem suam fęlicitatem. Contrà qui mundo sunt addicti, suis student commodis, suæ gloriæ, suo lucro, suæ uoluptati neglecto deo, & offenso etiam proximo: & si quid interim simulant religione, tamen à scopo suo non recedunt. Habet uterq; sua præsidia, suaq; solatia. Mundus habet opes, honores, autoritates, copias, exilia, carceres, mortes. euangelicus orbis habet ream conscientiã, spiritum consolatorẽ, & charitatẽ omnia quamuis tristia condulcantem. Habet uterq; sua præmia. Mundus præterquã quòd falsa bona pollicetur, in quibus ipse sæpe perfidus, tamen ultra uitã nihil potest polliceri. Christus pollicetur æternæ uitæ consortiũ, & hic interim plus ueræ tranquillitatis, quàm mundus suis præstare ualeat. Tantùm omnem fiduciam, omnem gloriam, omnem spem in unum se transferri uult. Hæc cùm nobis tradita sint his literis, quas non aliter accipimus quàm uocem à Christi prolatam ore, quid est quod omnis penè uita Christianorũ tantum abhorret ab hac doctrina? Omnes ex æquo profitemur Euangelium, & nemo præstat Euangeliũ. Quæ uitæ pars non libidine, auaritia, ambitione, liuore, odio corrupta, siue principes spectes prophanos, siue proceres ec

clesiast

clesiasticos, siue populum promiscuum, siue eos qui tanquam bis Christiani plus quàm euangelicam religionem profitentur? Inter quos est ullum syncerae charitatis uestigium? Inter quos amicitia simplex est fuci nescia? Quis non procur[at] suum cōmodum incommodo proximi? Quis non sibi plurimùm arrogat ac proximo detrahit? Vnde perpetui bellorum tumultus? Expendamus quod petitur tanta sanguinis Christiani iactura. Leue est, uile est, temporarium est. Interim ferarum ritu quid aliud quàm mutuo laniatu uiuimus? Et cum his factis nobis pollicemur cœlum, ubi summa pax est, ubi perfecta charitas. Et qua fiducia pollicemur? quia semel in morte confeßi sumus: quia diploma pontificis emimus quod liberat à purgatorio: quia morientes iußimus ut pro sepultis peragantur multa magnificaq; parentalia: quia subornauimus qui pro nobis uisat Hierosolymam, Limina Petri, aut Compostellam, ne commemorem his etiam ineptiora? Quod genus, ubi moritur us se tutum credit, si sepelliatur amictus ueste Franciscani, aut Dominicani. Vnde, quaeso, inter Christianos tanta ruditas? Nimirum quia non legimus Euangelium, aut si legimus, obiter et oscitanter legimus. Haec adiecimus optime lector, quòd fortè uacabat aliquot paginae. Bene uale.

ERASMUS
IN LUCAM.